

ISSN 2345-1858
E-ISSN 2345-1890

Buletinul Științific

*al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

ediție semestrială

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: (373 299) 2.24.81
journal.ss@usch.md

Buletinul Științific

***al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul***

ediție semestrială

seria

ȘTIINȚE SOCIALE

***1(5)
2017***

COLEGIUL DE REDACȚIE al seriei ȘTIINȚE SOCIALE

Redactor-șef al seriei:

Sergiu Cornea, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Membri:

Ion Guceac, membru corespondent, doctor habilitat în drept, profesor universitar, vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei

Constantin Solomon, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Victor Juc, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Florin Tudor, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Mihai Floroiu, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Maria Orlov, doctor în drept, conferențiar universitar, președinte al Institutului de Științe Administrative din Republica Moldova

Valentina Cornea, doctor în sociologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Svetlana Cebotari, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Nicolai Trofimenco, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Maria Ureche, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Aurel Simboreanu, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Academia de Administrare publică

Aurel Octavian Pasat, doctor în drept, Conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, Republica Moldova, Inspector vamal, Biroul Vamal Galați-Giurgiulești

Oleg Bercu, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Revista este indexată în baza de date **IBN**
(https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_revista/117)

CUPRINS

CORNEA Valentina <i>TENTAȚIA STUDIILOR EUROPENE ÎN REPUBLICA MOLDOVA</i>	5
SAITARLÎ Natalia <i>RESPONSABILITATEA – UNUL DIN ELEMENTE COMPONENTE ALE STATUTULUI JURIDIC AL ALESULUI LOCAL</i>	12
ТРОФИМЕНКО Николай <i>ПУБЛИЧНАЯ ДИПЛОМАТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ</i>	18
ЯСИРОВА Юлия <i>ПАРТИЙНАЯ СИСТЕМА РЕСПУБЛИКИ КИПР В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ: СОСТОЯНИЕ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТКИ ПРОБЛЕМЫ</i>	41
OGANESEAN Armen <i>INTERACȚIUNEA ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL ÎN FAZA PREMĂRGĂTOARE ÎNCEPERII URMĂRIRII PENALE</i>	58
BLAȘCU Olesca <i>EXPERTIZA MEDICO – LEGALĂ DE CONSTATARE A INFRAȚIUNII DE VIOL. EVALUAREA INFORMAȚIEI STATISTICE PE SUDUL RPUBLICII MOLDOVA PE ANII 2013 – 2016</i>	68
ZAMFIR Pavel <i>OBIECTIVELE DEZVOLTĂRII DURABILE: PROVOCĂRI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA</i>	78
LEVINTE Iurie <i>DREPTUL LA JUDECAREA PUBLICĂ A CAUZEI CA GARANȚIE A PROCESULUI ECHITABIL ÎN MATERIE CIVILĂ POTRIVIT JURISPUDENȚEI CEDO</i>	91
POALELUNGI Oleg, POALELUNGI Parascovia <i>UNELE ASPECTE TEORETIC-PRACTICE PRIVITOR LA INSTITUȚIA AVERTIZORULUI DE INTEGRITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA REGULAMENTULUI-CADRU</i>	101
MIHAILOV Tatiana <i>CONTRACTUL DE UCENICIE ȘI CONTRACTUL DE CALIFICARE PROFESIONALĂ – FORME SPECIFICE DE PRESTARE A MUNCII</i>	108
CHIRONACHI Vladimir <i>DESCENDENȚII ȘI MODUL DE VENIRE LA MOȘTENIRE A ACESTORA</i>	116

VRABIE Corneliu <i>CONȚINUTUL LEGII APLICABILE CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE</i>	123
JEFLEA Alexe <i>SPRE CLARIFICAREA CONCEPTULUI TERORISMULUI RELIGIOS ÎN ACCEPȚIUNEA CRIMINOLOGICĂ</i>	133
TODOS Victor <i>BUNELE PRACTICI PRIVIND EXECUTAREA ÎN REPUBLICA MOLDOVA A CERERILOR DE COMISII ROGATORII FORMULATE DE ORGANELE DE DREPT STRĂINE</i>	145
ЩУКИНА Наталья Викторовна <i>СИСТЕМА ПРИНЦИПОВ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ВОПРОСОВ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА....</i>	159
АРСЕНИ Игорь <i>ОТЛИЧИЕ ДИСТРИБЬЮТОРСКОГО ДОГОВОРА ОТ СМЕЖНЫХ ДОГОВОРНЫХ КОНСТРУКЦИЙ</i>	171

TENTAȚIA STUDIILOR EUROPENE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Valentina CORNEA,
Universitatea de Stat “B. P. Hasdeu” din Cahul
valycornea@yahoo.com

Rezumat: Studiul oferă un diagnostic al studiilor europene în Republica Moldova și avansează câteva recomandări. Acesta examinează interacțiunea dintre stimulii interni și externi care afectează un domeniu academic, în acest caz Studiile Europene, ambele categorii de stimuli având aceeași importanță. Analiza se axează pe studiile de licență și masterat în instituțiile de învățământ superior public și privat. Prima secțiune reflectă starea de fapt privind studiile europene în Republica Moldova. A doua secțiune oferă o imagine de ansamblu și date privind predarea studiilor europene. Ultima parte a lucrării analizează rolul factorilor interni și externi în dezvoltarea programelor de studii europene. Lucrarea se încheie cu recomandări pentru îmbunătățirea curriculei și sugestii privind abordarea multidisciplinară a studiilor europene.

Cuvinte cheie: studii europene, curricula, multidisciplinaritate.

Summary: This paper provides a diagnosis of the European Studies in Moldova and advances some recommendations. It examines the interaction between internal and external stimuli that impact an academic field, in this case the European Studies, both having equal importance. The analysis is focused on the Undergraduate and Master studies in public and private higher education institutions. The first section reflects upon the state of European studies in Moldova. The second section provides a historical overview and data on European Studies. The last section of the paper analyzes the role of internal and external factors in the development of European Studies curricula. The paper concludes with recommendations for improving curricula and suggestions regarding the multidisciplinary approach of European studies.

Key words: European studies, curricula, multidisciplinary.

Reflecții asupra conceptului "studii europene". Unul dintre obiectivele majore ale Procesului de la Bologna (validat în 1999, prin susținerea oficială a ministerelor de resort din țările semnatare, în 2005 și de R. Moldova), este promovarea studiilor europene și a educației pentru Europa. Înainte de a vorbi despre promovarea studiilor europene în R. Moldova se impune o apreciere a ceea ce ar însemna studii europene, și mai apoi a examina aranjamentul organizațional optim pentru predarea acestora. Literatura care face referire la definițiile studiilor europene explică diferit conținutul acestora. Astfel prin studii europene se are în vedere studii despre Uniunea Europeană (Smith, 2003), studii despre integrarea

europăană (Rumford & Murray, 2003), studiile care fac referire la toate realitățile din Europa, nu doar la cele legate de Uniunea Europeană sau integrarea europeană, multidisciplinar și interdisciplinar în același timp. De asemeni sunt considerate componentă derivată din relații internaționale sau Studii de Securitate.[1] Diversitatea privind tipul și formele programelor universitare a generat și o tipologie de organizare a studiilor europene în instituțiile de învățământ superior din statele membre ale UE: [2]

1. Tipul diversificat (Belgia, Germania, Slovacia)
2. Tipul anexă la alte programe (Anglia, Danemarca)
3. Tipul monolit (Italia, Lituania)
4. Tipul Mixt (Franța, Spania, Portugalia)
5. Tipul Relații Internaționale și Studii Europene (Polonia și România).

Referitor la statutul studiilor europene în R. Moldova s-a exprimat opinia potrivit căreia studiile europene sunt privite mai degrabă din perspectiva domeniului de relații internaționale, decât din perspectiva științelor politice comparate. [1]

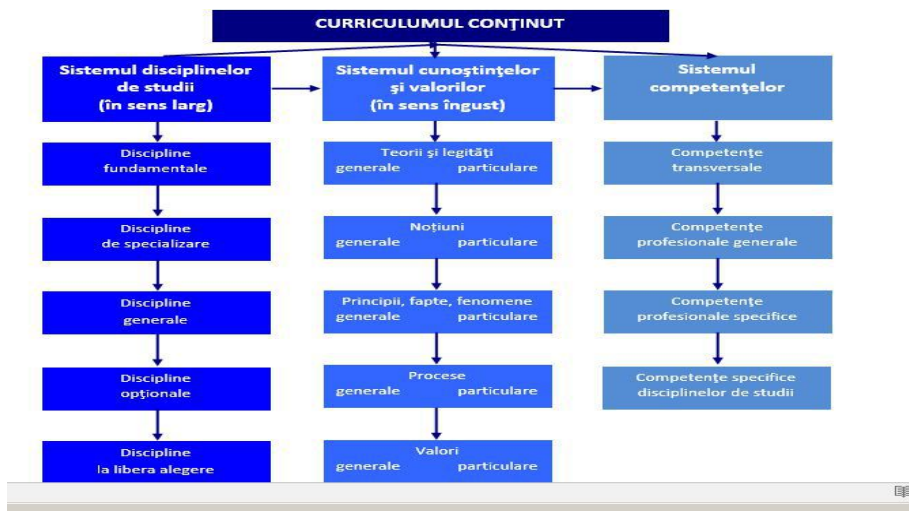
În acest studiu prin studii europene se vor viza programe de studiu și/sau module cursuri care fac referire, de o manieră multidisciplinară și interdisciplinară în același timp, la realități privind integrarea europeană, elaborarea de politici instituționale și dimensiunile de guvernare ale Uniunii Europene.

Concepția curriculară a studiilor europene în Republica Moldova. În analizele unor organizații precum Comisia Europeană, Banca Mondială sau Fondul Monetar Internațional universitățile sunt considerate ca fiind cele mai reprezentative și adaptate instituții la spiritul și menirea lor, devenind relativ repede competitori pentru traficul de instrucție europeană [3,p.2-3]. După anul 2000, predarea studiilor europene se atestă în majoritatea universităților europene, la nivel de licență, master sau chiar doctorat. [2]

Universitățile din R. Moldova pot fi considerate foarte receptivă la provocările privind acest trafic de instrucție europeană, în competiție implicându-se 29 de universități -18 de stat și 11 private. Faptul că am indicat numărul total al instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova nu înseamnă că toate au dezvoltat programe de studii europene. Le-am vizat pe toate, având în vedere viziunea curriculară a studiilor superioare în R. Moldova. În R. Moldova programele de studiu sunt elaborate în baza Planului-Cadru [4] pentru studii superioare (ciclul I - Licență, ciclul II - Master, studii integrate, ciclul III – Doctorat).

Conținutul procesului de învățământ în această viziune curriculară este reprezentat de cunoștințe, competențe, atitudini, valori, strategii reflectate într-un ansamblu de documente curriculare (planul de învățământ, curricula pe discipline, manuale academice etc.), care vizează formarea profesională inițială și continuă a specialiștilor, dar și dezvoltarea personală. În contextul acestor prevederi,

schematic, conținutul învățământului superior, din perspectiva curriculumului, poate fi prezentat astfel [5]:

Potrivit cu Planul-cadru, universităților li se recomandă să includă în programele de studiu unități de curs /modulele ce reprezintă patru componente. Se au în vedere: a) componenta fundamentală (cod F); b) componenta de formare a abilităților și competențelor generale (cod G); c) componenta de orientare socio-umanistică (cod U); d) componenta de specialitate - de bază și secundară, în cazul instruirii concomitente în două domenii înrudite (cod S). Unitățile de curs/modulele cu tematică europeană fac parte din componenta de orientare socio-umanistică și se recomandă în regim de opțiune. Prin urmare, fiecare universitate, va include în programele de studiu unități de curs/module cu tematică europeană. Acestea pot fi: *Integrare economică europeană, Destinul european al Republicii Moldova, Drept european, Structuri politice în statele europene, Universitatea europeană, Civilizația europeană, Politici educaționale în context european, Politici comunitare în domeniul de formare, globalizării, regionalizării, geopoliticii etc.* Scopul acestei componente este de a forma un orizont larg de cultură juridică, filozofică, politologică, sociologică, psihologică și economică, care i-ar permite viitorului specialist să-și asume responsabilități într-o societate liberă și să se adapteze operativ și eficient la modificările din societate. Astfel, în R. Moldova studiile europene se regăsesc în toate universitățile, fie ca specializări de sine stătătoare, fie prin oferirea de cursuri/module cu tematică europeană. Analizând oferta educațională a universităților se poate constata existența specializărilor de studii europene, specializări cu dominantă europeană, cursuri/module cu tematică europeană.

Dezvoltarea curriculară a studiilor europene

Teoria dezvoltării unui domeniu academic, formulată de Ben Rosamond [6, p. 231 și urm.] postulează acțiunea a două categorii de stimuli: stimuli interni și stimulii externi. În cazul în care unul dintre cei doi stimuli acționează mai mult, se produce un dezechilibru care poate dăuna dezvoltării curriculelor din orice domeniu de cercetare. Această teorie a dezvoltării curriculare o găsim exemplificată riguros în cel puțin două studii: Ioan Horga și Roberto Farneti, *European and/or EU Studies Curriculum between Internal and External drivers* și *Transmiterea ideii de unitate europeană și statusul studiilor europene în universitățile din România*, o teză de doctorat realizată de o tânără cercetătoare – Mariana Buda.

Cum s-au dezvoltat studiile europene în R. Moldova? Primele instituții care pot fi considerate pioneri în dezvoltarea de programe academice specializate în domeniul studiilor europene sau interdisciplinare sunt Universitatea de Stat din Moldova (USM), Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM).

La USM, Catedra Relații Economice Internaționale este creată în anul 1995, în cadrul Facultății de Științe Politice. Acest fapt s-a datorat conștientizării importanței crescânde a necesității pregătirii cadrelor în domeniul Relațiilor Internaționale în contextul stabilirii și dezvoltării relațiilor de colaborare pe multiple domenii cu țările lumii. Această catedră se consideră a fi prima catedră de profil din țară care a început să pregătească specialiști în domeniul relațiilor economice internaționale. La acel moment catedra și-a asumat responsabilitatea de a perfecționa nivelul său calitativ și cantitativ continuu, în vederea sporirii competitivității pe plan național și internațional, oferind programe la următoarele specialități/specializări:

1. Economia Mondială și Relații Economice Internaționale - Licență;
2. Comerț Exterior și Activitate Vamală – Masterat;
3. Tranzacții Internaționale și Diplomatie Publică – Masterat;
4. Economia Mondială; Relații Economice Internaționale – Doctorat.

Alte programe de master oferite de ASEM sunt „Integrarea economică și afaceri europene”, „Managementul proiectelor europene”, „Integrarea economică și afaceri europene”.

Academia de Studii în domeniul Administrației Publice creează specializarea Relații Internaționale la un de la fondare (1994).

La ULIM, instituție etichetată drept *copil al reformelor democratice, aripa de sub cămașa educației europene din Basarabia* [7, p.9] ideea unei facultăți de Istorie și Relații internaționale apare odată cu înființarea universității în 1992, dar se materializează în 1997, la inițiativa rectorului și a unui grup de istorici. Din momentul creării sale facultatea s-a orientat spre formarea cadrelor de specialiști în mai multe domenii. Totuși două s-au dovedit a fi specialitățile cele mai solicitate de

către absolvenții școlilor medii și/sau liceelor: prima fiind cea a Relațiilor Internaționale, iar cea de-a doua, deși într-o măsură mai modestă comparativ, a Istoriei. La acestea s-a adăugat în câțiva ani și specialitatea Politologie - planul de studiu al căreia a fost elaborat și implementat cu începere din anul 2002 ca răspuns la cerințele societății. Astfel, cele trei specialități menționate au căpătat statut de specialități tradiționale, într-un rating al cărora specialitatea Relații Internaționale se impune detașat.[8, p.11]

Universitatea “Perspectiva - Int” este o instituție de învățământ superior privată din Republica Moldova. **Fondată în anul 1995** ca Institutul de Relații Internaționale „Perspectiva”, în anul 2005 este reînregistrată cu denumirea Universitatea “Perspectiva-Int”. Creează specialitatea Relații Internaționale, ciclul I, și patru programe de master – unul specializat – Studiul Europei și trei programe în care se regăsesc module de studii europene.

Ideea studiilor europene, în sensul de cursuri / module în cadrul specializării relații internaționale este îmbrățișată de o asociație obștească și un SRL, reorganizate ulterior în instituții de învățământ. Este vorba de Institutul Internațional de Management (inițial – IMI), creat în baza unui proiect finanțat de către Ministerul Afacerilor Externe al Franței și înregistrat de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova cu statutul juridic de Asociație obștească. În calitate de membri fondatori ai IMI în 1995 au fost Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Studii Economice din Moldova, Academia de Științe din Moldova, Universitatea Pierre Mendes France (Grenoble, Franța), Victoriabank S.A., Bucuria S.A. Numeroasele specialități propuse cuprind întreaga gama a activității economice (relații economice internaționale, finanțe și bănci, business și administrare, contabilitate, marketing și logistica, turism, etc.), dar și sfera non-economică (prin specialități precum relațiile internaționale, dreptul, politologia și științele comunicării). Este reînregistrat în 2005, având statutul juridic “Instituție de Învățământ” cu denumirea “Institutul Internațional de Management “IMI-NOVA”. Oferă un program de licență la specialitatea Relații internaționale și un program de master cu specializarea Integrare europeană.

Societatea cu răspundere limitată, inaugurată în 1992 cu denumirea „Academia de Drept din Moldova” se reorganizează în 2005 în instituția de Învățământ „Universitatea de Studii Europene din Moldova. Fiind succesoarea drepturilor și obligațiilor „Școlii Superioare de Drept” și ale „Academiei de Drept din Moldova” păstrează facultățile și specializările existente la momentul reorganizării. Facultatea Științe Politice și Relații Internaționale este creată în 2011. Curriculum-urile facultății includ diverse discipline din:

- domeniul umanitar și socio-economic (Limba străină, Conceptele de bază ale economiei, Geo-economie, Drept, etc.). Studiarea limbii străine de bază (engleză, germană).

- științe exacte (Informatica și Bazele de programare). Se acordă o atenție deosebită metodelor și tehnologiilor de lucru cu informațiile în pregătirea studenților.

- domeniul general profesional (Teoria doctrinelor politice, Istoria doctrinelor politice, Negociere și protocol diplomatic, Teoria și practica de comunicare în relațiile internaționale, securitatea internațională și regională, și altele.) Disciplinele de specializare (Politica mondială, Teoria și istoria relațiilor internaționale, Studii regionale, Globalistica, și altele.)

Institutul de Relații Internaționale din Moldova (IRIM), cu statut de instituție de învățământ superior universitar de stat, și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, succesoarea Institutului de Studii Politice și Relații Internaționale (ISPRI) fondat la 28 iulie 1997, sunt alte două instituții angajate în dezvoltarea de programe academice în domeniul studiilor europene.

Integrare Europeană și Politica de Vecinătate este un program de master dezvoltat de Universitatea „B.P. Hasdeu” din Cahul, program elaborat în cadrul proiectului JEP TEMPUS „Master Studies in European Integration and Neighbourhood Policy – MEINEPO”. Proiectul a demarat în 2006, sub coordonarea Universității din Maribor (Slovenia). Parteneri în cadrul proiectului au fost Academia de Studii Economice din Moldova, și Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți, Finalitatea acestui proiect a fost introducerea studiilor de masterat în domeniul menționat începând cu anul universitar de studii 2009-2010.

Am menționat anterior că universităților din R. Moldova li se recomandă includerea în programele de studii a cursurilor sau modulelor cu tematică europeană. Denumirile și conținuturile cursurilor de cele mai multe ori sunt elaborate în funcție de specificul instituției sau programului de studiu, altele par a fi departe de profilul specializării. Spre exemplu, la Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport în programele de studiu este inclus un curs de Istorie Modernă și Contemporană a Europei, la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice un curs de Drept comunitar. Această instituție oferă și două mastere în culturologie – „Interferențe culturale în sud-estul european” și „Politici culturale regionale”. La Facultatea de drept a Universității din Comrat în programele de studii este inclus un seminar de Istoria civilizației europene, Universitatea Slavonă oferă un program de licență în domeniul Integrării economice europene, iar în cadrul programului „Design interior” și „Turism” se predă și un curs de civilizație europeană.

Concluzii. În R. Moldova se atestă un interes sporit pentru oferta curriculară în domeniul studiilor europene. Curriculumul universitar s-a dezvoltat atât sub influența factorilor externi, cât și interni. Se pare că factorii externi au avut o influență majoră în dezvoltarea studiilor europene. Proiectele derulate de Fundația Soros din Republica Moldova în perioada anilor 2010 – 2012, INOTLES derulat în perioada 2013-2016 au susținut această dezvoltare prin furnizarea de exemple de bune practici, prin activități de predare interuniversitară, etc. În plan intern,

structurile care oferă programe universitare de licență sau de master în domeniul studiilor europene și-au adaptat conținuturile conform noilor aranjamente instituite prin Planul cadru.

Problemele asupra cărora trebuie reținută încă atenția sunt elementele ce trebuie să fundamenteze aranjamentul instituțional privind predarea studiilor europene și anume:

- Scopul văzut ca finalitate;
- Procesul, predarea (curricula);
- Inserția în piața muncii.

Multidisciplinaritatea este o soluție pentru adecvarea curriculei astfel încât aceasta să răspundă și cerințelor pieței muncii. Un aranjament curricular de o asemenea manieră presupune nu atât o anumită pondere de module de studii europene în programele de studii, cât o cooperare reciprocă și cumulativă dintre modulele specifice specializării și module de studii europene. Modulele de studii concentrate pe sectoare și domenii publice (transporturi, mediu, industrie, afaceri interne, protecție socială etc.) pot fi cumulate cu date privind integrarea europeană, politici instituționale și dimensiunile de guvernare ale Uniunii Europene în aceste domenii, fără a încărca planul de studiu cu discipline care nu au nicio tangență cu specializarea.

Bibliografie:

1. Bărbulescu, I. G. Provocări și tendințe de dezvoltare a studiilor europene în instituțiile de învățământ superior din România, 2015 <http://www.profitari.ro/>.
2. Horga, I., Buda, M. Analytical and Methodological Framework of Research in European and/or EU Studies. În: Romanian Journal of International Relations and European Studies, vol.1, nr.1, 2012.
3. Vlăsceanu, L. Sociologie și modernitate. Tranzitii spre modernitatea reflexivă. Iasi: Polirom, 2007.
4. Plan-Cadru pentru studii superioare (ciclul I - Licență, ciclul II - Master, studii integrate, ciclul III – Doctorat) Aprobate: Hotărârea Colegiului Ministerului Educației nr. 4.1 din 22 octombrie 2015 Ordinul Ministrului Educației nr. 1045 din 29 octombrie 2015
5. Guțu, V. (coord) Cadrul de referință al curriculumului universitar. Chișinău: CEP USM, 2015
6. Rosamond, B. European Integration and the social science of EU studies: the disciplinary politics of a subfield. În: International Affairs, Vol. 83, No. 2, 2007.
7. Galben, A. ULIM: 2002-2012 Pagini din istorie. Chișinău: ULIM, 2012.
8. Coadă, L. Facultatea Istorie și Relații Internaționale la 15 ani: studiu istorico-bibliografic. Chișinău: ULIM, 2012.

Datele despre programele de studiu au fost preluate de pe site-urile oficiale ale universităților.

**RESPONSABILITATEA – UNUL DIN ELEMENTE
COMPONENTE ALE STATUTULUI JURIDIC AL ALESULUI
LOCAL**

Natalia SAITARLÎ,
lector superior, dr.,
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Legal status of the local elected person from local government, which is well defined, provides these public authorities efficient governance.*

Purpose of the present article is to study the literature and the normative acts concerning the one of the elements of the legal status of persons of local public authorities, namely responsibility of these persons, for based on the analysis to make some proposals for improving the Moldovan law on the responsibility of the local elected person from public local administration.

Keywords: *local public authorities, local elected person, responsibility*

Este incontestabil faptul că modernizarea administrației publice și buna activitate a autorităților publice locale depinde, în mare măsură, de potențialul uman și de calitatea reglementării statutului juridic al fiecărui subiect din cadrul acestor autorități. Numai în cazul în care aceștia vor avea un statut bine determinat, atribuții clare și suficiente, cu o pregătire profesională, care să le pună în valoare performanțele personale, pentru a îndeplini, cu maximă eficiență, sarcinile care stau în fața lor, colectivitatea locală va beneficia de o bună guvernare, iar cetățenii de un trai decent.

Actualmente, datorită specificului de organizare și funcționare a autorităților publice locale, naturei juridice complexe a acestora (deliberative și executive), precum și actelor legislative din acest domeniu, în cadrul lor activează mai multe categorii de persoane, care se deosebesc după statutul lor juridic: *aleși locali, funcționari publici și salariați* [1, 2, 3].

Luând în considerare că orice proces de modernizare (reformă) trebuie să aibă o bază teoretică temeinică, bazată pe cercetări aprofundate și riguroase ale realităților existente, ale consecințelor pozitive, dar, mai ales, ale celor negative pe care le-a provocat sau le-ar putea genera acest proces [4, p. 77], ori, nivelul și modul de abordare a noțiunilor în literatura de specialitate constituie punctul de pornire pentru cunoașterea instituțiilor juridice din dreptul administrativ [5, p. 117], în cazul nostru a administrației publice locale, și anume – a statutului juridic al alesului local, considerăm important să derulăm studierea temei date cu elucidarea următoarelor noțiuni de bază din domeniul dat: „statut”, „statut juridic”, „statut juridic al alesului local”.

Astfel, **noțiunea de statut**, după cum afirmă savanții români Costin M. și

Mureșan M., își găsește originea în expresia latină „status”, care desemnează atributele necesare dobândirii personalității fără de care persoana este lipsită de posibilitatea exercitării depline a drepturilor sale [6, p. 144-145].

Aceiași autori definesc în mod diferit noțiunea de statut, în funcție de obiectul la care se referă. Astfel, în *Dicționarul limbii române moderne*, într-un sens, *statutul* reprezintă ansamblul de dispoziții cu caracter oficial, prin care se hotărăște constituirea de organizații și se determină scopul, structura și modul de funcționare a acestora. În alt sens, este definit ca totalitatea legilor care se aplică persoanelor (statut personal) și ca totalitatea legilor care se aplică la bunuri (statut real) [6, p. 145].

Într-o altă accepțiune, latinescul „status” înseamnă *stare*, *statut* [7].

Conform opiniei prof. Anatolie Bantuș, *statutul* reprezintă situația juridică obiectivă a funcționarilor publici sau, mai exact, toate regulile juridice care reglementează această situație. Aceste reguli sunt cu privire la numire, la avansare, la drepturile și la obligațiile funcționarilor publici, la disciplină, la restricții și exigențe din serviciu etc. [8, p. 78].

Prof. Victor Balmuș menționează că prin *statutul subiectului de drept* (statutul juridic al subiectului) se înțelege starea lui de drept, caracterizată printr-un sistem de drepturi și obligații [6, p. 145].

Din acest punct de vedere, noțiunea de *statut juridic* este definită în *Dicționarul juridic român* ca: 1. *Regulament sau convenție* destinată să asigure funcționarea unei colectivități publice sau private; 2. Normele referitoare la *starea și capacitatea persoanelor* [9, p. 1016].

De asemenea, în literatura de specialitate se menționează că *statutul juridic* al persoanei poate fi divizat în mai multe categorii, în dependență de ramura de drept. Astfel, se propun noțiunile de „statut juridic general” și „statut juridic special”. *Statutul juridic special* reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor care concretizează și completează drepturile și obligațiile generale ale diferitor oameni, în dependență de particularitățile specifice ale stării lor de serviciu, familiale sau de alt gen. Deci, avem *statutul juridic* al deputatului, al militarului, al funcționarului public [6, p. 149].

După cum precizează prof. Victor Balmuș, *statutul juridic general* și *statutele juridice speciale* ale persoanei corespund esenței *statutului subiectului de drept* (statutului juridic al subiectului) ca totalitate a drepturilor și obligațiilor, și au o stabilitate relativă, modificându-se doar odată cu modificarea actelor normative care le reglementează [6, p. 149].

Generalizând cele menționate, concluzionăm că noțiunea de *statut juridic*, în linii mari, înseamnă starea subiectului (individ sau colectiv), poziția lui în diverse relații sociale reglementate de normele juridice. Fiecare individ, fiind în mod ordinar un membru al societății, concomitent ocupă și o anumită poziție, adică are un statut social, iar după cum multe din relațiile sociale sunt reglementate prin

norme de drept, acesta capătă și un statut juridic. Spre exemplu, ocupând o anumită funcție publică în cadrul unei autorități publice locale, în condițiile stabilite de legislația națională, individul obține statut juridic de ales local sau de funcționar public, pe care îl exercită în raport cu locuitorii unității administrativ-teritoriale respective.

La noțiunea de *statut juridic al alesului local*, în doctrina de specialitate, la fel, există multe definiții. Spre exemplu: „Statutul juridic al alesului local cuprinde: ordinea de investire în funcție și atribuțiile; drepturile și obligațiile; încetarea mandatului și responsabilitatea” [10, p. 118]; „Statutul specific al alesului local trebuie să asigure, potrivit prevederilor art. 7 din Carta Europeană pentru Autoadministrarea Locală, liberul exercițiu al mandatului lor” [11, p. 123]; „După depunerea jurământului de către consilieri și constituirea consiliului local, consilierii dobândesc anumite drepturi și obligații, care alcătuiesc, laolaltă, statutul juridic al consilierului” [12, p. 494]; „Statutul administrativ-juridic al subiectului administrării ar putea avea următoarea structură: obligațiile subiectului administrării conform funcției deținute; drepturile lui strict necesare pentru realizarea cu succes a obligațiilor; responsabilitatea subiectului administrării; răspunderea lui pentru neonorarea obligațiilor, abuzul de drepturile acordate sau alte acțiuni ilicite, determinate de realizarea atribuțiilor funcționale” [5, p. 125]; „Reieșind din faptul că alesul local este investit, prin lege, cu anumite atribuții ce țin de reprezentarea, exprimarea și apărarea intereselor membrilor comunității, precum și cu rezolvarea tuturor problemelor de interes local, acesta, pe lângă statutul general de cetățean, are un statut juridic special” [13, p. 24].

Analizând definițiile de *statut juridic al alesului local*, constatăm că sunt definite aproape identic atât în literatura de specialitate națională, cât și în literatura de specialitate a altor state, deosebindu-se doar după elementele din conținutul lor. De exemplu, un asemenea element se referă la ordinea de investire în funcție, dar nu se regăsește în toate definițiile. Sau, unele din ele implică noțiunea de responsabilitate, pe când altele fac referire la noțiunea de răspundere. Altele, invers, includ ambele noțiuni.

Altfel, în opinia prof. Victor Guțuleac, statutul administrativ-juridic al oricărui subiect al dreptului administrativ cuprinde patru elemente constitutive: obligațiile; drepturile; responsabilitatea juridică; răspunderea juridică. Responsabilitatea juridică și răspunderea juridică, menționează același autor, se află într-o corelație strânsă cu: procesul de investire în funcția de stat; apariția capacității de folosință și a capacității de exercițiu a funcționarului de stat; apariția raportului administrativ-juridic de conformare și a celui de conflict între funcționarul de stat, pe de o parte, și statul, organul de stat sau societatea, pe de altă parte [5, p. 127].

Noțiunile de *responsabilitate și răspundere* sunt pe larg cercetate și descrise în doctrină. Astfel, unii autori români menționează că: în primul rând, dreptul

administrativ analizează atât *responsabilitatea*, cât și *răspunderea* autorităților administrației publice; în al doilea rând, dreptul administrativ analizează aceste două fenomene în legătură cu funcționarii publici și, în al treilea rând, dreptul administrativ se preocupă de cercetarea *responsabilității cetățenilor* față de normele juridice, respectiv, a *răspunderii* acestora în cazul încălcării lor [14, p. 364].

În concepția autorilor care fac deosebire între responsabilitatea socială și răspundere în literatura de specialitate română, „responsabilitatea precede răspunderii și o poate elimina. Când sistemul de valori este negat, omul încetează să mai fie responsabil, el devine răspunzător pentru comportamentul său ilicit” [15, p. 419].

O caracterizare valoroasă a celor mai importante asemănări între și diferențe dintre responsabilitate și răspundere juridică demonstrează cercetătorii români Mihai Florea și Nicolae Popa, care consideră că între aceste două fenomene există o paralelă, și anume:

- responsabilitatea și răspunderea se întemeiază pe factori exteriori diferiți. Răspunderea presupune supunerea agentului, pe când responsabilitatea agentului presupune cunoașterea și capacitatea de apreciere a fenomenelor și a cerințelor sociale prezente și de perspectivă;

- răspunderea și responsabilitatea se deosebesc și în ceea ce privește colectivitățile și structurile sociale, precum și obiectivele la care se raportează;

- răspunderea se manifestă mai ales ca prezență activă a societății, ca expresie a unor cerințe pe care societatea le impune persoanei, în timp ce responsabilitatea se manifestă, în special, ca prezență a voinței personalității și opțiunii persoanei, ca expresie a cerințelor pe care persoana le formulează la adresa societății;

- răspunderea și responsabilitatea nu coincid nici în ceea ce privește natura lor. Răspunderea este mai ales de ordin normativ, preponderent juridic, în timp ce responsabilitatea este, în mod preponderent și direct, de ordin valoric etc.

În literatura de specialitate autohtonă prof. Victor Guțuleac în lucrarea sa susține opinia cercetătorilor sus-menționați, precum și a reprezentantului doctrinei naționale în teoria dreptului, prof. Dumitru Baltag, care vine cu concluzia că: „Teoria răspunderii juridice poate fi explicată, definitivată numai sub aspectul responsabilității și al răspunderii juridice, ca două fenomene distincte” [5, p. 428-429].

Însă, deși răspunderea și responsabilitatea juridică sunt două categorii distincte, totuși au multe trăsături comune, interacționând și determinându-se reciproc, deoarece nu poate să intervină răspunderea atâta vreme cât persoanele sunt responsabile și libere să-și aleagă un anumit tip de comportament conformat sau neconformat legii. De aceea, apreciem că responsabilitatea însoțește permanent activitatea omului, în timp ce răspunderea intervine în condițiile asumării riscului

nesocotirii exigențelor normative [16, p. 10].

Cercetând opiniile expuse mai sus, putem constata că eficiența activității aleșilor locali este condiționată nu doar de răspunderea lor juridică, dar și de asumarea responsabilității proprii față de comunitate. Forme ale răspunderii juridice bine determinate normativ asigură această responsabilitate.

Prin urmare, statutul juridic al alesului local trebuie să includă ambele fenomene sub formă de elemente, atât răspunderea juridică, cât și responsabilitatea.

Analizînd legislația în vigoare din Republica Moldova putem constata că ea nu prevede expres, careva norme juridice referitoare la *responsabilitatea* aleșilor locali.

În acest context, în literatura de specialitate este menționat că, acolo unde reprezentanții unei anumite profesii, în virtutea specificului ei, se găsesc într-o comunicare permanentă și continuă cu alți oameni exercitând influență asupra lumii lor interioare, asupra interacțiunilor morale, asupra destinului omului, există coduri morale specifice ale reprezentanților acestei profesii, care denotă ascensiunea progresului social, umanizarea continuă a societății [17, p. 45-46].

Cât privește funcționarii publici din aparatul autorităților publice locale, s-a făcut deja primul pas în această direcție prin adoptarea Legii privind Codul de conduită a funcționarului public [18].

Prin urmare, considerăm că este necesară și absolut utilă, în primul rând, recunoașterea responsabilității ca un element distinct al statutului juridic al alesului local, în al doilea rând, pe baza experienței altor state, și anume pe baza studierii codurilor morale din alte țări, elaborarea și adoptarea unui Cod de conduită a aleșilor locali autohton sau a unui Capitol într-o lege, care îi va obliga să fie demni de încrederea alegătorilor, să contribuie prin exemplu personal la consolidarea autorității publice locale pe care o reprezintă, la onorarea obligațiilor civice, la respectarea legislației și la asigurarea bunei guvernări.

Bibliografie:

1. Legea Republicii Moldova cu privire la statutul alesului local. Nr. 768-XIV din 02.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.03.2000, nr. 34.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2008, nr. 230-232.
3. Codul muncii al Republicii Moldova. Nr. 154-XV din 28. 03. 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.07.2003, nr. 81.
4. Cornea S. Evoluția delimitării teritorial-administrative a Republicii Moldova: de la centralizare la recentralizare. În: Administrația statului Republica Moldova la 20 de ani de independență: Materiale ale sesiunii de comunic. șt., 29-30 oct., 2011. Chișinău: S. n., 2012 (Tipogr. „Elena-V.I.”), p. 71-78.

5. Guțuleac V. Tratat de drept contravențional. Chișinău: S. n. (E. F. – P. „Tipogr. Centrală”), 2009. 320 p.
6. Balmus V. Muntean V. Elemente de drept polițienesc. Chișinău: Ed. Acad. Moldovei, 2006. 237 p.
7. Dicționar latin-roman online [http://www.dictionar.us/latin-roman/\(vizitat 01.02.2013\)](http://www.dictionar.us/latin-roman/(vizitat%2001.02.2013)).
8. Bantuș A. Statutul juridic al funcționarului public în Republica Moldova. Teză de doctor în drept (12.00.02). Chișinău, 1999. 124 p.
9. Hanga V. Mic dicționar juridic. București: Lumina Lex, 1999. 208 p.
10. Orlov M. ș. a. Qvo vadis Moldova? Administrația publică. Chișinău: F. E. P. „Tipografia Centrală”, 2002. 224 p.
11. Platon M. Serviciul public în Republica Moldova. Chișinău: Secția Editare, A.S.D.A.P., 1997. 224 p.
12. Preda M. Autoritățile publice. București: Lumina Lex, 1999. 688 p.
13. Попов М. Ю. Понятие, содержание и сущность правового статуса депутата представительного органа власти в Р. Ф. В: Вестник Волгоградской академии МВД России, 2010, № 3, с. 24-32.
14. Iorgovan A. Drept administrativ. București: Actami, 1994. 387 p.
15. Popescu Petrovszki Diana Marilena. Statutul funcționarilor publici din România și din Uniunea Europeană: principii, drepturi și obligații. București: Editura I.R.D.O, 2011. 525 p.
16. Ștefan E. Răspunderea juridică. Privire specială asupra răspunderii în dreptul administrativ. Teză de doctorat în drept. București, 2012. 360 p.
17. Digol N. Deontologia profesională. În: Etica și deontologia polițienească: Aspecte de implementare: Materiale conf. șt.-practice „Consolidarea activității de promovare și implementare a eticii și deontologiei polițienești”, 12 oct., 2006. Chișinău: S.n., 2007 (Tipogr. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI), p. 44-46.
18. Legea Republicii Moldova privind Codul de conduită a funcționarului public. Nr. 25 din 22.02.08. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.04.2008, nr. 74-75.

ПУБЛИЧНАЯ ДИПЛОМАТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Николай ТРОФИМЕНКО,
проректор по научно-педагогической работе (международные связи)
Мариупольского государственного университета,
кандидат политических наук, доцент
m.trofymenko@mdu.in.ua

Резюме: В статье рассмотрены основные принципы публичной дипломатии международных организаций (на примере НАТО, АСЕАН и ЕС). Проведен сравнительный анализ средств публичной дипломатии, применяемых НАТО, ЕС и АСЕАН. Обоснована важность, распространенность и популярность социальных сетей в современном информационном мире и деятельности международных организаций в контексте реализации публичной дипломатии. Обосновано, что процессы глобализации, интеграции, которые активно развиваются в последнее десятилетие обуславливают невиданное развитие региональных межправительственных организаций, которые интегрируют все больше стран. Рассмотрено применение международными организациями публичной дипломатии. Проведена оценка публичной дипломатии, реализуемой международными организациями по четырем критериям, таким как изучение общественного мнения и установления диалога с зарубежным обществом (listening), информационные кампании для формирования положительного мнения в зарубежных странах (advocacy), привлечения (engagement), оценка (evaluation). Сделаны выводы относительно развития интеграционных процессов, институционализации международных организаций и их важности в развитии публичной дипломатии, а также описаны фундаментальные различия между политикой Европы и Азии, обуславливающие более централизованный, иерархический и структурированный аппарат публичной дипломатии НАТО. В статье также проанализирована деятельность ЕС и АСЕАН в сфере публичной дипломатии. Сделан вывод о том, что публичная дипломатия указанных международных организаций является децентрализованной и плохо управляемой.

Ключевые слова: публичная дипломатия, международные организации, социальные сети, глобализация, НАТО, АСЕАН, ЕС, интеграция.

PUBLIC DIPLOMACY OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

TROFYMENKO MYKOLA,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Affairs (International Cooperation)
of Mariupol State University, PhD (Political Science), Associate Professor
m.trofymenko@mdu.in.ua

***Summary:** The article deals with the main instruments of public diplomacy of international organizations (the case of NATO, ASEAN and the EU). A comparative analysis of the instruments of public diplomacy used by NATO, the EU and ASEAN was carried out. The research proves the importance and the popularity of social networks in the modern information world as well as the leading role of the activities of international organizations in the context of the implementation of public diplomacy. The authors explains that the processes of globalization, integration, actively developing in the last decade, cause the unprecedented development of regional intergovernmental organizations that are integrated by more and more states. The article considers the use of public diplomacy by international organizations. The public diplomacy implemented by international organizations is evaluated upon four criteria, such as the public opinion polling and establishment of a dialogue with the foreign audience (listening), information campaigns for the formation of positive opinion in foreign countries (advocacy), engagement, evaluation. Conclusions are made regarding the development of integration processes, the institutionalization of international organizations and their importance in the development of public diplomacy. The article also describes the fundamental differences between the policies of Europe and Asia, which evidence the more centralized, hierarchical and structured nature of NATO public diplomacy apparatus. The article also analyzes the activities of the EU and ASEAN in the field of public diplomacy. The authors concludes that the public diplomacy of these international organizations is decentralized and poorly managed.*

***Key words:** public diplomacy, international organizations, social networks, globalization, NATO, ASEAN, EU, integration.*

Процессы глобализации, интеграции, которые активно развиваются в последнее десятилетие, вызывают невиданное развитие региональных межправительственных организаций, которые интегрируют все больше стран, объединяя целые континенты и приобретая все больше наднациональных полномочий. С дальнейшим развитием информационно-коммуникационных технологий, развитием социальных сетей, приобретением большого количества полномочий, международные организации начинают заниматься вопросами восприятия себя в других

регионах, странах, формирования имиджа своих политических лидеров среди населения других стран и своих интеграционных объединений в целом. Таким образом, вопрос развития публичной дипломатии приобретает все большую актуальность, наднациональные структуры международных интеграционных объединений очень активно используют методы публичной дипломатии в своей деятельности, создавая отдельные подразделения в своих структурах управления, которые занимаются вопросами регулирования публичной дипломатии.

Очень важным ресурсом развития публичной дипломатии, как отдельных стран, так и международных организаций являются социальные сети, которые очень быстро развиваются, расширяют аудиторию, охватывая все большее количество людей. Так, сегодня в мире более 950 млн. человек являются пользователями Фейсбук, из которых 223 млн. в Европе, 500 млн. человек заходят в Фейсбук ежедневно, причем рост ежедневных заходов с 2010 по 2011 гг. составил 48%. Каждую секунду в Фейсбук создаются 5 новых профилей, в среднем пользователь Фейсбук тратит 20 минут на один заход в сеть, 50% 18-24-летних людей заходят в Фейсбук как только просыпаются [16].

Международные организации, правительства стран, правительственные учреждения, политические лидеры, дипломаты очень активно используют Фейсбук, Твиттер, Инстаграм другие социальные сети для формирования представления о себе, донесения основных новостей о своей деятельности направленные на аудитории других стран, международных организаций, что и является основной целью публичной дипломатии. Социальные сети и Интернет в целом значительно удешевили реализацию публичной дипломатии, однако уровень расходов на эту статью в бюджетах стран, международных организаций постоянно увеличивается, подчеркивая значимость, актуальность и необходимость публичной дипломатии, как для стран, так и для международных организаций.

Однако не все организации являются сторонниками использования публичной дипломатии в своей деятельности. Так, например, в Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) решили не прибегать к методам публичной дипломатии, оставаясь неизменными сторонниками принципов конфиденциальности, секретности и «тихой дипломатии» («закулисных» переговоров). ОБСЕ не желает использовать публичную дипломатию открыто. Вся деятельность учреждения проходит под неизменным мотивом «надо действовать тайком, незаметно, потому что если ОБСЕ чрезмерно политизирует или сделает слишком большую сенсацию из события, то она не будет иметь никаких полномочий в тех странах, где расположены ее представительства» [15, с.12].

В этом случае ОБСЕ скорее исключение, потому что большинство международных организаций очень активно используют публичную дипломатию, поддерживают и развивают уникальные и в определенной степени независимые программы публичной дипломатии.

Рассмотрим формы и методы реализации публичной дипломатии наиболее известных международных объединений: крупнейшего военно-политического блока стран – НАТО и наиболее эффективных и крупнейших региональных интеграционных объединений – ЕС и АСЕАН.

Организация Североатлантического договора, НАТО (North Atlantic Treaty Organization – NATO) – международная межправительственная организация, военно-политический союз 28 государств Северной Америки и Европы, которые стремятся достичь целей Североатлантического договора, подписанного в Вашингтоне 4 апреля 1949 [14].

В соответствии с уставными документами Альянса, главная роль НАТО заключается в обеспечении свободы и безопасности стран-членов с использованием политических и военных средств. НАТО придерживается общих для Альянса ценностей демократии, свободы личности, верховенства права и мирного разрешения споров и поддерживает эти ценности во всем евроатлантическом регионе. Основопологающим принципом Альянса является общность взглядов между североамериканскими и европейскими членами НАТО, которые разделяют одинаковые ценности и интересы и преданы делу сохранения демократических принципов, что делает нераздельной безопасность Европы и Северной Америки. Альянс стоит на защите своих стран-членов от угрозы агрессии: главным военно-политическим принципом организации является система коллективной безопасности, то есть общих организованных действий всех ее членов в ответ на нападение извне [3, с.15].

НАТО открыто называет коммуникационные и информационные программы, используемые организацией, публичной дипломатией и использует последнюю для того, чтобы создать лучший имидж организации. Основной целью НАТО в проведении публичной дипломатии является «повышение уровня осведомленности о НАТО, понимание целей организации и продвижение политики и деятельности, способствующей повышению уровня доверия к Альянсу» [14].

Для этого НАТО участвует в разнообразной деятельности (смарт-оборона, борьба с терроризмом, кибер-безопасность и миссии в Афганистане и Ливии), которая отклоняется от первоначальных целей организации и выходит за пределы определенных региональных границ. Этот факт осложняет процесс создания организацией сжатого, но понятного наполнения публичной дипломатии. Согласно мнению главы Управления общественной дипломатии НАТО госпожи Стефани Бабст, НАТО стремится создать

уникальный «имидж сильного, преданного и компетентного трансатлантического сообщества, которое охраняет мир и покой своих членов и, где это возможно, стремится внести свой вклад в обеспечение стабильности и безопасности евроатлантического региона» [15, с.13]. Стратегия публичной дипломатии НАТО направлено на борьбу с некоторыми недостатками имиджа организации, в частности восприятия НАТО как «международного полицейского», «инструмент США в достижении своих целей» и «пережиток холодной войны».

В НАТО всегда понимали важность эффективной коммуникации и информирования общественности. Деятельность учреждения в сфере публичной дипломатии началась в 1950 году с создания Информационной Службы НАТО. Начальная роль Службы заключалась в том, чтобы рассказывать о деятельности НАТО широкой публике. Рабочая группа по информационной политике и рабочая группа по социальному и культурному сотрудничеству были объединены в Комитет по информации и культурным связям (КИКС). С окончанием холодной войны и появлением необходимости в новом подходе, в 2004 году аппарат публичной дипломатии был реструктуризирован, тогда КИКС изменил свое название на Комитет по вопросам публичной дипломатии (КППД), а Управление информации и печати стало Управлением публичной дипломатии (УПД).

НАТО стремится вести публичную дипломатию в формальном, письменном и задокументированном виде. Организация ежегодно издает Стратегии публичной дипломатии. Кроме того, КППД просматривает и утверждает ежегодный план действий по публичной дипломатии, который помогает в реализации ежегодной Стратегии публичной дипломатии. КППД при необходимости также составляет дополнительные отчеты и рекомендации для Североатлантического совета. Впервые в истории Альянса, публичная дипломатия была упомянута в Декларации саммита НАТО 2008 года в Бухаресте. Государства-члены закрепили свои обязательства по установлению связей с внутренней и внешней аудиторией в «соответствующей, своевременной и точной» манере [14].

КППД выступает в качестве консультативного комитета по вопросам коммуникации и информации в Североатлантическом совете. Он отвечает за планирование, реализацию и оценку стратегии публичной дипломатии НАТО, в то время как Управление публичной дипломатии координирует все стратегические коммуникационные мероприятия гражданских или военных учреждений НАТО и следит за деятельностью других подразделений НАТО. КППД состоит из представителей государств-членов (по одному на каждое) во главе с помощником Генерального секретаря по вопросам публичной дипломатии и международным штабом-секретариатом. Мультимедийная библиотека НАТО, гранты, которые совместно спонсируются, Центр

информации и документации НАТО в Киеве (с 17 июля 2017 года – Представительство НАТО в Украине), Информационное бюро НАТО в Москве и контактные посольства НАТО в странах-партнерах – являются внутренними составляющими Управления публичной дипломатии. Также НАТО имеет отдельное подразделение по стратегическим коммуникациям, которое занимается военно-общественными делами.

Европейский Союз, ЕС (European Union, EU) – экономический и политический союз государств-членов Европейских сообществ, созданный в соответствии с Договором о Европейском Союзе, подписанном в феврале 1992 года и действующим с ноября 1993 [13]. Сегодня в объединение входят 28 европейских государств (Великобритания заявила о своём выходе из ЕС, однако переговоры о выходе будут длиться до 2019 года) с населением более 505 млн. человек. Общий валовый внутренний продукт Европейского Союза составляет более 18,4 трлн. Долларов США (1-е место в мире). Институтами ЕС являются Европейская комиссия, Совет Европейского Союза, Европейский совет, Суд Европейского Союза, Европейский центральный банк, Европейский суд аудиторов и Европейский парламент. Парламент избирается на пять лет гражданами Европейского Союза. ЕС является полноправным членом Всемирной торговой организации и имеет представительства в Большой семерке и Большой двадцатке. Неоднократно поднимался вопрос членства ЕС в ООН, однако на пути были как формальные причины (членами ООН по ее уставу могут быть только государства), так и политические (распределение голосов в СБ ООН, «двойное членство» государств, входящих в ЕС).

Даже если деятельность ЕС и направлена на разработку формализованной публичной дипломатии, большинство его информационно-пропагандистской деятельности официально не называется «публичной дипломатией», а описывается как информационные, коммуникационные, образовательные и культурные программы. Тем не менее, Представительство ЕС в США является первым учреждением ЕС, которое начало употреблять термин «публичная дипломатия» после создания Отдела прессы и информации ЕС. Европейская комиссия не называет свою информационную деятельность публичной дипломатией потому, что ее очень часто принимают за пропаганду. Другой причиной нежелания Союза использовать термин «публичная дипломатия» может быть нежелание государств-членов иметь определенный централизованный институт по вопросам публичной дипломатии.

Целью ЕС в реализации публичной дипломатии является содействие интересам ЕС через понимание, информирования и влияние. Такой подход объясняет «цель, линию поведения и деятельность ЕС, а также помогает способствовать пониманию этих целей через диалог с отдельными

гражданами, группами, учреждениями и средствами массовой информации» [13]. Деятельность ЕС в сфере публичной дипломатии сводится к борьбе с некоторыми основными стереотипами, в которых Союз выступает «искусственной конструкцией» или организацией, которая управляется только самыми мощными государствами-членами [15, с.15].

С момента своего создания ЕС пытался продемонстрировать себя в качестве «проекта, который служит на благо мира», что и спасло Европу от опасности будущих войн и нестабильности. Публичная дипломатия ЕС стремится изобразить Союз как уникальную модель для подражания другими государствами и региональными организациями. Тем не менее, такая позиция является немного агрессивной, устаревшей и не ориентированной на будущие поколения, которые не знают всех исторических и политических основ процесса интеграции в ЕС. В настоящее время ЕС позиционирует себя как (1) территория, на которой уже 50 лет царят мир и спокойствие, стабильность и процветание (2) охранник основ демократии, прав человека, верховенства закона и добросовестного управления (3) верный сторонник сотрудничества и партнерства и (4) защитник культурного разнообразия своих наций. Представительство ЕС в США предоставляет американской общественности продуманные материалы, изображая Союз в своих агитационных материалах как «трансатлантического партнера, глобального игрока» [13].

Аппарат публичной дипломатии в Союзе формировался постепенно, в течение всего процесса создания и институционального развития ЕС. Создание механизма публичной дипломатии и структуры Союза связано с развитием общей внешней политики и политики безопасности ЕС. Создание Европейской комиссии в 1958 году, а особенно Генерального директората по коммуникациям и запуск Европейской службы внешних действий (ЕСВД) в 2010 году обеспечили формальную основу для использования публичной дипломатии.

В ЕС нет развитого стратегического плана реализации публичной дипломатии или принятого законодательного акта касательно структуры публичной дипломатии Союза. Тем не менее, в 2005 году Комиссия приняла «План действий Комиссии по улучшению коммуникации в Европе». В 2006 году Комиссия также разработала Белую книгу по Европейской коммуникационной политике. В 2007 и 2008 годах Комиссия подготовила стратегические и информативные документы по привлечению граждан ЕС через Интернет и формированию партнерства в рамках Союза. В 2010 году Европейский Совет принял резолюцию по созданию ЕСВД, что также предусматривало создание отдела по информации и публичной дипломатии. Впоследствии, Европейский Совет решил не открывать этот отдел, а и дальше предоставлять больше полномочий Генеральному директорату по вопросам коммуникации в информировании целевой аудитории.

ЕС практикует публичную дипломатию через нечетко сложившуюся, децентрализованную и многослойную структуру отделов, нескоординированные направления деятельности и программы. Комиссия ЕС руководит деятельностью в сфере публичной дипломатии через Генеральный директорат по вопросам коммуникации, поскольку он является основным средством пропаганды в сфере публичной дипломатии Союза, потому что «отвечает за информирование и общение на тему политики Европейского Союза с общественностью». ГД по вопросам расширения, культуры и образования и EuroAid (развитие и сотрудничество) играют вспомогательную роль в этом процессе. ЕСВД является для Союза чем-то вроде министерства иностранных дел, координирует деятельность представительств ЕС по всему миру. Верховный представитель Европейского Союза по иностранным делам и политике безопасности возглавляет ЕСВД и поддерживает деятельность отделов по коммуникации. Вопросы расширения Европейской политики соседства включают в себя элементы публичной дипломатии, которые направлены на формирование позитивного восприятия ЕС его потенциальными членами и ближайшими соседями.

Комитет политики и стабильности ЕС участвует в мероприятиях стратегической коммуникации для того, чтобы иметь возможность влиять на общественное мнение относительно участия ЕС в военных операциях и операциях по обеспечению безопасности. Кадры и специальные представители ЕС в различных регионах играют важную роль в содействии реализации политики и интересов Союза в различных регионах и странах. В настоящее время существует несколько комитетов в рамках Союза, направленных на координацию различных мероприятий публичной дипломатии.

Ассоциация государств Юго-Восточной Азии (англ. Association of SouthEast Asian Nations, ASEAN, ACEAN) – геополитическая и экономическая международная организация, в которую входят 10 стран, расположенных в Юго-Восточной Азии [12]. В 1960-х годах распад колониальных империй привел к получению независимости Филиппинами, Малайзией и Индонезией. Лидеры новообразованных государств хотели быть уверенными в том, что лидеры соседних государств не будут вмешиваться в их внутренние дела. Больше всего этого опасались такие небольшие страны, как Сингапур и Бруней. В результате основными принципами новой региональной организации стали невмешательство во внутренние дела, консенсус, неиспользование силы и неконфронтация. Организация была создана 8 августа 1967 Филиппинами, Малайзией, Индонезией, Сингапуром и Таиландом, которые приняли Бангкокскую декларацию. Впоследствии к ним присоединились Бруней, Камбоджа, Лаос, Бирма и Вьетнам. Союз был

закреплен на бумаге в виде Договора о дружбе и сотрудничестве АСЕАН в Юго-Восточной Азии в 1976 году. на Бали.

Площадь суши, которую занимает АСЕАН, составляет 4,46 млн. км² – 3% площади суши Земли, совокупное население примерно 600 млн. человек – 8,8% населения мира [12].

АСЕАН, в отличие от НАТО и ЕС, еще не использует термин «публичная дипломатия» в своей практике и не имеет специализированного отдела по публичной дипломатии. Тем не менее, различные институциональные уровни организации уже реализовали ряд мероприятий публичной дипломатии.

АСЕАН работает над тем, чтобы успешно управлять информацией для создания ощущения принадлежности и взаимопонимания между его государствами-членами. Организация увеличила использование публичной дипломатии для создания «Сообщества АСЕАН» в 2015 году. Деятельность АСЕАН в сфере публичной дипломатии «направлена на то, чтобы помочь АСЕАН разъяснить свою политику и деятельность региональному и международному сообществу» и «привлечь людей к решению региональных вопросов и участию в процессе построения сообщества» [15, с.17]. Своей деятельностью в сфере публичной дипломатии АСЕАН пытается бороться с неверным восприятием организации как слабого и малозначительного регионального и глобального игрока.

Секретариат АСЕАН провозгласил принцип «единого взгляда, единого колорита, единого сообщества» в качестве официального девиза организации. Этот девиз связан со смыслом публичной дипломатии, который АСЕАН представляет своим гражданам и всему миру: «АСЕАН – это своеобразный концерт азиатских наций на юго-востоке, которые стремятся к стабильности, миру и процветанию, и связаны партнерством в динамичном развитии и сообществом неравнодушных общин» [12].

В АСЕАН начали разрабатывать механизмы публичной дипломатии после холодной войны, особенно после присоединения десяти новых членов в 1999 г. Начиная с 1989 года, конференции с участием министров АСЕАН ответственных за информацию проходят каждый год, и каждый год их участники признают необходимость распространять информацию о АСЕАН среди государств-членов и за их пределами. Эти конференции сыграли ведущую роль в развитии многих механизмов и институциональных структур публичной дипломатии, таких как, например, веб-портал АСЕАН, сайт АСЕАН по вопросам культуры и информации и планы государств-членов по вопросам коммуникации. С созданием первого устава в 2008 году в АСЕАН заявили, что организация будет больше практиковать публичную дипломатию.

Принятие Хартии АСЕАН в 2007 году считается отправной точкой в истории АСЕАН. Хартия считается важным механизмом публичной дипломатии, демонстрирует единство, власть и сплоченность организации перед внешними аудиториями. В Хартии предусматривается создание фонда АСЕАН, который выполняет схожие функции с структурами по вопросам публичной дипломатии. Деятельность фонда АСЕАН направлена на построение сообщества АСЕАН путем содействия повышению осведомленности о значимости руководителей АСЕАН, а также через взаимодействие между людьми и тесное сотрудничество между различными заинтересованными и влиятельными сторонами в регионе. Подписывая Себуанскую декларацию об ускорении создания сообщества АСЕАН, в организации остались верными курсу дальнейшего развития деятельности в сфере публичной дипломатии, привлекая и устанавливая более тесные контакты между государствами-членами. В рамках этой Декларации в АСЕАН также составили план действий Социально-культурного сообщества АСЕАН с целью повышения уровня осведомленности общественности, обмена мнениями и увеличения количества участников. Кроме того, в 2010 году организация разработала Мастер-план по интеграции АСЕАН. Некоторые действия, предусмотренные этим планом, включают организованную связь с общественностью, информационно-пропагандистскую деятельность и создание партнерских отношений на региональном и национальном уровне. Кроме того, в 2012 году, коммуникационные и информационные представители от министерств информации государств-членов АСЕАН встретились, чтобы обсудить создание плана по коммуникациям для эффективного продвижения создания сообщества АСЕАН к 2015 году [12].

АСЕАН, как и ЕС, практикует публичную дипломатию через нечетко сформированную, децентрализованную и многослойную структуру отделов, нескоординированные направления деятельности и программы. Секретариат АСЕАН и дополнительные учреждения играют важную роль в распространении информации о деятельности АСЕАН. Конференции с участием министров АСЕАН ответственных за информацию, имеют большое значение и стимулируют организации к более активному распространению информации и улучшению коммуникационных механизмов. Веб-портал АСЕАН, сайт АСЕАН по вопросам культуры и информации и планы государств-членов по вопросам коммуникации также является основой публичной дипломатии организации.

Проанализируем публичную дипломатию упомянутых организаций по основным компонентам: изучение общественного мнения и установления диалога с зарубежным обществом (listening), информационные кампании для

формирования положительного мнения в зарубежных странах (advocacy), привлечения (engagement), оценка (evaluation) [6, с.35].

1. Изучение общественного мнения и установления диалога с зарубежным обществом (listening).

Процесс изучения общественного мнения и установления диалога с зарубежным обществом предполагает сбор данных о внешнем восприятии, анализ этих данных, определение проблем и принятие мер по улучшению/регулировка стратегии поведения. Эффективное изучение общественного мнения может быть выполнено с помощью эффективного исследования, анализа и взаимодействия с внешними аудиториями. Планирование и выполнение вышеупомянутых пунктов осуществляется внутри организации, которая прислушивается к целевой аудитории. Поэтому очень трудно оценить возможности, которые предоставляет изучение зарубежной общественной мысли международным организациям. Из исследования деятельности НАТО, ЕС и АСЕАН в сфере публичной дипломатии становится очевидным, что некоторые организации относятся к изучению общественного мнения очень серьезно. Бывший помощник Генерального секретаря НАТО по вопросам публичной дипломатии госпожа Бабст утверждает, что «успех публичной дипломатии заключается не в разговоре, а в умении слушать». Она объясняет, что процесс слушания является важным для НАТО по двум причинам: (1) сбор и анализ мнений целевой аудитории; (2) понимание их мотивов и убеждений [15]. В НАТО не проводят отдельных опросов для выявления общественного мнения относительно восприятия организации среди общественности. Тем не менее, в НАТО проводятся исследования и используются аналитические методы для формирования имиджа организации за рубежом. В организации большее внимание уделяется национальным и международным опросам. Например, НАТО серьезно относится к опросу «Трансатлантические тенденции», проводимым Американским Фондом Германа Маршалла. В опросе устанавливается общественное восприятие трансатлантического сотрудничества, в том числе указаны и некоторые данные по НАТО.

Кроме того, НАТО использует существующие онлайн-сообщества и блоги, такие как www.atlantic-community.org, чтобы определить общественное мнение по вопросам, связанным с организацией. Организация создала чаты и форумы на тему Новой стратегической концепции НАТО и роль НАТО в Афганистане.

Бывший Комиссар ЕС Марго Вальстрем, рассуждая на тему публичной дипломатии Комиссии отметила, что «общение – это больше, чем просто информация, это установление отношений и укрепление диалога с европейскими гражданами, оно объединяет людей и помогает внимательно слушать». Это означает, что Комиссия ЕС считает «слушание» важным

компонентом информационно-пропагандистской деятельности. Этот факт подтверждает и План действий Комиссии по улучшению коммуникации в Европе, в котором целый раздел посвящен важности эффективного изучения общественного мнения и отчетности. В этом плане речь идет о двух важных шагах на пути к успешному изучению общественного мнения: (1) определение целевых аудиторий и (2) понимание иностранных государств через прямые контакты с национальной, региональной и местной властью посредством постоянного мониторинга СМИ и опросов общественного мнения. В плане также отмечается, что представительства ЕС должны отчитываться в штаб-квартиру и проводить исследования на тему восприятия обществом конкретных вопросов.

Кроме того, ЕС контролирует деятельность Отдела по анализу общественного мнения, который отслеживает эволюцию общественного мнения в имеющихся и потенциальных государствах-членах ЕС. Этот отдел помогает Союзу в подготовке текстов, принятии решений и оценке. Для эффективного изучения общественного мнения, этот отдел занимается проектом «Евробарометр», что представляет собой исследование на такие темы, как расширение ЕС, социальная ситуация, здравоохранение, культура, ИТ, окружающая среда, евро и оборона.

АСЕАН не хватает официального механизма для изучения общественного мнения целевой аудитории. Тем не менее, организация использует конференции, саммиты и другие события, чтобы собрать информацию о взглядах внутри- и внешнеполитических деятелей, экспертов и гражданского общества. АСЕАН также использует диалог с аудиторией стран, которые не входят в состав АСЕАН для обмена идеями и информацией. Такой диалог помогает АСЕАН лучше понять, как воспринимаются цели и деятельность организации.

Изучая процесс изучения общественного мнения (слушания) в публичной дипломатии НАТО, ЕС и АСЕАН становится очевидным, что все три организации направляют усилия на лучшее понимание общественного мнения относительно восприятия этих организаций среди целевой аудитории. Тем не менее, природа и интенсивность этих мер не одинаковы. В то время как в ЕС существует целый Отдел по анализу общественного мнения, который координирует проект «Евробарометр», НАТО в основном полагается на внешние опросы общественного мнения (Трансатлантические тенденции) и блоги (Атлантическое сообщество). С другой стороны, АСЕАН использует более неформальные средства (например, конференции, саммиты, диалоги и т.д.), чтобы лучше понять восприятие организации целевой аудиторией.

2. Информационные кампании для формирования положительного мнения в зарубежных странах (advocacy).

Информационные кампании для формирования положительного мнения в зарубежных странах (advocacy) является «односторонним каналом» для общения с внешними аудиториями через связи с прессой и информационную работу. Целью этого процесса является тщательный отбор целевых аудиторий и использования международными организациями цифровых и мультимедийных технологий. НАТО использует интенсивные и современные методы организации информационных кампаний для того, чтобы продемонстрировать себя в качестве прозрачной и интерактивной организации. Кроме прочных связей с прессой и общественностью, организация успешно использует социальные сети и средства коммуникации. Сайт организации (www.nato.int) имеет четкую структуру, является информативным, удобным, а также постоянно обновляется [14]. На сайте есть раздел новостей с пресс-релизами, выступлениями официальных лиц НАТО и аудиовизуальная библиотека. Кроме того, сайт предлагает бесплатную рассылку новостей. Также в НАТО работает свой радиоканал NATOchannel.tv.

В НАТО много внимания уделяется социальным сетям и новейшим цифровым технологиям. НАТО имеет свою страницу в Facebook, Twitter, аккаунт в YouTube, Google, Flickr, и RSS-канал со статьями, новостями, фотографиями, видео и другим мультимедийным контентом. Также НАТО предлагает программы для iPad. В социальных сетях есть даже страницы не только на французском и английском языках, но и на других, например, русском и украинском. Кроме того, некоторые деятели НАТО, например, Генеральный секретарь НАТО, Помощник Генерального секретаря НАТО по вопросам публичной дипломатии используют собственные страницы в социальных сетях для того, чтобы стать ближе к целевой аудитории. Чтобы соответствовать требованиям, которые диктует определенный курс деятельности, в НАТО разработали специальные принципы и правила использования социальных сетей и Интернета в целом для всех сотрудников НАТО.

ЕС проводит различные информационные кампании, начиная с прессы и связей с общественностью, заканчивая использованием социальных сетей и новых цифровых инструментов. Для повышения эффективности своих информационных кампаний Союз посвящает все свои мероприятия определенным ежегодным темам (например, изменение климата), которые продвигаются как в Брюсселе, так и в представительствах по всему миру. Официальный веб-сайт ЕС по печати и связям с общественностью предоставляет всесторонний обзор новостей, пресс-релизов, пресс-контакты, аудиовизуальные материалы и календарь ЕС. Также была создана программа Newroom, доступная для всех смартфонов и позволяющая пользователям смотреть трансляцию пресс-брифингов вживую, а также следить за

последними новостями ЕС. В дополнение к этому, на сайтах представительств ЕС существует раздел новостей, где работники представительств делятся имеющейся актуальной для каждого отдельного региона информацией. Для того, чтобы улучшить координацию между основными коммуникационными мероприятиями в Брюсселе и между другими странами, было создано Подразделение по печати и информации для мониторинга деятельности делегаций ЕС путем составления регулярной отчетности.

Кроме того, ЕС занимается радиовещанием. Комиссия ЕС имеет сервис аудиовизуальных новостей Europe by Satellite. Этот сервис нацелен на профессионалов в медиа сфере и содержит теле- и радиоканалы, на которых транслируется информация, касающаяся ЕС на 23 языках. Комиссия также частично спонсирует Euronews, телеканал, который рассматривает новости из пан-европейской призмы. Этот канал играет значительную роль в распространении информации о ЕС на семи языках.

В течение 50 лет реализации публичной дипломатии ЕС частично финансировал и создал документальные фильмы и радио-шоу, размещал объявления в печати, финансировал телевизионные ролики и частично финансировал пресс-приложения, в которых рассказывалось о новостях в большинстве стран мира. Одним из выводов, который был сделан о деятельности Союза является то, что местные и региональные СМИ должны иметь более четкую цель, поскольку во многих странах «местная пресса, телевидение и радио может быть более пригодными для донесения сообщения определенной аудитории, такой как молодежь, чем национальная пресса» [15, с.23].

ЕС имеет длинный список аккаунтов в социальных сетях: Facebook, MySpace, Hyves, LinkedIn, Twitter, Blip, Flickr, Picasa, Daily Motion, YouTube и Vimeo. Различные отделы ЕС, комиссары, чиновники, делегации, политики и проекты становятся известными благодаря использованию социальных сетей. Тем не менее, использование социальных сетей непосредственно чиновниками ЕС оказалось очень эффективным. Например, аккаунты Верховного представителя ЕС и еврокомиссара по вопросам расширения в Twitter является эффективным средством пропаганды политики ЕС и установления связей с целевыми аудиториями.

АСЕАН резко увеличила свою деятельность в сфере связей с прессой и общественностью после окончания холодной войны, вступления десяти новых членов и утверждения Хартии АСЕАН. До этого, АСЕАН практиковала более «элитную» и «тайную» дипломатию, которая не была доступна СМИ. Поскольку АСЕАН была основана «элитой», организация и сейчас в основном общается через выступления, совместные заявления после встреч и публикации руководства.

Запуск сайта АСЕАН в 1995 году помог консолидировать информационные усилия организации [12]. Этот веб-сайт содержит раздел «Новости», в котором размещены последние новости организаций, заявления и коммюнике руководства. На сайте хранятся соответствующие документы и публикации, создана мультимедийная галерея и календарь. К сайту удалось привлечь разноцелевую аудиторию: исследователи (80% всех посетителей), бизнесмены (15% всех посетителей), международные организации и частные лица (5% всех посетителей) [15, с.24]. В дополнение к основной странице АСЕАН имела два веб-сайта по публичной дипломатии: Культурный и информационный портал АСЕАН и Медиа-портал АСЕАН. После появления проблемы с привлечением посетителей на сайты, по регулярному обновлению контента и интеграции этих сайтов в социальные сети, организация решила объединить эти веб-сайты и интенсивнее внедрять новейшие цифровые технологии.

Несмотря на то, что АСЕАН не ведет собственного теле- и радиовещания, некоторые из ее государств-членов стремятся продвигать организацию через свои национальные СМИ. Например, в Таиланде есть канал 24 Thai-ASEAN News Network, на котором транслируются новости и события на английском языке, и АСЕАН ТВ (транслирует программы и передачи на экономические, политические, социальные и культурные темы на английском языке). Пока, канал АСЕАН ТВ не получил широкую аудиторию в рамках АСЕАН, но он действует как связующее звено между гражданами из 120 стран и четырех континентов, что способствует сотрудничеству между странами АСЕАН и улучшению сотрудничества между государствами-членами АСЕАН.

В марте 2012 г. на конференции с участием министров АСЕАН, ответственных за информацию, было провозглашено, что «АСЕАН должна увеличить популярность в социальных сетях, что поможет организации и в дальнейшем быть актуальным источником информации», особенно среди более молодого населения. С тех пор АСЕАН значительно расширила использование социальных сетей. АСЕАН поддерживает страницу в Facebook и ежедневно выкладывает короткие сообщения, а также новости, видео, фото и информацию о различных событиях. Twitter аккаунт Секретариата АСЕАН «вводит дипломатию в цифровой век ... для того, чтобы установить связь с гражданами, компаниями и другими негосударственными субъектами» [12]. На канале организации в YouTube представлено видео о различных дипломатических, культурных и экономических мероприятиях, в основном о Сообществе АСЕАН-2015. Кроме социальных сетей, АСЕАН имеет аккаунты на Flickr и Scribd (место хранения публикаций и документов АСЕАН).

Такой подход к оценке информационных кампаний показывает, что все три организации имеют хорошо развитые связи и информационные

программы. НАТО, ЕС и АСЕАН делают свои сайты интересными благодаря централизованному и хорошо разработанному разделу новостей, в котором представлены пресс-релизы, заявления чиновников, аудиовизуальные данные и календарь. Все три организации участвуют в радиовещании через свои каналы, или их собственные программы в СМИ других стран. Организации признают важность социальных сетей и имеют аккаунты в наиболее популярных из них. Основная проблема использования социальных сетей ЕС заключается в том, что почти каждое учреждение ЕС, делегация, программа, проект и общественные деятели имеют отдельные аккаунты почти во всех социальных сетях. Большинство из этих аккаунтов не интегрированы а, следовательно, являются лишними и повторяют те же сообщения несколько раз. Это запутывает и смущает пользователей.

3. Привлечение (engagement)

Эффективное привлечение является важным подходом публичной дипломатии, необходимым для того, чтобы привлечь внимание соответствующих субъектов и общественности к дебатам и делам организации. Процесс взаимодействия представляет собой «двусторонний канал» общения. Привлечение в международных организациях оценивается через деятельность, осуществляемую целевой аудиторией и группами [15, с.26].

НАТО реализует ряд мер, для того, чтобы привлечь внешнюю аудиторию. Например, Управление публичной дипломатии НАТО организовало более 140 информационно-пропагандистских мероприятий.

НАТО стремится стать более доступной организацией для рядового гражданина. Штаб-квартира НАТО в Брюсселе принимает тысячи посетителей каждый год, и некоторые из них непосредственно участвуют в заседаниях вместе с представителями НАТО. Мультимедийная библиотека НАТО насчитывает более 18000 книг и 155 журналов, которые находятся в свободном для посетителей доступе. Также в библиотеке доступна рассылка новостей о новых публикациях.

НАТО регулярно организует веб-форумы и открытые дискуссии на каналах в социальных сетях. Представители НАТО часто задают вопросы на своих страницах в социальных сетях, тем самым привлекая граждан через свои аккаунты.

Для того, чтобы привлечь непосредственно «пользователей сети» по всему миру открыто и прозрачно, НАТО создала интерактивную платформу «Мы – НАТО». После высказываний по поводу того, что эта платформа является лишней, она была удалена.

Альянс нацелен на привлечение молодого поколения к дискуссии. Для этого НАТО организует и финансирует многие стипендиальных программ, летних школ, семинаров, практикумов, конкурсов сочинений среди студентов

и молодых специалистов. Примером такой программы является Летняя школа для молодых специалистов Центра Европейских и Северо-Атлантических дел, организованная в Словакии и Украине. Эта школа поощряет студентов и молодых лидеров участвовать в дискуссии по вопросам, связанным с НАТО.

Кроме того, НАТО организует мероприятия и конференции, чтобы привлечь внимание экспертов, директивных органов и других групп к обсуждению роли Альянса и его публичной дипломатии. Например, в 2012 году в Брюсселе НАТО организовала семинар на тему «Сила мягкой силы – публичная дипломатия НАТО» с участием ведущих специалистов, которые обменивались мнениями о преимуществах внедрения новейших технологий в публичную дипломатию НАТО. На семинаре были рассмотрены два вопроса: (1) какое место занимает НАТО в глобальной среде коммуникаций и имеет ли организация в ней свой голос и (2) каким образом НАТО может подключиться к аудитории по всему миру для того, чтобы совместно работать над решением ключевых вопросов.

Для того, чтобы сплотить экспертов в различных отраслях, Альянс создал онлайн-журнал «NATO Review». В этом журнале «ключевые вопросы безопасности, которые являются важными и актуальными для НАТО, рассматриваются через призму взглядов экспертов». Целью создания этого журнала было обеспечение платформы для общения и обмена мнениями между экспертами, а также ознакомление с вопросом трансатлантической безопасности через статьи, видео, картинки и т. д. «NATO Review» открыт для загрузки документов (анализ статей, рецензирование книг, исследований по истории, исследований на военную тематику и собственные мысли), которые соответствуют четким требованиям. Платформа оптимизирована для использования на смартфонах и ПК, и доступна через онлайн-подписку.

НАТО привлекает неправительственные учреждения, университеты, мозговые центры и другие общественные организации через гарантированное совместное финансирование. Управлением публичной дипломатии было предложено финансирование для проведения конференций, семинаров, практикумов и других видов деятельности, связанных с публичной дипломатией на темы, актуальные для повестки дня НАТО.

Кроме того, НАТО ввело ряд мер из сферы культурной дипломатии. Полумарафон НАТО в Венгрии привлек внимание участников и обеспечил широкое обсуждение в СМИ. Также НАТО провела ряд имиджевых мероприятий, таких как выставки НАТО, конкурсы и т.д.

ЕС также активно привлекает свою целевую аудиторию. Его мобилизационные меры связаны с конкретными целевыми аудиториями, но, как правило, Брюссель и представительства привлекают таких лиц, которые задают тон дискурса (журналистов, представителей неправительственных

организаций (НПО) и ученых) с помощью различных мероприятий, проводимых организацией (визиты, выдача грантов, конференции, семинары, программы обмена и т.д.).

Программа визитов ЕС, которая была создана в 1974 году, позволяет молодым лидерам из стран, находящихся за пределами Союза, посетить Европу для того, чтобы «наглядно оценить цели, политику и народы ЕС и улучшить взаимопонимание между специалистами из стран, не входящих в союза с их коллегами из ЕС» [13]. Участники этой программы имеют возможность встретиться с представителями ЕС в Брюсселе, Страсбурге и Люксембурге и обсудить темы, представляющие взаимный интерес.

Привлечение различных влиятельных лиц является важным компонентом публичной дипломатии ЕС. Для этого ЕС финансирует неправительственные организации ЕС и стран, не входящих в состав ЕС, а также НПО и проекты, продвигающие интересы ЕС. ЕС также предоставляет гранты молодежи, исследователям, фермерам, малым предприятиям стран-членов ЕС и потенциальных стран-членов ЕС, а также стран, не входящих в состав ЕС.

Представители ЕС стремятся привлечь целевую аудиторию через киберпространство. Многие комиссары ЕС и старшие сотрудники ЕС имеют свои собственные блоги, которые проливают свет на взгляды представителей ЕС.

ЕС также пытается привлечь аудиторию в развивающихся странах, путем содействия международному развитию. Союз является крупнейшим в мире донором помощи, обеспечивая 55% всей официальной помощи, предоставленной по вопросам развития и борьбы с бедностью.

Генеральная дирекция по образованию и культуре внедряет различные мероприятия по обмену, которые вносят свой вклад в реализацию целей публичной дипломатии ЕС благодаря стимулированию обмена студентами и ученым между государствами-членами ЕС и странами, которые не входят в состав ЕС. Например, программа ЕС Эразмус Мундус (Эразмус +) «направлена на повышение качества европейского высшего образования и содействие диалогу, взаимопониманию между разными людьми и культурами через сотрудничество с третьими странами» [13]. Эта программа успешно продвигает высшее образование ЕС по всему миру, способствует налаживанию партнерских отношений между университетами государств-членов ЕС и университетами стран, не входящих в состав ЕС и помогает создать положительный имидж Союза среди студентов и научных кругов.

Союз также практикует культурную дипломатию через Генеральные дирекции по образованию и культуре и представительства за рубежом. Культурная деятельность ЕС направлена на содействие как государствам-членам ЕС, так и Союзу в целом. Делегации ЕС за рубежом организуют

различные культурные мероприятия для того, чтобы сформировать устойчивый образ Союза. Во время кампании по публичной дипломатии, посвященной 50-й годовщине ЕС, было организовано 106 культурных мероприятий (концерты и музыкальные мероприятия, кинофестивали, танцы, театр) по всему миру. Кроме того, Европейским Союзом было проведено 62 выставки и ярмарки, 73 мероприятия для молодежи, 48 конкурсов и викторин и 19 спортивных мероприятий. Стоит отметить, что благодаря бренду ЕС удалось привлечь спонсоров со стороны частного сектора по всему миру, поскольку компании хотели принять участие в мероприятиях, организованных Союзом [15, с.29].

Деятельность АСЕАН также направлена на привлечение целевой аудитории. АСЕАН продвигала неформальные диалоги (саммиты, конференции, семинары) в качестве средства привлечения лидеров государств-членов. Саммиты АСЕАН стали «скорее инструментом публичной дипломатии, чем частью политического процесса». Эти саммиты позволили внутренней и внешней элите установить прочные профессиональные связи и успешно решать сложные вопросы.

АСЕАН известна тем, что уделяет особое внимание привлечению экспертов к процессу принятия решений. Институты стратегических и институты международных исследований АСЕАН (с филиалами в каждом государстве-члене) были созданы, чтобы привлечь внимание ученых, интеллектуалов, журналистов, бизнес-элиты и чиновников к научно-исследовательской деятельности. Такие мероприятия обычно проводятся в форме анализа и публикаций, но эксперты, приглашенные АСЕАН, имели возможность участвовать в различных конференциях, семинарах, практикумах и встречах на высшем уровне. Продвижение АСЕАН научно-исследовательской деятельности является важным средством для установления конструктивных отношений между экспертами и учеными в пределах и за пределами организации.

АСЕАН уделяет особое внимание привлечению граждан. Организация формализовала процесс официальной регистрации учреждений, связанных с АСЕАН. Тем не менее, АСЕАН поддерживает и осуществляет ряд международных проектов с участием общественности по всему миру.

АСЕАН активизирует свои усилия по продвижению культурной дипломатии и обмену молодежью. Организация разработала две интерактивные онлайн игры («Next Top Chef» и «The Legend of the Golden Talisman») с целью повышения осведомленности об организации, ее места и культуры стран-членов. Программа «ASEAN Quiz Program» направлена на повышение знаний о АСЕАН среди подрастающего поколения. Кроме того, в Сингапуре была создана университетская программа обмена ASEAN

Scholarship, которая нацелена на «предоставление молодежи АСЕАН возможности развивать свой потенциал».

4. Оценка (evaluation).

Процесс оценки требует рассмотрения каждого мероприятия публичной дипломатии, проводимого организациями отдельно.

Ежегодно Комитет по вопросам публичной дипломатии НАТО разрабатывает новую стратегию публичной дипломатии для организации. В данном стратегическом плане публичную среду исследуют путем анализа SWOT. Он помогает установить цели и приоритеты организации, а также определить подходы и инструменты проведения публичной дипломатии. Механизм оценки описано в стратегии публичной дипломатии, где объясняется, что НАТО оценивает свою публичную дипломатию через «усвоение уроков, анализ данных, систематический анализ средств массовой информации и прессы; регулярный просмотр статистических данных об использовании веб-сайта НАТО, анализ отчетов контактных посольств НАТО и регулярный просмотр электронных изданий и т.д.».

Совет по стратегическим коммуникациям – это организация, которая оценивает эффективность деятельности НАТО в сфере коммуникаций. Кроме того, в 2013 году Управление публичной дипломатии НАТО вместе с Объединенным центром анализа и изучения опыта разработали «Принципы стратегического планирования и оценки публичной дипломатии», для того, чтобы лучше оценить и повысить результативность деятельности в области публичной дипломатии НАТО. Они содержат параметры для ведения эффективной публичной дипломатии, стратегического планирования и оценки, которые могут быть использованы не только в НАТО, но и в других организациях.

ЕС, в отличие от НАТО, не имеет всеобъемлющей стратегии публичной дипломатии. В Генеральном директорате по коммуникациям было создано несколько стратегических документов, нацеленных на совершенствование и координацию деятельности Союза. Тем не менее, эти документы не помогают достичь большего успеха.

Кроме того, ЕС не имеет подразделений по исследованиям и анализу, которые «оценивали бы эффективность программ ЕС». Однако, несмотря на отсутствие четкого стратегического плана и механизма оценки публичной дипломатии, ЕС пытается рассмотреть другие методы оценки эффективности своей деятельности. Например, в ЕС опубликовали доклад, в котором оценивалась успешность деятельности. В докладе утверждается, что организованные мероприятия позволили политикам, ученым и общественности «оценить достижения ЕС и установить такие отношения, которые они хотят поддерживать с партнерами по всему миру». В данном отчете представлены меры, направленные на достижение успеха, а также ряд

факторов, которые могли бы обеспечить высокую заинтересованность аудитории (например, четкость сообщения, заблаговременная подготовка и публичность, сотрудничество с государствами-членами, сотрудничество с соответствующими государственными и местными органами власти).

В отличие от ЕС и НАТО, АСЕАН не имеют официальной стратегии или механизма оценки публичной дипломатии. Тем не менее, для построения Сообщества АСЕАН-2015, организация составляет важные стратегические документы, которые могли бы заменить всеобъемлющую стратегию публичной дипломатии. Стратегический план АСЕАН по туризму на 2011-2015 год был разработан, чтобы подчеркнуть роль «туризма в обществе», привлечь иностранцев к посещению региона и обеспечить положительное отношение со стороны стран-членов. Кроме того, АСЕАН разработала 5-летний рабочий план по развитию образования (2011 – 2015), закрепляющий позиции АСЕАН в качестве регионального партнера в секторе образования.

Даже если АСЕАН не хватает формального механизма оценки, подразделения Секретариата АСЕАН следят за осуществлением многих видов деятельности в сфере публичной дипломатии. АСЕАН также стремится оценить эффективность коммуникации и качество предоставленной информации в ходе конференций с участием министров АСЕАН, ответственных за информацию, они оценивают действенность коммуникационных планов государств-членов.

Ценности и интересы международных организаций обуславливают стратегию использования публичной дипломатии. Объяснение того факта, что некоторые организации официально называют свою деятельность «публичной дипломатии», тесно связано с концепцией суверенитета и использованием публичной дипломатии. Идея «коллективной обороны» НАТО и его борьба за продвижение мягкой силы объясняет, почему организация стремится открыто практиковать публичную дипломатию. Стойкая норма, которая существует в АСЕАН, необходима для «уважения суверенитета» и «невмешательства» в дела других государств. Это объясняет, почему организация никогда не называет свою информационную деятельность публичной дипломатией. Как правило, государства-члены АСЕАН готовы пренебрегать внутренней стратегией публичной дипломатии ради использования наднационального подхода в публичной дипломатии.

Эффективная публичная дипломатия / стратегические коммуникации необходимы для объяснения военных действий, предпринятых для создания положительного имиджа и убеждения зарубежной аудитории в законности такого вмешательства. Военные вмешательства в Боснии (1995), Косово (1999) и Ливии (2011) требовали от НАТО усилий в убеждении международного сообщества в легитимности этих жестоких действий на благо безопасности. Как утверждает Хауорт, превращение ЕС из

цивилизованной силы в деятеля в сфере антикризисного управления требовало установления эффективной коммуникации и создания успешного имиджа Союза в глазах международного сообщества. Международные организации Азии наоборот воздерживаются от участия во вмешательстве и выступают против подобной практики. Это объясняет, почему интенсивное использование публичной дипломатии не свойственно АСЕАН.

Рассмотрев публичную дипломатию международных организаций – ЕС, НАТО, АСЕАН – можно сделать следующие выводы.

Во-первых, с развитием интеграционных процессов, все большей институционализацией, международные организации все большее внимание, человеческие и финансовые ресурсы направляют на развитие публичной дипломатии.

Во-вторых, фундаментальные различия между политикой Европы и Азии обуславливают создание в НАТО более централизованного, иерархического и структурированного аппарата публичной дипломатии, в то время как АСЕАН отказалась от официальной институционализации публичной дипломатии.

В-третьих, несмотря на то, что деятельность ЕС сконцентрирована на очень большом количестве проблемных отраслей, в организации создана структура публичной дипломатии, которая требует большей централизации, скоординированности и компактности.

В-четвертых, азиатские международные организации более децентрализованы, что объясняет отсутствие в АСЕАН отделов / комитетов по публичной дипломатии.

Библиография:

1. Гріненко О. О. Міжнародно-правове регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу / О. О. Гріненко. — К. : «Фенікс», 2011. — 448 с. — (Бібліотека кафедри міжнародного права).
2. Демидов В. В. Информационно-аналитическая работа в международных отношениях : учебное пособие / В. В. Демидов. — М. : Вузовский учебник: Инфра-М, 2013. — 200 с.
3. Довідник НАТО. — 1110 Brussels, Belgium : NATO Public Diplomacy Division, 2006. — 386 с.
4. Комерційна дипломатія: торговельна політика і право : навчальний посібник / [Л. Р. Доусон, М. З. Мальський, М. М. Микієвич, І. М. Грабинський та ін.]. — Львів : Астролябія, 2005. — 520 с.
5. Копійка В. В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу: монографія / В. В. Копійка. — К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. — 253 с.
6. Кубышкин А. Публичная дипломатия США / А. И. Кубышкин,

- Н. А. Цветкова. — М. : Аспект Пресс, 2013. — 271 с.
7. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика: монографія / Є. А. Макаренко. — К. : Наша культура і наука, 2000. — 368 с.
 8. Міжнародна економіка : навчальний посібник / [К. В. Балабанов, О. В. Булатова, Ю. І. Чентуков]. — Донецьк : Видавництво «Ноулідж», 2012. — 442 с.
 9. Тихомирова Є. Б. Паблік рилейшнз у глобалізованому світі : монографія / Є. Б. Тихомирова. — К. : Наша культура і наука, 2004. — 489 с.
 10. Трофименко М. В. Трансформація публічної дипломатії Європейського Союзу в умовах глобалізації / М. В. Трофименко // Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. — 2015. — Випуск 7. — С. 290—296.
 11. Щетинин В. Д. Экономическая дипломатия / В. Д. Щетинин. — М. : Международные отношения, 2001. — 280 с.
 12. Association of Southeast Asian Nations. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.asean.org/>.
 13. European Union. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://europa.eu/index_en.htm.
 14. North Atlantic Treaty Organization. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nato.int/cps/en/natohq/79511.htm>
 15. Pagovski Z. Z. Public Diplomacy of Multilateral Organizations: The Cases of NATO, EU, and ASEAN / Zhikica Zach Pagovski. — Los Angeles : Figueroa Press, 2015. — 45 p.
 16. Top 15 Valuable Facebook Social Statistics. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zephoria.com/>.

**ПАРТИЙНАЯ СИСТЕМА РЕСПУБЛИКИ КИПР В УСЛОВИЯХ
ЕВРОИНТЕГРАЦИИ:
СОСТОЯНИЕ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТКИ ПРОБЛЕМЫ**

Юлия ЯСИРОВА,
аспирант кафедры международных отношений
и внешней политики,
Мариупольский государственный университет
juliya_yasirova@ukr.net

***Резюме:** В статье рассматривается историография по вопросам развития партийной системы Республики Кипр и влиянию на нее процесса евроинтеграции. Проанализированы последние исследования и научные публикации по заданной тематике. Среди них выделены группы: теоретические работы в сфере партий и партийных систем; научная литература, касающаяся Кипра в целом; литература по политической системе Республики Кипр; работы, в которых рассматриваются разные аспекты функционирования кипрской партийной системы; исследования процесса вступления Республики Кипр в ЕС и влияния интеграционных процессов на развитие страны. Автор характеризует уровень научной разработки проблемы и раскрывает недостаточно изученные ее аспекты. Особо отмечается вклад в изучение партийной системы Республики Кипр именно кипрских ученых.*

***Ключевые слова:** Республика Кипр, политическая партия, партийная система, европейская интеграция, историография.*

**THE PARTY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CYPRUS UNDER
CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION: STATE OF RESEARCH
ON THE PROBLEM**

Yuliya YASIROVA,
postgraduate student,
Department of international relations and foreign policy,
Mariupol State University
juliya_yasirova@ukr.net

***Summary:** The article examines the historiography on the party system of the Republic of Cyprus and the influence of the European integration process. The latest studies and scientific publications have been analyzed. They are separated into groups: theoretical works in the field of parties and party systems; scientific literature on Cyprus in general; researches on the political system of the Republic*

of Cyprus; works which concern various aspects of the Cyprus party system functioning; studies on the Republic of Cyprus accession to the EU and the impact of integration processes on the development of the country. The author characterized the level of scientific development of the problem and identified insufficiently studied aspects. Special contribution has been emphasized to the Cypriot party system study of Cypriot scientists.

Key words: Republic of Cyprus, political party, party system, European integration, historiography.

Изменения партий и партийных систем являются традиционной темой исследований и главной политической проблемой в рамках европейской демократии. В условиях развития евроинтеграционных процессов и связанной с этим фундаментальной реорганизацией в государствах-членах ЕС партийные системы выступают одним из объектов на которые осуществляется непосредственное влияние. В таких условиях партии стран Южной Европы претерпели широкий спектр изменений и инноваций за последние 15-20 лет. Однако, эти процессы не стали предметом систематического исследования. Ввиду этого актуальным является рассмотрения вопроса о состоянии научной разработанности темы в условиях евроинтеграции кипрской партийной системы. Ведь Республика Кипр, хоть и является маленьким островным государством Средиземноморья, но еще с 1990 г. начала свой путь к присоединению к ЕС в 2004 г. и является нетипичным для Европы случаем с достаточно сильной коммунистической партией.

Анализируя существующую научную литературу по выбранной теме, разделим ее на несколько групп, что позволит нам выделить наиболее важные для исследователей проблемы, недостаточно изученные вопросы, а также определить перспективные направления дальнейших разработок в рамках данной проблематики. Среди них: теоретические работы в сфере партий и партийных систем; научная литература, касающаяся Кипра в целом; литература по политической системе Республики Кипр; работы, в которых рассматриваются разные аспекты функционирования кипрской партийной системы, исследования процесса вступления Республики Кипр к ЕС и влияние интеграционных процессов на развитие страны.

Общетеоретические разработки являются важным аспектом любого научного исследования. Именно они составляют первую группу и представлены в работах М. Вебера, Ж. Блонделя, М. Острогорского, К. Джанды, М. Дюверже, Дж. Лапаломбара, Р. Михельса, Дж. Сартори, и т.д.

Наиболее значительные достижения в разработке современной теории партий и партийных систем принадлежат западноевропейским исследователям М. Дюверже и Дж. Сартори. Книга французского политолога

второй половины XX в. Дюверже «Политические партии» является классическим трудом. Кроме происхождения и сущности политических партий, в ней рассматривается их организационная структура как отправная точка анализа. Говоря о партийных системах М. Дюверже охарактеризовал влияние на них различных факторов, наибольшее значение придавая избирательной системе, привел свою классификацию систем по количественному признаку, выделяя однопартийность, двухпартийности и многопартийности [1]. Дж. Сартори является автором фундаментального сравнительного исследования «Партии и партийные системы: основы анализа», в которой он представил наиболее всеобъемлющий и авторитетный подход к классификации партийных систем, учитывая количественные и качественные характеристики. Он также развил критический анализ различных пространственных моделей партийной конкуренции, привел сравнения особенностей разных стран [2].

Следует выделить также коллективную монографию под редакцией Дж. Лапаломбара и М. Вейнера «Политические партии и политическое развитие». В рамках этого исследования группа специалистов проследила происхождение и развитие политических партий, изучила их влияние на систему, в которой они существуют, и поднимают новые вопросы о потенциальной роли партий. В этом контексте охвачены различные особенности стран Западной Европы, Азии, Африки, США и Египта [3].

Выбранная нами тема обуславливает также обращение к теоретическим исследованиям, посвященным влиянию на партии и партийные системы европейской интеграции. Среди них труды Д. Алмейда, К. Уилсона, Р. Ладрека, К. Лютера, Г. Маркса, П. Мейра, Ф. Мюллера-Ромеля.

В исследовании «Европеизация политических партий: основы анализа» британского ученого, профессора Килского университета (Великобритания) Р. Ладрек в первую очередь рассматривает термин «европеизация» как постепенный процесс переориентации направлений и форм политики, по мере того как политические и экономические силы ЕС становятся частью организационной логики национальной политики и разработки политического курса. Связывая европеизацию с деятельностью политических партий, он оценивает потенциальное влияние на функции партий, а затем на инновационные ответы партий или их изменения, выделяя отдельные сферы функционирования, в которых эти изменения происходят [4]. Ирландский политолог П. Мейр свое внимание направил на оценку доказательств прямого влияния европейских директив и норм на формат и механику национальных партийных систем. Он пришел к выводу, что влияние это было весьма ограниченным [5]. В статье «Политические партии в меняющейся Европе» К. Лютера и Ф. Мюллера-Ромеля утверждается, что западноевропейские политические партии в начале XXI в. сталкиваются с не менее чем шестью

кластерами изменений, затронувших политические ценности и поведение отдельных граждан, а со временем национальные политические культуры и политическую коммуникацию. Авторы определяют вызовы деятельности партий в следующих сферах: партии и общество, партии как целевые организации, партии и национальные правительства, партии и национальное государство и за его пределами [6].

Ко второй группе относится научная литература, касающаяся Кипра в целом. Британский исследователь В. Меллинсон в своей книге «Кипр: современная история» изучает современную историю острова в период больших перемен. Поднятые автором вопросы охватывают период с 1878 г. британской колониальной истории Кипра до американской и советской заинтересованности во время холодной войны. Особое внимание уделяется периоду до и после турецкого вторжения 1974 г., пути к объединению страны, растущему значению ЕС как для Кипра так и для Турции □□□. Профессор Университета Никосии (Кипр) Дж. Лей в рамках работы Центра исследования в области международных отношений Рубина исследовал особенности геополитического положения Кипра. Подчеркивая стратегическое положение Кипра, в своей статье он рассматривает такие вопросы как упадок Османской империи и британские интересы, американские интересы в годы обретения независимости острова, значение Кипра для Греции и Турции, отношения с международными организациями и отдельно с ЕС, геополитическое влияние арабских революций 2011 г.

Российский политолог А. Рытов в своих исследованиях рассматривает Кипр, Грецию и Балканский регион. Касаясь Кипра, он говорит в основном об исторических вопросах развития: путь к объединению страны и связанные с этим новые и старые проблемы острова после интеграции в ЕС □□□□

Диссертации российских ученых посвящены в основном кипрской проблеме. Среди них работы Н. Жуковой, О. Бредихина, Н. Михеевой. Так, например, О. Бредихин исследовал генезис и основные этапы развития кипрской проблемы, рассматривая межобщинное взаимодействие начиная с 1940-х гг., динамику процессов 1960-1974 гг. и новые элементы и попытки урегулирования конфликта после 1974 г.

Анализ этой литературы позволяет глубоко понять сущность тех проблем, которые находили отражение в программах партий и были фактором, который влиял на формирование как всей политической системы так и ее элементов, в том числе партийной системы.

К третьей группе относится литература, в которой исследуется политическая система Республики Кипр. К этой группе относятся работы связанные с характером системы власти, избирательной системой, работы посвященные отдельным элементам системы, политической культуре. Авторами этих работ в своем подавляющем большинстве являются кипрские

исследователи: Х. Вернардакис, Г. Иоанну, С. Лади, Х. Ламбрианаку, Л. Ларкк, Дж. Кер-Линдсей, М. Китромилидис, Н. Тримиклиниотис, Г. Фаустман, Й. Хараламбос, Х. Христофору.

Дж. Кэр-Линдсей в статье «Президентская власть и авторитет в Республике Кипр» объясняет значительный политический и моральный авторитет президента на Кипре. В общих чертах, он утверждал, что президент Кипра имеет больший контроль над внутренними политическими делами, чем любой другой лидер Европейского союза [11].

В исследовании Центра европейских и международных дел Университета Никосии «Экономический кризис и административная реформа в Греции и на Кипре: возможности и ограничения» греческий ученый С. Лади сравнивает системы государственного управления двух стран и пути реформирования государственной службы после 2009 г. Говоря о Кипре, Лади выделяет основные события, в связи с которыми были внесены изменения в систему государственных органов. Основными характерными чертами государственной системы управления были определены центральное место президента, политическая культура компромисса и сотрудничества партий когда это необходимо. А среди проблем Республики Кипр автор отмечает коррупцию, склонность системы к партийному всевластию, а также большую стоимость функционирования госаппарата [12].

Вопросы избирательной системы Республики Кипр рассматривал Х. Ламбрианаку. В своем исследовании «Изменения в избирательной системе в Европе с 1945 г.: Кипр» рассмотрены кипрские законы о выборах и поправки к ним начиная с 1959 Автор выделяет первый электоральный закон независимого Кипра и три избирательных реформы 1979, 1985 и 1995 гг. [13].

Особенный интерес представляют исследования роли отдельных элементов политической системы, в первую очередь традиционно влиятельных на Кипре церкви и профсоюзов. Г. Иоанну в статье «Интервенция церкви Кипра в политику» рассматривает как ключевой институт на острове XIX в. влиял на становление первых политических организаций, на развитие независимого государства, а также определяет место церкви в современной кипрской политике [14]. В соавторстве с исследователем турецко-кипрской политики С. Сонаном Г. Иоанну написали работу «Профсоюзы на Кипре: история раскола, общие вызовы на будущее». Авторы рассматривали отдельно север и юг острова, говоря об истории профсоюзного движения на Кипре, систему профсоюзных связей, общие экономические условия, а также профсоюзные организации в политике, анализируя в большей степени эффект экономического кризиса на их политическое влияние [15]. Лектор Университета Кипра, директор Исследовательского центра «Прометеус» (Никосия) Я. Кацуридес по теме профсоюзов в политике подготовил исследование «Политические партии и

профсоюзы на Кипре». Характеризуя эволюцию гражданского общества, автор доказывает, что профсоюзы являются наиболее важными и влиятельными организациями гражданского общества на Кипре. Именно в этом контексте Кацуридес исследует отношения партий и профсоюзов в современном Кипре [16].

Отдельно выделим литературу по вопросам политической культуры. Й. Хараламбос представил содержательную работу «Политическая культура и поведение в Республике Кипр в период кризиса», опубликованную в 2014 г. Кипрским центром Исследовательского института мира Осло в рамках ежегодных научных отчетов. Хараламбос анализирует и сравнивает современные особенности с уже существующими моделями политического поведения и исторически обусловленной политической культуры. Он останавливается на клиентелизме, гражданском обществе и общественных организациях, социальных расколах и их влиянии на политическую сферу, моделях и особенностях национальных выборов, партийной идентификации и внутренних партийных организаций [17].

Г. Фаустман, преподаватель Университета Никосии и председатель кипрского офиса Фонда Фридриха Эберта, является автором многих публикаций и книг по истории и политике Кипра. Теме политической культуры посвящены часть книги «Форма правления и политика Кипра» - «Аспекты политической культуры на Кипре», а также статья «Русфети и патронаж в Республике Кипр». В статье Фаустман рассматривает политический патронаж и клиентелизм как один из ключевых элементов политической культуры Кипра. Начиная с определения и подходов к пониманию этих понятий, он говорит об истории возникновения этих практик в кипрском обществе и их применении президентами и политическими партиями, уделяя внимание влиянию на разрастание государственного аппарата и увеличении членства партий [18]. В исследовании «Аспекты политической культуры на Кипре» Г. Фаустман представил некоторые наблюдения относительно партийной идентификации, клиентелизма, политических ценностей, и доказывает, что институты и политическая культура греческой и турецкой общин Кипра проявляет в большей степени западноевропейские особенности чем их особенности их метрополий [19].

В рамках четвертой группы работ, в которых рассматриваются различные вопросы функционирования кипрской партийной системы, мы выделим три подгруппы: общие работы по партийной системе, исследования отдельных партий, работы, посвященные выборам в Республике Кипр.

Среди общих работ по партийной системе прежде всего отметим исследование Х. Христофору «Партийные изменения и развитие на Кипре 1995-2005», которое стало частью научного проекта по изучению партийных

изменений в Южной Европе. Автор рассматривает именно 1995-2005 гг., как период, когда политические партии Республики Кипр изменили свои ценности и функционирование в ответ на вызовы, связанные с вступлением страны в ЕС и изменениями в обществе. В исследовании сделаны акценты на таких особенностях как доминирование левых и правых сил, продолжение существования старых идеологий вместо принятия новых ценностей, вопросы партийной организации [20]. Другое исследование Х. Христофору «Эволюция греко-кипрской партийной политики» охватывает более широкие хронологические рамки от появления первых партий до современности. Оно сфокусировано на греко-кипрских партиях и попытке различить факторы которые повлияли на их развитие и сформировали модель их эволюции [21].

Вопросы партийного фанатизма и партийного патриотизма в рамках партийной системы Кипра рассматривает К. Хадзикостас в статье «Конец эры сторонников». Исследователь говорит о пути партийной идентификации в политической истории Кипра и определяет 2004 референдум по плану Анна не только как причину изменения партийной карты, но и как начало эпохи партийной деидентификации кипрских граждан [22].

Партийное регулирование в странах Южной Европы стало объектом исследования западных ученых Ф. Касал Бертоа и И. Ван Бейзена. В статье «Партийное регулирование в пост-авторитарном контексте: Южная Европа в сравнительной перспективе. Южно-европейское общество и политика» анализируются основные источники регулирования партий - конституция, закон о партиях, законы о финансировании партий. На их основе авторы сравнивают системы правового регулирования деятельности партий на Кипре, в Греции, Италии, Мальте, Португалии, Испании. Результаты этого исследования позволяют выявить особенности процесса законодательной институционализации политических партий Республики Кипр и сделать вывод о его влиянии на кипрскую партийную систему [23].

При наличии таких содержательных исследованиях, касающихся отдельных аспектов функционирования партийной системы Республики Кипр, следует отметить отсутствие комплексных работ, монографий по партийной системе, которые бы охватывали различные стороны вопроса и анализировали современную ситуацию.

Исследователи И. Ботедзагиас, Э. Иоанну, Г. Кавечи, Я. Кацуридес, Й. Хараламбос являются авторами работ, посвященных отдельным партиям Республики Кипр. Следует отметить труды Й. Хараламбоса, который исследовал преимущественно коммунистическую партию АΚΕΛ и особенности ее развития и адаптации в условиях евроинтеграции. А последние его разведки посвящены праворадикальным партиям. Так в работе «АΚΕΛ и Европейский союз» автор раскрывает изменения в позициях партии по вопросам Европейского Союза с конца 1980-х гг. Анализ проведен через

призму стратегической дилеммы между коммунистической идеологической ориентацией и политическим прагматизмом [24]. А в работе «Идеологические и организационные аспекты кипрских ультраправых» Хараламбос анализирует различные причины успеха партии ЭЛАМ, акцентируя внимание на популизме и закулисной идеологии, эволюции доступности, молодежи как мобилизационном ядре. Он подчеркивает, что ЭЛАМ не является первым проявлением правого радикализма, и выделяет конкретные периоды, когда появлялись организации этого направления на Кипре [35].

Вызывает научный интерес исследование Э. Иоанну «Популизм и Европейские выборы на Кипре». На примере Кипра Е. Иоанну раскрывает проявления популизма среди политических партий страны, а также отдельно останавливается на партии ЭЛАМ. В частности, выделено конкретные характерные черты партии, которые относят ее к праворадикальным популистам. Отдельный акцент сделан на ее антимиграционных позициях. Кроме того, Иоанну представила результаты проведенного опроса среди киприотов, которые показали, что популизм и евроскептицизм на Кипре еще не являются широко распространенными, но в последнее время прослеживается сдвиг в сторону критики ЕС и возникают условия для возникновения и подъема радикального правого популизма [26].

Я. Кацуридес также посвятил свои исследования коммунистической партии [27]. А Г. Кавечи в рамках общего исследования развития социал-демократии в Европе, раскрыл особенности кипрских социал-демократов в лице ЕДЕК [28]. Греческий ученый И. Ботедзагиас, сфера интересов которого включает экологическую политику и партии зеленых, одно из своих исследований посвятил кипрской партии Движение за экологию и охрану окружающей среды. Анализируя результаты партии на выборах и ее место в партийной системе, а также характеризуя основные положения программных документов, Ботедзагиас выделяет кипрских зеленых от других европейских партий данного направления. Главной особенностью становится фокусировки программных положений партии в первую очередь на решении кипрской проблемы и построение экологической программы вокруг этого вопроса [29].

Таким образом, вне поля зрения исследователей остались другие крупные и влиятельные, а также молодые партии Республики Кипр.

Третья подгруппа включает работы, посвященные выборам в Республике Кипр. В данном случае следует рассматривать как парламентские так и президентские выборы, а также выборы в Европарламент.

Выборы в парламент Республики Кипр рассматривали такие исследователи, как Л. Маврос, Л. Петкова, С. Ставридис, Й. Хараламбос, Х. Христофору, Х. Якову. Следует отметить, что выборы 2006 г. рассматривались в большей степени в контексте результатов референдума по

плану Аннана. Этому аспекту была посвящена научная статья С. Ставридиса «Кипр голосует: будущие парламентские выборы 21 мая 2006 г. в тени результатов референдума по плану Аннана». Ставя целью показать как негативное голосование на референдуме 2004 г. повлияло на политическую сцену на Кипре в рамках выборов 2006 г., С. Ставридис охарактеризовал в целом политическую ситуацию в стране и партийную систему, объяснил причины голосования против плана Аннана и конкретные позиции партий по этому вопросу. Автор сделал попытку показать, что план Аннана имел достаточно большое влияние на раскол среди партий и фрагментацию кипрской партийной системы [30].

Председатель Кипрского исследовательского центра Х. Якову провел политический анализ парламентских выборов 2011 г. В первую очередь он охарактеризовал политическую культуру на Кипре, связанную с выборами. Якову больше внимания уделяет теме соцопросов и манипулированию общественным мнением накануне выборов. Так, говоря о том, что парламентские выборы не только определяют состав законодательного органа, но и определяют влияние и поддержку политических партий среди населения, анализирует ситуацию в партийной системе Республики Кипр накануне выборов и главные цели каждой партии [31].

В статье Х. Христофору «Кипрские парламентские выборы 2001 г. и отношения партий и общества» проведен анализ предвыборной кампании и результаты голосования, основанный на тезисе об ограниченности интереса населения к парламентским выборам в целом в условиях президентской форме правления. Поэтому автор особое внимание уделил методам борьбы за избирателей и каналам связи партий с их электоратом. В этом контексте, Христофору выделил призывы и лозунги партий, на которые они опирались и которые должны были привлечь внимание избирателей. Другая часть исследования посвящена характеристике социальных ориентиров кипрских политических сил [32].

Переходя к президентским выборам, следует отметить, что выборы 2008 г. и выборы 2013 г. получили в целом одинаковый интерес среди ученых. Детальный анализ представлен Х. Христофору, накануне проведения выборов 2013 г. при поддержке Фонда Фридриха Эберта издал свою работу «Президентские выборы на Кипре 2013 г.». Автор говорит и о важности именно выборов 2013 г. Христофору подробно охарактеризовал политические силы и кандидатов в президенты, предвыборную кампанию, ее главные вопросы и цели. Опираясь на результаты соцопросов, он представил возможные сценарии первого и второго туров выборов и, согласно им предоставил прогноз последствий избрания одного из трех главных претендентов и влияния на поиск решения кипрской проблемы [33].

По такой же логике построил свою статью, посвященную выборам 2008 г. еще один кипрский исследователь Н. Лоизидес. Но с учетом того, что статья была написана уже после самих выборов, автор предоставил анализ результатов голосования, указывая на небольшое влияние референдума по плану Анна на их исход [34].

Европейские выборы на Кипре рассматривались в рамках общих исследований выборов в Европейский парламент или исследований по Южной Европе, а также стали объектом исследований, касающихся именно Республики Кипр. Греческая исследовательница Э. Тепероглу является автором статьи «Шанс обвинить правительство? Европейские выборы 2009 г. в Южной Европе». Она сфокусировалась на выборах в Италии, Греции, Испании, Португалии, Кипре и Мальте и представила общую ситуацию и ключевые вопросы избирательных кампаний в этих шести странах. Тепероглу пришла к выводу, что по результатам выборов была частично подтверждена модель национальных выборов второго порядка [35]. Преподаватель Лондонского университета Роял Холлоуэй Г. Бенедетто иначе подошла к анализу выборов. В своем исследовании выборов 2004 г. Бенедетто характеризует их на общеевропейском уровне и говорит о формировании партийных групп, отдельно выделяя правых, левых, центристов, евроскептиков, а также анализирует их результаты [36].

Й. Хараламбос и Я. Кацуридес исследовали выборы в Европарламент на Кипре в 2009 и 2014 гг. соответственно. Оба ученых охарактеризовали общую ситуацию в кипрской политической системе перед выборами, определили главные темы программ партий и особенности предвыборной кампании, а также проанализировали результаты голосования. Кацуридес, говоря о результатах выборов 2014 г. и проценте неявки подчеркивает, что они подтвердили тенденцию разрыва между политикой и обществом на Кипре [37]. Хараламбос также указывает на высокий уровень неявки на выборы и говорит о сохранении на выборах 2009 г. моделей голосования, когда крупные партии преобладают над маленькими. А вот преобладание внутренних вопросов в течение кампании он связывает с недостаточной информированностью населения по делам ЕС. Автор подтверждает вторичность европейских выборов по сравнению с национальными [38].

Процесс присоединения Республики Кипр к ЕС и влияние интеграционных процессов на развитие страны отражены в исследованиях пятой группы. П. Ифестос и Х. Цанданидис являются авторами книги «Отношения Кипра с Европейскими сообществами 1972-1990 гг от Договора о присоединении к заявке на членство». В первой части книги рассматривается путь к договору о присоединении Кипром к Европейским сообществам 1972-1987 гг. Во второй части этой книги раскрываются

особенности отношений в период 1987-1990 гг., то есть после подписания соглашения о таможенном союзе [39].

В исследовании «Вступление Кипра в Европейский союз: проблемы, перспективы, вызовы» К. Мацука сконцентрировалась на том, чтобы показать, что выбор Кипра о вступлении в ЕС был политическим выбором и должен был решить его политическую проблему. Автор кратко говорит об истории отношений Кипра с Европейским Союзом, о процессе переговоров по вступлению, системе правовых норм ЕС и проблемных вопросах ее внедрения. Анализируя ожидания Кипра от евроинтеграции, Мацука обращается к экономическим вопросам интеграции и потенциальным проблемам в этой сфере. Также анализируются проблемы решения кипрской проблемы через усилия ЕС и ООН [40].

Директор Института европейских исследований Р. Пейс является автором исследования «Кипр в ЕС: перспектива маленького государства», которое стало частью книги «Кипр в ЕС: путь к вступлению». В отличие от многих других исследований, в которых главным вопросом становится влияние вступления Кипра в ЕС на решение кипрской проблемы, Пейс в своей работе фокусируется на анализе перспектив евроинтеграции Республики Кипр в контексте специфических потребностей маленького государства и того, как они могут быть удовлетворены путем членства в ЕС. Рассматриваются такие характеристики Кипра как небольшой размер, островная страна, разделенная страна, нахождение на периферии ЕС. Автор отдельно говорит о возможностях которые дают тесные отношения с ЕС для маленьких государств на пути к модернизации и интеграции в мировой рынок и выделяет этапы, которые прошел Кипр на этом пути [41].

Большой интерес среди исследований этой группы вызывают те, в которых раскрываются различные стороны европеизации Кипра К. Агапиу-Джозефидс, Я. Кацуридеса, А. Сепоса, Н. Тримиклиниотиса.

Кипрская исследовательница, преподаватель Университета Кипра К. Агапиу-Джозефидс является автором одной из глав книги «Евроскептицизм в Южной Европе: диахроническая перспектива», которая называется «Политическая система Кипра на пороге Европейского Союза: модель последовательности, изменения и адаптации». В ней исследуется концепция европеизации как фактор изменений кипрской политической системы, анализируются нововведения и реформы. Агапиу-Джозефидс классифицирует их по уровню, на котором проявляется европеизация: сферы политики (сельское хозяйство, экология, занятость, защита потребителя и т.д.), политические партии и группы интересов, государственные институты, общество (идентичность, культура, гражданство) [42].

Еще один кипрский ученый, преподаватель европейской политики в Университете Ньюкасла в Великобритании А. Сепос является автором книги

«Европеизация Кипра», в которой рассматривает влияние ЕС на государственное устройство, сферы политики, а также акторов политической системы Кипра. Он отмечает, что членство в ЕС также служило в качестве катализатора для существенных реформ в исполнительной, законодательной и судебной власти, изменениям политических партий и общественного мнения, экономики, сельского хозяйства и региональной политики, внешней политики [43].

Если Сепос и Агапиу-Джозефидс представляют в целом одинаковый подход к изучению европеизации Кипра, то Н. Тримиклиниотис в своей статье «Европеизация и модернизации: располагая Кипр в южно-европейском контексте» представляет другой взгляд на этот вопрос. В первую очередь в статье рассматривается политика присоединения как средство решения кипрской проблемы. Затем автор обращается к вопросам экономического и социального развития острова, говорит об истории модернизации Кипра, выделяя четыре основные фазы. К тому же в статье рассматривается южно-европейский контекст европеизации и предлагается более широкая интерпретация рамок для разработки политики, так чтобы «модернизация» учитывала такие понятия как демократизация, развитие гражданского общества, социальная справедливость и социальное обеспечение [44].

А Я. Кацуридес в статье «Европеизация и политические партии в ассоциированных странах: политические партии Кипра» сузил объект исследования до четырех основных партий Республики Кипр. Определив подходы к понятиям «европеизация» и «европеизация политических партий», Я. Кацуридес проследил последовательность в моделях партийного поведения, и выделил инновации относительно программных положений и организационной структуры партий, организационных связей за национальными рамками, а также в организации избирательных кампаний. Отдельное внимание было уделено европеизации как качеству связующего фактора в сближении с турками-киприотами [45].

Как мы видим, в украинской или российской историографии вопросы партийной системы Республики Кипр, ее политической системы не получили интерес среди исследователей. Только один российский политолог В. Изотов в своих статьях в газете «Вестник Кипра» затрагивает вопросы кипрско-российских отношений, отдельных выборов и их влияния на курс страны, кипрской проблемы. В этом контексте следует отметить, что кипрская проблема и ее решение стала наиболее разработанной темой кипрской политики.

Таким образом, проанализировав основные научные исследования по теме партийной системы Республики Кипр в условиях евроинтеграции, мы можем сделать выводы о недостаточной разработанности проблемы. Несмотря на классификацию историографии на достаточно большое

количество групп, стоит обратить внимание на то, что все они являются немногочисленными и представлены работами в преобладающем большинстве кипрских авторов. Наибольший интерес ученых вызвали вопросы касающиеся отдельных кипрских партий, в основном коммунистической, а также президентских, парламентских и европейских выборов. При этом большинство важных вопросов по теме вообще остались неизученными: молодые кипрские партии, политико-правовое регулирование функционирования партийной системы, финансирование партий, особенности партийной конкуренции в борьбе за избирателей и т.д. Такая ограниченность библиографии по теме делает необходимым обращение к широкому кругу первичных источников в процессе исследования: партийным документам, государственным законодательным актам, материалы средств массовой информации и т.д.

Библиография:

1. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц. — Москва: Академический Проект, 2000. — 538 с.
2. Sartori G. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. Vol. 1 / G. Sartori. — N.Y, 1976. — 383 p.
3. Political parties and political development / ed. by J. LaPalombara, M. Weiner. — Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1966. — 487 p.
4. Ladrech R. Europeanization and political parties: towards a framework for analysis [Electronic resource] / R. Ladrech // Keele European Parties Research Unit. Working Paper. — №7. — 2001. — Mode of acces: <http://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%207.pdf>
5. Mair P. The limited impact of Europe on national party systems [Electronic resource] / P. Mair. — Mode of acces: https://www.researchgate.net/publication/248944229_The_Limited_Impact_of_Europe_on_National_Party_Systems
6. Luther K. R. Political Parties in a Changing Europe [Electronic resource] // K. R. Luther, F. Müller-Rommel // Keele European Parties Research Unit (KEPRU) Working Paper 14. — Mode of acces: <https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%2014.pdf>
7. Mallinson W. Cyprus: A Modern History / W. Mallinson. — London: I. B. Tauris, 2008.— 264 p.
8. Leigh J. A geopolitics of Cyprus [Электронный ресурс] / J. Leigh, P. Vukovic // Rubin Center. Research in International Affairs. — Режим доступу: <http://www.gloria-center.org/2011/12/a-geopolitics-of-cyprus/>

9. Рытов А. Разделенный остров Афродиты. Кипр после интеграции в ЕС: новая европеальность и старые проблемы [Электронный ресурс] / А. Рытов // Вестник Европы. — 2005. — Вып.13-14. — Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2005/13/ry12.html>
10. Бредихин О. Н. Кипрский конфликт: генезис и основные этапы развития: дис. ... кандидата исторических наук: 07.00.15 / Бредихин Олег Николаевич. — Москва, 2006. — 183 с.
11. Ker-Lindsay J. Presidential power and authority in the Republic of Cyprus / J. Ker-Lindsay // *Mediterranean Politics*. — Vol. 11 (1). — 2006. — p.21-37
12. Λάδη Σ. Οικονομική κρίση και διοικητική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και στην Κύπρο: ευκαιρίες και περιορισμοί / Σ. Λάδη // Σειρά κειμένων πολιτικής. Κέντρο ευρωπαϊκών και διεθνών υποθέσεων. Πανεπιστήμιο Λευκωσίας. — 2011. — 48 σ.
13. Lamprinakou C. Electoral System Change in Europe since 1945: Cyprus [Electronic resource] / C. Lamprinakou // ESCE. — Mode of acces: http://www.electoralsystemchanges.eu/Files/media/MEDIA_207/FILE/Cyprus_summary.pdf
14. Ioannou G. The intervention of the Church of Cyprus in politics [Electronic resource] / G. Ioannou. — Mode of acces: <http://gregorisioannou.blogspot.com/2013/05/the-intervention-of-church-of-cyprus-in.html>
15. Ioannou G. Trade unions in Cyprus: history of division, common challenges ahead [Ελεκτρονний ресурс] / G. Ioannou, S. Sonan // Friedrich-Ebert-Stiftung. — Berlin, 2014. — Mode of acces: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/11143.pdf>
16. Katsourides Y. Political parties and trade unions in Cyprus [Electronic resource] / Y. Katsourides // GreeSE Paper No.74. Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. — 2013. — Mode of acces: <http://eprints.lse.ac.uk/52625/1/GreeSE%20No74.pdf>
17. Charalambous G. Political culture and behaviour in the Republic of Cyprus during the crisis [Electronic resource] / G. Charalambous // PCC Report 2/2014. — Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2014. — 109 p. — Mode of acces: http://file.prio.no/publication_files/cyprus/Crisis%20in%20Cyprus%20Report-ENG.pdf
18. Faustmann H. Rusfeti and political patronage in the Republic of Cyprus / H. Faustman // *Cyprus review*. — 2010. — № 22 (2). — P. 269–289
19. Faustmann H. Aspects of political culture in Cyprus / H. Faustman // *The Government and Politics of Cyprus* / J. Ker-Lindsay, H. Faustman. — Oxford : Peter Lang, 2009. — Ch. 4. — 296 p.

20. Christoforou C. Party change and development in Cyprus 1995-2005 / C. Christoforou // Party change in Southern Europe / Ed. by A. Bosco, L. Morlino. — Abingdon : Routledge, 2007. — Ch. 10. — pp. 513-542
21. Christoforou C. The evolution of Greek Cypriot party politics / C. Christoforou // The Government and Politics of Cyprus / Ed. by J. Ker-Lindsay, H. Faustman. — Oxford : Peter Lang, 2009. — Ch. 4. — 296 p.
22. Χατζηκώστας Κ. Το τέλος της εποχής των οπαδών [Ηλεκτρονική πηγή] / Κ. Χατζηκώστας // Σύγχρονη Άποψη. — Οπυδλ. 18.06.2009. — Τρόπος πρόσβασης: <http://magazine.apopsi.com.cy/2009/06/1887>
23. Biezen I. Party regulation in post-authoritarian contexts: Southern Europe in comparative perspective: South European society and politics [Electronic resource] / I. Biezen, F. Casal Bértoa // South European Society and Politics. — 2014. — Vol. 19 (1). — P. 71-87. — Mode of acces: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13608746.2014.888275>
24. Χαραλάμπους Γ. Το ΑΚΕΛ και η Ευρωπαϊκή Ένωση [Ηλεκτρονική πηγή] / Χαραλάμπους Γ. // Selected Works. — Τρόπος πρόσβασης: <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=giorgos>
25. Χαραλάμπους Γ. Ιδεολογικές και οργανωτικές εκφάνσεις της κυπριακής ακροδεξιάς [Ηλεκτρονική πηγή] / Γ Χαραλάμπους // Χρόνος. — Τρόπος πρόσβασης: <http://www.chronosmag.eu/index.php/g-lps-elg-g-fs-p-ex.html>
26. Ioannou E. Populism and the European elections in Cyprus [Electronic resource] / E. Ioannou // Rising Populism and European Elections Collection of selected contributions. — Institute of European Democrats. — 285p. — Mode of acces: <http://www.iedonline.eu/download/2014/Rising-Populism-European-Elections-IED--2014.pdf>
27. Katsourides Y AKEL: Incumbency Vs Inheritance? [Electronic resource] / Y Katsourides // PSA 60th Anniversary Conference «Another Europe is Possible? The Radical Left and the European Union» (Edinburgh, 29 March – 1 April 2010). — Mode of acces: http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2010/1534_1374.pdf
28. Kahveci H. Cyprus / H. Kahveci // The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union / ed. by de Waele J. M., Escalona F., Vieira M. — London : Palgrave Macmillian, 2013. — 607 p.
29. Botetzagias I. Clinging on? The Cypriot Greens [Electronic resource] / Botetzagias I. // Environmental Politics. — 2007. – Vol. 16 (1). — P. 124-129. Mode of acces: https://www.researchgate.net/publication/228672507_Clinging_on_The_Cypriot_Greens
30. Stavridis S. ‘Cyprus votes’: The forthcoming 21st May 2006 parliamentary elections in the shadow of the 2004 Annan Plan Referendum results

- [Electronic resource] / S. Stavridis // Fundación SIP Zaragoza. — Mode of acces: <http://www.seipaz.org/documentos/workingPaperSIP2006May.pdf>
31. Ιακώβου Χ. Πολιτική ανάλυση: κόμματα και βουλευτικές εκλογές 2011 στην Κύπρο [Ηλεκτρονική πηγή] / Χ. Ιακώβου // SigmaLive. — Τρόπος πρόσβασης: <http://www.sigmalive.com/ekloges2011/news/365774>
 32. Χριστοφόρου Χ. Οι Κυπριακές Βουλευτικές εκλογές 2001 και οι σχέσεις κομμάτων και κοινωνίας [Ηλεκτρονική πηγή] / Χ. Χριστοφορου. — Τρόπος πρόσβασης: http://www.vernardakis.gr/uplmed/File/Christoforou_arthro.pdf
 33. Christophorou C. Presidential Elections in Cyprus in 2013 [Electronic resource] / C. Christophorou // Friedrich-Ebert-Stiftung. — February 2013. — Mode of acces: <http://library.fes.de/pdf-files/id/09669.pdf>
 34. Loizides N. The presidential election in Cyprus, February 2008 [Electronic resource] / N. Loizides // SelectedWorks. — March, 2009. — Mode of acces: http://works.bepress.com/neophytos_loizides/8/
 35. Teperoglou E. A Chance to Blame the Government? The 2009 European Election in Southern Europe [Electronic resource] / E. Teperoglou // South European Society and Politics. — Vol. 15. (2). — 2010. — pp. 247–272 — Mode of acces: http://www.academia.edu/1400221/A_Chance_to_Blame_the_Government_The_2009_European_Election_in_Southern_Europe
 36. Benedetto G. 2004 European Parliament election briefing № 22. The European election results and the European parliament of 2004 [Electronic resource] / G. Benedetto // European Parties Elections and Referendums Network. — Mode of acces: <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/epern-no-22-european-election-results-2004.pdf>
 37. Katsourides Y. The Cypriot European Elections, May 2014: The Political Parties Count their Losses [Electronic resource] / Y. Katsourides // The European Parties Elections and Referendums Network. — Mode of acces: <http://epern.wordpress.com/2014/06/18/the-cypriot-european-elections-may-2014-the-political-parties-count-their-losses/>
 38. Charalambous G. European Parliament Election Briefing No 34. The June 2009 European Elections in the Republic of Cyprus [Electronic resource] / G. Charalambous // European Parties Elections and Referendums Network. — Mode of acces: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-no-34-cyprus-2009.pdf&site=266>
 39. Ήφαιστος Π. Οι Σχέσεις της Κύπρου με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες 1972-1990: Από τη Συμφωνία Σύνδεσης στην Αίτηση Ενταξης / Π. Ήφαιστος, Χ. Τσαρδανίδης. — Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1991. — 469 σ.

40. Ματσούκα Κ. Η Ενταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση: προβλήματα, προοπτικές, προσκλήσεις / Κ. Ματσούκα [Ηλεκτρονική πηγή]. — Τρόπος πρόσβασης: http://pened2003.pspa.uoa.gr/final_cleo.pdf
41. Pace R. Cyprus in the EU: a small state perspective / R. Pace // Cyprus and the EU: the road to accession / Ed. by C. Stefanou. — London : Ashgate Publishing House, 2005. — 274 p.
42. Agapiou-Josephides K. The Political System of Cyprus at the Threshold of the European Union: Pattern of Continuity, Change and Adaptation [Electronic resource] / K. Agapiou-Josephides // Euro-Med Integration and the «Ring of Friends: the Mediterranean's European Challenge / Ed. by P.G. Xuereb. — Vol. IV (University of Malta: European Documentation and Research Centre). — Mode of acces: <http://www.fscpo.unict.it/EuroMed/Agapiou.pdf>
43. Sepos A. The Europeanization of Cyprus: polity, policies and politics / A. Sepos. — Basingstroke : Palgrave Macmillan, 2008. — 211 p.
44. Trimikliniotis N. Europeanisation and modernisation: locating Cyprus in the Southern European context / N. Trimikliniotis // The Cyprus Review. — Vol. 13 (2). — 2001. — p. 47-74
45. Katsourides I. Europeanization and Political Parties in Accession Countries: The Political Parties of Cyprus [Electronic resource] / I. Katsourides. — Mode of acces: <http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/03/Katsourides.pdf>

**INTERACȚIUNEA ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL
ÎN FAZA PREMĂRGĂTOARE ÎNCEPERII URMĂRIRII PENALE**

**ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ХОДЕ УГЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА
ДО НАЧАЛА УГЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ**

Armen OGANESEAN,
Universitatea de Stat din Republica Moldova,
Facultatea de Drept,
Departamentul Drept Procedural,
Școala doctorală: științe juridice
aoganesean@gmail.com

Rezumat: în scopul realizării tuturor sarcinilor procesului penal, este neîndoios necesar ca organul de urmărire penală să interacționeze prompt, la timp și în volum deplin cu întregul sistem al instituțiilor publice în vederea adoptării deciziei legale privind începerea urmăririi penale sau refuzul dispunerii acesteia. În prezentul studiu ne propunem să abordăm aspectele procesual-penale și tactico-criminalistice privind organizarea și realizarea interacțiunii organului de urmărire penală cu alte instituții din momentul înregistrării sesizării despre comiterea infracțiunii până la începerea urmăririi penale propriu-zisă. O deosebită atenție se acordă interacțiunii la etapa incipientă a procesului penal, fiind formulate recomandări pentru reprezentanții organelor de urmărire penală, care le-ar ajuta să realizeze cu succes atribuțiile ce le revin conform legii, adoptând decizii legale și întemeiate.

Cuvinte cheie: interacțiunea în cadrul procesului penal, ofițer de urmărire penală, ofițer de investigații, cooperare procesuală, începerea urmăririi penale.

Резюме: быстрое, своевременное и всестороннее взаимодействие органа уголовного преследования с многочисленными государственными учреждениями является неотъемлемой предпосылкой для принятия законного и обоснованного решения об начале или отказе в начале уголовного преследования. Данная статья содержит анализ различных тактико-криминалистических и уголовно-процессуальных аспектов по части организации и воплощения взаимодействия органа уголовного преследования с различными институтами с момента осведомления о совершённом преступлении, до принятия решения о начале уголовного преследования. Особое внимание уделено взаимодействию на начальном этапе уголовного судопроизводства с обозначением рекомендаций практической направленности для представителей органов уголовного преследования.

Ключевые слова: взаимодействие в ходе уголовного судопроизводства, уголовный процесс, офицер по уголовному преследования, процессуальное сотрудничество, начало уголовного преследования.

Mobilizarea rapidă și centralizată a tuturor forțelor statale în vederea depistării și contracarării în termen optim a activităților infracționale, în condițiile în care fiecare subiect îndeplinește în mod impecabil atribuțiile ce îi revin conform legii, constituie un element indispensabil al reușitei combaterii manifestărilor criminale particulare, precum și în lupta cu criminalitatea organizată. Risipa timpului, neutilizarea tuturor pîrghiilor procesuale și de ordin tehnico-științific, lipsa interacțiunii prompte și eficiente între subiecții antrenați în activitatea de prevenire și combatere a criminalității duc inevitabil la distrugerea materialului probator, creează impedimente în stabilirea adevărului, permite entităților infracționale stabile să-și întărească pozițiile, afectînd relațiile sociale și lezînd valorile democratice.

Una din condițiile indispensabile descoperirii la timp și cercetării sub toate aspectele a faptelor penale rezidă în organizarea unei colaborări fructuoase a organelor de urmărire penală cu alte structuri statale investite prin lege să contribuie la combaterea infracțiunilor, în special, cu serviciile de investigare ale MAI și SIS. Colaborarea acestor organe, ca o formă specifică de interacțiune, sub forma activității comune la descoperirea și cercetarea infracțiunilor, impune necesitatea corelării mijloacelor și metodelor de lucru ale structurilor menționate, conjugării competențelor cu care acestea sunt dotate [1].

Pentru doctrina națională este deosebit de actuală determinarea și definitivarea aspectelor procesual-penale și tactico-criminalistice ale interacțiunii ca un instrument eficace de realizare sarcinilor justiției penale. În același timp, în Republica Moldova lipsește o lucrare complexă și multiaspectuală care ar determina conceptul, natura juridică, locul și rolul al interacțiunii, etapele, formele, metodele și efectele practice ale implementării acesteia în cadrul procesului penal.

Conform practicii pozitive de descoperire a infracțiunilor, interacțiunea poate fi realizată pînă la pornirea, în timpul exercitării și după terminarea urmăririi penale.

Prin urmare, în prezentul studiu, ne-am propus să abordăm aspectele tactico-criminalistice și procesual-penale privind organizarea și realizarea interacțiunii organului de urmărire penală cu alte instituții din momentul înregistrării sesizării despre comiterea infracțiunii pînă la începerea urmăririi penale propriu-zisă.

Reușita interacțiunii la această etapă este determinată de un șir de condiții. Acestea reprezintă cerințe care rezultă din lege, care urmează a fi respectate de către organul de urmărire penală și de investigații în toate cazurile de interacțiune în procesul penal.

Autorul rus A. Bastrîkin, abordînd subiectul dat, a evidențiat următoarele condiții indispensabile ale interacțiunii:

- stricta respectare a legii de către organul de urmărire penală și organul de investigații;
- delimitarea competențelor între ofițerul de urmărire penală și ofițerul de investigații;
- rolul organizatoric al ofițerului de urmărire penală în cadrul interacțiunii;
- nedivulgarea datelor despre metodele și mijloacele aplicate în cadrul activității speciale de investigații;
- independența organului de investigații în timpul alegerii metodelor și mijloacelor utilizate [2].

Sintetizînd elementele interacțiunii în cadrul procesului penal, dr. prof. M. Gheorghiță a evidențiat următoarele condiții ale interacțiunii:

- baza legislativă strictă a activității diferiților reprezentanți ai organelor speciale, de drept ș.a.;
- conlucrarea lor și coordonarea scopului, locului, timpului, altor circumstanțe necesare obținerii unui rezultat;
- independența deplină a subiecților în planul obligațiilor de serviciu;
- stricta delimitare a funcțiilor de serviciu și îndeplinirea obligațiilor proprii [3].

Analizînd sarcinile procesuale care apar în fața organului de urmărire penală din momentul sesizării despre comiterea infracțiunii și pînă la începerea urmăririi penale, conchidem că la etapa respectivă, necesitatea interacțiunii apare în diferite situații tipice.

În primul rînd, organizarea și derularea investigațiilor din momentul parvenirii informației despre comiterea infracțiunii fără persoana bănuită. Inițiativa în organizarea interacțiunii parvine de la unitatea de gardă a subdiviziunii organului afacerilor interne. Anume grupul operativ care se deplasează la fața locului apare în calitate de formă primară a interacțiunii. În componența acestuia intră de regulă ofițerul de urmărire penală, ofițerii de investigație, specialistul criminalist, medicul legist și după necesitate, chinologul cu cîinele polițist. Sarcina lor primordială este cercetarea calitativă a locului faptei, utilizarea promptă a datelor obținute în vederea identificării și reținerii persoanei care a comis infracțiunea. La această etapă organul de investigații verifică datele disponibile, culege informații necesare, pe care le pune la dispoziția ofițerului de urmărire penală în vederea efectuării acțiunilor procesuale și procedurilor probatorii.

Evidențierea situațiilor tipice de urmărire penală, care se creează la momentul depistării infracțiunilor, asigură relevarea căilor și direcțiilor tipice de organizare și efectuare a activității de urmărire penală, determinarea algoritmului respectiv al investigației de la bun început, organizarea interacțiunii, în anumite cazuri cu organele speciale, în scopul identificării și reținerii făptuitorilor [4].

În al doilea rând, rezultatele interacțiunii sunt îndreptate spre soluționarea chestiunii privind începerea urmăririi penale de către ofițerul de urmărire penală în urma examinării materialelor procesului penal. La această etapă, ofițerului de urmărire penală îi aparține inițiativa în organizarea interacțiunii, scopul căreia este efectuarea acțiunilor de urmărire penală și măsurilor speciale de investigații în termenele restrânse, îndreptate spre: identificarea persoanelor vinovate și stabilirea circumstanțelor comiterii tuturor episoadelor ale activității criminale; asigurarea reparării integrale a prejudiciului cauzat; depistarea corpurilor delictive și a documentelor relevante; obiectelor de valoare dobândite pe cale criminală.

Autorul rus Iablokov N., printre cele mai frecvent utilizate forme de conlucrare a ofițerului de urmărire penală cu organele de investigații menționează deplasarea în comun la locul săvârșirii faptelor grave în vederea cercetării complete și sub toate aspectele, descoperirii și fixării mijloacelor materiale de probă, obținerii datelor necesare pentru urmărirea și reținerea făptuitorilor pe „urmele fierbinți” ale infracțiunii. Fiind sesizat despre comiterea infracțiunii, ofițerul de urmărire penală precizează componența echipei de cercetare, care, de obicei, include unul sau mai mulți lucrători operativi, specialistul criminalist, chinologul cu cîinele dresat și, dacă există cadavre, medicul legist. Ofițerii de investigații întreprind la fața locului acțiuni de căutare a martorilor oculari, stabilesc, în baza declarațiilor acestora semnalmentele făptuitorilor, direcția și modul de retragere a acestora de la locul faptei. În urma cercetării în prealabil a urmelor și mijloacelor materiale de probă, specialistul poate prezenta informații privind modul de operare, mijloacele și instrumentele folosite, locul de pătrundere și retragere a făptuitorului de la fața locului, precum și anumite date caracteristice, fizice, profesionale ale lui, toate acestea pentru a fi folosite la organizarea lucrărilor de căutare a făptuitorului pe „urmele fierbinți” ale infracțiunii [1].

Un rol deosebit, revine interacțiunii în cadrul documentării și cercetării infracțiunilor deosebit și excepțional de grave, comise de entitățile criminale stabile. Rezultatele acesteia ulterior apar în conținutul cauzelor penale cu mai multe episoade, legate de criminalitatea organizată.

Implicarea activă a ofițerilor de investigații în vederea acumulării datelor pertinente în contextul faptei cercetate, apelarea la măsurile speciale de investigații, care potrivit art.18 din Legea nr.59 din 29.03.2012 pot fi efectuate pînă la pornirea urmăririi penale, inclusiv în afara procesului penal, contribuie la soluționarea sarcinilor procesuale complicate și verificarea tuturor versiunilor.

Deseori, versiunea este produsul comun al activității intelective a ofițerului de urmărire penală și a lucrătorului operativ [5].

Temeiurile pentru inițierea activității speciale de investigații pot fi delimitate pornindu-se de la persoană și de la faptă. Efectuînd măsurile speciale *in persoană*, organul competent verifică fără începerea urmăririi penale, împrejurările cunoscute despre persoanele, care pregătesc sau care au comis anterior infracțiuni. Categoria

dată este complicată, din motiv că infracțiunile sunt de natură latentă, organul de urmărire penală nu dispune de date suficiente pentru începerea urmăririi penale, victimele din diferite motive, de exemplu, frica pentru viața și sănătatea sa și a rudelor, frică de a fi trase la răspundere pentru fapta ilicită comisă, nu se adresează la organele de drept. Efectuarea investigațiilor pornite de la persoană este caracteristică activității subdiviziunilor organelor afacerilor interne specializate în domeniul combaterii crimei organizate, combaterii circulației ilegale ale substanțelor narcotice, armelor, investigării infracțiunilor economice. Activitatea specială de investigații *in rem*, se realizează atunci când a fost începută urmărirea penală sau este constatat faptul dispariției persoanei, depistării unui cadavru neidentificat, sau când există date despre persoane care se ascund de organul de urmărire penală sau instanța de judecată [6].

Practica demonstrează că activitatea premergătoare pornirii urmăririi penale în cauzele de crimă organizată se realizează în cel mai eficient mod atunci când ofițerul de urmărire penală personal a fost implicat în planificarea activităților de investigații. Reieșind din situația operativă și rezultatele investigărilor în cauza penală, ofițerul de urmărire penală în cel mai optim mod determină formele, timpul, locul, metodele și alte aspecte ale interacțiunii. Coordonarea activității participanților interacțiunii se atinge prin alegerea combinării justificate a acțiunilor de urmărire penală sau activităților speciale de investigație potrivite pentru situația apărută concretă, sau pentru situațiile criminale tipice [7].

O categorie importantă a interacțiunii ofițerului de urmărire penală cu ofițerul de investigații constituie conlucrarea în cadrul grupelor comune de urmărire penală, create pentru a descoperi infracțiunile de gravitate sporită, precum și cele comise de structurile criminale organizate.

În legătură cu cercetarea și investigarea infracțiunilor de complexitate și de gravitate sporită cu urmări prejudiciabile în proporții deosebit de mari este necesară atragerea a unui număr considerabil de forțe și mijloace, pentru conducerea cărora pot fi create centre de coordonare, dirijate de către persoanele cu funcții de deminute publică din cadrul MAI, IGP, Procuratura Generală. Aceștia analizează și apreciază datele primare despre fapta infracțională comisă, după care stabilesc acțiunile de urmărire penală și speciale de investigații primare, îndreptate spre lichidarea consecințelor nefaste ale infracțiunii și în primul rând în vederea identificării și reținerii persoanelor vinovate [8].

Sușinim părerea autorului Șilo A., potrivit căreia, pentru organul de investigații, necesitatea interacțiunii cu organul de urmărire penală în procesul depistării infracțiunilor rezidă în incapacitatea de a aprecia corect informația existentă și care parvine, de a distinge din întregul volum, anume acele date care constituie temeiuri suficiente pentru pornirea urmăririi penale, precum și din cauza cunoștințelor insuficiente în domeniul acumulării probelor, ceea ce duce la faptul că probele fundamentale nu sunt administrate sau nu sunt fixate prin mijloacele de

probă corespunzătoare, sau duce la pierderea probelor de importanță sporită, deja acumulate [9].

Astfel, o deosebită importanță capătă interacțiunea ofițerului de urmărire penală cu ofițerul de investigații atunci când ultimul este împuternicit cu examinarea informațiilor de ordin operativ, petițiilor, denunțurilor anonime.

Dacă într-un caz sau altul ofițerii de investigații au dosarul de evidență specială în care este stabilită infracțiunea săvârșită și persoanele care sunt implicate în comiterea acesteia, atunci materialele trebuie realizate prin intentarea procesului penal. În legătură cu intentarea procesului penal în baza materialelor dosarului de evidență specială trebuie să se procedeze la:

- examinarea și estimarea în comun a materialelor obținute de către reprezentanții organului de urmărire penală și organului de investigații;
- elaborarea unui plan special de realizare a materialelor operative unde sunt prevăzute toate măsurile organizatorice și acțiunile de urmărire penală;
- adoptarea unei decizii comune despre formarea grupei operative [10].

Reușita efectuării acțiunilor primare depinde de realizarea unui complex de măsuri de ordin organizatoric:

- prima categorie presupune elaborarea, în fiecare instituție din cadrul MAI a planurilor tipizate privind diverse variante de acțiuni ale colaboratorilor și serviciilor în cazul situațiilor imprevizibile. Aceste planuri trebuie să conțină enumerarea acțiunilor care urmează a fi întreprinse în cazul parvenirii informației despre infracțiune;

- a doua categorie de măsuri privind descoperirea infracțiunilor presupune la etapa inițială, adoptarea personală a deciziilor de către un conducător competent, darea indicațiilor privind adunarea corpului de ofițeri și a colaboratorilor într-un loc concret, formarea grupelor operative, determinarea direcțiilor principale privind căutarea infractorilor și întreprinderea măsurilor de reținere a acestora [8].

Un rol important joacă conducătorul organului de urmărire penală. Recomandările tactice ale acestuia privind formele și conținutul interacțiunii, ca și indicațiile procurorului sunt obligatorii pentru ofițerul de urmărire penală. Aceste indicații se pot referi la organizarea activității grupei operative și de investigare.

În dependență de caracterul, volumul sarcinilor soluționate și durata activității, se disting câteva categorii de grupuri de urmărire penală sau de urmărire penală și de investigații: cel de bază și cele mai dese ori întâlnite sunt grupele operative de serviciu și grupa specializată [11].

În funcție de natura faptei, locul în care a fost comisă și urmările sale, se constituie echipa de cercetare, din care fac parte: procurorul, care conduce activitatea tuturor membrilor ei; ofițerii din compartimentul judiciar și de cercetări penale; expertul criminalist; experții de specialitate în domeniul tehnic sau de altă natură, când particularitățile faptei impun prezența acestora; ofițerii ori subofițerii

din cadrul organului de poliție în al cărui sector de activitate s-a comis infracțiunea; medicul legist și subofițerul care conduce câinele de urmărire, după caz [12].

La fel, în dependență de natura infracțiunii comise în cercetarea acesteia pot fi implicați ofițerii de investigații care fac parte din grupuri specializate pe cercetarea jafurilor și tâlhăriilor; omorurilor și infracțiunilor contra sănătății persoanei; infracțiunilor economice; răpirilor mijloacelor de transport. Totodată, pe teritoriul administrativ al unității administrativ-teritoriale, activează grupurile operative de investigații întărite după micro-sectoare sau sate.

Stabilirea adevărului la etapele incipiente ale investigațiilor și ca urmare, direcționarea promptă a activității procesuale în vederea verificării tuturor versiunilor înaintate poate fi atinsă doar pe fundalul apelării la posibilitățile contemporane ale științei. În această ordine de idei, organul de urmărire penală este obligat să interacționeze activ și în volum deplin cu subiecții împuterniciți cu acordarea asistenței tehnico-științifice și criminalistice în procesul penal.

Asistența tehnico-criminalistică reprezintă o activitate a anumitor subiecți, orientată spre crearea și menținerea unor condiții de pregătire permanentă a organelor de drept în vederea soluționării sarcinilor tehnico-criminalistice, precum și realizarea practică a acestor condiții în cadrul descoperirii și cercetării infracțiunilor [13].

În conformitate cu prevederile legale, specialistul aplică cunoștințele speciale, care au menirea fie de a completa informațiile de care dispun organele de urmărire penală cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, fie numai să verifice aceste informații, spre a se putea desprinde concluziile corespunzătoare în legătură cu începerea urmăririi penale [14].

Scopurile principale ale interacțiunii organului de urmărire penală cu organele / serviciile operative, de expertiză criminalistică și altele sunt:

- prevenirea și curmarea infracțiunilor, demascarea la timp a persoanelor implicate în săvârșirea acțiunilor ilicite și tragerea lor la răspundere conform legii;
- efectuarea acțiunilor comune în vederea cercetării multilaterale, depline și obiective a infracțiunilor comise, precum și a căutării infractorilor dispăruți;
- restabilirea onoarei, demnității cetățenilor, a altor drepturi încălcate în urma infracțiunii;
- asigurarea compensării prejudiciului material, cauzat în urma infracțiunii [3].

Un rol important la etapa premergătoare începerii urmăririi penale revine procurorului. Or, potrivit prevederilor art.274 Cod de procedură penală, acesta verifică materialele acumulate de către organul de urmărire penală la înaintarea propunerii privind refuzul în începerea urmăririi penale, dispunând soluția de rigoare.

Conform articolului 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Statele Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile

și libertățile definite în Convenție. De aceea, cel dintâi și cel mai important rol al statului este acela de a proteja drepturile omului. Din momentul sesizării organului de stat despre săvârșirea faptei antisociale, factorii de decizie a acestuia hotărăsc dacă fapta cade sub incidența legislației penale sau constituie un delict din alt domeniu. În dependență de plenitudinea materialului probant acumulat depinde legalitatea și temeinicia soluției adoptate de către ofițerul de urmărire penală.

Practica organelor de urmărire penală cunoaște multiple cazuri, când soluția adoptată de către procuror privind refuzul în începerea urmăririi penale a fost anulată, din motivul neefectuării tuturor acțiunilor necesare în vederea stabilirii dacă fapta comisă întrunește sau nu elementele infracțiunii. Apariția unor astfel de situații procesuale când procurorul urmează să adopte decizie, fiind strâns legat de termenul procesual, neavînd la dispoziție toate datele necesare, este condiționată nu în ultimul rînd de lipsa interacțiunii rezultative a ofițerului de urmărire penală cu alte instituții.

Prevederile legale stipulează obligația organului de urmărire penală de a desfășura activitățile cerute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, complet și obiectiv, a tuturor circumstanțelor cauzei, însă, datorită conducerii exercitate de procuror și controlului judiciar, organele de urmărire penală nu vor putea îndeplini toate actele din proprie inițiativă, legea stabilind că unele vor fi îndeplinite numai după ce propunerile lor au fost încuviințate, autorizate sau confirmate de către procuror și judecătorul de instrucție [15].

Și dacă rolul procurorului în calitate de conducător al urmăririi penale apare din momentul începerii acesteia, atunci pînă la adoptarea soluției în ordinea art.274 Cod de procedură penală, ofițerul de urmărire penală se bucură de deplină autonomie. Însă, regula dată nu exclude posibilitatea ofițerului de urmărire penală de a coordona anumite activități procesuale cu procurorul responsabil în teritoriu în domeniul exercitării controalelor asupra respectării prevederilor legale de către colaboratorii de poliție la etapa înregistrării și examinării sesizărilor despre infracțiuni și a altor informații despre incidente.

Procurorul trebuie să verifice minuțios toate circumstanțele de fapt constatate, constientizînd că în practică se întîlnesc diverse aspecte, inclusiv de ordin administrativ, care se resfrîng negativ asupra examinării imparțiale și obiective a sesizărilor cu privire la infracțiuni.

Dacă în cadrul organului de urmărire penală și organului de investigații se ține cont de indicii descoperirii infracțiunilor, acest fapt conduce la un șir de consecințe negative:

- contribuie la mistificarea datelor de evidență a infracțiunilor, indicele relativ al gradului de descoperire poate fi îmbunătățit atît prin majorarea numărului de infracțiuni descoperite, cît și prin micșorarea, tăinuirea numărului de infracțiuni nedescoperite;

- indicele gradului de descoperire al infracțiunilor orientează mai întâi de toate asupra descoperirii infracțiunilor săvârșite pe un anumit teritoriu; descoperirea infracțiunii înregistrate pe un teritoriu străin de fapt nu se ia în calcul la evaluarea eficienței activității de urmărire penală și investigație, însă de fapt, criminalitatea organizată anume este specifică prin faptul că afectează mai multe regiuni;

- intenția colaboratorilor organului de investigații de a-și pune în dările de seamă mai multe indicele descoperirii infracțiunilor și de aceea își permit să aplice asupra unor persoane acțiuni fizice pentru a obține de la ele „probe de confirmare” [18].

Ținând cont de funcția procesuală de conducere a procurorului, și faptul că anume el va prezenta acuizarea de stat, acesta trebuie să fie cointeresat în rezultatele cercetărilor preliminare, respectiv în eficacitatea activității de investigații, în temeiul rezultatelor căreia va fi pornită urmărirea penală [9].

Sfera interacțiunii organului de urmărire penală cu alte instituții în cadrul cercetării cauzelor penale a dobândit o aplicabilitate largă, datorită efectului pozitiv al acesteia asupra derulării procesului penal. Într-adevăr, este greu de găsit o situație de fapt în cadrul investigării unei fapte criminale, care nu ar fi implicat interacțiunea subiecților.

Ținând cont de faptul că activitatea de descoperire și combatere a infracțiunilor este foarte amplă, aceasta presupune și interacțiunea organelor judiciare, instituțiile de expertiză, autoritățile publice abilitate în domeniul efectuării controalelor, instituțiile specializate de supraveghere și, nu în ultimul rând, societatea civilă.

În concluzie, este important de menționat că interacțiunea ofițerului de urmărire penală cu organul de investigații mai întâi de toate trebuie să fie reglementată de legislația procesual penală. După părerea noastră, lipsa reglementării juridice a statutului ofițerului de investigații în cadrul procesului penal poate crea un șir de probleme în plan practic, ceea ce se poate răsfrînge negativ asupra activității de acumulare a probelor. În această ordine de idei, o problemă majoră la capitolul subiectului cercetat constituie și lipsa reglementărilor juridice explicite privind interacțiunea în cadrul cercetării infracțiunilor.

Deși interacțiunea în cadrul cercetării cauzelor penale nu a fost abordată pe larg în literatura criminalistică autohtonă, în ultimul timp, actualitatea acestui subiect a căpătat o semnificație deosebită atât în doctrină, cât și în practică. Importanța crescândă a studierii acestui subiect este evidentă în contextul în care, pe parcursul anilor, în permanentă creștere se află numărul sesizărilor înregistrate despre infracțiunile comise, iar standardele consacrate în legislația națională și practica instanțelor de jurisdicție internațională, pun în sarcina reprezentanților organelor de urmărire penală, efectuarea unor investigații complete, obiective și sub toate aspectele. Aplicarea din primele momente ale procesului penal a bogatului potențial ale tuturor instituțiilor publice este un element indispensabil în

înfăptuirea echitabilă și eficientă a justiției penale. Studiarea științifică a interacțiunii în cadrul cercetării cauzelor penale, inclusiv la etapa atât de importantă cum ar fi faza premergătoare începerii urmăririi penale, capătă a importanță majoră din perspectiva eficientizării activității organelor de drept în contextul reformării sectorului justiției în Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Tipogr. Centrală, 1999, 273 p.
2. Бастрыкин А.И., Крылов И.Ф. Криминалистика. Москва: Дело, 2001, 800 p.
3. Gheorghîță M. Tezele generale ale tacticii criminalistice. Chișinău: ARC, 2004, 127 p.
4. Gheorghîță M. Noi abordări științifice în tactica criminalistică. În: Legea și Viața, 2012, nr.2, p.4-7, p.6
5. Яблоков Н.П. Криминалистика. Москва: НОРМА, 2000, 371 p.
6. Захарцев С.И. Оперативно-розыскные мероприятия. СПб: Юридический Центр Пресс, 2004. 259 p.
7. Георгицэ М.Ф. Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования. Кишинэу: Rotaprint, 1998, p.159
8. Сурков К.В., Кваша Ю.Ф. и др. Основы оперативно-розыскной деятельности. СПб: Лань, 2000. 720 p.
9. Шило А. Взаимодействие прокурора, следователя и оперативных подразделений в ходе выявления взяточничества, În: Revista legea și viața, 2014, nr.1, p.43
10. Gheorghîță M. Criminalistica. Chișinău: Museum, 1995, 144 p.
11. Волочай С.Н. Совершенствование правовой регламентации взаимодействия при производстве расследования. Москва: Академия следственного комитета РФ, материалы международной научно-практической конференции, 2014, p.32
12. Ion Mircea. Criminalistică. Iași: Chemarea, 1992, 430 p.
13. Golubenco Gh., Colodrovschi V. Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2010, 181 p.
14. Baltaga E. Aspectele procesuale cu privire la aplicarea cunoștințelor speciale de către specialist în unele acțiuni procesuale. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr.11, p.51
15. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., Vizdoagă T., Rotaru V., Cerbu A., Ursu S. Drept procesual penal. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2009, 784 p.
16. Gheorghîță M. Sistemul de cercetare a criminalității organizate. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.4, p.18

**EXPERTIZA MEDICO – LEGALĂ DE CONSTATARE A INFRAȚIUNII
DE VIOL. EVALUAREA INFORMAȚIEI STATISTICE PE SUDUL
R.PUBLICII MOLDOVA PE ANII 2013 - 2016**

Olesea BLAȘCU,
lector universitar, Catedra de Drept
Universitatea de Stat “B.P.Hasdeu” din Cahul
blascuolesea@yahoo.com

Rezumat: În procesul de investigare a infracțiunilor contra vieții sexuale, și a infracțiunii de viol în special, organul de urmărire penală are sarcina de a răspunde la mai multe întrebări în vederea stabilirii existenței sau inexistenței faptei infracționale invocate. În acest sens se acumulează probe, una din cele mai importante fiind expertiza medico-legală.

Lucrarea este dedicată analizei cadrului legal de desfășurare a expertizei medico-legale în vederea probării a infracțiunilor de viol. De asemenea, autorul a realizat o analiză amplă a datelor statistice acumulate în cadrul Secției medico-legale Cahul.

Cuvinte cheie: infracțiuni contra vieții sexuale, viol, expertiza medico-legală.

Résumé: Dans le processus d'enquête sur les infractions sexuelles et l'infraction de viol en particulier, l'autorité de poursuite a le devoir de répondre à plusieurs questions pour déterminer si oui ou non l'infraction présumée. La plus important échantillon dans cette procédure est l'expertise médico-légale.

L'œuvre est dédiée au cadre juridique pour la réalisation des fins de l'expertise médico-légale de prouver le crime de viol. L'auteur a également procédé à une analyse complète des données statistiques accumulées au sein du Département de médecine légale Cahul.

Mots-clés: crimes contre la vie sexuelle, le viol, l'examen médico-légal.

1. Noțiuni generale privind expertiza medico-legală

În procesul de investigare a infracțiunilor contra vieții sexuale, și a infracțiunii de viol în special, organul de urmărire penală are sarcina de a răspunde la mai multe întrebări în vederea stabilirii existenței sau inexistenței faptei infracționale invocate. În acest sens se acumulează probe, una din cele mai importante fiind expertiza medico-legală.

Cadrul normativ ce reglementează sediul materiei:

1. Codul de procedură penală a Republicii Moldova¹, art.139-141, Secțiunea Constatarea tehnico-științifică și medico-legală;
2. Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar nr.68 din 14.04.2016².

Art. 139 al CPP reglementează condițiile efectuării constatării medico-legale. Din aceste prevederi rezultă că competența dispunerii efectuării expertizei medico-legale aparține:

- Procurorului;
- Organului de urmărire penală;
- Instanței de judecată.

Din analiza informației statistice pe regiunea de sud a Republicii Moldova am ajuns la concluzia că majoritatea solicitărilor de efectuare a expertizei medico-legale parvenite la expert s-au efectuat în baza unei ordonanțe.

Organul de urmărire penală la dispunerea efectuării expertizei medico-legale determină obiectivele acesteia și termenul în care va fi efectuată lucrarea.

Reieșind din specificul infracțiunii de viol în sarcina expertului stă examinarea corporală a victimei cât și a învinuitului în vederea determinării urmelor infracțiunii și a consecințelor suportate.

Expertiza medico-legală se efectuează cu liberul consimțământ al persoanei, iar în cazuri prevăzute de legislație, în vederea stabilirii și soluționării rapide și eficiente a cazului, ea este obligatorie.

În activitatea sa, expertul este obligat potrivit art.4 din Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar să se conducă de următoarele principii:

- **Legalității** – potrivit principiului dat expertul este obligat să se conducă strict de legislația ce reglementează domeniul său de activitate și să aplice corect dispozițiile normelor legale în formularea concluziilor sale.
- **Respectării drepturilor și libertăților persoanei** – drepturile persoanei asupra vieții intime sunt consfințite prin Constituția Republicii Moldova. Astfel, în cadrul expertizei asupra persoanei, drepturile și libertățile sale trebuie să fie respectate cu sfințenie, deoarece în caz contrar persoana a cărei drepturi au fost lezate prin acțiunile expertului are dreptul să se adreseze în vederea reparării prejudiciului în instanța de judecată.
- **Independenței expertului** – Expertul judiciar este independent față de organul ce dispune expertiza, față de părțile implicate în proces, precum și

¹ Cod de procedură penală a RM nr. 122 din 14.03.2003, Publicat : 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110, Data intrării în vigoare : 12.06.2003

² Legea nr.68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, Publicat : 10.06.2016 în Monitorul Oficial Nr. 157-162 , Data intrării în vigoare : 10.12.2016

față de persoanele terțe ce ar fi cointerestate în rezultatul expertizei. Aplicarea oricărei influențe asupra concluziilor expertului este inadmisibilă și se sancționează prin lege.

- **Obiectivității și plenitudinii cercetărilor** – în vederea realizării principiului dat expertul este necesar să aplice totalitatea de cunoștințe în domeniu, precum să se bazeze pe propria experiență și să utilizeze metode adecvate de cercetare a problemei date.
- **Confidențialității** - principiul dat mai este denumit și principiul păstrării secretului profesional. Astfel, expertul este obligat să nu divulge informațiile ce le deține ca urmare a exercitării atribuțiilor sale de serviciu, cu excepția cazurilor când această dezvăluire este un drept sau o obligație legală sau profesională și este fundamentată legal.
- **Imparțialității și echității** – acest principiu prevede că expertul în exercitarea atribuțiilor sale trebuie să aibă o atitudine obiectivă, corectă și nediscriminatorie față de obiectul expertizei. Imparțialitatea sa nu trebuie să fie influențată de interese personale, conflicte de interese sau de influențe politice, etnice, religioase sau de altă natură.

La examinarea persoanei supuse expertizei pot participa persoane ce dispun de acest drept potrivit legislației, precum în cazul minorilor și a persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu este obligatorie prezența reprezentantului legal sau a apărătorului. În cazul necesității dezbrăcării persoanei examinate, la expertiză pot participa medici indiferent de sexul lor, precum și alte persoane cu condiția să fie de același sex cu persoana examinată. Prezența altor persoane este strict interzisă în procesul consultării cu alți experți, precum și în timpul întocmirii raportului de expertiză.

Cercetările și concluziile efectuate de către expert în cadrul expertizei judiciare sunt consemnate într-un raport de expertiză, a cărui conținut este determinat prin lege.

2. Probarea medico-legală a violului

Expertiza medico-legală în caz de viol este foarte complicată, implicând o cercetare amplă din partea expertului, ceea ce presupune cunoașterea circumstanțelor faptei, datele de examinare la fața locului, examinarea victimei și agresorului, precum și cercetările de laborator.

*Voltaire a constatat ironic că violul este mai dificil de probat decât de făcut.*³ De aceea considerăm că în sarcina expertului se impune povara decisivă de probare a infracțiunii de viol, răspunzând la următoarele probleme:

1. Dacă s-a consumat raportul sexual?
2. Dacă este dereglată integritatea membranei himenale și cât timp a trecut după aceasta?

³ Beliș Vladimir, *Tratat de medicină legală*, Vol.2, ed. Medicală, București, 1995, p.474

3. Dacă structura anatomică și forma himenului permit a efectua un raport sexual fără ruperea himenului?
4. Care sunt semnele caracteristice pentru un raport sexual recent?
5. Care sunt consecințele raportului sexual?
6. Dacă există pe corpul victimei leziuni, care este caracterul, localizarea și mecanismul lor de formare?

În vederea sarcinilor puse, expertul va purcede la soluționarea lor în următoarea ordine:

a) **Stabilirea existenței raportului sexual.** Practica medico-legală determină în calitate de victimă a infracțiunii de viol femeia, reieșind din acest fapt întîmîm două situații:

- La virgine, adică la femei fără viață sexuală violul consumat duce la pierderea integrității anatomice a membranei himenului.

Pierderea integrității anatomice a membranei himenale se numește deflorare, deoarece Pineau compara himenul în poziție virtuală cu o floare, de unde și numele de deflorare, de cădere a florii.⁴ Interes în caz de viol o prezintă în special deflorarea recentă. Acest diagnostic este posibil pe parcursul primelor 7-10 zile după raportul sexual. Mai tîrziu semnele deflorării recente dispar, urmînd procesul de cicatrizare a rupturilor himenale.⁵

Pe lîngă *deflorarea fiziologică* se poate întîlni și *deflorarea patologică* în următoarele cazuri:⁶

- La fetițele mici se produc rupturi imense care afectează grav perineul, vaginul și rectul, cu consecințe grave asupra sănătății;
- La femeile în vîrstă cu craurozis vulvar (atrofie genitală) se produc leziuni similare celor la copii sau chiar explozii ale fundurilor de sac vaginal;
- Impetuozitate sexuală (energie excesivă sexuală) și disproporții ale organelor genitale.

Beliș V. în cercetările sale menționează formele ce le poate îmbrăca himenul și importanța cunoașterii lor în vederea diagnosticării corecte a existenței raportului sexual. Astfel, în raport cu înălțimea, aspectul marginii libere și orificiul himenal circumscris, himenul în 75% din cazuri are forma inelară, în 20% cazuri semilunară și în rest forme polimorfe, care în multe cazuri devin un marker fidel de lipsă a vieții sexuale.⁷

O situație mai dificilă în stabilirea existenței raportului sexual apare în cazul himenului elastic, care permite penetrarea penisului în vagin fără a-l rupe.

⁴ Ibidem, p.473

⁵ Baci Gheorghe, Curs de medicină legală, Partea II, USM, Chișinău, 1993, p.59

⁶ Astărăstoae Vasile, Grigoriu Carmen, Scripcaru Călin, Ghid practice de medicină legală pentru juriști, ed. Contact internațional, Iași, 1993, p.108

⁷ Belîș Vladimir, Tratat de medicină legală, Vol.2, ed. Medicală, București, 1995, p.472

Constatarea morfologică a rupturilor himenale se face printr-un examen clinic și examen himenosopic, stabilindu-se poziția rupturilor himenale în dependență de forma himenului. E important de menționat că examenul clinic se efectuează fără oglindă ginecologică, iar himenul și poziția rupturilor în raportul de expertiză sunt reprezentate de un cadran de ceas.

În dependență de forma himenului, expertul va menționa, după caz:

- Rupturi în 2-3 locuri, în cadranul postero-inferior – în cazul himenului inelar;
- Rupturi în 2-3 părți laterale – în cazul himenului semilunar;
- Rupturi la nivelul comisurii posterioare – în cazul himenului labial.

Diagnosticul pozitiv al raportului sexual la virgine constă nu doar în deflorare dar și în prezența lichidului seminal în căile genitale ale victimei, graviditatea și contaminarea cu bolile venerice.

• Stabilirea raportului sexual la femei cu viață sexuală. Rupturile himenale vechi nu permit diagnosticul pe baza aspectului himenului. În acest caz diagnosticul se va stabili prin evidențierea prezenței spermei în vagin (spermatozoizii persistă 4-5 zile în fundurile de sac vaginal, iar în cazul cadavrelor pînă la 10-12 zile în uter și trompe⁸), a leziunilor corporale, producerea sarcinii sau infectarea cu o boală venerică. Ca urmare a cercetărilor realizate Nestor S. și Rusnac C.⁹ consideră că existența spermatozoizilor în cavitatea vaginală persistă 24-36 de ore de la raportul sexual cu condiția ca victima să nu fi făcut toaleta.

b) Cercetare semnelor de violență pe corpul victimei și pe corpul agresorului. Constatarea leziunilor corporale în cazul infracțiunii de viol este necesar de efectuat atît la victimă cît și la agresor.

La victimă – constrîngerea fizică se manifestă prin echimoze și excoriații pe fețele antero-interne ale coapselor, pe gît, pe torace, pe membrele superioare și în jurul gurii. Aceste leziuni apar ca reacție de opoziție la viol. Sarcina expertului constă în stabilirea faptului dacă aceste leziuni au fost cauzate de agresor sau victima și le-a autocauzat cu scopul imitării violului.

La agresor – semnele de violență denotă reacția de apărare a victimei. Aceste leziuni îmbracă forma echimozelor și excoriațiilor, precum și plăgi mușcate.

Expertiza agresorului se stabilește cît mai rapid posibil după reținerea lui în vederea stabilirii implicării la comiterea infracțiunii. Ca dovadă pot servi leziunile corporale, precum și urmele de sînge și spermă de pe haine și conținutul de sub unghii.

Un aspect important de menționat este că expertiza medico-legală poate stabili și aptitudinea fiziologică a unui bărbat de a întreține un raport sexual.

⁸ Ibidem, p.475

⁹ Nestor Sergiu, Rusnac Constantin, Metodica investigării infracțiunii de viol, Academia Ștefan cel Mare a MAI, Chișinău, 2009, p.53

c) Precizarea imposibilității de apărare sau de consimțământ. Imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a opune rezistență se datorește în principal vârstei fragede, vârstei înaintate, paralizii sau poziție improprie de a se apăra, în cazul leșinului sau stării de inconștiență provocată de substanțe narcotice sau în stare avansată de ebrietate. Somnul hipnotic, deasemenea poate să permită producerea violului.

În cazuri de amenințare, șantaj sau presiune psihică victima nu opune rezistență fizică agresorului, deaceia în sarcina expertului stă doar stabilirea existenței raportului sexual, iar sarcina de bază a probării infracțiunii de viol va cădea în sarcina organului de urmărire penală.

d) Stabilirea complicațiilor violului, după caz este importantă deoarece că va ajuta organele de anchetă să încadreze corect fapta infracțională, ele fiind considerate ca circumstanțe agravante. Acestea sunt:

- Sarcina, un interes deosebit prezentînd în cazul minorilor;
- Infectarea cu o boală venerică, în special SIDA;
- Producerea unor afecțiuni organice și/sau psihice.

În unele cazuri violul poate fi soldat cu moartea victimei. Sarcina expertului în acest caz este să descrie detaliat poza cadavrului, hainele de pe el, petele de sînge și alte urme suspecte. Realizînd o comparație a condițiilor de la fața locului cu rezultatele autopsiei cadavrului se vor rezolva multe probleme legate de infracțiunea de viol: consecutivitatea formării leziunilor corporale, dacă raportul sexual a avut loc pînă sau după moartea victimei, s-a deplasat victima după raportul sexual, a fost transferat cadavrul în alt loc etc.¹⁰

3. Evaluarea informației statistice pe sudul Republicii Moldova

Secția medico-legală Cahul reprezintă o secție teritorială a Centrului de Medicină Legală a Republicii Moldova cu aria de deservire teritorial-administrativă ce cuprinde trei raioane din sudul țării, și anume: Cahul, Vulcănești și Taraclia.

În cadrul secției date am efectuat o analiză a registrului de evidență a expertizelor efectuate asupra persoanelor în vederea identificării numărului de expertize efectuate pe cazuri de infracțiuni privind sexuală, deoarece nu se duce evidența potrivit componenței de infracțiune (art.171, 172 sau 173 Cod Penal).

Registrul dat cuprinde informația cu privire la: sexul persoanei examinate, vârsta, mediul de rezidență, locul desfășurării acțiunii infracționale, data examinării, constatarea semnelor de violență, și nu în ultimul moment actul în baza căruia se dispune expertiza. Nu se găsește nici o specificare cu privire la identificarea victimei și agresorului, de aceea studiul se axează pe o analiză generală a cazurilor de expertiză efectuată în cazul infracțiunilor privind viața sexuală pe anii 2013 – 2016.

¹⁰ Baci Gheorghe, Curs de medicină legală, Partea II, USM, Chișinău, 1993, p.61

Constatări principale

În perioada de 4 ani s-au efectuat 241 de expertize medico-legale atât a victimelor infracțiunilor privind viața sexuală cât și a agresorilor.

Tabelul nr.1
Numărul de expertize judiciare asupra persoanelor pe
cazuri de infracțiuni privind viața sexuală după sex

Sex	2013	2014	2015	2016	Total
Femei	17	25	35	46	123
Bărbați	28	26	30	34	118
Total	45	51	65	80	241

Sursa: Datele statistice ale Secției medico-legale Cahul

Din informația prezentată în tabelul nr.1 putem scoate în evidență că de la un an la altul numărul de persoane examinate în cadrul probării infracțiunilor privind viața sexuală crește esențial, astfel în anul 2016 raportat la 2013 numărul de examinări a crescut cu 35 de cazuri, acest fapt ne permite să ajungem la concluzia că și indicii criminali cu privire la aceste infracțiuni a crescut. Dacă să facem referire la numărul de expertize a persoanelor de gen feminin raportat la numărul de examinări a persoanelor de sex masculin deducem că proporția pe ani se menține, cu excepția anului 2016 în care discrepanța este mai mare și ne permite să concluzionăm că organele de urmărire penală nu au identificat pe toate cazurile agresorul.

Tabelul nr.2
Mediul de rezidență al persoanelor supuse expertizei în vederea
probării infracțiunilor privind viața sexuală

Mediul de rezidență	2013	2014	2015	2016	Total
Urban	1	15	6	10	32
Rural	44	36	59	70	209
Total	45	51	65	80	241

Sursa: Datele statistice ale Secției medico-legale Cahul

Majoritatea persoanelor supuse expertizei în vederea probării infracțiunilor privind viața sexuală în perioada 2013-2016 provin din mediul rural – 209 cazuri, restul persoanelor – 32 cazuri provin din mediul urban. Acești indici ne permit să

ajungem la concluzia că nivelul de cultură sexuală, precum și nivelul de cultură juridică în mediul rural este scăzut, fiind un semnal alarmant pentru organele de urmărire penală.

Tabelul nr.3
Vârsta persoanelor de sex feminin supuse examinării în vederea probării infracțiunilor privind viața sexuală

Grupa de vârstă	2013	2014	2015	2016	Total
sub 14 ani	-	3	2	6	11
14-20 ani	4	7	17	20	48
21-30 ani	3	6	4	5	18
31-40 ani	2	4	5	6	17
41-50 ani	1	1	4	2	8
51-60 ani	3	2	1	3	9
61-70 ani	1	-	2	1	4
71-80 ani	3	2	-	2	7
81-90 ani	-	-	-	1	1
Total	17	25	35	46	123

Sursa: Datele statistice ale Secției medico-legale Cahul

Din materialele analizate am ajuns la concluzia că victime ale infracțiunilor privind viața sexuală în cele mai frecvente cazuri devin femeile. Datele tabelului nr.3 demonstrează că grupa de vârstă cea mai vulnerabilă este cea plasată în intervalul 14-20 ani (48 cazuri), urmată de grupa 21-30 ani (18 cazuri) și 31-40 ani (17 cazuri), adică grupele de vârstă active sexual. Indiciile alarmant îl reprezintă grupa de vârstă sub 14 ani (11 cazuri). Cea mai puțin vulnerabilă categorie de vârstă este 81-90 ani (1 caz), urmată de grupa 61-70 ani (4 cazuri), apoi grupa 71-80 ani (7 cazuri), grupa 41-50 ani (8 cazuri) și grupa 51-60 ani (9 cazuri).

Tabelul nr.4
Vârsta persoanelor de sex masculin supuse examinării în vederea probării infracțiunilor privind viața sexuală

Grupa de vârstă	2013	2014	2015	2016	Total
sub 14 ani	-	-	-	-	-

14-20 ani	11	8	8	5	32
21-30 ani	8	13	9	19	49
31-40 ani	5	5	10	6	26
41-50 ani	3	-	3	-	6
51-60 ani	1	-	-	4	5
61-70 ani	-	-	-	-	-
71-80 ani	-	-	-	-	-
Total	28	26	30	34	118

Sursa: Datele statistice ale Secției medico-legale Cahul

Bărbații în majoritatea de cazuri apar ca agresori, și doar în cazuri excepționale – victime, pe motivul că dispun de discernământ și capacitate fizică de autoprotecție. Din datele tabelului nr.4 apreciem că cea mai agresivă și sexual activă grupă de vîrstă este plasată în intervalul 21-30 ani (49 cazuri), urmată de grupa 14-20 ani (32 cazuri) și grupa 31-40 ani (26 cazuri). Gradul cel mai mic de pericol social îl reprezintă grupa de vîrstă 51-60 ani (5 cazuri), urmată de grupa 41-50 ani (6 cazuri).

Tabelul nr.5
Luna examinării persoanelor în vederea probării
infracțiunilor privind viața sexuală

Luna	2013	2014	2015	2016	Total
Ianuarie	-	5	2	4	11
Februarie	11	1	2	11	25
Martie	2	3	2	2	9
Aprilie	10	6	13	11	40
Mai	-	4	7	3	14
Iunie	1	6	7	10	24
Iulie	3	10	3	18	34
August	6	1	5	2	14
Septembrie	4	3	8	7	22
Octombrie	6	4	8	5	23
Noiembrie	2	5	3	6	16
Decembrie	-	3	5	1	9

Total	45	50	64	80	241
--------------	-----------	-----------	-----------	-----------	------------

Sursa: Datele statistice ale Secției medico-legale Cahul

Deși în fiecare lună se efectuează expertize de probare a infracțiunilor privind viața sexuală, putem evidenția în baza datelor furnizate o dinamică mai activă în următoarele luni pe parcursul a 4 ani: aprilie (40 cazuri), urmată de luna iulie (34 cazuri), apoi luna februarie (25 cazuri), iunie (24 cazuri), octombrie (23 cazuri) și septembrie (22 cazuri). Cele mai puține examinări au avut loc în luna martie și decembrie (cîte 9 cazuri), urmată de luna ianuarie (11 cazuri) și luna august (14 cazuri).

Grupînd lunile pe anotimpuri am obținut următoarele date: ponderea cea mai mare a expertizelor revine anotimpului vara (72 cazuri), urmată de anotimpul primăvara (63 cazuri), apoi toamna (61 cazuri) și iarna (45 cazuri).

În urma examinării fizice a victimei și agresorului, în cele mai multe cazuri leziuni corporale nu au fost înregistrate, în restul cazurilor s-au constatat echimoze, excoriații, rupturi himenale ușoare, deflorarea.

Referințe bibliografice:

1. Cod de procedură penală a RM nr. 122 din 14.03.2003, Publicat : 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110, Data intrării în vigoare : 12.06.2003
2. Legea nr.68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, Publicat : 10.06.2016 în Monitorul Oficial Nr. 157-162 , Data intrării în vigoare : 10.12.2016
3. Beliș Vladimir, Tratat de medicină legală, Vol.2, ed. Medicală, București, 1995
4. Baci Gheorghe, Curs de medicină legală, Partea II, USM, Chișinău, 1993
5. Astărăstoe Vasile, Grigoriu Carmen, Scripcaru Călin, Ghid practice de medicină legală pentru juriști, ed. Contact international, Iași, 1993
6. Nestor Sergiu, Rusnac Constantin, Metodica investigării infracțiunii de viol, Academia Ștefan cel Mare a MAI, Chișinău, 2009

OBIECTIVELE DEZVOLTĂRII DURABILE: PROVOCĂRI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Pavel ZAMFIR,
Departamentul Drept public, Facultatea de Drept
Universitatea de Stat din Moldova

Actualmente, Republica Moldova se confruntă cu numeroase probleme semnificative în domeniul mediului: managementul insuficient al deșeurilor solide provoacă poluarea solului, aerului și a apei; managementul inadecvat al pădurilor și practicile agricole neraționale cauzează degradarea solului și deminuarea și pierderea biodiversității; râurile mici, fântânile sînt puternic poluate în rezultatul activităților agricole, a infrastructurii învechite (depășite) de epurare a apelor, a depozitării ilegale a deșeurilor și a dejecțiilor animaliere; activitățile economice industriale, desfășurate în lipsa (sau, deși existențente, dar în stare nefuncțională) a diaspozitivelor de captare și epurare a emisiilor, precum și numărul mare de autovehicule cu grad înalt de uzură contribuie în mod direct la poluarea aerului în zonele urbane, iar lipsa surselor regenerabile de energie induce nesiguranța energetică și contribuie la schimbarea climei.

Prin urmare, protecția mediului constituie un obiectiv de importanță globală, care urmează a fi privit și ca o prioritate națională, deoarece vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății.

Pentru atingerea acestui obiectiv, în condițiile aprofundării și acutizării crizei ecologice, protecția elementelor naturale ale mediului, menținerea echilibrului ecologic și a ecosistemelor, îmbunătățirea condițiilor de mediu au devenit pentru umanitate scopuri de bază, realizarea cărora presupune nu numai eforturi materiale, tehnice, financiare și organizatorice, etc., dar și dezvoltarea unui concep științific fundamentat, care ar justifica și argumenta o nouă atitudine a societății față de mediu.

Analiza evoluției doctrinelor ecologice generează oportunități de trecere treptată de la concepțiile referitoare la conservarea mediului natural, de protecție și utilizare rațională a resurselor naturale spre o concepție fundamentată pe integrarea cerințelor ecologice și economice, care ar asigura o dezvoltare durabilă a societății. Comisia ONU pentru mediu și dezvoltare a prezentat în acest sens, în 1987, la Adunarea Generală a ONU, un raport intitulat „*Vîitorul nostru comun*”, (denumit și Raportul Brundtland) în care se demonstrează imposibilitatea soluționării problemelor protecției mediului fără abordarea și soluționarea problemelor economice și sociale. Anume după publicarea acestui raport sintagma „*dezvoltare durabilă*” a început a fi utilizat și aplicat în diverse acte: convenții, acorduri, legi, programe, strategii, etc., iar esența lui desemnează un model de dezvoltare social-

economică, care asigură satisfacerea cerințelor vitale ale generației actuale fără subminarea necesităților generațiilor viitoare.[1]

Totodată, Raportul Brundtland admitea că dezvoltarea economică nu poate fi oprită, dar că strategiile trebuie schimbate astfel încât să se potrivească cu limitele ecologice oferite de mediul înconjurător și de resursele Planetei. În finalul raportului, comisia susținea necesitatea organizării unei conferințe internaționale asupra dezvoltării durabile.

Concepția dezvoltării durabile a fost propusă oficial în calitate de model a ordinii mondiale la Conferința ONU pentru mediu și dezvoltare la Rio de Janeiro în anul 1992, iar parametrii de bază a concepției sunt trasați în documentul aprobat „*Agenda secolului XXI*”. Conferința a confirmat, prin Declarația adoptată, că în ultimele secole, dezvoltarea economică s-a realizat cu precădere pe seama deteriorării și simplificării capitalului Natural, a risipei resurselor naturale, degradării mediului și stării de sănătate a populațiilor umane. Civilizația de azi, ca și cele anterioare, este total dependentă de fundamentul său ecologic. Erodarea structurii, calității și productivității componentelor mediului, evoluția exponențială a efectului speciei umane arată că acest model economic global se autosubminează. Conflictul dintre cerințele creșterii economice și resursele naturale limitate dictează reorientarea omenirii spre un alt model de dezvoltare socio-economică, definit de UNCED ca dezvoltare durabilă.

Dezvoltarea durabilă reprezintă o astfel de dezvoltare, care satisface necesitățile actuale fără a pune în pericol capacitățile generațiilor viitoare de ași satisface necesitățile sale proprii [2].

Ideea-cheie a conceptului de dezvoltare durabilă desemnează totalitatea formelor și metodelor de dezvoltare socio-economică al caror fundament îl reprezintă asigurarea echilibrului între sistemele socio-economice și potentialul natural.

Esența dezvoltării durabile constă în atingerea și respectarea permanentă a unui echilibru rațional și dinamic între dezvoltarea economică și socială și menținerea unei stări favorabile a mediului înconjurător. Componentele de bază ale strategiei de dezvoltare durabilă sunt: ***stabilizarea creșterii demografice; reducerea dependenței de petrol; promovarea resurselor regenerabile de energie; conservarea solului; protejarea sistemelor biologice; reciclarea materialelor și deșeurilor.***

În acest context atenționăm, că dezvoltarea social-economică în mod obligatoriu generează dereglări în starea mediului înconjurător. Eliminarea totală a acestei contradicții este imposibilă, însă ea poate maximal atenuată.

Dezvoltarea durabilă are un obiectiv general – găsirea unui spațiu al interacțiunii dintre patru sisteme: economic, uman, ambienabil și tehnologic într-un proces dinamic și flexibil de funcționare. De asemenea, dezvoltarea durabilă urmărește concomitent și alte 3 obiective: a) economic; b) social; c) ecologic.

Pentru atingerea acestor obiective este nevoie de a majora eficacitatea activităților economice, a diminua sărăcia și redistribui resursele, a direcționa asistența, a proteja biodiversitatea, a reduce poluarea, a stabili economia, a dezvolta democrația, de a asigura dreptul de participare a publicului la procesul de luare a deciziilor și a dreptului la informație.

Atingerea dezvoltării durabile reprezintă o sarcină complexă și necesită reforme esențiale în diverse domenii – înlăturarea disproporțiilor în nivelul de dezvoltare a diferitor țări; întreprinderea măsurilor de luptă cu sărăcia; dezvoltarea politicii demografice luând în calcul interesele economice și cele ecologice; introducerea diverselor modele raționale de producere și consum; dezvoltarea medicinii; integrarea intereselor economice și ecologice în procesul de luare a deciziilor; asigurarea protecției obiectelor naturii și a utilizării raționale a resurselor naturale. De asemenea, o condiție importantă pentru realizarea obiectivelor dezvoltării durabile este simultaneitatea progresului în toate cele 4 dimensiuni. În acest scop, politicile economice, politica mediului, a investițiilor, a cercetării-dezvoltării, politica forței de muncă, a învățământului, sănătății sunt desemnate să-și coreleze obiectivele și acțiunile conform acestor priorități.

Dezvoltarea durabilă nu poate fi atinsă numai prin acțiunile unor grupuri sociale sau politice dezbinate, dar necesită participarea tuturor păturilor populației. Pentru aceasta urmează a promova o politică statală deschisă, a consolida rolul societății civile și a cetățenilor în procesul de luare a deciziilor, a susține comunitatea științifică, a atrage sindicatele, angajați ai diverselor sectoare a economiei, organizații de tineret etc., în răspândirea ideilor și modelelor a dezvoltării durabile [3].

La interpretarea conceptului de dezvoltare durabilă se remarcă unanimitatea acceptării acestuia, ca singura soluție de conciliere a conflictului dintre cele două elemente considerate pînă acum incompatibile – dezvoltarea economică și protecția mediului.

Actualmente, în ordinea de zi a diverselor conferințe, al căror subiect constituie protecția a mediului, au fost incluse și chestiuni consacrate dezvoltării durabile. La moment, obiectivele dezvoltării durabile nu se reduc numai la lichidarea (eradicarea) sărăciei și foamei, asigurarea învățământului primar general, asigurarea egalității gender, minimalizarea mortalității copiilor, lupta cu bolile infecțioase (HIV, malarie etc.), asigurarea durabilității ecologice, crearea unui parteneriat global, dar și se extind. În opinia specialiștilor, dezvoltarea durabilă include și aspecte legate de finanțare (preponderent, în perioade de crize financiare), dezvoltarea business-ului, consolidarea și alinierea acțiunilor diferitor actori ai relațiilor internaționale, care în unele cazuri urmăresc propriile scopuri.

Așa cum s-a menționat anterior, la baza Conceptului de dezvoltare durabilă au fost formulate anumite obiective. Obiectivele dezvoltării durabile (ODD) s-a

născut la Conferința Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Durabilă (Rio+20), desfășurată în Brazilia în 2012. ODD înlocuiesc cele opt Obiective de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), cuprinse în textul Declarației Mileniului adoptată în septembrie 2000 la ONU.

Declarația Mileniului a constituit în perioada 2000-2015 unica agendă globală în domeniul dezvoltării asupra căreia a existat un acord la cel mai înalt nivel și care includea ținte precise:

1. Reducerea sărăciei extreme și a foametei;
2. Realizarea accesului universal la educație primare;
3. Promovarea egalității de gen și emanciparea femeilor;
4. Reducerea mortalității infantile;
5. Îmbunătățirea sănătății materne;
6. Combaterea HIV/SIDA, a malariei și a altor boli;
7. Asigurarea sustenabilității mediului;
8. Crearea unui parteneriat global pentru dezvoltare.

Cum rezultă din conținutul ODM adoptate în 2000, acestea au avut drept scop soluționarea unui număr de probleme, inclusiv reducerea sărăciei, foametei, bolilor, inegalității de gen și, accesului la apă și canalizare. ODM au înregistrat un progres enorm, subliniind valoarea unei agende unificate, sprijinite de sarcini și ținte și au adus o contribuție importantă la conștientizarea publică, creșterea voinței politice și mobilizarea de resurse pentru lupta împotriva sărăciei la nivel global. De asemenea, ODM au ajutat la concentrarea acțiunii, la reformarea politicilor prin încorporarea obiectivelor și țăintelor de dezvoltare în strategiile naționale și la crearea de instituții care să implementeze aceste planuri în mod eficient. De exemplu, sărăcia extremă la nivel global a fost înjumătățită, ținta de înjumătățire a numărului de oameni care nu au acces la surse de apă mai bună a fost atinsă, nouăzeci la sută dintre copiii din statele aflate în curs de dezvoltare au acum acces la educație primară și mult mai multe fete au acces la educație comparativ cu anul 2000.

Rezultatele pozitive nu au fost însă echilibrat distribuite. Începând cu 2008, progresul realizat până atunci a fost negativ influențat de criza financiară și economică. Cel mai slab progres s-a înregistrat în țările aflate în situații de conflict sau recent angajate în procesul de stabilizare și reconstrucție, unde lipsa capacităților instituționale a influențat negativ îndeplinirea obiectivelor.

Pentru acestea și alte motive, la Summit-ul privind Dezvoltarea Durabilă din 25 septembrie 2015, statele membre ale ONU au adoptat **Agenda de Dezvoltare Durabilă - 2030**, care include un set de 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă, pentru a pune capăt sărăciei, a lupta cu inegalitatea și injustiția și pentru a soluționa problemele ce țin de schimbările climatice până în anul 2030. Acestea sînt:

1. **Fără sărăcie** – Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context;

2. **Foamete „zero”** – Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile;
3. **Sănătate și bunăstare** – Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă;
4. **Educație de calitate** – Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți;
5. **Egalitate de gen** – Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor;
6. **Apă curată și sanitație** – Asigurarea disponibilității și managementului durabil al apei și sanitație pentru toți;
7. **Energie curată și la prețuri accesibile** – Asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern;
8. **Muncă decentă și creștere economică** – Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți;
9. **Industrie, inovație și infrastructură** – Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației;
10. **Inegalități reduse** – Reducerea inegalităților în interiorul țărilor și de la o țară la alta;
11. **Orașe și comunități durabile** – Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile;
12. **Consum și producție responsabile** – Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile;
13. **Acțiune climatică** – Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului lor;
14. **Viața acvatică** – Conservarea și utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor și a resurselor marine pentru o dezvoltare durabilă;
15. **Viața terestră** – Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate;
16. **Pace, justiție și instituții eficiente** – Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile;
17. **Parteneriate pentru realizarea obiectivelor** – Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă.

Astfel, după cum este ușor de observat, noile Obiective Globale și Agenda de Dezvoltare Durabilă nu se limitează la ODM-uri, abordând cauzele primare ale sărăciei și necesitatea universală pentru dezvoltare, care este benefică pentru toată populația.

Prin intermediul Obiectivelor Globale, se stabilește o agendă de acțiune ambițioasă pentru următorii 15 ani nu numai în vederea eradicării sărăciei extreme, combaterii inegalităților și a in justiției, dar și asigurării exploatării mult mai raționabile a resurselor naturale, combaterea schimbărilor climatice și a impactului lor, protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre și acvatice și, în final, protejării planetei până în 2030.

În Republica Moldova concepția dezvoltării durabile a fost materializată într-un document, elaborat încă în anul 2000 și denumit Strategia națională pentru Dezvoltare Durabilă Moldova XXI [4].

Strategia a avut la bază anumite obiective și principii. Astfel, obiectivul fundamental de dezvoltare durabilă constituie bunăstarea, sănătatea și educația societății în corelație cu cerințele de conservare și regenerare a resurselor naturale, precum și cu garanțiile pentru generațiile viitoare.

Alte obiective constituie:

- formarea unui potențial competitiv pentru relansarea și stabilizarea creșterii economice, a dezvoltării durabile umane;
- atingerea standardelor unui trai decent;
- formarea capitalului uman în corespundere cu exigențele științifice, tehnologice, informaționale și morale;
- consolidarea structurală a sistemului social-economic pe baze durabile, în conformitate cu cerințele de integrare în UE;
- reformarea sistemului de securitate socială;
- monitorizarea și ajustarea continuă a parametrilor dezvoltării la performanțele economice, sociale și cele din domeniul protecției mediului.

Printre principiile de bază ale Strategiei vom enunța:

- direcționarea dezvoltării spre ameliorarea calității vieții, asigurarea unui grad înalt de instruire, garantarea drepturilor și libertăților omului;
- promovarea dezvoltării pentru oameni și prin oameni, ca proces unitar al creșterii economice, al investiției în capitalul uman și al asigurării securității ecologice;
- promovarea dezvoltării continue în baza stabilizării mediului și a conservării biodiversității, a integrării proceselor ecologice în actul decizional;
- promovarea unui nou concept de securitate umană – alimentară, economică, socială, a alianțelor economice regionale și subregionale;
- eradicarea sărăciei, reducerea disperanțelor în nivelul de trai al diferitor categorii de populație;
- construirea unei societăți civile deschise, în baza democratizării, descentralizării sistemului politic și stabilirea rolului guvernelor, încurajarea formațiunilor societății civile;
- asigurarea cunoașterii, informării, conștientizării și participării populației la procesul de dezvoltarea durabilă, accesul liber la informație cu caracter

economic, social și ecologic, la creșterea și utilizarea rețelelor naționale și internaționale de comunicare în domeniul dezvoltării durabile;

- ecologizarea cunoștințelor, remodelarea mentalităților, reorientarea sistemului educațional, etico-moral, cultural, științific și tehnologic spre noi valori intelectuale și spirituale;

- asumarea de către organele statale a atribuțiilor de elaborare și garantare a realizării programelor și strategiilor naționale de dezvoltare durabilă.

După aprobarea Strategiei, diverse aspecte ale dezvoltării durabile au fost elucidate și într-un șir de publicații [5].

Însă, din punct de vedere practic, într-o perioadă de mai mult de un deceniu, autoritățile Republicii Moldova nu au depus eforturi semnificative direcționate spre consolidarea capacităților de implementare, la nivel legislativ, instituțional, economic ș.a., a principiilor și obiectivelor dezvoltării durabile.

Excepție constituie elaborarea și aprobarea a două acte strategice, în care, superficial, au fost expuse câteva aspecte privind asigurarea dezvoltării durabile.

Astfel, potrivit **Concepției politicii de mediu a Republicii Moldova**, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 605 din 02.11.2001 [6], la momentul respectiv, au fost identificate 2 obiective principale ale politicii de mediu sînt:

- a) prevenirea și reducerea impactului negativ al activității economice asupra factorilor de mediu, resurselor naturale și sănătății populației în contextul dezvoltării durabile a țării;

- b) asigurarea securității ecologice a țării.

Totodată, au fost identificate și 2 direcții prioritare ale politicii globale de mediu:

- a) crearea unor condiții de colaborare a tuturor păturilor sociale la atingerea obiectivelor dezvoltării durabile și la prevenirea crizei ecologice;

- b) contracararea efectelor negative ale globalizării economiei, care afectează securitatea ecologică regională și națională.

Aspectele de bază ce țin de gestionarea durabilă a pădurilor au fost formulate și dezvoltate în **Strategia dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova, aprobat de Guvern prin Hotărârea nr. 359 din 12.07.2001** [7].

Deși, pe parcursul perioadei 2001 – 2012 au fost elaborate și adoptate un șir de acte importante (spre exemplu Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”, aprobată prin Legea Nr. 166 din 11.07.2012), abia în 2014 s-a dat startul incorporării, în textele mai multor acte normative, a principiilor dezvoltării durabile. Totodată, pe plan național, alegerile politice cu privire la implementarea acestor principii au constituit subiectul unor evenimente, organizate la nivel guvernamental.

În special, prin Hotărîrea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 a fost aprobată **Strategia de mediu pentru anii 2014-2023 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia**[8].

Potrivit pct. 2 al Strategiei, scopul principal al acesteia este de a garanta populației Republicii Moldova dreptul la un mediu durabil nepoluat și sănătos, în armonie cu dezvoltarea economică și bunăstarea socială.

Totodată, obiectivul general al Strategiei rezidă în crearea unui sistem eficient de management de mediu, care să contribuie la creșterea calității factorilor de mediu și să asigure populației dreptul la un mediu natural curat, sănătos și durabil.

Strategia mai urmărește și unele obiective specific, cum ar fi:

1) asigurarea condițiilor de bună guvernare și eficientizarea potențialului instituțional și managerial în domeniul protecției mediului pentru atingerea obiectivelor de mediu;

2) integrarea principiilor de protecție a mediului, de dezvoltare durabilă și dezvoltare economică verde, de adaptare la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale;

3) sporirea nivelului de cunoștințe privind protecția mediului în rîndul elevilor, studenților și angajaților cu cel puțin 50% pînă în anul 2023 și asigurarea accesului la informația de mediu;

4) reducerea impactului negativ al activității economice asupra mediului și îmbunătățirea măsurilor de prevenire a poluării mediului;

5) crearea sistemului de monitoring integrat și control al calității mediului;

6) asigurarea utilizării raționale, protecției și conservării resurselor naturale prin:

a) îmbunătățirea calității a cel puțin 50% din apele de suprafață și implementarea sistemului de management al bazinelor hidrografice;

b) asigurarea accesului, pînă în anul 2023, a circa 80% din populație la sistemele și serviciile accesului sigure de alimentare cu apă și a circa 65 % la sistemele și serviciile de canalizare;

c) îmbunătățirea calității solurilor și reconstrucția ecologică a terenurilor degradate, afectate de alunecări și a fișiilor de protecție a terenurilor agricole în proporție de 100%;

d) gestionarea durabilă și protecția resurselor minerale utile;

e) extinderea suprafețelor de păduri pînă la 15% din teritoriul țării și a ariilor naturale protejate de stat pînă la 8% din teritoriu, precum și asigurarea managementului eficient și durabil al ecosistemelor naturale;

7) crearea sistemului de management integrat al calității aerului, reducerea emisiilor de poluanți în atmosferă cu 30% pînă în anul 2023 și a gazelor cu efect de seră cu cel puțin 20% pînă în anul 2020, comparativ cu scenariul liniei de bază;

8) crearea sistemelor integrate de gestionare a deșeurilor și substanțelor chimice, care să contribuie la reducerea cu 30% a cantităților de deșeuri depozitate și creșterea cu 20 % a ratei de reciclare până în anul 2023.

În Secțiunea a 2-a a Strategiei, intitulată **”Dezvoltarea durabilă și dezvoltarea economică verde”**, sînt identificate 2 probleme-cheie:

a) politicile de dezvoltare economică existente neglijează problemele de protecție a mediului înconjurător;

b) principiile protecției mediului și dezvoltării durabile nu sînt integrate în toate politicile sectoriale și nu sînt recunoscute ca prioritare.

Astfel, integrarea principiilor de protecție a mediului, de dezvoltare durabilă și dezvoltare economică verde, de adaptare la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale (agricultură, industrie, transport, sectorul forestier, al protecției sănătății și cel al investițiilor) reprezintă obiectivul principal al Strategiei.

În aceeași ordine de idei urmează a fi menționat un alt document important, care urmează să asigure că dezvoltarea socială și economică a Republicii Moldova va deveni rezilientă la impactul schimbărilor climatice de viitor, reprezintă **Strategia Republicii Moldova de adaptare la schimbarea climei pînă în anul 2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia**, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 1009 din 10.12.2014 [9].

Strategia de adaptare la schimbarea climei a fost elaborată în concordanță cu prevederile Capitolului „Schimbări climatice” din Acordul de Asociere la Uniunea Europeană, precum și cu prevederile Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” (2013-2014), Capitolul „Protecția Mediului”.

Strategia susține realizarea obiectivelor globale stabilite de Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei (CONUSC), la care Republica Moldova este parte. La fel, aceasta contribuie la crearea cadrului național strategic necesar pentru funcționarea mecanismului prin intermediul căruia Republica Moldova va putea beneficia de sprijinul internațional pentru țările în curs de dezvoltare neincluse în anexa nr. 1 a Convenției-cadru nominalizată, sprijin oferit de țările industrial dezvoltate.

Împreună cu Strategia de dezvoltare cu emisii reduse pînă în anul 2020, Strategia de adaptare la schimbarea climei prevede elaborarea și inițierea procesului de implementare de către Guvern a unui cadru cuprinzător de politici sectoriale, care va dirija situațiile asociate cu schimbările climatice.

Astfel, Strategia de adaptare la schimbarea climei are menirea de a servi drept strategie-umbrelă, care va crea un mediu oportun pentru ca atît sectoarele-cheie ale economiei naționale, cît și alte domenii, cum ar fi sănătatea publică, resursele de apă, conservarea diversității biologice și altele, să-și elaboreze sub acest aspect propriile strategii și/sau planuri de acțiuni privind adaptarea la

schimbarea climei sau să integreze în strategiile deja existente aspecte de adaptare la noile schimbări climatice.

La nivel politic, o discuție națională privind dezvoltarea verde a Republicii Moldova în contextul Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova-2020, a prevederilor Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, dar și a discuțiilor din cadrul ONU privind noua agendă de dezvoltare post-ODM, la care Moldova participă active, a fost lansată în cadrul Evenimentului de nivel înalt “Dezvoltarea durabilă verde a Republicii Moldova”, organizat în aprilie 2014 de Guvernul Republicii Moldova, în parteneriat cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Guvernul Danemarcei și Fondul Global de Mediu (GEF) [10].

În discursul susținut la Adunarea Generală a ONU, Premierul Filip, a subliniat importanța critică a parteneriatelor pentru dezvoltare menite să susțină statele cu necesități de asistență în vederea realizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, pentru Republica Moldova.

Guvernul Republicii Moldova a inițiat procesul de „transpunere” la nivel național a ODD-urilor și de stabilire a sistemului de măsurare a progresului în parteneriat cu PNUD și alți actori relevanți. Anume cu acest scop, a fost creat Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Durabile, în luna iulie 2016, pentru a coordona și monitoriza acest proces. Totodată, în scopul asigurării sinergiei dintre ODD și cadrul național de dezvoltare, Guvernul și-a propus să re-evalueze și să re-ajusteze Strategia Națională pentru Dezvoltare „Moldova 2020” [11].

Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Durabile a fost instituit prin Hotărârea Guvernului nr. 912 din 27.07.2016 [12].

Consiliul este creat la inițiativa Guvernului Republicii Moldova în calitate de organ consultativ în domeniul dezvoltării durabile, fără statut de persoană juridică, fiind constituit din membri ai Guvernului, reprezentanți ai Cămarilor de Stat, ai mediului academic și ai sectorului asociativ, având drept scop coordonarea și monitorizarea procesului de adaptare și integrare a Obiectivelor de dezvoltare durabilă din Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 în politicile naționale și sectoriale de dezvoltare, prin intermediul grupurilor sectoriale din cadrul ministerelor de resort.

Potrivit pct. 5 a Hotărârii Guvernului, Consiliul exercită următoarele atribuții:

1) asigură procesul de localizare a Obiectivelor de dezvoltare durabilă incluse în Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030;

2) asigură coordonarea și monitorizarea procesului de adaptare și implementare la nivel național a Țintelor Obiectivelor de dezvoltare durabilă;

3) coordonează procesul de evaluare a eficienței, eficacității și impactul localizării Obiectivelor de dezvoltare durabilă în documentele naționale de politici;

4) colaborează cu parteneri de dezvoltare în vederea sporirii nivelului de conștientizare a importanței Obiectivelor de dezvoltare durabilă din Agenda de

Dezvoltare Durabilă 2030, implicării tuturor actorilor din societate și realizării acestor obiective în Republica Moldova;

5) aprobă componența grupurilor sectoriale de lucru din cadrul autorităților publice care participă la elaborarea planurilor, programelor, concepțiilor și strategiilor sectoriale și regionale, altor documente de politici sectoriale aprobate la nivel guvernamental, precum și la realizarea altor obligații asumate la nivel național și internațional pentru implementarea Obiectivelor de dezvoltare durabilă.

Pentru atingerea obiectivelor și îndeplinirea atribuțiilor sale de bază stabilite în prezentul Regulament, Consiliul are următoarele drepturi:

1) să atragă în activitatea sa experți pentru acordarea asistenței, în conformitate cu atribuțiile ce îi revin;

2) să solicite autorităților administrației publice centrale și locale, precum și altor instituții, conform competențelor, informația necesară pentru activitatea Consiliului;

3) să înainteze, conform atribuțiilor, propuneri de perfecționare a actelor normative;

4) să adopte, potrivit atribuțiilor ce îi revin, decizii pentru autoritățile reprezentate în Consiliu, decizii pe care autoritățile administrației publice centrale și locale urmează să le examineze, informând în scris Consiliul despre rezultatele examinării.

Deci, evoluția evenimentelor care s-au produs la nivel național în domeniul dezvoltării durabile, în special sub aspect normativ-juridic și politic, denotă o abordare dispersată, lipsită de caracter complex, coerentă și consecutivitate, a acestei problematice actuale din partea autorităților.

Prin urmare, pentru a consolida eforturile și capacitățile Republicii Moldova în scopul promovării și implementării **Agendei de Dezvoltare Durabilă – 2030**, adoptată la Summit-ul privind Dezvoltarea Durabilă din 25 septembrie 2015, se impune, în mod stringent, elaborarea și adoptarea unei proprii Strategii pentru Dezvoltare Durabilă, în care obiectivele unei astfel de dezvoltări să fie abordate uniform și complex.

În completarea obiectivelor ce derivă din strategiile, planurile și programele naționale de dezvoltare, enunțate mai sus, Strategia urmează să stabilească direcțiile principale de acțiune pentru însușirea și aplicarea principiilor dezvoltării durabile în perioada imediat următoare:

1. Corelarea rațională a obiectivelor de dezvoltare, inclusiv a programelor investiționale, în profil inter-sectorial și regional, cu potențialul și capacitatea de susținere a capitalului natural;

2. Modernizarea accelerată a sistemelor de educație și formare profesională și de sănătate publică, ținând seama de evoluțiile demografice nefavorabile și de impactul acestora asupra pieței muncii;

3. Folosirea celor mai bune tehnologii disponibile, din punct de vedere economic și ecologic, în deciziile investiționale din fonduri publice pe plan național, regional și local și stimularea unor asemenea decizii din partea capitalului privat; introducerea fermă a criteriilor de eco-eficiență în toate activitățile de producție sau servicii;

4. Anticiparea efectelor schimbărilor climatice și elaborarea atât a unor soluții de adaptare pe termen lung, cât și a unor planuri de măsuri de contingență inter-sectoriale, cuprinzând portofolii de soluții alternative pentru situații de criză generate de fenomene naturale sau antropice;

5. Asigurarea securității și siguranței alimentare prin valorificarea avantajelor comparative ale Republicii Moldova în privința dezvoltării producției agricole, inclusiv a produselor organice; corelarea măsurilor de creștere cantitativă și calitativă a producției agricole în vederea asigurării hranei pentru oameni și animale cu cerințele de majorare a producției de biocombustibili, fără a face rabat de la exigențele privind menținerea și sporirea fertilității solului, biodiversității și protejării mediului;

6. Necesitatea identificării unor surse suplimentare de finanțare, în condiții de sustenabilitate, pentru realizarea unor proiecte și programe de anvergură, în special în domeniile infrastructurii, energiei, protecției mediului, siguranței alimentare, educației, sănătății și serviciilor sociale;

7. Protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural și natural național; racordarea la normele și standardele europene privind calitatea vieții.

Obiectivele Strategiei urmează a fi identificate și formulate pe baza **Agendei de Dezvoltare Durabilă – 2030**, în urma dezbaterilor la nivel național și regional și trebuie să vizeze menținerea, consolidarea, extinderea și adaptarea continuă a configurației structurale și capacității funcționale ale capitalului natural ca fundație pentru menținerea și sporirea capacității sale de suport față de presiunea dezvoltării sociale și creșterii economice și față de impactul previzibil al schimbărilor climatice.

Strategia urmează să propună o viziune a dezvoltării durabile a Republicii Moldova în perspectiva următoarelor două decenii, cu obiective care transcend durata ciclurilor electorale și preferințele politice conjuncturale. Tocmai de aceea Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă urmează să fie adoptată de către Parlament, iar mecanismele de implementare, monitorizare și raportare, precum și cele de consultare a societății civile și cetățenilor sunt reglementate prin lege.

Anotație:

Concepția dezvoltării durabile, propusă oficial în calitate de model a ordinii mondiale la Conferința ONU pentru mediu și dezvoltare la Rio de Janeiro în anul 1992, s-a regăsit, prin parametrii de bază, în textul unui act internațional important, „**Agenda secolului XXI**”, ca ulterior să fie dezvoltată în diverse acte, adoptate sub

egida ONU în cadrul multiplelor conferințe, consacrate problemelor de protecție și conservare a mediului.

Pe de altă parte, analiza evoluției diverselor doctrine de mediu a generat ideea de trecere treptată de la concepțiile referitoare la conservarea mediului natural, de protecție și utilizare rațională a resurselor naturale spre o concepție fundamentată pe integrarea cerințelor ecologice, sociale și economice, care ar asigura durabilitatea dezvoltării societății contemporane.

Necătfînd la unele acțiuni, de ordin politic și juridico-normativ, întreprinse de autoritățile Republicii Moldova, direcționate spre promovarea dezvoltării durabile, constatăm, totuși, o lacună profundă în realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabile (ODD), cuprinse în **Agenda de Dezvoltare Durabilă – 2030**, adoptată la Summit-ul privind Dezvoltarea Durabilă din 25 septembrie 2015.

Prin urmare, se impune, elaborarea și adoptarea unei proprii Strategii Naționale pentru Dezvoltare Durabilă, în care obiectivele unei astfel de dezvoltări să fie abordate uniform, complex și multiaspectual.

Obiectivele Strategiei urmează a fi identificate și formulate pe baza **Agendei de Dezvoltare Durabilă – 2030**, în urma dezbaterilor la nivel național și regional și să propună o nouă viziune a dezvoltării durabile a Republicii Moldova în perspectiva următoarelor 12-13 ani. De aceea Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă urmează să fie adoptată de către Parlament, iar mecanismele de implementare, monitorizare și raportare, precum și cele de consultare a societății civile și cetățenilor să fie reglementate prin lege.

Referințe bibliografice:

1. Arcadie Capcelea. Dreptul mediului. Chișinău., 2000. pag.7.
2. Наше общее будущее. М., 1989.с.50.
3. Agenda 21: Earth's Action Plan. Nicolas Robinson, editor. New York, 1993.
4. Moldova XXI.Strategia națională pentru Dezvoltare Durabilă. Chișinău, 2002.
5. Arcadie Capcelea, Mircea Cojocaru.Evaluarea de mediu.Chișinău.2005.
Valeriu Rusu. Dezvoltarea durabilă – speranța comunităților și generațiilor.
Chișinău. 2002
6. Monitorul Oficial Nr. 9-10 din 15.01.2002.
7. Monitorul Oficial Nr. 133 din 08.11.2001.
8. Monitorul Oficial Nr. 104-109 din 06.05.2014.
9. Monitorul Oficial Nr. 372-384 din 19.12.2014.
10. <http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2014/04/08>.
11. <http://www.democracy.md/?article=13827>
12. Monitorul Oficial Nr. 232-244 din 29.07.2016.

**DREPTUL LA JUDECAREA PUBLICĂ A CAUZEI
CA GARANȚIE A PROCESULUI ECHITABIL ÎN MATERIE
CIVILĂ POTRIVIT JURISPUDENȚEI CEDO**

Iurie LEVINTE,
doctorand,
Școala Doctorală de Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova,
Departamentul drept internațional și european
Specialitatea 552.08 - Drept internațional și european public
e-mail: levinteiurie@gmail.com

Rezumat: *Prezentul articol este axat jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia civilă a articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Acesta din urmă oferă individului dreptul la un proces echitabil. Autorul este interesat în particular de garanția stabilită de acest articol și dezvoltată prin jurisprudența Curții Europene cu privire la publicitatea procesului. Aceasta din urmă presupune dreptul la o ședință publică și dreptul la o hotărâre pronunțată public.*

În privința primului element, putem delimita 2 aspecte: persoana va beneficia de faptul că cauza sa va fi examinată în cadrul unei ședințe, implicit se are în vedere caracterul oral al procedurii și modulul de desfășurare a ședinței, precum și dreptul la o ședință la care se aibă acces părțile și publicul, presa interesată.

În ceea ce privește dreptul la o hotărâre pronunțată public, Curtea are o abordare flexibilă, chiar dacă textul aparent nu prevede posibilități de derogare.

Limitele și restricțiile publicității procesului judiciar pot fi deduse din textul aceluiași articol, care se referă la următoarele temeuri și circumstanțe.

- în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică;

- interesele minorilor sau protecția vieții private a părților;

- măsura e considerată absolut necesară de către instanță pentru împrejurări speciale, dacă publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Aceste restricții și limitări vor fi aplicate cu respectarea necesității lor într-o societate democratică și a proporționalității.

Acest articol își propune identificarea standardelor ce vizează publicitatea procesului judiciar, prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare ”Curtea (Europeană)” sau ”CtEDO”), aceasta fiind unica competentă în problemele privind interpretarea și aplicarea Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4

noiembrie 1950, în continuare ”Convenția”, și a Protocoalelor sale. (articolul 32 din Convenție) [1]

Controlul societății asupra puterii publice și modului de exercitare a acesteia, inclusiv asupra procesului de administrare a justiției, este unul absolut necesar și inerent statului de drept. Numai în condițiile publicității procesului judiciar, societatea civilă, presa și publicul larg poate realiza acest control. Curtea Europeană a statuat în jurisprudența sa că publicitatea procesului este una din modalitățile prin care se poate menține încrederea în instanțele de judecată. (a se vedea de ex. cauza *Nikolova and Vandova v. Bulgaria*) [2] Desigur, putem afirma că, caracterul public al unui proces judiciar își are rolul său în cultivarea conștiinței și culturii juridice a populației, contribuind la propagarea cunoștințelor despre justiție și echitate, referindu-ne aici preponderent la persoanele care nu sunt părți sau participanți la proces, dar asistă la desfășurarea lui din simplu interes. Nu în ultimul rând, analogic unei proceduri penale, publicitatea procesului civil sporește transmiterea către populație a mesajului de triumf al justiției și consecințelor și sancțiunilor caracteristice dreptului civil în caz de ilegalități sau încălcare a dreptului unui terț. Sub alt aspect, publicitatea reflectă și chintesența aforismului conform căruia ”Nu este suficient ca justiția să fie făcută, aceasta trebuie să fie și vizibilă”. Chiar dacă trebuie să precizăm că, acest aforism a fost invocat în jurisprudența engleză (cauza *R v Sussex Justices, Ex parte McCarthy*), fiind des citat și de către Curtea de la Strasbourg, și se referă tradițional la garanția de imparțialitate a judecătorului într-un proces penal, considerăm că el este perfect valabil și în contextul temei abordate. [3, 4] Caracterul public al unui proces judiciar este consacrat și unanim recunoscut în calitate de standard al unui proces echitabil.

În conformitate cu articolul 6 din Convenție, care prevede dreptul la un proces echitabil, ”*orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public ...*”. Astfel, textul acestui articol prevede expres unul din elementele care pot fi considerate drept garanții ale unui proces judiciar echitabil.

În continuare, același articol din Convenție stipulează că ”*[h]otărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției*”.

O scurtă analiză a acestui text prin prisma construcției normei juridice și a tehnicii juridice folosite, relevă faptul că suntem în prezența raportului *lex generalis – lex specialis*. Cu titlu de *lex generalis* este declarat dreptul ca atare - dreptul la judecarea cauzei în mod public și la pronunțarea în mod public a

hotărârii. Iar cu titlu de *lex specialis*, sunt prevăzute excepțiile, adică cazurile și condițiile în care poate avea loc limitarea sau excluderea caracterului public al procesului.

Pentru o mai bună înțelegere a locului și rolului acestei garanții pentru un proces echitabil prin prisma articolului 6 din Convenție și a jurisprudenței Curții, vom preciza că publicitatea procesului este una din garanțiile prevăzute de textul Convenției, or o serie de alte garanții și drepturi specifice au fost instituite sau clarificate prin jurisprudența Curții, nefiind expres prevăzute. (de ex. dreptul la acces efectiv la justiție, securitatea raporturilor juridice, dreptul de a beneficia efectiv de executarea hotărârii judecătorești definitive emise în favoarea reclamantului în cauze civile etc.)

Elementele principale referitoare la dreptul la un proces judiciar public prin prisma articolului 6 din Convenție sunt dreptul de a avea examinată cauza în cadrul unei sau mai multor ședințe (publice) și dreptul de a beneficia de o hotărâre pronunțată public.

În privința primului element, putem delimita 2 aspecte. Un prim aspect ține de garanția că, persoana va beneficia de faptul că cauza sa va fi examinată în cadrul unei ședințe. Caracterul public al procedurilor în fața organelor judiciare menționate la articolul 6 § 1 din Convenție protejează justițiabilii împotriva administrării justiției în secret fără vreun control public. [5] Deci, acest prim aspect presupune că persoana va beneficia cel puțin de posibilitatea de a se înfățișa judecătorului pentru a-și putea prezenta poziția. Aici vom menționa că, dreptul la o ședință presupune implicit caracterul oral al procedurii și modului de desfășurare a ședinței. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul unei proceduri în fața primei și singurei instanțe, dreptul la o ”ședință publică”, în sensul articolului 6 § 1, atrage după sine dreptul la o ”audiere orală”, cu excepția cazului când circumstanțe excepționale justifică lipsa unei asemenea ședințe. [6]

Cel de-al doilea aspect vizează faptul că publicul larg, inclusiv presa, trebuie să aibă acces la procesul sau ședința respectivă. Cu alte cuvinte, nu doar părțile și alți participanți pot fi prezenți la ședință, dar oricare persoană interesată de acest proces va putea asista la examinarea cauzei în ședință. Logica acestei interpretări rezultă direct din textul articolului 6 § 1 referitor la excluderea sau limitarea caracterului public al procesului: ”*accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia*”.

Din textul aceluiași articol, putem înțelege următoarele situații și temeiuri pentru această limitare:

- *în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică;*
- *interesele minorilor sau protecția vieții private a părților;*

- măsura e considerată absolut necesară de către instanță pentru împlinirea speciale, dacă publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Vom fi de acord cu autoarea Bianca Selejan-Guțan, că aplicarea acestor limitări trebuie să se subsumeze însă necesității într-o societate democratică și principiului proporționalității. [7] Altfel spus, în fiecare cauză concretă se va examina necesitatea acestei limitări și doar în baza unui temei prevăzut, instanța fiind obligată să decidă și măsura în care limitarea urmează a fi aplicată conform principiului publicității. Demersul instanței va pleca astfel de la prezumția că în speță este necesară o ședință și aceasta trebuie să fie publică. Ideea dată ne este sugerată și de caracterul de *lex specialis* al excepțiilor prevăzute în textul articolului 6 § 1 despre care am menționat mai sus.

Deși ar părea că din textul articolului 6 § 1 ar rezulta obligația de a desfășura ședințe, chiar cu excluderea publicului, în orice cauză, prin jurisprudența Curții s-a stabilit totuși că anumite circumstanțe excepționale legate de natura problemelor ce urmează a fi examinate de către instanță, în special în cazul unor chestiuni preponderent tehnice, pot justifica renunțarea la ședința publică, în măsura în care natura specifică a obiectului nu determină necesitatea unui control public (a se vedea cauza *Lorenzetti v. Italy*, no. 32075/09, § 32). [8] Astfel, autorul Corneliu Bîrsan menționează pe bună dreptate că autoritățile naționale pot ține seama de imperative de eficacitate și de economie deoarece organizarea sistematică de dezbateri ar putea constitui un obstacol față de respectarea termenului rezonabil al procedurii, o altă garanție de procedură prevăzută expres de articolul 6 § 1 din Convenție. [9]

În speța *Vilho Eskelinen and Others v. Finland*, Marea Cameră a hotărât că nu a existat o violare chiar dacă instanța a examinat cauza fără ședință. Curtea a ținut cont de faptul că scopul reclamanților la solicitarea unei audieri a fost să demonstreze că administrația poliției le-a promis că pierderile lor economice vor fi compensate. Instanțele de contencios administrativ au constatat că o astfel de audiere orală era în mod evident, inutilă, deoarece presupusa promisiune era lipsită de relevanță. Astfel, Curtea a căzut de acord cu argumentul Guvernului, potrivit căruia orice probleme de fapt și de drept în speță puteau fi abordate în mod corespunzător și a decis în baza observațiilor prezentate în scris. Pe lângă acestea, Curtea a observat că reclamanților li s-a oferit posibilitatea de a solicita o ședință, precum și faptul că instanțele administrative și-au motivat această decizie. (a se vedea §§ 73-75 din hotărâre) [10]

Într-o altă cauză - *Göç v. Turkey*, Curtea a ajuns la o concluzie diferită, și anume la cea că lipsa unei ședințe în cauza respectivă a încălcat dreptul reclamantului la un proces echitabil. [11] La nivel național, reclamantul a solicitat o compensație pentru câteva zile de detenție ilegală. Este de remarcat că legislația națională a statului pârât nu prevedea posibilitatea unei ședințe în cadrul examinării

cauzei, dar se pare totuși că pentru Curte a prevalat criteriul referitor la natura pretențiilor. Natura profund personală a experienței reclamantului în detenție, precum și determinarea nivelului compensației adecvate, impuneau de fapt audierea lui. Nu se poate afirma că aceste aspecte sunt de natură tehnică și puteau fi apreciate adecvat doar pe baza dosarului. Dimpotrivă, Curtea a considerat că administrarea justiției și responsabilitatea statului ar fi fost mai bine servite în cazul reclamantului prin oferirea dreptului de a explica situația sa personală fiind audiat în ședință în fața instanțelor naționale sub control public. În acest caz, specificul litigiului a prevalat în fața considerentelor de celeritate și eficacitate.

Examinarea problemei publicității procesului la etapa apelului sau recursului are loc prin prisma rolului de control judiciar ierarhic superior exercitat de aceste proceduri și nu mai puțin important, a limitelor de examinare a cauzei în cadrul acestor căi de atac.[12] Din moment ce o instanță superioară examinează cauza în ordine de recurs, fiind astfel limitată doar la chestiuni ce țin de drept, și în măsura în care prima instanță a examinat cauza în cadrul ședinței publice, Curtea Europeană concluzionează că nu a fost încălcată regula publicității, or procedura în ansamblul său poate fi apreciată ca fiind supusă controlului public. Necesitatea de a scădea volumul de lucru al instanțelor superioare poate justifica în aceste cazuri examinarea recursului în lipsa unei ședințe publice. (a se vedea, în acest sens, speța *Axen v. Germany*) [13] În mod similar, examinând cauza *Petreenco v. Moldova*, cu privire la plângerea reclamantului cu referire la faptul că nu a fost citat pentru participarea la ședință în fața Curții Supreme de Justiție, Curtea Europeană a notat că recursul reclamantului la Curtea Supremă de Justiție a fost depus doar în privința chestiunilor de drept și că ședința respectivă era una de constatare a admisibilității. În astfel de circumstanțe, având în vedere faptul că reclamantul a beneficiat de o ședință în prima instanță și că ședința respectivă viza doar chestiuni de drept, Curtea a stabilit că necitarea reclamantului la ședință nu a determinat vreo încălcare a articolului 6 § 1. [14]

În ceea ce privește limitarea dreptului la examinarea publică a cauzei din rațiuni de ordine publică, vom face referire la hotărârea Curții în cauza *Zagorodnikov v. Russia*, în care Guvernul a pretins că restricțiile de acces al publicului la ședințe au fost impuse în interesul ordinii publice și examinarea cauzei într-un termen rezonabil. Cazul respectiv afecta circa 188900 persoane și era tehnic imposibil ca acestea să fie invitate la audieri. Prin urmare, Judecătoria Comercială a Moscovei a ales să invite doar pe cei 221 de creditori care au obiectat la reglementare amiabilă, reprezentanții uniunii creditorilor și reprezentanți ai băncii. Curtea a atras atenția totuși că, deși cauza potențial a atins drepturile a mii de oameni, nu există nici un indiciu care să fi sugerat că clădirea era asediată de mulțimi în zilele respective, deci Guvernul nu a prezentat niciun argument de natură să convingă precum că admiterea publicului la ședință ar fi pus în pericol ordinea publică sau ar fi afectat durata procedurii. Prin urmare, în lipsa unei

justificări pentru refuzul de a organiza o examinare publică a cauzei, în speță a avut loc o violare a articolului 6 § 1 din Convenție. [15]

Cazul când obiectul unei acțiuni în instanță vizează determinarea reședinței copiilor după divorțul sau separarea părinților este exemplul cel mai relevant în care excluderea presei și a publicului pot fi justificate, cu scopul de a proteja viața privată a copilului și a părților și pentru a evita prejudicierea intereselor justiției. Întru a permite judecătorului de a obține o imagine cât mai completă și pe cât posibil de exactă privind avantajele și dezavantajele diferitelor opțiuni vizavi de reședința și contactele copilului, este esențial ca părinții și alți martori să se simtă capabili de a se exprima deschis cu privire la probleme extrem de personale fără teama față de curiozitatea sau comentariile publicului. Din aceste motive, în speța *B. and P. v. the United Kingdom*, Curtea a respins alegațiile reclamantului privind lipsa examinării publice și a conchis că nu a existat vreo violare a Convenției. [16]

Din contra, când instanțele naționale nu au examinat dacă excluderea publicului a fost justificată în cadrul procedurii în cauză, iar Guvernul în mod egal nu a prezentat argumente specifice care ar fi justificat opinia că această excludere era necesară pentru protecția vieții private a părților în cauză, ci referindu-se numai la considerații generale ale legiuitorului că procedurile de succesiune ar putea dezvălui detalii cu privire la sfera personală părților, Curtea a ajuns la concluzia că lipsa unei audieri publice a dus la încălcarea articolului 6 § 1 din Convenție. (hotărârea *Osinger v. Austria*, § 52) [17]

După cum am menționat anterior, cel de-al doilea element principal al dreptului la un proces judiciar public prin prisma articolului 6 din Convenție este dreptul de a beneficia de o hotărâre pronunțată public.

Autorul Poalelungi Mihai remarcă faptul că, spre deosebire de dreptul la publicitatea procedurilor judiciare, cel cu privire la pronunțarea publică a hotărârilor judecătorești nu admite careva derogări. [18] Aceeași idee este susținută de Patrick Wachsmann, care precizează că modalitățile de asigurare a publicității sunt lăsate la discreția destul de largă a statelor conform dreptului intern al acestora. [19]

Totuși, citând jurisprudența sa anterioară, în hotărârea din speța *Nikolova and Vandova v. Bulgaria* menționată mai sus, Curtea a precizat că în pofida faptului că nu există limitări prevăzute în mod expres de articolul 6 § 1 al Convenției, cerința ca hotărârea să fie pronunțată în public a fost interpretată cu un anumit grad de flexibilitate. În fiecare caz, forma publicității acordată hotărârii judecătorești în temeiul dreptului intern al statului în cauză trebuie să fie determinată în funcție de caracteristicile speciale ale procedurii în cauză și prin referire la obiectul și scopul articolului 6 § 1 din Convenție. (§82 din hotărâre) În speță, în virtutea faptului că dosarul unei reclamante a fost calificat drept secret, nu doar că instanța națională a examinat cauza *in camera*, dar nici hotărârile emise nu au fost pronunțate public și nu au fost disponibile la grefa instanței sau pe pagina sa

în internet, și nici prima reclamantă însăși nu a putut obține o copie. Dosarul a rămas clasificat până la expirarea termenului de prescripție prevăzut de lege, adică încă 6 ani de la adoptarea hotărârii, termen apreciat de Curte ca fiind unul considerabil. Curtea a criticat această abordare și a exemplificat din jurisprudența sa anterioară cum în cazul în care un caz examinat implică prelucrarea informațiilor clasificate, există tehnici pentru a permite un anumit grad de acces public la deciziile date, menținând în același timp confidențialitatea informațiilor sensibile. Anumite state părți la Convenție au adoptat astfel de mecanisme, optând, de exemplu, să publice numai dispozitivul hotărârii (a se vedea *Welke and Bialek v. Poland*, § 84) sau de a clasifica parțial aceste hotărâri (a se vedea *A. and Others v. the United Kingdom*, § 93). [20]

În cauza *Pretto*, la care ne-am referit mai sus, a fost pusă în discuție problema pronunțării prin citire a hotărârii, or Curtea de casație a Italiei chiar a desfășurat ședință publică pentru examinarea cauzei, însă textul integral al hotărârii a fost făcut public prin depunerea textului la cancelaria instanței. Pentru Curtea de la Strasbourg, a fost satisfăcător faptul că hotărârea a devenit accesibilă oricui, or scopul principal al garanției la publicitatea procesului și hotărârii judecătorești este controlul publicului întru asigurarea unui proces echitabil. Această modalitate de oferire a accesului public la hotărâre, în partea ce se referă la procedurile de recurs, când pronunțarea deciziei presupune fie respingerea recursului, fie casarea hotărârii atacate, la fel contribuie cel puțin în egală măsură la atingerea acestui scop. [21]

Revenind la protecția vieții private în contextul dreptului la pronunțarea publică a unei hotărâri judecătorești, ne vom referi la cauza *B. and P. v. the United Kingdom* menționată *supra*, în care Curtea nu a găsit violarea articolului 6 § 1 al Convenției. Reamintim că, având în vedere natura chestiunilor care necesită a fi examinate în cauzele referitoare la stabilirea domiciliului copiilor, examinarea acestor proceduri în ședință închisă era justificată în scopul protejării vieții private a copiilor și părților. Astfel, Curtea a căzut de acord cu Guvernul pârât, precum că pronunțarea publică a hotărârii ar fi frustrat aceste obiective în mare măsură, subminând esența procesului echitabil. În speță, excluderea publicității hotărârii era compensată de faptul că orice persoană care putea proba un interes legal avea posibilitatea de a consulta sau de a obține o copie a textului integral al hotărârilor de primă instanță în cazurile privind reședința copilului, și că hotărârile Curții de Apel și a celor de primă instanță în cazurile de interes special sunt publicate regulat, permițând astfel publicului să studieze modul în care instanțele abordează în linii generale astfel de cazuri și principiile aplicate în judecarea lor. Astfel, Curtea Europeană a conchis că o eventuală interpretare literală a cuvintelor articolului 6 § 1 din Convenție ar fi fost inadecvată și contrară scopului primar al unui proces echitabil.

Însă în cazul în care circumstanțele cauzei nu justifică decizia instanțelor naționale de a renunța la examinarea în ședință publică a cauzei, modalitățile de

pronunțare a deciziilor, descrise mai sus, prin oferirea persoanelor care demonstrează un interes legal în speță de a avea acces la dosar și prin publicarea hotărârilor de interes deosebit, în mare parte a curților de apel sau a Curții Supreme, nu sunt suficiente pentru a se conforma cerințelor articolului 6 § 1 în partea referitoare la pronunțarea publică hotărârilor. (cauza *Moser v. Austria*, § 103) [22, 23]

Reieșind din cele descrise mai sus, prin prisma jurisprudenței CtEDO și a poziției autorilor care s-au expus vizavi de acest subiect, putem conchide că teza precum că dreptul la un proces echitabil, și implicit dreptul la un proces public, nu este unul absolut și poate fi supus limitărilor. Acestea din urmă pot fi stabilite și aplicate de către state reieșind din circumstanțele particulare a fiecărui caz în parte. Criteriile ce vor fi aplicate de către judecătorul național sunt natura cauzei și specificul procedurii, adică se va atrage atenție la substanța pretențiilor, mai ales dacă pot fi atinse aspecte sensibile ale vieții private a părților sau terților, protejarea cărora impune limitarea publicității. Necesitatea unui control public și prezența unui interes public întotdeauna vor fi apreciate la luarea deciziei de a examina sau nu cauza în ședință publică. De exemplu, dacă obiectul pus în fața tribunalului vizează aspecte preponderent tehnice, aceasta ar putea justifica lipsa ședinței, inclusiv din rațiuni de economie în administrarea justiției. Nivelul și limitele de jurisdicție ale instanței la fel vor fi luate în calcul, or când este vorba de examinarea în recurs, limitată doar la aspecte de drept fără ca instanța să poată examina chestiuni de fapt, lipsa unei ședințe publice poate fi justificată, cu condiția totuși ca, partea interesată să poată prezenta poziția sa față de instanță în scris. La fel, Curtea Europeană ia în considerație dacă ședința nu este obligatorie conform legii naționale. În acest din urmă caz, dacă judecătorul decide examinarea cauzei fără desfășurarea ședinței, este important ca posibilitatea persoanei de a cere o ședință publică să fie prevăzută de legislație. În acest context, trebuie să precizăm că, în lipsa prevederilor legale corespunzătoare, comportamentul pasiv al persoanei nu poate fi interpretat ca o renunțare la dreptul de a beneficia de o ședință publică. În hotărârea sa din cauza *Håkansson and Sturesson v. Sweden*, Curtea a pornit de la ideea că o renunțare trebuie să fie făcută într-un mod neechivoc și nu trebuie să contravină vreunui interes public important. [24] Potrivit legii și practicii judiciare suedeze, de regulă, astfel de cauze (vânzarea forțată a bunurilor la licitație) se examinau fără ședințe, dar audieri puteau avea loc în scopul exercitării cercetării judecătorești. Prin urmare, faptul că reclamantii nu au solicitat expres organizarea unei ședințe în apelul înaintat și nu au invocat nicio plângere în acest sens în recursul adresat Curții Supreme, a fost interpretat de Curtea de la Strasbourg ca o renunțare clară la dreptul de a avea o ședință publică. În plus, litigiul nu implica oarecare probleme de interes public, care ar fi determinat necesitatea unei ședințe publice. Fiind solicitată de a se expune asupra respectării cerințelor de publicitate impuse de articolul 6 § 1 din Convenție, Curtea Europeană va lua în calcul

ansamblul întregii proceduri, or faptul că procedura în primă instanță a fost una publică, poate fi unul din elementele în favoarea deciziei de a nu avea ședințe publice în instanțele superioare.

Protecția minorilor și a vieții private justifică, de regulă, examinarea litigiului în ședință închisă, aici fiind în prezența a 2 aspecte - nu e vorba doar de restrângerea accesului public la informațiile expuse în ședință, dar se ia în calcul și psihologia fragilă a minorului audiat, precum și confortul psihologic al părților, martorilor, pentru ca aceștia să poată vorbi deschis, ceea ce îi permite judecătorului să înțeleagă tabloul integral al cauzei. Într-adevăr, ar fi nepotrivit să se renunțe la interesul justiției în astfel de cazuri în favoarea publicității.

În ceea ce privește cerința de pronunțare publică a hotărârii, abordarea Curții este una flexibilă chiar dacă textul Convenției nu prevede careva derogări. Anumite restricții și limitări pot fi acceptate în lumina acelorași circumstanțe care întemeiază examinarea cu excluderea publicului pe toată durata procesului sau în parte. La fel, când Curtea este chemată să se pronunțe asupra respectării cerinței de publicitate a hotărârii, se ia în considerație dacă însăși procedura de examinare a fost una publică sau nu, și dacă a existat cel puțin o ședință chiar dacă accesibilă numai părților, nu și publicului larg.

Cerința de publicitate impusă conform articolului 6 § 1 din Convenție, atât în partea ce se referă la procedură, cât și în cea privind hotărârea emisă, nu poate prevala în fața interesului justiției și a scopului general urmărit – asigurarea unui proces echitabil.

Bibliografie:

1. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, [on-line]
http://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf (Vizitat la 09.12.2016)
2. *Nikolova and Vandova v. Bulgaria*, no. 20688/04, § 67, 17 December 2013
3. *Delcourt v. Belgium*, 17 January 1970, § 31, Series A no. 11; *De Cubber v. Belgium*, 26 October 1984, § 26, Series A no. 86
4. Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, Codul Convenției europene a drepturilor omului, LexisNexis SA, Paris, 2008, p. 242
5. *Pretto and Others v. Italy*, 8 December 1983, § 21, Series A no. 71
6. *Göç v. Turkey* [GC], no. 36590/97, § 47, ECHR 2002-V
7. Bianca Selejan-Guțan, Protecția europeană drepturilor omului, București, Editura ALL BECK, 2004, p. 136
8. *Lorenzetti v. Italy*, no. 32075/09, 10 April 2012
9. Bîrsan Corneliu, Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole, ediția 2, București: Editura C.H.Beck, 2010, p. 518
10. *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [GC], no. 63235/00, ECHR 2007-II
11. *Göç v. Turkey* [GC], no. 36590/97, ECHR 2002-V

12. Ovey Claire, White Robin, *The European Convention on Human Rights*, Third edition, Oxford University Press, p. 164
13. *Axen v. Germany*, 8 December 1983, Series A no. 72
14. *Petrenco v. Moldova*, no. 20928/05, § 42, 30 March 2010
15. *Zagorodnikov v. Russia*, no. 66941/01, 7 June 2007
16. *B. and P. v. the United Kingdom*, nos. 36337/97 and 35974/97, ECHR 2001-III
17. *Osinger v. Austria*, no. 54645/00, 24 March 2005
18. Poalelungi Mihai, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului: obligații pozitive și negative*. Monografie, Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 172
19. Patrick Wachsmann, *Les droits de l’homme*, 4e edition 2002, Dalloz, pag. 87
20. *Welke and Bialek v. Poland*, no. 15924/05, 1 March 2011; *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 3455/05, ECHR 2009
21. Страйстеану Дойна Иоана, Ведерникова Дина, *Право на справедливый суд в рамках Европейской конвенции о защите прав человека (статья 6). Руководство для юристов*, INTERRIGHTS, 2009 p. 50
22. *Moser v. Austria*, no. 12643/02, 21 September 2006
23. *Guide on Article 6 of the Convention – Right to a fair trial (civil limb)*, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013, p. 49, [on-line] http://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (Vizitat la 09.12.2016)
24. *Håkansson and Sturesson v. Sweden*, 21 February 1990, §§ 66-67, Series A no. 171-A

**UNELE ASPECTE TEORETIC-PRACTICE PRIVITOR LA INSTITUȚIA
AVERTIZORULUI DE INTEGRITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN
PRISMA REGULAMENTULUI-CADRU**

Oleg POALELUNGI,
doctor în drept, lector la Catedra de drept public
Universitatea de Stat din Comrat,
Parascovia POALELUNGI,
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

Sumar: *În rezultatul realizării mai multor angajamente de ordin interstatal, Republica Moldova devine țara cu propria instituție a avertizatorului de integritate. Traducerea în viață a acestei instituții este un proces facil care se realizează prin prisma cercetărilor științifice continuitatea cărora permite perfecționarea materiei abordate creându-se astfel premise pentru o acțiune perfectă și uniformă a reglementărilor juridice ce o compun. Lucrarea propusă de autori cu genericul Unele aspecte teoretic-practice privitor la Instituția avertizorului de integritate în Republica Moldova prin prisma Regulamentului-cadru este rezultatul unor cercetări de analiză a actelor normativ-juridice adoptate de Republica Moldova în domeniul avertizorului de integritate. Rezultatele cercetărilor sunt îndreptat asupra cunoașterii procesului de prevenire a corupției și încurajare a integrității funcției publice contribuind astfel la crearea unui serviciu public stabil, profesionist, imparțial, transparent și eficient.*

Palabras clave: *delatores, funcionario público, instituciones públicas, integridad, la prevención de la corrupción, deontología profesional.*

El sumario: *Finalmente, República de Moldova es el país con su propia institución „el delator de integridad”, al finalizar más compromisos. La aplicación de esta institución es un proceso fácil lo cual se logra a través de la investigación científica, continuidad que permite la mejora el sujeto investigado, creando así premisas para una acción perfecta, uniforme y regulaciones legales, que esta formando. El trabajo propuesto por los autores titulado Algunos aspectos teóricos y prácticos con referencia a la institución delator de integridad en la República de Moldova a través el Reglamento-cadru, la investigación es el resultado del análisis de los instrumentos normativos y legales adoptadas por República de Moldova en el delator. Los resultados de la investigación están dirigidas en el conocimiento sobre el proceso de prevención de la corrupción y fomentar la integridad de la función pública contribuyendo así a crear un servicio público estable, profesional, imparcial, transparente y eficiente.*

Cuvinte cheie: *avertizor de integritate, funcționar public, instituții publice, comportament integru, prevenirea corupției, deontologie profesională.*

Prin exercitarea funcției de administrare a unei instituții publice se urmărește crearea sau consolidarea unei culturi a integrității însoțită de un set de proceduri și practici, care ghidează modul în care personalul ei acționează [1].

Funcționarea în interesul public nu poate fi lăsată în voia guvernelor. De aceea Legea avertizorului de integritate – „whistleblower law” este născută din necesitatea de a oferi cetățenilor un instrument legal de luptă împotriva derapajelor instituțiilor publice [2].

Instituția ***Avertizorului de integritate*** este nouă atât pentru Republica Moldova cât și pentru statele membre ale Uniunii Europene. Acest lucru este confirmat în raportul prezentat de Transparency International din 2013 în care se fixează că „numai patru țări dispun de cadru legal pentru protecția avertizorilor de integritate: Luxemburg, România, Slovenia și Regatul Unit (UK). Dintre celelalte 23 de state din UE, 16 au protecții juridice parțiale pentru angajații care vin să raporteze fărâdelegi, iar cele șapte au rămas, fie foarte limitate în reglementări sau denotă cadru juridic inexistent”[3].

În Statele Unite ale Americii, această instituție se evidențiază din 1989 prin Legea privind protecția avertizorului de integritate intitulată „*Whistleblower Protection Act of 1989*”[4], rezultată din reforma sectorului public, *The Civil Service Reform Act of 1978* [4], ulterior completată de Legea din 27 noiembrie 2012, *The Whistleblower Protection Enhancement Act of 2012* [5].

Astfel, fiind o instituție nouă pentru Republica Moldova, istoricul acesteia începe odată cu ratificarea de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 542 din 19.12.2003[6] a Convenției civile privind corupția, adoptată la 4 noiembrie 1999, de Consiliul Europei la Strasbourg.

În art. 9 al Convenției se stipulează că „*fiecare parte prevede în dreptul său intern o protecție adecvată împotriva oricărei sancțiuni nejustificate față de salariații care, de bună-credință și pe bază de suspiciuni legitime, denunță faptele de corupție persoanelor sau autorităților responsabile*”[7]. Ulterior, pentru a asigura un cadru normativ în concordanță cu art. 9 din Convenție, Parlamentul Republicii Moldova, la 25.11.2011 adoptă Legea nr. 231 privind aprobarea **Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016** [8], iar la 06.02.2012 adoptă Hotărârea nr.6 **privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016** [9].

În scopul realizării acestor prevederi legale, Guvernul Republicii Moldova la 09.09.2013 prin Hotărârea nr.707 aprobă *Regulamentul-cadru privind avertizorii de integritate*[9], care devine un instrument pentru autoreglarea sistemului de integritate în cadrul administrației publice și a serviciilor publice printre care se

numără Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Consiliul Superior al Procurorilor, Procuratura Generală, Centrul Național Anticorupție, Ministerul Afacerilor Interne [8]. În așa mod, statul și-a realizat obligațiunea asumată vizavi de organismele internaționale privind crearea în interiorul său a mecanismului de funcționare a sistemului avertizorilor de integritate punctul de reper fiind Regulamentul cadru privind avertizorii de integritate[9].

Analiza Regulamentului cadru relevă o structură a acestuia compusă din mai multe compartimente. Conform acestui document juridic, **avertizarea** este considerată informarea despre comiterea actelor ilegale, făcută benevol, cu bună-credință și în interes public, în formă scrisă sau verbală persoanelor și/sau organelor competente pentru primirea, înregistrarea și examinarea acestor informații [9].

Analizând această noțiune constatăm, că Guvernul înaintează anumite cerințe privitor la forma avertizării și anume:

1. Avertizarea trebuie expusă în formă verbală sau scrisă.
2. Trebuie să conțină date despre fapte ilegale.
3. Să conțină date despre locul săvârșirii faptelor ilegale sau locul în care acestea urmează să se săvârșască.
4. Să conțină date despre locul de muncă a persoanei bănuite în săvârșirea faptei ilegale și statutul său la locul de muncă.
5. Să conțină informație despre afectarea interesului public (și nu a celui personal).

În așa mod, Guvernul specifică anumite compartimente care în comun formează modul de expunere a acestuia, adică formează forma avertizării. Totodată Guvernul înaintează cerințe și față de acțiunile persoanei care face avertizarea. Astfel conform regulamentului:

1. Avertizorul trebuie să acționeze binevol.
2. Trebuie să acționeze cu bună credință, adică să fie convins că fapta pe care o declară constituie încălcare de lege.
3. Trebuie să acționeze în interes public și nu personal. Interesul public substanțial se observă la descrierea faptelor pe care avertizorul le poate declara la organele competente ca fiindu-i cunoscute că sunt rezultatul acțiunilor ilegale comise de funcționarii din cadrul instituției în care activează.
4. Avertizarea trebuie făcută persoanelor sau organelor competente pentru primirea, înregistrarea și examinarea acestor informații.

Analiza elementelor sistematizate în funcție de forma și acțiunile subiectului denotă că avertizarea trebuie să includă în sine toate satisfacțiile la cerințele înaintate de Guvern prin intermediul regulamentului. Lipsa uneia din condițiile enumerate, va schimba regimul avertizării transformând-o din avertizare în sesizare plângere, denunț, demers etc.

Totodată, prin intermediul regulamentului sunt înaintate și cerințe privitor la persoana care face avertizarea și obiectul avertizării. Conform regulamentului, statutul de avertizor de integritate poate să-l aibă nu orice persoană. Un asemenea statut îl poate obține numai persoana din cadrul unei autorități publice care a aflat despre fapte ilegale comise în cadrul instituției unde activează.

Restul persoanelor, cetățeni ai Republicii Moldova care nu dețin funcții în organele statului dar care sesizează organele competente despre faptele ilegale comise de funcționari sunt considerați subiecți ai raporturilor juridice procesual penale care la fel pot obține protecție pentru sesizarea făcută în ordinea prevăzută de Codul de procesual penală.

Cercul de persoane care conform regulamentului pot obține statutul de avertizor și în consecință vor putea pretinde la protecție conform Regulamentului sunt:

1. *funcționarul public.*
2. *funcționarul public cu statut special.*
3. *persoanele cu funcții de demnitate publică.*
4. *alte persoane care prestează servicii publice.*

Altfel, avertizorul în primul rând este persoana angajată într-o autoritate publică a statului unde de la momentul angajării se investește cu anumite drepturi și obligațiuni care-i formează statutul său juridic de *funcționar public, funcționar public cu statut special, persoană cu funcție de demnitate publică, alte persoane care prestează servicii publice.*

Privitor la obiectul avertizării, vom menționa că avertizare poate fi nu orice informație despre fapte ilegale ci numai doar informația despre comiterea sau intenția de a comite:

1. fapte de corupție.
2. fapte de comportament corupțional.
3. fapte conexe corupției.
4. Informația despre nerespectarea regulilor privind declararea veniturilor.
5. Informația despre nerespectarea regulilor privind declararea proprietății.
6. Informația despre încălcarea obligațiilor legale privind conflictul de interese.

În viziunea noastră, anume acestor categorii de relații statul le acordă o protecție prioritară prin respectarea cărora se creează un serviciu public stabil, profesionist, imparțial, transparent și eficient.

Urmează să menționăm despre necesitatea distincției dispozițiilor Regulamentului-cadru privind avertizorii de integritate[9] și ale Codului penal [10], Codului contravențional [11], Codului de conduită a funcționarului public [12], Legea cu privire la conflictul de interese [13], Legea privind declararea averii și intereselor personale [14]. De exemplu. În cadrul Centrului Național Anticorupție în baza Hotărârii Guvernului nr.707 din 09.09.2013 a fost elaborat și acționează

Regulamentul privind avertizorii de integritate [15] aprobat la 30 aprilie 2013. Conform acestui document, organul competent să înregistreze și să examineze toate avertizările parvenite de la angajați este Direcția securitate internă a Centrului. În cazul când Direcția este sesizată despre Neasigurarea comunicării între autorități și persoanele cu dizabilități auditive, după necesitate, cu serviciile acordate de către un interpret mimico-gestual, informația parvenită nu va constitui avertizare în sensul Regulamentului privind avertizorul de integritate al CNA cât și a Regulamentului cadru. Angajatul care a făcut o asemenea sesizare nu va putea solicita aplicarea măsurilor de protecție prevăzute de Regulamentul cadru cum în cazul de avertizare deoarece fapta exprimată în „Neasigurarea comunicării între autorități și persoanele cu dizabilități auditive, după necesitate, cu serviciile acordate de către un interpret mimico-gestual”, constituie o contravenție fixată în art.312/1 Cod contravențional [12]. În cazul dat Direcția securitate internă va acționa conform normelor generale ale Codului contravențional prevăzut de art.16.

Așa dar, Regulamentul-cadru privind avertizorii de integritate[9], este strict orientat doar persoanelor încadrate în instituțiile publice având obiectul său de reglementare și anume protecția persoanei care ocupă o funcție publică în cadrul unei instituții publice și care sesizează organele competente despre comiterea faptelor de corupție, comportament corupțional și conexe corupției, despre nerespectarea regulilor privind declararea veniturilor și a proprietății și despre încălcarea obligațiilor legale privind conflictul de interese la locul de muncă.

Scopul reglementării îl constituie - cointerесarea personalului administrației publice în lupta cu corupția, în principal prin -adoptarea unei atitudini reactive față de fenomenul corupției.

Cunoașterea și implementarea Regulamentului privind avertizorii de integritate ar trebui să aducă un plus de integritate și calitate guvernării și administrației publice. Datorită implementării instituției date va crește și responsabilitatea administrației publice deoarece cazurile de corupție, conflicte de interese, incompatibilitate sau încălcare a Codului de conduită nu reprezintă probleme individuale, izolate, ale unei anumite persoane, ci probleme de administrare.

Încurajarea integrității și prevenirea corupției este una dintre funcțiile administrării publice, atât în sectorul public, cât și în sectorul privat. Soluția nu poate fi decât asumarea de către conducătorii instituțiilor publice a problematicii integrității la nivelul organizației. Această atitudine trebuie să depășească nivelul asumării declarative a principiului „toleranței zero” și să se manifeste prin măsuri concrete de descurajare a actelor de corupție [1]. Administrația în cadrul căreia se practică asemenea standarde este una care se preocupă de propria sa calitate și de creșterea gradului de responsabilitate față de cetățeni [1].

În concluzie raționalizăm următoarele aspecte:

✓ Ideea că există o lege care protejează persoanele care ies public pentru a deconspira presupuse activități ilegale, neregulamentare sau abateri de la misiunea instituției în dauna interesului public este ceva plauzibil pentru Republica Moldova. Interesul public trebuie să fie apărat.

✓ Dezvăluirea publică a eventualelor incorectitudini comise în instituții publice este un act necesar. Statul trebuie să ajute potențialii avertizori să-și organizeze inițiativa într-un mod cât mai realist pentru a maximiza efectele pozitive și a reduce riscurile. Decizia de a semnală nereguli sau ilegalități nu este ușor de luat și probabil cei care abandonează sunt mai numeroși decât cei care acționează. Poate că acest mecanism de protecție îi va ajuta pe unii să identifice cele mai sigure forme de avertizare publică atunci când vor simți că e nevoie. Iar nevoie este.

Un element favorizant în lupta anticorupție îl constituie existența unor măsuri de protecție a avertizorilor de integritate și cunoașterea acestor măsuri de către personalul instituției [1]. Funcționarul public trebuie să înțeleagă că un whistleblower joacă un rol deosebit de important în lupta împotriva corupției. Programul propriu de prevenire și combatere a corupției a plecat de la premisa că multe situații de risc pot fi evitate prin buna cunoaștere a procedurilor de lucru, a legislației în domeniu și a tipului de răspuns așteptat și necesar într-o situație de risc.

✓ Spiritul deontologic al funcționarului public este acordat de stat, în ceea ce privește integritatea instituțiilor publice. Funcționarului public i se acordă un rol important în lupta anticorupție și în promovarea eticii în administrație, prin protejarea celor care contribuie la acest efort. Prin urmare, toți angajații trebuie să-și îndeplinească îndatoririle de serviciu într-o manieră imparțială și corectă. Comportamentul corupt intră în contradicție cu astfel de îndatoriri și aduce atingere reputației serviciului public, distruge încrederea în imparțialitatea și obiectivitatea administrației publice și, prin urmare, baza pentru a trăi împreună ca o comunitate. Din acest motiv, fiecare angajat are sarcina de a acționa într-un mod care să ofere un exemplu pentru colegi, superiori și public.

✓ Corupția poate fi prevenită și combătută numai în cazul în care toată lumea își asumă responsabilitatea și toți au ca obiectiv comun un loc de muncă fără corupție. Acest lucru înseamnă că trebuie să ne asigurăm că terții nu au nici o posibilitate de influențare necinstită în procesul de luare a deciziilor. Aceasta presupune, de asemenea și neacoperirea colegilor corupți dintr-un sentiment greșit de solidaritate sau loialitate. Toată lumea este obligată să participe la descoperirea activităților ilegale și trebuie să contribuie la formarea unei imagini instituționale pozitive.

Bibliografie:

1. Radu Nicolae, Valerian Stan. Bune practici și instrumente de lucru pentru prevenirea corupției în administrație publică. Editor: Centrul de Resurse juridice, 2015. p.12.
2. Dan Mihail. Ghidul avertizatorului de integritate din instituțiile publice de presă (radio, televiziune, agenție de presă). FreeEx al ActiveWatch - Agenția de Monitorizare a Presei. București, 2012, p.2.
3. Mark Worth, Whistleblowing in Europe legal protections for whistleblowers in the UE, Transparency International, 2013, p.5.
4. <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-103/pdf/STATUTE-103-Pg16.pdf>;
5. <https://www.govtrack.us/congress/bills/112/s743#>.
6. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA nr.542 din 19.12.2003, pentru ratificarea Convenției civile privind corupția. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova 26.12.2003, nr.006.
7. www.procuratura.md/.../Conventia%20europena%20civila%20priv...
8. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA nr.231 din 25.11.2011, privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova 06.01.2012, nr.1-6.
9. HOTĂRÂREA Guvernului Republicii Moldova nr.707 din 09.09.2013, pentru aprobarea Regulamentului – cadru privind avertizorii de integritate. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2013, nr.198-204.
10. COD nr.985 din 18.04.2002, Codul penal al Republicii Moldova. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.
11. COD nr.218 din 24.10.2008, Codul contravențional al Republicii Moldova. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr.3-6.
12. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA nr. 25 din 22.02.2008, privind Codul de conduită a funcționarului public. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.04.2008, nr.74-75.
13. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA nr.16 din 15.02.2008, cu privire la conflictul de interese. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.05.2008, nr.94-96.
14. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA nr.133 din 17.06.2002, privind declararea averii și intereselor personale. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2016, nr.124-125.
15. http://cna.md/sites/default/files/combatare/regulamentul_privind_avertizorii.pdf.

**CONTRACTUL DE UCENICIE ȘI CONTRACTUL DE CALIFICARE
PROFESIONALĂ – FORME SPECIFICE DE PRESTARE A MUNCII**

Tatiana MIHAILOV,
doctorand,

Școala Doctorală de Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova

Departamentul Drept Privat

Conducător științific de doctorat: Eduard Boișteanu

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

Abstract: *Although the Labor Code of the Republic of Moldova contains a separate chapter in title VIII called „Apprenticeship agreement and professional qualification agreement”, however a proper definition of such agreement types cannot be found in the provisions of law.*

According to art. 216 para. (2) of the Labor Code of the Republic of Moldova, apprenticeship agreement is a civil law contract that is and is regulated by the Civil Code and other normative acts. The analysis of the legal provisions, at a first sight, creates the false conclusion that this contract belongs to the civil law rule, thus it makes it impossible to treat the apprenticeship agreement according to the legal definition mentioned above, meaning as an individual employment agreement of a particular type.

This contract, as a judicial nature, is also an individual employment agreement. But this one is of a particular type, because it has a complex object, that not only contains the performance of work and payment of salary, but also, what is decisive for this contract, the professional training in a certain job, provided by the employer, whereas the employed apprentice is committing himself to attend the classes.

What prevails in the apprenticeship agreement is the professional training, and not the performance of work itself, which is only the method that ensures the qualification of the concerned person.

Unit-level training qualification in accordance with the agreement is performed by a professional trainer or instruction master, appointed by the employer amongst the qualified employees with professional experience and duly authorized under the law.

In practice, there may be doubts and confusions between the professional qualification agreement and the apprenticeship agreement, due to certain ambiguities between the legal regulation for these types of agreements.

In this regard, with this scientific article, we intend to identify common and different elements of the apprenticeship and professional qualification agreements by taking into account their legal regulation.

Keywords: *labor supply, types of labor supply, individual employment agreement, apprenticeship agreement, professional training agreement.*

GENERALITĂȚI

Deși Codul muncii al Republicii Moldova [1] conține în titlul VIII un capitol distinct intitulat „Contractul de ucenicie și contractul de formare profesională continuă”, totuși în dispozițiile legale nu poate fi regăsită o noțiune a acestor tipuri de contracte.

O definiție a contractului de ucenicie poate fi regăsită în legislația română, și anume în Legea privind ucenicia la locul de muncă nr. 279/2005 [2]. Astfel, potrivit prevederilor legale contractul de ucenicie este un contract individual de muncă de tip particular, încheiat pe durată determinată, în temeiul căruia o persoană fizică, denumită ucenic, se obligă să se pregătească profesional și să muncească pentru și sub autoritatea unei persoane juridice sau fizice denumite angajator, care se obligă să-i asigure plata salariului și toate condițiile necesare formării profesionale.

Potrivit art. 216 alin. (2) din Codul muncii al Republicii Moldova, contractul de ucenicie este un contract de drept civil și se reglementează de Codul civil și de alte acte normative. Analiza dispoziției legale la prima vedere crează falsa concluzie a apartenenței acestui contract la normele de drept civil, și deci face imposibilă tratarea contractului de ucenicie conform definiției legale enunțate mai sus, adică ca un contract individual de muncă de tip particular.

Acest contract, ca natură juridică, este tot un contract individual de muncă. Numai că el este de tip particular, deoarece are un obiect complex, în care intră nu doar prestarea muncii și plata salariului, ci și, ceea ce este determinant pentru acest contract, formarea profesională într-o anumită meserie, asigurată de angajator, ucenicul salariat obligându-se să urmeze cursurile.[3]

Considerăm că anume complexitatea obiectului contractului de ucenicie a dus la tratarea eronată a acestuia ca fiind unul de drept civil, și nu de dreptul muncii.

TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ALE CONTRACTULUI DE UCENICIE ȘI CALIFICARE PROFESIONALĂ

În continuare, prin analiza trăsăturilor caracteristice a acestui contract, vom încerca să demonstrăm că contractul de ucenicie reprezintă o formă specifică de prestare a muncii și poate fi încadrat în categoria contractului individual de muncă de tip particular.

Contractul de ucenicie este un contract individual de muncă, de tip particular, deoarece conferă ucenicului drepturile și obligațiile prevăzute de legislația muncii. Astfel, în conformitate cu art. 219 alin. (1) din Codul muncii, în privința ucenicilor și salariaților care au încheiat contract de formare profesională

continuă se aplică legislația muncii, inclusiv legislația privind securitatea și sănătatea în muncă. Mai mult ca atât, clauzele contractelor de ucenicie și ale contractelor de formare profesională continuă care contravin legislației în vigoare, prevederilor convențiilor colective și ale contractelor colective de muncă sunt considerate nule și inaplicabile. În acest sens apare întrebarea logică, cum putem trata contractul de ucenicie ca un contract civil, atâta timp cât prin normele legale este limitat principiul fundamental al dreptului civil, cel a libertății contractuale.

Libertatea contractuală reprezintă unul din drepturile fundamentale garantate de stat, însă acest drept nu este unul absolut și nu trebuie să ducă la negarea sau diminuarea semnificativă a altor drepturi și libertăți.

Principiul libertății contractuale este dezvoltat în art. 667 din Codul civil [4] al Republicii Moldova, potrivit căruia părțile contractante pot încheia în mod liber, în limitele normelor imperative de drept, contracte și pot stabili conținutul lor.

Doctrina rusă [5] evidențiază conținutul pozitiv și conținutul negativ al principiul libertății contractuale. Conform acestei opinii, din punct de vedere negativ, acest principiu semnifică că nimeni nu poate fi impus să încheie un acord contrar voinței sale, iar din punct de vedere pozitiv libertatea contractuală desemnează dreptul persoanelor de a încheia contracte cu orice conținut, cu excepția celor care contravin legislației.

Codul muncii reglementează expres în art. 217 conținutul contractului de ucenicie și al contractului de formare profesională continuă. În acest sens nu este clară logica juridică a legiuitorului, care pe de o parte prevede că contractul de ucenicie este un contract de drept civil și se reglementează de Codul civil și de alte acte normative, iar pe de altă parte include în Codul muncii atât clauzele ce urmează să formeze conținutul respectivului contract, precum și întreaga reglementare legală a acestui tip de contract.

Contractul de ucenicie și contractul de formare profesională continuă urmează să includă următoarele clauze:

- a) numele și prenumele sau denumirea părților;
- b) indicarea profesiei, specialității și calificării pe care o va obține ucenicul sau salariatul;
- c) obligațiile angajatorului privind crearea condițiilor de instruire stipulate în contract;
- d) termenul contractului;
- e) obligația persoanei de a urma cursul de formare profesională și de a activa conform profesiei, specialității, calificării obținute în termenul stabilit de contractul respectiv;
- f) condițiile de retribuire a muncii pe durata uceniei sau formării profesionale continue;
- g) condițiile de acoperire (restituire) a cheltuielilor suportate de părți (de o parte) pe durata uceniei sau formării profesionale continue în cazul eliberării

salariatului (art. 85, art. 86 alin. (1) lit. g) –r)) înainte de expirarea termenului prevăzut de contract.

Indicarea profesiei, specialității și calificării pe care o va obține ucenicul este probabil cea mai importantă clauză a contractului, deoarece aceasta presupune obligația ulterioară a angajatorului de a încheia cu ucenicul respectiv un contract individual de muncă, de regulă pe o perioadă determinată, și obligația ucenicului de a munci în folosul angajatorului, cu care până la momentul încheierii contractului individul de muncă, a fost încheiat contractul de ucenicie.

Contractul de ucenicie ca și contractul individual de muncă este un contract strict personal, comparativ cu contractele civile de prestare a muncii care sunt doar în principiu niște contracte intuitu personae. Caracterul personal al contractului de ucenicie are un dublu înțeles: pe de o parte din punct de vedere al ucenicului, acesta a încheiat contractul de ucenicie cu un anumit angajator pe care îl consideră apt în a-i asigura formarea profesională; pe de altă parte din punct de vedere al angajatorului acesta încheie contractul de ucenicie la locul de muncă cu o anumită persoană ce posedă un minimum de aptitudini.[6]

Ceea ce prevalează la contractul de ucenicie este formarea profesională, nu prestarea muncii propriu-zise, aceasta din urmă fiind doar modalitatea prin care se asigură calificarea celui în cauză.

Părțile contractului de ucenicie sunt ucenicul și angajatorul. Conform prevederilor actuale ale legislației, persoana fizică pentru a fi încadrată în calitate de ucenic, trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să se afle în căutarea unui loc de muncă;
- să nu aibă o calificare profesională.

Ținând cont de cele menționate mai sus, urmează a fi stabilită care este vârsta minimă la care persoana fizică poate încheia un contract de ucenicie, cea la care capătă capacitate de muncă sau vârsta când dobândește capacitate deplină de exercițiu. Deoarece un răspuns univoc la aceasta întrebare nu poate fi regăsit în actuala legislație, considerăm că, datorită faptului că în temeiul acestui contract ucenicul prestează o muncă, în schimbul căreia primește retribuția cuvenită, vârsta minimă de încheiere a acestui contract urmează a fi vârsta de dobândire a capacității de muncă.

De asemenea legislația actuală nu stabilește nici vârsta maximă până la care poate fi încheiat un contract de ucenicie. Până la modificarea Codului muncii prin Legea nr. 205 pentru modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova din 20.11.2015[7], art. 216 alin. (1) din Codul muncii avea următorul conținut „angajatorul are dreptul să încheie un contract de ucenicie cu o persoană în vârsta de până la 30 de ani care este în căutarea unui loc de muncă și care nu are o calificare profesională”. Având în vedere stabilirea expresă în reglementarea legală anterioară a vârstei maxime până la care o persoană poate fi ucenic, rezultă că legiuitorul reglementa contractul de ucenicie ca un instrument juridic necesar

formării profesionale a tinerilor. Considerăm că modificare făcută de legiuitor a textului „cu o persoană în vârstă de până la 30 de ani” prin cuvintele „cu persoană” a avut drept scop mărirea cercului de subiecți care vor putea încheia un astfel de contract, și deci în așa mod reanimare și popularizarea acestei instituții juridice.

Contractul de ucenicie urmează a fi încheiat în formă scrisă. Forma scrisă a contractului de ucenicie este o condiție *ad probationem* și nu una *ad validatem*. Totuși, chiar dacă ar părea o condiție excesivă, având în vedere caracterul particular al contractului de ucenicie, considerăm că forma scrisă a contractului de ucenicie ar fi necesar să fie reglementată ca o condiție de validitate a acestuia. În acest fel s-ar putea evita eventualele dificultăți în calificarea unui contract ca fiind un simplu contract individual de muncă sau un contract de ucenicie care dă naștere la drepturi și obligații specifice în favoarea, și, respectiv, în sarcina ambelor părți. [8]

Legislația în vigoare nu stabilește termenul pentru care urmează a fi încheiat contractul de ucenicie, dar reglementează durata acestuia. Astfel, durata uceniei sau a formării profesionale continue nu trebuie să depășească, pe parcursul săptămânii, durata timpului de muncă stabilită de Codul muncii pentru vârsta și profesia respectivă la executarea lucrărilor corespunzătoare. Termenul contractului de ucenicie, ca și al celui de formare profesională continuă, începe să curgă la data indicată în contract, prelungindu-se cu perioada concediului medical și în alte cazuri prevăzute de contract.

Timpul necesar ucenicului pentru participarea la activități teoretice ce țin de formarea profesională se include în timpul de muncă. Ținând cont de cele relatate anterior, considerăm necesară introducerea în Codul muncii a unei norme care ar reglementa durata minimă și maximă pentru care poate fi încheiat un contract de ucenicie, în funcție de nivelul de calificare pe care să se pregătească ucenicul.

Regulamentul privind salarizarea ucenicilor în perioada de instruire profesională, precum și a muncitorilor calificați și a specialiștilor antrenați în procesul de instruire [9] prevede că în scopul instruirii profesionale unitățile cu autonomie financiară angajează ucenici pentru care organizează învățământul individual, în brigadă, la cursuri și alte forme de instruire profesională în producție din contul unităților respective. Lecțiile teoretice și învățământul în producție al ucenicilor se desfășoară în limitele timpului de muncă prevăzut de legislația muncii pentru lucrătorii de vârste, profesii și producții respective, perioada de instruire constituind cel mult 6 luni.

Salarizarea ucenicilor în cazul instruirii individuale pe profesii de muncitori salariați în acord se efectuează:

- pentru luna întâi de instruire - în mărime de 75 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare;
- pentru luna a doua - în mărime de 60 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare;

- pentru luna a treia - în mărime de 40 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare;

- pentru luna a patra și următoarele luni de instruire - în mărime de 20 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare.

În afară de aceasta, pentru producția utilă fabricată de ucenici, acestora li se calculează salariul conform normelor și tarifelor în acord în vigoare la întreprindere.

Salarizarea ucenicilor în cazul instruirii individuale pe profesii de muncitori salariați pe unitate de timp se efectuează:

- pentru lunile întâi și a doua de instruire - în mărime de 75 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare;

- pentru lunile a treia și a patra - în mărime de 80 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare;

- pentru următoarele luni până la expirarea termenului de instruire prevăzut de programul de instruire - în mărime de 90 % din salariul tarifar pentru categoria I de calificare.

În același mod sunt salariați și ucenicii ocupați la lucrările salarizate în acord în cazul în care instruirea în producție se efectuează la utilajul ocupat de muncitorii însărcinați cu instruirea.

Muncitorilor calificați și specialiștilor, antrenați fără a fi scoși din producția de bază, la pregătirea, reciclarea, recalificarea, asimilarea unor profesii înrudite și ridicarea nivelului de calificare al muncitorilor în producție, li se acordă un supliment de plată lunar în mărime de 5 % din salariul tarifar sau de funcție, stabilit pentru fiecare ucenic sau lucrător instruit, din contul mijloacelor prevăzute pentru retribuirea muncii. Totodată, în scopul asigurării unei calități înalte a instruirii în producție, se recomandă ca un muncitor calificat sau specialist să instruiască concomitent cel mult 2-3 persoane (ucenici).

În ceea ce privește încetarea contractului de ucenicie, Codul muncii în art. 221 stipulează că contractul de ucenicie încetează (se desface) în temeiurile prevăzute de Codul civil. Aceasta este probabil unica reglementare care mai stârnește dubii în vederea tratării contractului de ucenicie drept un contract de natură civilă. Luând în considerație întreaga reglementare a contractului de ucenicie care denotă prin esența sa că contractul de ucenicie este un contract individual de muncă de tip particular, precum și argumentele invocate anterior în susținerea acestei poziții, considerăm că art. 221 din Codul muncii urmează a fi modificat căpătând următorul conținut: „Contractul de ucenicie încetează în temeiurile prevăzute de prezentul cod pentru încetarea contractului individual de muncă”. Introducerea unei astfel de modificări la nivel legislativ, va conferi o claritate în reglementarea și calificarea contractului de ucenicie drept un contract de muncă de tip particular.

Potrivit art. 215 alin. (1) din Codul muncii, contractul de calificare profesională este un contract special, adițional la contractul individual de muncă, încheiat în formă scrisă, în baza căruia salariatul se obligă să urmeze un curs de formare profesională, organizat de angajator, pentru a obține o calificare profesională.

Formarea profesională la nivel de unitate conform contractului de calificare profesională se realizează de către un instructor sau maestru de instruire, numit de angajator dintre salariații calificați cu o experiență profesională și autorizat în condițiile prevăzute de lege.

În practică, pot să apară neclarități și confuzii între contractul de calificare profesională și contractul de ucenicie la locul de muncă, determinate de anumite ambiguități ale reglementării lor legale.[10]

În acest sens, ne-am propus identificarea elementelor comune și a diferențierilor dintre contractul de ucenicie și contractul de calificare profesională, ținând cont de reglementarea lor legală. Atât contractul de ucenicie, cât și contractul de calificare profesională au aceeași finalitate, constând în calificarea profesională a celui care este parte în oricare dintre cele două contracte. Ambele contracte sunt organizate de către angajator pe cheltuiala sa. Sub aspect formal, contractele respective urmează a fi încheiate în formă scrisă.

La încheierea contractului de calificare profesională cel care va urma cursurile are deja calitatea de salariat. Codul muncii prevede în mod expres că contractul de calificare profesională este un contract special, adițional la contractul individual de muncă, încheiat în formă scrisă, în baza căruia salariatul se obligă să urmeze un curs de formare profesională, organizat de angajator, pentru a obține o calificare profesională. Dimpotrivă, în contractul de ucenicie la locul de muncă, cel care se califică nu are inițial această calitate.

CONCLUZII

Analiza formelor specifice respective de prestare a muncii a avut ca scop identificarea unor carențe legislative în domeniu, ce creează confuzii în rândul angajatorilor în ceea ce privește tipul de contract ce urmează a fi încheiat pentru prestarea unei anumite activități. Din analiza legislației reiese cu claritate necesitatea modernizării cadrului juridic care reglementează instituția juridică a uceniei. Atribuirea la nivel legislativ acestui tip de contract a statutului de contract individual de muncă de tip particular, și reglementarea detaliată a statutului juridic a părților contractante, ar atrage în mod inevitabil reanimarea acestei instituții, care de fapt este una avantajoasă atât pentru angajator, cât și pentru ucenic.

Bibliografie:

1. Codul Muncii al Republicii Moldova nr. 154-XV din 28 martie 2003. în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 29.07.2003, nr. 159-162.

2. Legea privind ucenicia la locul de muncă nr. 279 din 5 octombrie 2005. în: Monitorul Oficial al României, 25.07.2011, nr.522.
3. Țiclea A. Dreptul Muncii, Curs Universitar, București: Univesul Juridic, 2007.
4. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 6 iunie2002. în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
5. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского право, Москва: Статут, 1998.
6. Dragoș D. ș.a. Dreptul muncii, Suport de curs, Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2012.
7. Legea pentru modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova nr. 154-XV din 28 martie 2003 nr. 205 din 20 noiembrie 2015. în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 18.12.2015, nr. 340-346.
8. Dragoș D. ș.a. Dreptul muncii, Curs universitar, ediția a III-a, Cluj-Napoca: Sfera Juridică,2007.
9. Regulamentul privind salarizarea ucenicilor în perioada de instruire profesională, precum și a muncitorilor calificați și a specialiștilor antrenați în procesul de instruire anexa nr. 7 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 743 din 11 iunie 2002. în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 20.06.2002, nr. 79 - 81.
10. Ștefănescu I-T. Tratat de dreptul muncii, vol. I, București: Lumina Lex, 2003.

DESCENDENȚII ȘI MODUL DE VENIRE LA MOȘTENIRE A ACESTORA

Vladimir CHIRONACHI,
drd., lector superior universitar
Universitatea de Stat “B. P. Hasdeu” din Cahul
Catedra de Drept

***Summary:** In this article the author intended to show the importance and highlight the particularities of this Institution in the system of Civil Law. Also, he intended to cover the lacks that he had identified in the law by offering answers to some delicate questions theoretic and practice.*

Potrivit alin. 1, art. 1432 Cod civil „Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate (cel ce a lăsat moștenirea) către succesorii săi”. Potrivit acestui text de lege, ce pare a defini noțiunea de succesiune, deducem posibilitatea transmiterii patrimoniului persoanei fizice decedate.

Cu titlu de sinonime Codul civil utilizează noțiunile de moștenire și succesiune. În limbajul tehnic de specialitate, persoana decedată al cărei patrimoniu, fracțiune de patrimoniu sau bunuri individuale se transmit prin succesiune este desemnată sub denumirea de decedat. Această denumire provine de la prescurtarea formulei romane is decedat succedone agitur (cel de a cărui moștenire este vorba). Persoanele care dobândesc prin succesiune elemente din patrimoniul succesoral poartă denumirea de succesori, moștenitori sau erezi.

Conform Codului Civil, art. 1433, pot fi moștenitori, în cazul succesiunii:

a) testamentare, persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și cele care au fost concepute în timpul vieții celui ce a lăsat moștenirea și s-au născut vii după decesul acestuia, indiferent de faptul dacă sînt sau nu copii ai lui, precum și persoanele juridice care au capacitate juridică civilă la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea;

b) legale, persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și copiii celui ce a lăsat moștenirea concepuți în timpul vieții lui și născuți vii după decesul acestuia.

Succesiune – orice transmisiune de drepturi, între vii, pentru cauză de moarte, transmisiune care poate fi universală, cu titlu universal, cu titlu particular.

Moștenirea este legală atunci când transmiterea patrimoniului succesoral are loc în temeiul legii la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege [11]. Potrivit art. 1499 CC, moștenirea legală intervine de fiecare dată în cazul în care:

- a) cel ce a lăsat moștenirea nu a lăsat nici un testament;
- b) testamentul întocmit de testator a fost declarat nul;
- c) succesorul testamentar este codecedat sau comoriant cu testatorul;

d) succesorul testamentar este nedemn.

În afară de situațiile menționate mai sus moștenirea legală intervine și atunci când testamentul lăsat nu conține dispoziții testamentare cu privire la dispunerea de patrimoniu, ci alte dispoziții de ultimă voință (desemnarea executorului testamentar, dispoziții cu privire la funeralii, dispoziții cu privire la dezmoștenire etc.). În fine, moștenirea legală poate coexista cu cea testamentară. Astfel, în cazul în care există moștenitori rezervatari, testatorul poate testa doar partea din patrimoniu care depășește rezerva succesorală, care, potrivit normelor cu privire la moștenirea legală se va atribui moștenitorului rezervatar. De asemenea, dacă testatorul nu a testat întregul său patrimoniu, partea rămasă se va deferi celor care au dreptul la el potrivit regulilor moștenirii legale.

Moștenirea legală este concepută ca o moștenire de familie. Pornind de la concepția necesității conservării bunurilor în familie, dreptul nostru atribuie moștenirea legală familiei defunctului, iar în caz de vacanță succesorală - statului. Noțiunea de familie are un înțeles larg, incluzând rudele de sânge, soții și afinii. Moștenitori legali însă sunt doar cei care formează familia în sens restrâns - rudele defunctului și soțul supraviețuitor, nu și afinii lui. Rudenia, potrivit *art. 45* al Codului familiei aprobat prin Legea nr. 1316-XIV din 26.10.2000, rudenia este legătura de sânge bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană (rudenie în linie dreaptă, care poate fi ascendentă și descendentă, cum ar fi în cazul părinților și copiilor) sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun (rudenie în linie colaterală - frații și surorile). Întrucât legăturile de rudenie pot fi foarte îndepărtate, chemarea tuturor rudelor la moștenire ar necesita eforturi considerabile și va avea drept efect pulverizarea patrimoniului succesoral. Datorită acestui fapt, legea limitează chemarea la moștenire și stabilește o anumită ordine de preferință, în care rudele defunctului sunt chemate la moștenirea legală [11].

Problema devoluțiunii legale a moștenirii se pune în mod obișnuit atunci când cel ce lasă moștenirea nu a dispus prin testament de bunurile sale, este motivul pentru care această moștenire poartă denumirea de moștenire ab intestat [14]. Moștenirea se deferă prin lege și în cazul în care deși defunctul a dispus de bunurile sale prin testament, aceste dispoziții de ultimă voință nu sunt valabile. Există situații în care una și aceeași moștenire se deferă atât prin lege, cât și prin testament: este cazul când, existând moștenitori rezervatari, defunctul nu poate dispune prin acte de ultimă voință decât de o anumită parte din moștenire (cotitatea disponibilă, restul, rezerva) revenind în virtutea legii anumitor moștenitori legali.

În principiu, legea cheamă la moștenire rudele apropiate ale defunctului indiferent dacă legătura de rudenie rezultă din căsătorie, din afara căsătoriei ori din adopție, precum și pe soțul supraviețuitor al acestuia.

Astfel, potrivit Codului Familiei al RM „rudenia este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun”. Rudenia în linie dreaptă poate fi ascendentă sau

descendentă. Gradul de rudenie este distanța dintre două rude care se stabilește astfel:

- în linie dreaptă, după numărul generațiilor care separă pe defunct de moștenitorii săi, astfel încât de exemplu, tatăl și fiul sunt rude de gradul întâi, bunicul și nepotul sunt rude de gradul doi.

- în linie colaterală, după numărul nașterilor care separă pe defunct de moștenitorii săi, urcând de la defunct la ascendentul comun și coborând de la acesta la cel chemat la moștenire, așa încât, de exemplu, frații defunctului sunt rude de gradul doi, unchi și mătușile sunt rude de gradul trei.

Rudele în linie dreaptă ale defunctului-atât ascendentă cât și descendentă-pot moșteni la infint, adică indiferent de gradul lor. În linie colaterală însă posibilitatea practică de a moșteni este limitată prin lege la gradul patru de rudenie inclusiv. Deși legea stabilește cercul persoanelor chemate să culeagă moștenirea, acestea nu vor putea să culeagă toate împreună patrimoniul succesoral. Este evident că dacă s-ar proceda astfel, s-ar fi ajuns la o excesivă fracționare a patrimoniului succesoral. De aceea legiuitorul a instituit două criterii de bază și anume: clasa de moștenitori și gradul de rudenie.

Clasa de moștenitori reprezintă grupul de rude ale celui care lasă moștenirea, determinat potrivit legii, chemate de alte grupe de rude dintr-o altă clasă [21].

Rudele de același grad vor culege moștenirea cu drept de cotă egală, acesta constituind principiul împărțirii succesiunii între rudele de același grad în părțile egale(pe capete).În conformitate cu acest principiu, în cazul în care la moștenire sunt chemate rude din aceeași clasă de moștenitori și au același grad de rudenie cu cel care lasă moștenirea, fiecare din succesibili va moșteni o parte egală cu a celorlalți succesibili.

În dreptul Republicii Moldova, rudele de același grad constituie o clasă. În ce privește moștenirea, a fost pus semnul egalității între aceste două criterii tehnico-juridice - clasa de moștenitori și gradul de rudenie[16].

Art. 1500 CC al RM, ținând cont de gradul de rudenie al succesorilor cu cel despre a cărui moștenire este vorba, îi împarte pe moștenitorii legali în trei clase.

Gradul de rudenie este distanța dintre două rude, măsurată pe linia legăturii de rudenie, după numărul nașterilor intervenite.

Legiuitorul cheamă la moștenire rudele apropiate ale celui despre a cărui moștenire este vorba, și anume: copiii, părinții, frații, surorile, bunicii, nepoții de frate și de soră incapabili de muncă, precum și soțul supraviețuitor.

În scopul împiedicării fărîmînțării moștenirii și a scăderii valorii sale economice, legea instituie o ordine a vocației legale concrete a moștenitorilor folosind clasa(ordinul) de moștenitori și gradul de rudenie și stabilind trei principii de bază ale devoluțiunii legale:

I. Moștenitorii vor fi chemați la moștenire în ordinea claselor de moștenitori legali (principiul priorității clasei de moștenitori);

II. Rudele de grad mai apropiat, în cadrul aceleiași clase, înlătură de la moștenirea rudele mai îndepărtate în grad (principiul proximității gradului de rudenie);

III. Rudele de grad egal, în cadrul aceleiași clase, moștenesc în părți egale (principiul împărțirii succesiunii între rudele de același grad, în părți egale).

În continuare vom aborda problema venirii la moștenire a descendenților și care ar fi soluțiile pentru a înlătura lacunele existente.

Astfel potrivit art.1500 alin.(1) pct.a) din Codul Civil al RM, **din clasa I de moștenitori fac parte: descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel cei născuți vii după decesul lui, precum și cel înfiați)** soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea. Spre deosebire de moștenitorii din alte clase, moștenitorii care fac parte din clasa I sînt moștenitori rezervatori: rezerva succesoră este de $\frac{1}{2}$ din cota ce s-ar fi cuvenit fiecăruia din ei în caz de succesiune legală, dacă sunt incapabili de muncă, acest beneficiu legal fiind acordat și descendenților inclusiv[241].

Pînă a dispune analiza modului de culegere a patrimoniului succesoral urmează să clarificăm cine sunt descendenții în opinia codului civil.

Astfel din categoria descendenților fac parte:

-Copii din căsătoria celui care lasă moștenirea. Constatarea nulității căsătoriei nu va produce efecte asupra copiilor rezultați dintr—o astfel de căsătorie, aceștia păstrîndu—și drepturile care revin copiilor din căsătorie , chiar dacă ambii soți au fost de rea credință la încheierea acesteia, astfel vocația succesorală reciprocă dintre părinți și copii nu suferă nici o atingere;

-Copii celui care lasă moștenirea sau descendenții lui din afara căsătoriei, cu singura condiție ca paternitatea să fie stabilită potrivit legii. Așadar, principiul în această privință este asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie. Proveniența copilului de la tată prezintă unele dificultăți în cazul în care copilul este născut în afara căsătoriei . potrivit alin 3 art. 17 codului familiei al Republicii moldova copilul născut din părinți căsătoriți ori în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei , declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul. Această prezumție de paternitate a soțului (fostului soț) poate fi înlăturată printr— o declarație a soților (foștilor soți) depusă personal. În cazul în care unul din soți , nu se poate prezenta personal, declarația autentifică notarial se expediază organului de stare civilă (alin 14) art. 47 c fam. RM.). Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl sau printr—o declarație comună a acestuia și a mamei copilului depusă la organul de stare civilă. Dacă copilul este născut din părinți necăsătoriți între ei și în lipsa declarației comune a părinților sau a tatălui, paternitatea se stabilește de către instanța de judecată în baza declarației unuia dintre părinți, a tutorelui (curatorului) sau a copilului însuși la atingerea majoratului (art. 48 C. Fam. RM). Contestarea

paternității se face conform art. 49 C. Fam RM, doar pe cale judecătorească, de către persoanele și în condițiile prevăzute de lege [21]. Astfel spus, copilul din afara căsătoriei care și –a stabilit paternitatea ,are aceiași situație legală ca și copilul din căsătorie, atât față de părinte, cât și față de rudele acestuia.

Spre deosebire de Codul Civil al RM care asimilează copii din căsătorie cu cei din afara căsătoriei legiuitorul francez a prevăzut un caz când copilul din afara căsătoriei are drepturi reduse în raport cu copilul din căsătorie. Este vorba de copilul din afara căsătoriei a cărui tată sau mamă în timpul concepției sale era căsătorit cu o altă persoană. Aceste drepturi reduse nu se aplică decât în cazul când acest copil „adulterin” vine în concurs cu un copil care a rezultat din căsătoria în timpul căreia a avut loc adulterul.

-Copii înfiați. Înfierea este actul juridic în temeiul căreia se stabilesc raporturi de rudenie între înfiat și descendenții săi, pe de o parte , și înfietor și rudele acestuia, pe de altă parte asemănător acelor care există în cazul rudeniei firești. Raporturile dintre înfietor și înfiat sunt asemănătoare celor existente între părinți și copii, adică înfiatul și descendenții săi dobîndesc , prin efectul înfierii, aceleași drepturi pe care le are copilul din căsătorie față de părinții săi. Înfiatul și descendenții săi vor avea vocație succesorală la moștenirea lăsată de defunct, deoarece ei devin rude nu numai cu înfietorul dar și cu rudele acestuia, între care și ascendentul înfietorului care lasă moștenirea;

-Copii concepuți, dar născuți vii după decesul părinților sau al unuia dintre ei.

Nu sunt considerați succesori și nu pot să moștenească copii „ luați de suflet”, adică minorii care au fost adăpostii, crescuți, îngrijiți, educați în unele familii, de obicei, de rudele îndepărtate sau chiar de străini ce nu a au copii proprii. În toate aceste cazuri copii luați „de suflet” nu au fost oficial înfiați (adopția), din care considerente nu pot pretinde la succesiune în cazul decesului părinților care iau crescut și iau educat.

Descendenții pot culege moștenirea în nume propriu sau prin reprezentare, inclusiv prin transmisie succesorală (descendenții de gr. II și mai îndepărtat de rudenie cu defunctul).

Problema care o generează legislația civilă și anume art 1500 CC, este faptul că acesta prin descendenți enumără doar fiii și fiicele defunctului: **din clasa I de moștenitori fac parte: descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel cei născuți vii după decesul lui, precum și cel înfiați).**

Astfel cei care pot culege patrimoniul succesoral, în calitate de descendent și în nume propriu, sunt doar descendenții defunctului de gradul I de rudenie, descendenții de gradul II și următorii vor putea culege patrimoniul succesoral doar prin intermediul instituției reprezentării succesoriale sau a transmisiei succesoriale. Altfel spus dacă fiii și fiicele defunctului vor putea participa la partajarea patrimoniului succesoral în nume propriu, doar cu respectarea condițiilor necesare

pentru a moșteni, atunci nepoții și strănepoții defunctului vor putea moșteni doar dacă sunt întrunite condițiile de operare a reprezentării succesoriale sau a instituției transmisiei succesoriale.

Consider că articolul 1500 CC aduce o atingere directă subclasei descendenților, practic fără temei înlăturând indirect de la moștenire nepoții și strănepoții defunctului, care în viziunea sistemului romano germanic sunt parte componentă a subclasei descendenților. Mai mult ca atât inclusiv dreptul roman protejând familia romană, a inclus în subclasa descendenților nu doar fiii și fiicele ci și nepoții și strănepoții în linie dreaptă la infinit, fapt pe care consider că inclusiv și legiuitorul Republicii Moldova trebuia să-l facă.

Un alt argument în acest sens, ar fi faptul că, descendenții de gradul II și următorul pînă la infinit pot culege patrimoniul succesoral prin reprezentare succesorală. Este de menționat că instituția reprezentării succesoriale, este o parte componentă a moștenirii legale, altfel spus legiuitorul recunoaște calitatea de moștenitor rezervatar și indirect cea de moștenitor legal al descendenților de gradul II și următorul, însă tot odată nu acordă posibilitatea acestora de a culege patrimoniul succesoral în nume propriu.

Spre exemplu într-o speță unde la data deschiderii succesiunii există doar un nepot al defunctului în viață, în cazul în care nu sunt întrunite condițiile reprezentării succesoriale sau a transmisiei succesoriale statul va culege întregul patrimoniu succesoral în baza certificatului de moștenire vacantă.

Soluții

Pentru a înlătura acele aspecte injuste aplicate de articolul 1500 CC descendenților de gradul II și următorul, ar fi necesar ca legiuitorul să prevadă expres că din clasa I de moștenitori legali fac parte descendenții, care sunt fiii și fiicele acestuia, inclusiv nepoții și strănepoții în linie dreaptă la infinit. Sau în redacția Codului civil ar suna în felul următor: **din clasa I de moștenitori fac parte: descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel cei născuți vii după decesul lui, precum și cel înfiați, inclusiv nepoții și strănepoții acestora în linie dreaptă la infinit) soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea.**

Bibliografie:

Acte normative:

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat la 6 iunie 2002.
2. Codul familiei al Republicii Moldova.
3. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XII din 24.07.1997.

Monografii:

1. Adam I, Rusu A, Drept civil. Succesiuni, Ed. All Beck, București, 2003.
2. Bacaci A, Comăniță Gh, Drept civil. Succesiunile, Ed. All Beck, București, 2003.
3. Bacaci A, Hageanu Codruța, Dumitrache V, Dreptul Familiei. Curs Universitar, Ed. All Beck, București, 1999.
4. Baieș Sergiu, Drept Civil. Partea generală. Persoana fizică persoana juridică, Chișinău, 1997.
5. Bănărescu Iulia, Noțiunea de moștenire vacanță și natura ei juridică. Revista națională de drept nr. 10 din 2006.
6. Barberousse-Guibert Evelyne, Topeza Diana, Le guide pratique du Droit, France, 1985.
7. Botea Gh., Ticlea Alex, Drept civil, Arad, 2003.
8. Bloșenco A., Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de moștenire, Chișinău, 2003.
9. Cantacuzzino Matei B., Elementele dreptului civil, Ed. All Beck, București, 1998.
10. Cărpenaru St., Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de moștenire, București, 1983.
11. Chibac Gh., Baieșu A., Rotari A., Efrim O., Drept Civil . Contracte speciale, Ed. Cartier juridic, Chisinau, 2005.
12. Culegere de hotărâri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție, (mai 1974-iulie 2002), Chișinău, 2002.
13. Chirică Dan, ,, Drept civil succesiuni, editura Lumina Lex, București.
14. Chirică Dan, Drept civil. Succesiuni și testamente. Editura Rosești, București 2003.
15. Cocoș Stefan, Drept roman, editura Lumina Lex, București 1997.
16. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova, vol II, Ed. Arc, Chisinau, 2006.
17. Costin M, Marile institutii ale dreptului civil român, vol I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
18. Deak F., Tratat de drept civil. Contracte speciale, Ed. Universul juridic, București, 2001.
19. Deak Franciuc, Tratat de drept succesoral, ediția II, București 2002.
20. Dogaru I., Drept Civil. Succesiunile, Ed. All Beck, București, 2003.
21. Eliescu M. Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul RSR, Ed. Academiei, București, 1966.

CONȚINUTUL LEGII APLICABILE CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE

Corneliu VRABIE,
lector universitar, doctor în drept,
Catedra de Drept Privat, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

***Resumé :** A l'encontre de la capacité d'exercice, la capacité de jouissance a connu comme la notion propre, un développement plus lent. Ce fait a généré les controverses et au niveau du droit international privé. Ainsi, les auteurs ont essayées placer à côté de la capacité d'exercice et la capacité de jouissance comme une composition du contenu de norme conflictuelle relativement au statut personnel.*

Un prim aspect ce vizează capacitatea de folosință, cu referire la dreptul internațional privat, derivă din discuțiile purtate în doctrină asupra faptului dacă capacitatea de folosință aparține sau nu dreptului conflictual. Cu alte cuvinte, s-a pus mai întâi problema dacă o normă conflictuală poate avea sau nu ca *obiect*, pe lângă capacitatea de exercițiu, de asemenea și capacitatea de folosință a persoanei fizice[1].

În continuare, ne interesează posibila corelație dintre capacitatea de folosință și condiția juridică a străinului. Dacă există o asemenea corelație, suscită atenție în ce măsură capacitatea de folosință și regimul străinilor se intersectează și care este punctul de delimitare dintre aceste două diviziuni ale dreptului internațional privat.

Referitor la primul aspect, discuțiile par a fi generate de evoluția lentă a capacității de folosință ca noțiune juridică proprie. La etapa instituirii legii naționale în materia statutului personal, capacitatea era înțeleasă în sensul de capacitate de exercițiu. În asemenea situații, evident că capacitatea de exercițiu „epuiza întreg conținutul noțiunii de capacitate civilă” [2] a normei conflictuale atât din Codul civil francez (art.3, alin.3). Autorii francezi au susținut, fără echivoc, că la data punerii în aplicare a Codului civil francez, legiuitorul nu disociase încă noțiunea de capacitate din conținutul normei conflictuale de la art.3, alin.3 [3], cât și din textele celorlalte legislații ce au preluat ca model stipulațiile de drept internațional privat franceze. Doctrina a calificat o asemenea interpretare drept *restrictivă* [4]. Ulterior, interpretarea art. 3, alin. 3 din Codul Napoleon a suferit o redimensionare evidentă. Aceasta s-a datorat faptului că în prima jumătate a secolului al XX-lea, datorită impactului doctrinei germane [5], capacitatea de folosință și-a câștigat în totalitate locul cuvenit și s-a cimentat ireversibil, alături de capacitatea de exercițiu, formând, împreună cu aceasta din urmă, capacitatea

juridică a persoanei fizice. Cu toate acestea, teza tradițională a susținut încă mult timp că dreptul conflictual are ca obiect numai *capacitatea de exercițiu*, iar condiția juridică a străinilor, dimpotrivă, reglementează folosința drepturilor [6]. În această concepție, elaborarea sau interpretarea unei norme conflictuale referitoare la capacitatea de folosință pare a fi lipsită de rațiune. Totuși, evoluția conceptelor din dreptul civil în materia capacității de folosință a avut un impact evident și asupra dreptului conflictual. În această ordine de idei, textul normei conflictuale ce lega capacitatea persoanei de legea națională, a permis interpretului să-i atribuie o semnificație mai largă decât cea inițială. O astfel de interpretare se consideră că este bazată pe concepția *extensivă* asupra capacității civile a persoanei fizice [4, p. 676]. În realitate, s-a căutat de a se extinde conținutul normei conflictuale (deja consfințită în materia statutului personal) și la capacitatea de folosință. În fond, situația a condus la generalizarea prevederilor conflictuale în materia statutului personal, legea națională fiind considerată *lex causae* pentru starea, familia, capacitatea de exercițiu și cea de folosință a persoanei fizice.

Etapă ce urmează, impune configurarea limitelor în care acționează legea națională în domeniul capacității de folosință. Această etapă necesită concursul dreptului substanțial. Știința dreptului civil va califica instituția capacității de folosință, adică va circumscrie înțelesul juridic al conceptului dat. În acest sens, doctrina relatează o unanimitate de opinii. Majoritatea autorilor de drept civil [7, 8, 9] oferă capacității de folosință o structură tripartită, statuând că putem discuta, în acest sens, despre *începutul*, *conținutul* și *încetarea* capacității de folosință. Interesează, astfel, poziția fiecărui element al capacității de folosință față de posibilitatea generării de către fiecare în parte a unui conflict de legi. În ceea ce privește supunerea începutului și sfârșitului capacității de folosință conflictului de legi, a fost adoptată o poziție afirmativă și sigură. Pe de altă parte, plasarea sub incidența normelor conflictuale a conținutului capacității de folosință a impus o polemizare continuă.

Susceptibilă de interpretări este, după părerea noastră și teza conform căreia capacitatea de folosință este o parte a capacității civile, reprezentând, astfel, aptitudinea persoanei de a avea numai drepturi și obligații civile. În acest sens, doctrina a formulat și alte noțiuni, cum ar fi cea de **capacități de ramură** sau cea de **capacitate juridică** care ar include toate capacitățile de ramură. Mai mult ca atât, terminologia doctrinară a fost preluată și de legiuitor, fiind consacrată legislativ. Astfel, art. 1588 Cod civil al Republicii Moldova prevede următoarele: „În materie de **capacitate juridică (s.n.)**, cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova li se acordă **regim național (s.n.)**, cu excepția cazurilor prevăzute de Constituție, de alte legi ale Republicii Moldova sau de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte”. Nu sesizăm însă o distincție esențială dintre conținutul oferit de acest text de lege și de conținutul textului de la alin.1 al art. 19 din Constituția Moldovei (întitulat **Statutul juridic al cetățenilor**

străini și al apatrizilor) care prevede că „cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege”. Cu alte cuvinte, **capacitatea juridică** a străinilor s-ar identifica, după cum reiese, cu **regimul juridic** acordat acestora în calitate de străini, adică va reprezenta volumul lor de drepturi și obligații conferit de legea forului. Generalizând, **capacitatea juridică** a persoanei fizice ar constitui totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le are persoana la un anumit moment dat, conferită de dreptul obiectiv în vigoare. Textul de la art.19, alin.1 Cod civil al R. Moldova ne oferă următorul conținut: „Capacitatea de a avea drepturi și obligații civile (capacitatea de folosință) se recunoaște în egală măsură tuturor persoanelor fizice”. Prin urmare, capacitatea civilă, în înțelesul art. 18, alin.1 Cod civil moldovenesc, ar constitui acea parte a **capacității juridice** prevăzută la art. 1588 Cod civil care s-ar referi numai la drepturile civile ale străinului.

În doctrina franceză, capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu sunt prezentate ca fiind părțile ce compun **capacitatea juridică a persoanelor fizice**. Astfel, H. Capitant oferă următoarea definiție: «La **capacité juridique (s.n.)** peut être définie: *l'aptitude à acquérir des droits et à les exercer*. Cette définition montre qu'il y a degrés dans la capacité: 1° *La capacité de jouissance* ou l'aptitude à devenir titulaire des droits civils; 2° *La capacité d'exercice*, ou le pouvoir de mettre ces droits en valeur et de les transmettre à des tiers» [10]. Din definiție se observă cu ușurință ca părțile componente ale **capacității juridice** sunt **capacitatea de folosință** și **capacitatea de exercițiu** și nu capacitatea civilă, capacitatea din dreptul familiei, din dreptul muncii etc. Pe de altă parte, Codul civil italian, referindu-se la capacitatea de folosință, în înțelesul polemicii pe care o purtăm, folosește termenul de **capacitate juridică**, capacitate care apare din momentul nașterii persoanei sau din momentul concepției. Art.1, alin.1 din Codul civil italian prevede următoarele: „La capacitate **giuridica (s.n.)** si acquista dal momento della nascita”. Reieșind din cele enunțate, argumentele ce ne-ar justifica să scindăm noțiunea de capacitate a persoanei fizice în capacitatea juridică, cea civilă etc. nu ni se par destul de fondate. Dimpotrivă, aceste noțiuni par a fi sinonime, referindu-se la personalitatea juridică a ființei umane ce îi conferă acesteia aptitudinea de a avea drepturi și de a beneficia de acestea, de a fi supusă unor obligații, de a le și asuma, precum de a avea posibilitatea să-și execute obligațiile asumate.

În ceea ce privește schițarea a unui anumit conținut pentru capacitatea de folosință a străinului, și referitor la tangența acestui conținut cu dreptul conflictual, în doctrină s-au conturat câteva puncte de vedere. Inițial, s-a considerat că, în general, capacitatea de folosință *interesează condiția juridică a străinului*, iar conflictului de legii fiind-i supusă numai capacitatea de exercițiu [11, 12, 13]. Într-o opinie apropiată (I.P. Filipescu) [14], s-a susținut că în timp ce *începutul* și *sfârșitul* capacității de folosință se înglobează în dreptul conflictual, *conținutul* acesteia este guvernat de condiția străinilor. Profesorul I.P. Filipescu, totuși, susține

ulterior că „Dacă este vorba de capacitatea de folosință, cu precizările făcute în ce privește începutul și sfârșitul personalității, trebuie avute în vedere cele arătate de regimul juridic al străinului, a cărui capacitate de folosință poate fi privită atât după legea lui națională, cât și după legea statului unde se găsește în calitate de străin” [15]. Astfel, Pentru a evita eventualele confuzii, autorii indică să se folosească noțiunea de capacitate de folosință numai când aceasta este cercetată în raport cu legea personală, iar când capacitatea de folosință este privită în opoziție cu legea statutului de reședință a străinului, să se folosească formularea „drepturile și obligațiile acordate străinilor” [15]. Această opinie pare a fi tradițională și pentru dreptul internațional privat rusesc. Majoritatea autorilor ruși [16, 17, 18], atunci când se referă la legea aplicabilă capacității de folosință susțin cu fermitate că dreptul conflictual este interesat numai de problemele legate de apariția și încetarea personalității, pe când conținutul capacității de folosință este în totalitate guvernat de legea forului, nefiind altceva decât condiția străinului. Așa și s-ar explica prevederile art.1196 din Codul civil al Federației Ruse care prevede următoarele: «Гражданская правоспособность физического лица определяется его личным законом. При этом иностранные граждане и лица без гражданства пользуются в Российской Федерации гражданской правоспособностью наравне с российскими гражданами, кроме случаев, установленных законом».

Un alt studiu conchide următoarele: „[...] condiția străinilor are ca obiect să accepte și să circumstanțieze capacitatea de folosință *preexistentă* a străinului, în vederea inserării ei în raporturile juridice locale, folosind ca etalon de comparație capacitatea naționalului, pe când dreptul conflictual ne arată legea de care atârână și care definește începutul, conținutul și sfârșitul capacității *preexistente* a străinului” [1, p.167]. Ca punct de reper în acest sens se ia teza lui H. Batiffol, care, atunci când se întreabă ce rol îi revine condiției juridice a străinului, relatează că aceasta are menirea „de a ști dacă străinul este apt să se folosească de drepturile sale cu același titlu ca naționalul”.

Într-o altă opinie, conținutul capacității de folosință ar cuprinde cumulativ un conținut *pozitiv*, format din drepturile civile ale persoanei și un conținut *negativ*, format din incapacitățile de folosință [4, p. 674]. Astfel, după părerea autorului, conflicte de legi poate genera numai conținutul negativ al capacității de folosință, fiind vorba de niște îngrădiri legate de exercitarea anumitor drepturi, prevăzute de legea națională a străinului. Cu toate că a fost supusă unor critici [1, p. 164-166], această opinie nu a rămas însă izolată, ci a fost dezvoltată de alți autori. În final, în doctrina dreptului internațional privat se susține că conflictul de legi privind capacitatea de folosință apare atunci când legea personală nu recunoaște un drept care este acordat de legea țării unde se găsește străinul [1, p. 220].

Asemenea discuții pot fi purtate numai dacă admitem că în cazul capacității de folosință am putea discuta de existența unui anumit conținut. Referitor la aceasta s-au adus următoarele obiecții: “[...] inventarierea unui asemenea conținut este atât

imposibilă, cât și inutilă. Ca urmare, un demers în această privință este, cel puțin, hazardat și lipsit de orice interes practic” [19]. Capacitatea de folosință fiind o noțiune abstractă, ce se referă, după cum am văzut, la personalitatea juridică a unei persoane, „pare absurd să determini conținutul unei abstracțiuni” [19]. O asemenea încercare de a circumscrie conținutul capacității de folosință o putem înregistra și în unele texte legale, cum ar fi, de exemplu, stipulația art. 10 din Codul civil al Republicii Moldova din 1964. Astfel, art. 10 din acest act normativ abrogat, intitulat **Conținutul capacității de folosință a cetățenilor**, prevedea că „În conformitate cu legea, cetățenii pot avea bunuri în proprietate personală, pot avea dreptul de folosință asupra locuințelor și altor bunuri, pot moșteni și testa bunuri, își pot alege ocupația și domiciliul, pot avea drepturi de autor asupra operelor științifice, literare și de artă, asupra descoperirilor, propunerilor de raționalizare, prototipurilor industriale, **precum și alte drepturi (s.n.)** patrimoniale și personale nepatrimoniale.” După cum se arată, o enumerare limitativă a tuturor drepturilor ce *le-ar putea avea* persoana fizică pare a fi imposibilă și nu prezintă nici un interes practic. Altminteri, acest volum de drepturi și obligații se află într-o fluctuație permanentă fie datorită modificării dreptului pozitiv, fie datorită altor împrejurări, cum ar fi cele legate de calitatea profesională a persoanei, calitatea de cetățean sau străin, fie, pentru unele state, chiar de apartenența persoanei la o religie, la o anumită pătură socială sau la o anumită castă familială [20].

Altfel spus, nu putem vorbi despre persoana fizică ca subiect de drepturi și obligații în afara capacității de folosință și nu putem concepe, chiar în ciuda terminologiei folosită de legislație, că această capacitate interesează doar drepturile și obligațiile civile. Pe de altă parte, o referire la capacitatea de folosință nu ar trebui să fie însoțită în mod imperativ de o enumerare a tuturor drepturilor și obligațiilor ce le are, le-a avut sau le va avea persoana, sub pretextul de a configura conținutul capacității de folosință. Capacitatea de folosință nu reprezintă altceva decât aptitudinea persoanei *de a avea* drepturi și obligații și aceasta indiferent de volumul de drepturi ce i le oferă sau i le poate oferi legea. O apreciere cantitativă a capacității de folosință ar fi, după părerea noastră, lipsită de orice interes în materia dată. În această ordine de idei, acordarea persoanei fizice a *unui anumit număr de drepturi*, nu ne îndreptățește de a susține că persoanei i s-a acordat *capacitatea juridică într-un anumit volum*.

Prin urmare, stabilirea regimului juridic pentru străini nu este altceva decât circumscrierea de către țara forului a volumului de drepturi de care aceștia beneficiază și de obligații de care sunt ținuți. Modalitatea de a dobândi unele drepturi reale și de a le exercita, procedura anevoioasă de valorificare a dreptului la muncă sau îngrădirea dreptului de a opta pentru o anumită funcție, nu au legătură cu capacitatea de folosință a străinului, ci cu regimul acelor drepturi reale, cu regimul raporturilor de muncă ori cu statutul unei anumite funcții. Astfel, prevederile legii care interzic străinilor de a dobândi pe cale contractuală în

proprietate o anumită categorie de bunuri imobile (terenuri arabile sau cele din fondul silvic), nu interesează capacitatea străinilor, ci regimul dreptului de proprietate asupra terenurilor. La fel, legislațiile statelor, chiar dacă consacră dreptul la muncă tuturor persoanelor, indiferent de cetățenie, prevăd, totuși, că străinul își va putea exercita acest drept numai după obținerea unui permis de muncă de la organele de resort. Excepție de la această regulă pot fi cetățenii statelor cu care țara forului a încheiat un tratat, normele căruia scutesc cetățenii statelor părți de această procedură. Țn același timp, străinii nu pot fi desemnați în funcții din cadrul autorităților publice ale statului sau ale autorităților publice locale.

Asupra celor prezentate, în doctrină s-a statuat opinia, conform căreia: „condiția juridică a străinului nu trebuie confundată cu starea și capacitatea acestuia. Astfel, în timp ce condiția juridică a străinului este în mod invariabil și consecvent supusă legii materiale a forului – adică legii statutului pe al cărui teritoriu aceasta se găsește, în calitate de *lex fori* -, starea și capacitatea străinului sunt supuse legii personale a acestuia (*lex personalis*) [21].

În acest context, regimul străinului la care ne-am referit, nu privește însăși persoana și capacitatea ei de folosință, ci se referă la drepturile și obligațiile concrete ale acesteia. Legea română nr. 105/1992, întărește această concluzie prin stipulația art. 2 care menționează că „Străinii sunt asimilați, în condițiile legii, **în drepturi civile (s.n.)** cu cetățenii români în tot ce privește aplicarea dispozițiilor prezentei legi. Asimilarea se aplică și în beneficiul persoanelor juridice străine”. Respectiv, „[...] ceea ce se cheamă regimul străinilor, apatrizilor, refugiaților este în realitate regimul juridic al drepturilor în raport cu calitatea de străin, apatrid ori refugiat al unei persoane” [19, p.128]. „Prin urmare, capacitatea de folosință este unică și egală. Drepturile subiective sunt acelea care diferă prin regimul lor și creează, după caz, aparența unor incapacități ori aparența unor capacități speciale” [19, p.129].

Reiterând, conchidem că capacitatea de folosință interesează dreptul conflictual numai când se pune problema legii aplicabile începutului și încetării capacității de folosință întrucât aceste momente corespund, în totalitate, cu începutul și sfârșitul calității de subiect de drept ale persoanei fizice, adică cu durata personalității sale juridice. Așadar, nu ne interesează dacă conținutul capacității de folosință aparține sau nu conflictului de legi, deoarece această noțiune nici nu aparține capacității de folosință și nu se referă la aceasta, ci reprezintă, așa cum s-a arătat, regimul juridic al drepturilor și obligațiilor unei persoane care raportat la străini formează condiția juridică a străinilor.

Tot în ordinea ideilor de mai sus, un interes aparte în dreptul internațional privat reprezintă regimul așa-numitelor **incapacități de folosință**. S-a relatat că aceste incapacități de folosință sunt incapacitățile ce lipsesc persoana de avea numai anumite drepturi și obligații [22, 23] și constituie *conținutul negativ* al

capacității de folosință. Doctrina a statuat, în mod tradițional, că incapacitățile de folosință sunt supuse conflictului de legi, soluțiile fiind diferite în funcție de calificarea dată fiecărei incapacități în parte [24, 25]. Conflictul de legi, în fond, este generat numai de situația când legea forului nu stabilește într-un anumit domeniu incapacități de folosință, dar acestea sunt prevăzute de legea națională a străinului. Dimpotrivă, dacă un anumit drept nu este recunoscut străinului de legea forului, conflictul de legi este lipsit de obiect, deoarece nici nu se pune problema de a ști după care lege se va exercita acel drept. Am dori să specificăm că incapacitățile interesează conflictul de legi numai atunci când sunt prevăzute expres de legea personală a străinului. În caz contrar, chiar dacă un drept nu este prevăzut de legea personală dar este prevăzut de legea statului de reședință, credem, că străinul va beneficia de acel drept. Astfel, după cum s-a afirmat, străinul poate beneficia uneori de mai multe drepturi în străinătate decât i le-ar oferi statul său de origine [18, p.196]. În același timp, străinul nu va putea invoca acel volum de drepturi ce este consacrat de legea statului său dacă aceste drepturi nu sunt prevăzute în țara forului.

Incapacitățile de folosință au fost împărțite în **incapacități cu caracter de sancțiune și incapacități cu caracter de ocrotire**, iar aceste din urmă, la rândul lor, au fost divizate, în funcție de interesul pe care îl urmăresc, în două mari grupe: *incapacități de folosință absolute și incapacități de folosință relative* [26]. Cu toate acestea, s-a precizat că incapacitățile de folosință absolute nu sunt neapărat generatoare de nulitate absolută, la fel cum incapacitățile de folosință relative nu sunt generatoare de nulitate relativă [19, p. 132]. Pentru dreptul internațional privat un interes sporit prezintă și acea categorie de incapacități care sunt categorisite în literatură ca fiind incapacități speciale de folosință *aplicabile doar cu privire la străini*. Referitor la aceste îngrădiri aduse străinului în materia unor anumite drepturi, axate în jurul statutului său de cetățean străin sau de apatrid, considerăm că nu este vorba de incapacități propriu-zise, ci de regimul drepturilor respective ori de regimul unor anumite funcții consacrate de legea forului.

Privitor la **incapacitățile absolute cu caracter de ocrotire** s-a afirmat că acestea sunt și trebuie să fie guvernate de legea națională, lege care le-a dispus în considerarea calităților (particularităților) persoanei față de care operează incapacitatea [26, p.168]. Aceste incapacități au fost considerate absolute deoarece „operează între persoana a cărei capacitate este îngrădită și toate celelalte persoane nedeterminate – **erga omnes**”. Printre aceste incapacități s-au enumerat: incapacitatea minorului mai mic de 16 ani de a dispune prin testament sau donație de bunurile sale (art. 806 Cod civil român); incapacitatea minorului de peste 16 ani de a dispune prin testament mai mult de jumătate din ceea ce ar fi putut dispune dacă ar fi fost major (art. 807 Cod civil român); incapacitatea minorilor de a dispune prin donații; incapacitatea minorului de a face donații și de a garanta obligațiile altuia (art. art. 128 Codul familiei român) ș.a. Se poate lesne observa, că

în aceste cazuri este vorba de liberalități și anume, de liberalitatea de a dispune prin testament sau prin donație. În timp ce legislația altui stat (cum ar fi, de exemplu, cea a Republicii Moldova) nu cunoaște reglementări de acest gen, conflictul de legi este inevitabil în ipoteza în care un cetățean român ar dori să-și exercite un anumit drept în acel stat, drept care este prohibit le legea sa națională.

Spre deosebire de cele absolute, **incapacitățile relative cu caracter de ocrotire** operează numai între persoana a cărei capacitate este îngrădită și o altă persoană determinată [26, p. 169]. Aceste incapacități acționează în materia unor anumite acte concrete cu participarea unor anumiți subiecți. Printre numărul incapacităților relative au fost enumerate următoarele: incapacitatea minorului de a dispune prin testament sau donație în favoarea tutorelui său; incapacitatea persoanelor de a primi legate sau donații din partea celor de care au îngrijit și care au murit din cauza ultimii boli; incapacitatea soților de a încheia între ei anumite contracte, cum ar fi cele de vânzare-cumpărare sau de donație etc. Fiind în mod organic legate de natura efectelor juridice pe care aceste acte ar urma să le producă între persoanele respective, ele vor fi supuse, în principiu, legii aplicabile actului prohibit – *lex succesionis* sau *lex contractus*, după caz.

Achiesăm la toate cele specificate în ceea ce privește dreptul aplicabil acestor incapacități. În același timp, ținând cont de unele observații aduse recent în literatura juridică de drept civil, ținem de a face o transpunere a acestor opinii pe tărâmul dreptului internațional privat. Așadar, în doctrină s-au purtat discuții interesante asupra circumscrierii conceptului de îngrădire a capacității de folosință. S-a apreciat, argumentat după părerea noastră, că majoritatea acestor incapacități, pe care le-am enunțat mai sus, ar fi într-adevăr niște îngrădiri ale capacității, însă, nu îngrădiri ale capacității de folosință, ci ale capacității de exercițiu. Prin urmare, acestea au fost denumite ca fiind incapacități speciale de exercițiu. În sprijinul acestei opinii sunt aduse următoarele argumente: „Interpretarea potrivit căreia prohibițiile de a încheia anumite contracte instituie incapacități speciale de folosință, pleacă, după cum se pare, de la concepția potrivit căreia capacitatea de a încheia acte juridice civile este o parte a capacității de folosință. Or, după părerea noastră, numai libertatea (dreptul) de a încheia acte juridice civile este parte a capacității de folosință” [19, p. 130]. Pe de altă parte, „capacitatea de a contracta este parte a capacității de exercițiu, adică parte a aptitudinii persoanei de a-și exercita drepturile și obligațiile prin încheierea de acte juridice și în special prin încheierea de contracte” [19, p. 131]. Astfel, alături de incapacitatea generală de exercițiu de care sunt afectați minorii de până la 14 ani și interzișii judecătorești, cunoaștem și unele incapacități speciale de exercițiu ale celor cărora legea le-a prohibit oarecare contracte. În această ordine de idei, incapacitățile de exercițiu speciale vor fi guvernate fie de legea națională (când operează *erga omnes*), fie, atunci când sunt prevăzute în interesul unor persoane concrete – de legea actului prohibit care poate fi *lex contractus* sau *lex succesionis*, după caz.

În celelalte cazuri, când se pun în discuție anumite drepturi recunoscute unei persoane la o oarecare vârstă sau numai când a îmbrățișat o anumită profesie ori a dobândit o calitate specială de care legea condiționează recunoașterea acestor drepturi, nu mai suntem pe tărâmul incapacităților, ci pe tărâmul regimului juridic al acestor drepturi [19, p. 131].

În ceea ce privește *incapacitățile de folosință cu caracter de sancțiune*, cel puțin în cazul sancțiunilor civile, acestea vor fi guvernate de legea națională a persoanei fizice [26, p. 168]. Astfel, incapacitatea generată de sancțiunea civilă de decădere din drepturile părintești este supusă legii naționale a persoanei căreia i s-a aplicat sancțiunea respectivă. Potrivit considerentelor sintetizate de teza în discuție [19, p.132], aceste îngrădiri pot fi calificate ca incapacități de folosință numai în situația când persoanele cărora li s-au aplicat aceste sancțiuni au fost lipsite de unele drepturi pe o perioadă determinată sau nedeterminată de timp.

Din contextul celor relatate până acum, este cert că legea aplicabilă capacității de folosință este o singură lege și, evident că aceasta va fi legea personală. Nici nu poate fi altfel în timp ce această capacitate echivalează cu însuși personalitatea juridică a ființei umane. De altfel, capacitatea de folosință constituind o însușire fundamentală a persoanei, ar fi necorespunzător naturii ei să fie tratată, pe planul dreptului internațional privat, ca un simplu accesoriu al fiecărui raport juridic, fiind supusă legii care guvernează fiecare raport juridic în parte. Fiind unică și indivizibilă, aceasta poate fi guvernată numai de o singură lege, în speță, de legea națională.

Referințe bibliografice:

1. O. Căpățână, În legătură cu norma conflictuală referitoare la capacitatea civilă a persoanei fizice, în CSJ nr.1/1970, p. 163.
2. O. Căpățână, Aplicarea legii naționale capacității de folosință a persoanei fizice, în RRD nr.10/1970, p. 14.
3. Fr. Capotorti, La capacité en droit international privé, en «Recueil des cours de l'Académie de la Haye». III, 1963, p. 180-18.
4. I. Lipovanu, Capacitatea civilă, conținut al legii personale, în CSJ nr.4/1969, pp. 671-676.
5. O. Căpățână, Delimitarea dintre regimul străinilor și dreptul conflictual din punctul de vedere al obiectului de reglementare, în SCJ nr.3/a967, p.349.
6. P. Lerebours-Pigeonnière, Précis de droit international privé, 8° édition, Dalloz, Paris, 1962, p. 21.
7. Gh. Beleiu, Drept civil. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Ed. „Șansa”, București, 1992, p. 251.
8. E. Lupan, Drept civil. Persoana fizică, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 47.

9. Gh. Beleiu, Capacitatea juridică și capacitatea civilă în dreptul român, în „Studii de drept românesc”, nr.2/1990, p. 163-166.
10. H. Capitant, Cours élémentaire de droit civil français, ed. Dalloz, Paris, 1939, p. 28.
11. J.P. Nyboyet, Traité de droit international privé français; 2° édition, vol. II, Paris, 1951, p. 1.
12. H. Batiffol, P. Lagarde, Droit international privé, vol. I, Paris, 1970, p. 180 și urm.
13. Y. Loussouarn, P. Bourel, Droit international privé, Précis, Paris, 1978, p. 751 și urm.
14. I.P. Filipescu, Drept internațional privat, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, p. 121.
15. I.P. Filipescu, Drept internațional privat, Editura Actami, 1999, p. 293.
16. Богуславский М. М., Международное частное право, 2-е изд., Междунар. отношения, Москва, 1994, p. 108.
17. В.В. Гаврилов, Международное частное право, Изд. Норма, Москва, 2000, p. 99.
18. Коллектив, Международное частное право, под редакцией Г.К. Дмитриевой, Изд. Проспект, Москва, 2005, p. 197.
19. Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, Introducere în dreptul civil, vol. I, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2004, p. 133.
20. Delphinine Torres, Statutul juridic al femeilor în India, în Buletinul Clinicilor Juridice, nr.3, decembrie 2005 p. 41-43.
21. D.A. Popescu și M. Harosa, Drept internațional privat. Tratat elementar, vol. I, Editura Lumina Lex, p. 23 și urm.
22. Mădălina-Virginia Antonescu, Regimul juridic al străinilor în România. Străinul persoană fizică, Editura All Beck, 2001, pp. 11-13.
23. Fr. Deak, Șt. Cărpenu, Drept civil, Tipografia Universității București, 1983, p. 71 și urm.
24. D.A. Sitaru, Drept internațional privat. Tratat, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 168.
25. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, 8e édition, Montchrestien, 2004, p. 373.
26. D.A. Sitaru, Drept internațional privat. Tratat, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 168.

SPRE CLARIFICAREA CONCEPTULUI TERORISMULUI RELIGIOS ÎN ACCEPȚIUNEA CRIMINOLOGICĂ

Alexe JEFLEA,
doctorand,
Școala doctorală Științe Juridice
A Universității de Stat din Moldova
antonie.jeflea@gmail.com

Rezumat: Acest raport științific este consacrat unor probleme ce țin de clarificarea conceptului de terorism religios în doctrina criminologică contemporană. S-a arătat că ura religioasă este un factor de bază în desfășurarea activității teroriste, iar terorismul religios se consideră a fi cel mai periculos, în contextul spălării creierelor viitorilor candidați la grupările teroriste, precum și al îndoctrînării religioase. Infracțiuni motivate de ură religioasă constituie proliferarea extremismului religios, iar fundamentalismul religios ca atare nu constituie nici ideologie extremistă, nici cea teroristă. S-a demonstrat că legea penală a Republicii Moldova nu acoperă toate formele de extremism, lista acestora fiind de fapt mai largă. Prin urmare, s-a propus o definiție nouă de terorism religios și sa pledat pentru necesitatea introducerii unor prevederi noi care ar incrimina alte fapte cu caracter terorist.

Cuvintele-cheie: terorism religios; fundamentalism religios; extremism religios; activitate extremistă; stârnirea discordiei religioase; religioasă; infracțiune ce implică semne de extremism religios; infracțiune săvârșite din motive de ură religioasă.

Abstract: This scientific report is dedicated to some questions linked to the clarification of the religious terrorism in the modern criminology. There have been demonstrated that the religious hate is considered to be the basic factor in the performing of terrorist activity, while the religious terrorism is considered to be the most dangerous in the realm of “washing minds” of the future candidates as well as of the diffusing religious doctrine. Criminal offences motivated by the religious hate constituted the proliferation of the religious extremism, while the religious fundamentalism is not recognized to be the extremist or the terrorist ideology. There have been demonstrated that Criminal law of the Republic of Moldova is not covering all forms of extremism, where the list of them is larger. As a consequence, there have been suggested a new definition of the religious terrorism and a proposal to reform the Criminal code of the Republic of Moldova in the matter of criminal offences with terrorist character.

Key-words: religious terrorism; religious fundamentalism; religious extremism; extremist activity; provocation of religious hate; criminal offence

which involves signs of the religious extremism; criminal offence committed due to religious hate.

Miturile, legendele populare, concepțiile religioase de orice natură, credințele morale etc. exprimă o altă realitate decât realitatea individuală; dar e posibil ca maniera în care ele se atrag sau se resping, se agregă sau se dezagregă să fie independentă de conținutul lor și să țină doar de calitatea lor generală de reprezentări. Dar, fiind alcătuite dintr-o materie diferită, ele se vor comporta în relațiile lor reciproce întocmai ca senzațiile, imaginile sau ideile individuale.

Religia are o putere excepțională de motivare. Prin religie, nu o singură dată, liderii unor organizații teroriste și-au justificat atacurile, punându-le mai cu seamă pe seama „voinței Domnului”. Astfel, în calitate de exemplu, putem aduce că în Sura a IX-a (Coran) avem și o indicație cu privire la modul de combatere a necredincioșilor (fanatici): „*Când vor trece lunile sacre, ucideți-i pe fanatici oriunde îi găsiți, prindeți-i, înconjurați-i, loviți-i oriunde în ambuscade. Dacă apoi se convertesc și îndeplinesc rugăciunea și plătesc zeciuiala, lăsați-i să plece, deoarece Allah este tolerant și iertător*”. Dacă să pătrundem în esența Islamului, este de specificat că această religie continuă doctrina monoteista a iudaismului și a creștinismului. Musulmanii cred că părți ale Bibliei și ale Tora au fost pierdute, interpretate greșit sau distorsionate de credincioși. Din această perspectivă Coranul este văzut ca o corectură adusă cărților sfinte iudaice și creștine. Totodată, este total greșit să punem un semn de egalitate între musulmani și fanaticii religioși.

La rândul lor, Bisericele creștine s-au angajat și s-au obligat să recunoască, că *fiecare om poate să-si aleagă apartenența sa religioasă și bisericească în hotărâre de conștiință liberă*. Nimeni nu este permis să fie mișcat spre convertire prin presiune morală sau stimuli materiali; de asemenea nimeni nu poate fi oprit de la o convertire realizată în mod liber [1, p.21].

În acest context considerăm oportun să determinăm că ura religioasă este un factor fundamental în desfășurarea activității teroriste, iar terorismul religios se consideră a fi cel mai periculos, în contextul spălării creierelor viitorilor candidați la grupările teroriste, precum și al îndoctrinării religioase.

Pentru a clarifica esența terorismului religios intenționăm să elucidăm conceptul infracțiunilor motivate de ură. Cea mai relevantă și recentă analiză a acestor categorii de infracțiuni este propusă de autorii D.Ududec, L.Peltonen, D.Niță [2].

„*Infracțiuni motivate de ură*” (în engleză *hate crimes*) reprezintă un termen umbrelă care se referă la toate acele infracțiuni comise de făptuitor pe baza unei motivații discriminatoare [2].

În explicația oferită de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (denumită în continuare OSCE), infracțiuni motivate de ură cuprind două elemente:

1. sunt fapte pe care legea penală le prevede ca infracțiuni iar

2. la săvârșirea infracțiunii, făptuitorul acționează pe baza unor prejudecăți.

Legislațiile penale ale statelor tratează diferit infracțiunile motivate de ură, în funcție de caracteristicile sistemelor de drept penal în discuție. Diferențele se referă, între altele, la abordarea infracțiunilor motivate de ură ca infracțiuni de sine stătătoare sau ca temei pentru majorarea pedepsei, precum și la numărul de caracteristici protejate recunoscute expres de lege ca făcând parte din motivația discriminatoare. Modul în care infracțiuni motivate de ură sunt definite efectiv în legislația penală a statului influențează și modul în care autoritățile colectează datele cu privire la aceste infracțiuni. De pildă, datele privind infracțiunile care conțin în definiția lor motivația discriminatoare sunt mai ușor de colectat decât datele privind numărul de infracțiuni la care s-a aplicat majorarea pedepsei pentru motivația discriminatoare [2].

În Recomandarea R(97)20a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, discursul de ură (denumit *hate speech* în engleză) este definit astfel: „toate formele de exprimare care propagă, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță, inclusiv intoleranța care se exprimă sub formă de naționalism agresiv și de etnocentrism, de discriminare și ostilitate față de minorități, imigranți și persoane provenite din imigrație” [3].

Discursul de ură este tratat diferit în țările membre ale Consiliului Europei, neexistând o definiție general acceptată și cu forță obligatorie pentru acest concept. Dacă folosim accepțiunea din Recomandarea (97)20 pentru a compara discursul de ură cu infracțiunile motivate de ură, observăm că discursul de ură nu este prin definiție o infracțiune, dar poate deveni, în anumite contexte [3]. Spre exemplu, când este rostit în public poate să cînstituie componenta de infracțiune prevăzută la art.346 CP RM (*Afișarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase*) [4], adică acțiunile intenționate, îndemnurile publice, inclusiv prin intermediul mass-media, scrise și electronice, îndreptate spre afișarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase, spre înjosirea onoarei și demnității naționale, precum și limitarea, directă sau indirectă, a drepturilor ori stabilirea de avantaje, directe sau indirecte, cetățenilor în funcție de apartenența lor națională, etnică, rasială sau religioasă.

Cât despre căile de comunicare prin care este transmis discursul de ură, acestea pot fi verbale, în mediul online, în publicații pe hârtie sau chiar prin simboluri desenate. Discursul de ură în mediul online merită o atenție specială din partea autorităților, din perspectiva efectului multiplicator pe care îl are internetul asupra diseminării mesajului. De pildă, discursurile de ură sub forma propagandei rasiste și xenofobe promovate prin internet reprezintă fapte pe care Consiliul Europei le consideră suficient de grave încât să propună sancționarea lor prin pedepse penale atunci când reprezintă următoarele fapte:

- distribuirea materialelor rasiste și xenofobe prin intermediul sistemelor informatice;
- amenințarea bazată pe o motivație rasistă și xenofobă;
- negarea, minimalizarea grosolană, aprobarea sau justificarea genocidului ori a crimelor împotriva umanității.

Discursul de ură devine relevant în discuția despre infracțiunile motivate de ură și atunci când îl privim din perspectiva materialului probator [2].

Persoanele vătămate din infracțiuni motivate de ură sunt ținta făptuitorilor pe baza unei anumite caracteristici legate de identitatea lor. Făptuitorul consideră caracteristica drept o dovadă de inferioritate sau ca fiind inacceptabilă și săvârșește infracțiunea transmițând aceste mesaje de umilire. Astfel, în cazul infracțiunii motivate de ură, persoanele vătămate sunt puse în situația să accepte că au fost ținta infracțiunii doar din cauza identității lor și că riscă din nou să fie vizate, ele sau chiar și familia lor, respectiv cei dragi care împărtășesc aceleași caracteristici identitare (ex. etnia, rasa, orientarea sexuală) sau fundamentale (ex. opiniile politice, religia).

Cum corect au precizat autorii D.Ududec, L.Peltonen, D.Niță, infracțiunile motivate de ură au potențialul să provoace traume emoționale și psihologice post-victimizare mai serioase în comparație cu infracțiuni similare care nu sunt motivate de ură. Un corpus de cercetări care compară eșantioane ale victimelor infracțiunilor motivate de ură cu victime ale unor infracțiuni similare dar fără componenta urii, au arătat că, la nivelul acestui grup, victimele infracțiunilor motivate de ură au șanse mai mari să raporteze simptome de stres post-victimizare cum ar fi anxietate, nervozitate, pierderea încrederii, furie, plâns, somn dificil, dificultate în a se concentra, retragere în sine și depresie.

Astfel de reacții particulare și unice se întâmplă deoarece această categorie de fapte infracționale reprezintă atacuri la esența identității victimei. Infracțiunile motivate de ură pot fi interpretate drept „*infracțiuni cum mesaj*” transmițând victimei și celor care împărtășesc identitatea victimei că aceștia sunt lipsiți de valoare, că sunt respinși, că sunt denigrați, disprețuiți și chiar urâți [2].

În opina noastră, **infracțiuni motivate de ură religioasă constituie proliferarea extremismului religios**. Considerăm că *extremismul religios* constituie atitudinea sau doctrina unor curente religioase ori pseud-religioase, care, pe bază de teorii, idei sau opinii extreme, caută, prin măsuri violente sau radicale, să impună programul lor cu scop de schimbarea, prin violență, a bazelor regimului constituțional și violarea integrității statului; subminarea securității statului; uzurparea puterii de stat sau a calităților oficiale; crearea de formațiuni armate ilegale; desfășurarea activității teroriste; provocarea urii religioase; umilirea demnității personale; provocarea dezordinilor în masă; comiterea faptelor de huliganism sau actelor de vandalism pe motive de ură sau dușmănie religioasă;

precum și propagarea exclusivismului, superiorității sau a inferiorității cetățenilor după criteriul atitudinii lor față de religie sau după criteriul religiei.

Totodată, trebuie de specificat că ***fundamentalismul religios*** nu este o mișcare extremistă, cum se crede adesea. Dacă neoterorismul se particularizează de fundamentalismul islamic clasic tocmai prin impactul mediativ pe care este capabil să-l realizeze, prin potențialul de intimidare și de inducere în eroare de care dispune, cel din urmă este îndreptat împotriva „*necredincioșilor*”.

Pe de altă parte, fundamentalismul apare ca o ideologie militantă, care implică și acțiuni politice. Astfel, mișcările fundamentaliste s-au transformat în partide politice din care s-au desprins facțiunile armate. Poziția acestor grupări s-a schimbat în funcție de interesele de moment [5, p.7-8]. Extremismul fundamentalist s-a transformat într-un pericol transnațional, iar radicalii religioși dispun de bani, arme, mijloace de comunicare ultramoderne, mii de adepți și o tot mai mare priză la populația sărăcită [5, p.16].

Liderii grupurilor au o pregătire superioară, uneori, uneori cu studii universitare și doctorate în Occident sau S.U.A. Executanții de tipul teroriștilor kamikaze sunt recrutați de regulă din rândul celor vulnerabili: săraci, fanatici, ușor de manipulat, dominați de un țel, de o credință oarbă, gata oricând de sacrificiul suprem „*pentru a putea ajunge în paradis*”.

A teroriza presupune a ține pe cineva sub teroare, a-l îngrozi, a-i inspira teamă prin diferite mijloace de intimidare. Primele forme de terorism se găsesc încă din timpul formării triburilor și presupunea fie răpirea membrilor triburilor rivale fie atacuri surprinzătoare, pentru a-i determina să părăsească locurile mai bune ocupate pe terenuri mai fertile. Practic din acele timpuri se poate caracteriza ca având un caracter politic. Dacă și la unele specii de animale se observă înclinația de a-și ține adversarul în teamă sau de a-l imobiliza prin scoaterea unor sunete sau prin orientarea privirii către adversar, în ceea ce privește specia umană [6].

Până în prezent, nu s-a putut ajunge la o definiție care să fie universal acceptată, tocmai datorită divergențelor de opinie ce există pe ***criterii de ordin politic*** asupra fenomenului în cauză care derivă din:

- a) definirea terorismului a devenit o problemă insurmontabilă datorită existenței, pe plan internațional, a unor poziții statale divergente cu privire la legitimitatea organizațiilor teroriste; cel mai des contradicția fiind următoarea: ceea ce pentru o persoană înseamnă terorism, pentru alta înseamnă luptă de eliberare națională;
- b) punctele de vedere contradictorii sunt rezultatul conflictelor de interese în planul politicii internaționale și al sferelor de influență regionale;
- c) există o confuzie extremă, în plan conceptual, în definirea diferitelor forme de violență: terorism, crimă organizată, război civil, stat dictatorial, iar confuzia este chiar mai mare când se încearcă delimitarea terorismului de mișcările insurgente ori separatiste [6].

În acest context, autorii români Gh.Nistoreanu și Gh.Costache opinează că terorismul ar trebui să aibă în componență următoarele **caracteristici** care să-l poată defini:

- a) folosirea violenței sau amenințarea cu violența care să fie de natură a induce teamă, panică, frică, stări de teroare colectivă;
- b) desfășurarea actelor de violență să fie susținute *sistemic și persistent* ca urmare a unui ajutor financiar și a unei organizări și planificări judicioase;
- c) urmărirea realizării unor scopuri sau obiective politice sau de natură economică, menite să determine forța politică conducătoare dintr-un stat să se supună sau să execute indicațiile teroriste [6].

În conformitate cu Legea Republicii Moldova cu privire la combaterea terorismului, nr.539 din 12.10.2001 [7], *terorismul* este definit ca ideologia violenței și practica de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale.

Totodată, în opinia noastră este cu mult mai relevantă legislația României în domeniul combaterii terorismului (Legea României *privind prevenirea și combaterea terorismului*, nr.535 din 25 februarie 2004 [8]). Astfel terorismul reprezintă „*ansamblul de acțiuni și/sau amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională*”, având următoarele caracteristici:

1. sunt săvârșite premeditat de entități teroriste, motivate de concepții și atitudini extremiste, ostile față de alte entități, împotriva cărora acționează prin modalități violente și/sau distructive;
2. au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică;
3. vizează factori umani și/sau factori materiali din cadrul autorităților și instituțiilor publice, populației civile sau al oricărui alt segment aparținând acestora;
4. produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populației, menit să atragă atenția asupra scopurilor urmărite [5, p.7-8].

Trebuie de specificat că violența reprezintă un obiectiv strategic, în timp ce ideologia rămâne un teren de testare pentru aderare a teroriștilor. Ar fi o mare calamitate ca adepții terorismului să folosească religia drept camuflaj, fiindcă adevărată religie nu poate fi blamată de toate acestea. Învățăturile sale sunt mai presus de cei care cred în violență ca mod de acțiune și în sabotaj ca metodă și în vărsarea de sânge ca modalitate de reformă.

Într-adevăr, terorismul deseori reprezintă lupta de lungă durată pentru atingerea unor obiective politice prin atacuri împotriva vieții și proprietății altor persoane, prin fapte infracționale extrem de grave sau prin alte acțiuni violente, care pregătesc faptele infracționale menționate.

Autorii români Andreescu A., Radu N. efectuând analiza teoretică a terorismului au demonstrat că orice abordare a terorismului se organizează în jurul a cinci mari paradigme și anume:

- **Paradigma crizei** trimite la problematicile crizei care încearcă să explice comportamentele teroriste prin reducția la două faze: criza situată la nivelul statului (probleme macroeconomice, culturale, sociale etc.) Cea de-a doua fază a paradigmei crizei tratează explicații relative la individ, în termeni de frustrare și angoasă care se propun a fi răspunzătoare pentru apetența individului, socialmente marginalizat, la violență.
- **Paradigma instrumentală**. Din această perspectivă, violența teroristă este tratată ca un mijloc utilizat rațional de către subiect pentru a-și atinge scopul.
- **Paradigma culturalistă** pune accent pe cultura sau subcultura în cadrul căreia ar fi favorizată trecerea la terorism. O cultură a violenței poate determina recurgerea la forme extreme de comportament. O altă variantă a paradigmei culturaliste constă în a examina formarea personalității actorilor teroriști.
- **Paradigma ideologică** face referire la sursele ideologice ale terorismului se află în centrul investigațiilor care se ocupă de terorismul extremei stângi, de tradițiile intelectuale ale extremei drepte și, mai recent, de bazele religioase ale fundamentalismului religios, întrucât terorismul se inspiră întotdeauna din reprezentări, doctrine, mituri, ideologii.
- **Paradigma socială** se bazează pe ideea unei legături între mișcările sociale și terorism subliniind faptul că acest fenomen ia amploare pe fondul declinului sau al slăbirii acestor mișcări, nu prin a exprima și a cauza direct slăbiciunile cauzei de referință, ci mai mult substituindu-se acestora în mod artificial, voluntarist și cu atât mai violent cu cât aceasta substituție este artificială [5, p.28-29].

Cunoscând psihologia teroristului structurile specializate pot să întreprindă măsurile de combatere a terorismului. Având în vedere că acțiunile teroriste trebuie să se desfășoare rapid și cu o eficiență maximă, componenții grupării teroriste trebuie să cunoască foarte bine terenul, locul de atac și împrejurimile pentru o eventuală retragere sau pentru a-și putea asigura scăparea. Acest aspect face ca teroriștii să fie recrutați din zona în care se va acționa sau din imediata apropiere, să cunoască obiceiurile și preocupările celor din zona de operare.

Pentru a putea înfăptui actul terorist, de regulă, în rândul grupărilor sunt recrutate persoane a căror vârstă este cuprinsă între 20-30 ani pentru cei care participă direct la operațiuni, în timp ce liderii care-i coordonează sunt de vârste cuprinse între 45-55 ani [6].

Un aspect deosebit cu privire la membrii grupărilor teroriste îl reprezintă sexul componenților acestora. Ponderea structurii grupărilor teroriste o reprezintă

bărbații, femeile având doar rolul de sprijin, în timp ce conducerea și acțiunile propriu-zise revin bărbaților. În ceea ce privește starea civilă a teroristului, de regulă celibatarul, tânărul necăsătorit, este preferat față de cei căsătoriți, aceasta pentru a-i putea oferi mai multă libertate de mișcare, inițiativă, să nu depindă sau să aibă și alte obligații față de nimeni. Mai mult, totalul devotament pentru cauza urmărită este incompatibil cu responsabilitățile și legăturile familiale.

Rolul determinant în aderarea la o grupare teroristă îl reprezintă însă profilul psihologic al persoanei, mai ales că sunt avuți în vedere de regulă indivizi care se consideră defavorizați pe motive etnice, politice sau religioase ori sunt ajunși în pragul sărăciei. Pornirile lor extremiste izvorăsc tocmai din incapacitatea de a realiza modul în care își pot satisface dorințele, aspirațiile și propriile nevoi, considerând că numai prin extremism pot ajunge la idealurile lor. Ei cad în mitul eroului salvator, ceea ce îi depersonalizează și îi determină să înfrunte oricum, oriunde și orice risc.

Complet diferit de psihopați, numiți și „lupii singuratici”, teroriștii gândesc și acționează instituționalizat, de cele mai multe ori fiind membrii unui grup, organizații politice sau religioase extremiste. Tulburarea psihică este incompatibilă cu „statutul” de terorist politic sau religios. Cei care acționează în astfel de grupări sunt indivizi cu o stare psihică normală, dar care, practic, este posibil să fi fost crescuți de mici să urască. În cadrul grupului rolul șefului este de a dirija toate acțiunile și de a introduce constant doze de narcisism necesare celor lipsiți adesea de iubirea și recunoștința celor din jur.

Atentatele plănuite de organizațiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, răspunsul unor frustrări acumulate în lupta pentru putere sau pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile, prin mijloace violente, aflate în afara legii. Transformarea cauzei lor într-un război este deosebit de importantă pentru teroriști, aceștia căutând să-și verifice credința prin confruntările militare. Atentatele plănuite de organizațiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, răspunsul unor frustrări acumulate în lupta pentru putere sau pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile. Nesiguranța, căutarea pericolului, asociate cu tendințe de suicid, sunt elemente de interes ce definesc felul de a fi al unui posibil candidat la terorism.

Trăsătura comună a teroriștilor o constituie tendința de a-și justifica eșecurile personale prin fapte externe care nu depind de ei. Pentru a le înțelege comportamentul se impune studiul psihologiei grupurilor, căutarea identității prin aderarea la grup facilitând adoptarea unei gândiri radicale [5, p.12].

Reieșind din cele expuse propunem definiția terorismului religios după cum urmează:

Terorismul religios este o ideologie bazată pe ura religioasă camuflată sub egida îndoctrinărilor religioase sau pseudo-religioase ce constă în violență (*folosirea sistemică și planificată a forței ori a amenințării cu aceasta*) și practica

de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale.

Noi considerăm că infracțiuni de extremism religios cu caracter terorist vor include următoarele fapte prejudiciabile:

- *Actul terorist* (alin.(1) art.278 CP RM), adică provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația unui stat ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și amenințarea de a săvârși astfel de fapte în aceleași scopuri;
- *Finanțarea terorismului* (art.279 CP RM);
- *Recrutarea, instruirea sau acordarea altui suport în scop terorist*, (Art.279¹ CP RM);
- *Instigarea în scop terorist sau justificarea publică a terorismului* (Art.279² CP RM) În conformitate cu alin.(1) art.279² CP RM, *instigarea în scop terorist* constituie distribuirea sau punerea în alt mod la dispoziția publicului a unui mesaj cu intenția de a instiga sau cunoscând că un astfel de mesaj poate instiga la comiterea unei infracțiuni cu caracter terorist, iar potrivit alin.(2) art.279² CP RM, *justificarea publică a terorismului*, adică distribuirea sau punerea în alt mod la dispoziția publicului a unui mesaj despre recunoașterea unei ideologii sau practici de comitere a infracțiunilor cu caracter terorist ca fiind justă, care necesită a fi susținută sau este demnă de urmat.

Ultimele trei puncte acoperă aspectul organizatoric al Legii Republicii Moldova *privind contracararea activității extremiste*, nr.54 din 21.02.2003 [9]. Totodată, în conformitate cu Legea Republicii Moldova *cu privire la combaterea terorismului*, nr.539 din 12.10.2001, în redacția Legii Parlamentului nr.136-XVI din 19.06.2008 [7], *terorism* constituie ideologia violenței și practica de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale. Prin urmare în calitate de chemări la o activitate teroristă putem recunoaște chemări și acțiuni violente în scop de a efectua presiune asupra autorităților de stat și asupra opiniei publice pentru a obține decizii în propriu folos.

În sensul acestei legi, *activitate teroristă* cuprinde acțiuni care includ: planificarea, pregătirea, tentativa de a săvârși și săvârșirea unui act terorist; instigarea la un act terorist, la violență împotriva unor persoane fizice și juridice, la

distrugerea obiectelor materiale în scopuri teroriste, precum și justificarea publică a terorismului; constituirea unei formațiuni armate ilegale, a unei comunități (organizații) criminale, a unei grupe organizate în scopul săvârșirii unui act terorist, precum și participarea la un astfel de act; înrolarea, înarmarea, instruirea și folosirea teroriștilor; finanțarea pregătirii sau comiterii unui act terorist ori a unei alte infracțiuni cu caracter terorist, finanțarea unei organizații teroriste, a unei grupe teroriste sau a unui terorist, precum și acordarea de sprijin acestora pe alte căi.

Activitatea teroristă internațională presupune acțiuni teroriste înfăptuite: de un terorist, de o grupă teroristă sau de o organizație teroristă pe teritoriul a 2 sau mai multe state, aducând prejudicii intereselor acestor state; de cetățenii unui stat împotriva cetățenilor altui stat sau pe teritoriul altui stat; în cazul în care atât teroristul, cât și victima terorismului sunt cetățeni ai aceluiași stat sau ai unor state diferite, dar infracțiunea a fost săvârșită în afara teritoriilor acestor state. În calitate de *terorist* se recunoaște persoană implicată într-o activitate teroristă sub orice formă; *grupă teroristă* presupune două sau mai multe persoane care s-au asociat cu scopul de a desfășura activitate teroristă, iar *organizație teroristă* organizație creată în scopul desfășurării activității teroriste sau organizație care admite recurgerea la terorism în activitatea sa. Organizația se consideră teroristă dacă măcar una din subdiviziunile sale structurale desfășoară activitate teroristă.

Nu poate fi considerată drept extremism formularea aprecierii pozitive față de teroriștii sau grupări teroriste care își desfășoară activitatea sa peste hotare, dacă acestea nu sunt recunoscute de către instanțele judecătorești din Republica Moldova. În special, în conformitate cu alin.(2) art.24 din Legea Republicii Moldova *cu privire la combaterea terorismului*, nr.539 din 12.10.2001, persoana juridică se consideră drept teroristă și este supusă lichidării, iar activitatea ei este interzisă, *în temeiul hotărârii irevocabile a instanței de judecată, la cererea Procurorului General sau a procurorilor subordonați acestuia* (n.a. – sublinierea ne aparține), în cazul în care, în numele sau în interesul persoanei juridice, se efectuează organizarea, pregătirea, finanțarea sau comiterea unei infracțiuni cu caracter terorist, precum și în cazul în care aceste acțiuni au fost admise, sancționate, aprobate sau utilizate de organul sau persoana abilitată cu funcții de conducere a persoanei juridice. Hotărârea instanței de judecată privind lichidarea persoanei juridice (interzicerea activității) se extinde și asupra filialelor și reprezentanțelor acesteia. În cazul recunoașterii persoanei juridice drept teroristă, bunurile acesteia sunt supuse confiscării speciale, conform Codului penal al Republicii Moldova. Mai mult, nu se consideră justificarea terorismului atitudinea pozitivă exprimată față de organizații și personalități din epocile apuse.

Suplimentar, generalizând Partea specială a Codului penal ajungem la concluzia că avem nevoie și de câteva prevederi noi care ar incrimina alte fapte cu caracter extremist, reflectate în Legea Republicii Moldova *privind contracararea*

activității extremiste, nr.54 din 21.02.2003, dar din careva considerente rămase neclare pentru autorii acestui articol științific, nu au fost prevăzute de legea penală. O atare situație este una inadmisibilă și poate fi înlăturată doar prin operarea cât mai urgentă a acestor modificări. Prin urmare legea penală urmează a fi revizuită în așa fel, încât să fie introduse și alte norme care ar incrimina manifestarea extremismului, inclusiv și al celui religios.

Pentru a compensa această lacună noi considerăm necesar să operăm modificări de rigoare în Codul penal introducând și alte forme de extremism (care cuprinde și cel religios), după cum urmează: *Calomnierea (acuzarea publică cu bună-știință minciunoasă) unei persoane cu funcție de răspundere, unei persoane publice sau unei persoane cu funcție de demnitate publică în săvârșirea de către ea a unei fapte penale cu caracter extremist analizate supra în perioada exercitării atribuțiilor sale de serviciu.*

Calomnierea persoanei presupune difuzarea datelor despre persoană care nu corespund realității și care îi lezează onoarea și demnitatea. Prin urmare, trebuie să distingem, pe de o parte, polemică politică care uneori admite raționamente și declarații dure și, pe de altă parte, calomniere publică, faptul care urmează a fi confirmat pe cale judiciară.

Referințe bibliografice:

1. Benga D., *Câteva reflecții asupra raportului dintre misiune și ecumenism*, în *TEOLOGIA* (Revista Teologia publică studii, traduceri din Sfinții Părinți, note, comentarii, voci în actualitate, știri din lumea creștină și recenzii), Anul VI, 2002, nr. 3-4, p. 10-21, p. 21.
2. Ududec D., Peltonen L., Niță D., *Combaterea infracțiunilor motivate de ură: Ghid pentru practicieni și decidenți*, București: Centrul de Reviste Juridice, iunie 2015. Publicație realizată în cadrul proiectului „Monitorizarea drepturilor omului prin mecanisme internaționale” implementat de Centrul de Reviste Juridice, finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România: www.fondong.fds.ro (accesat la : 03.11.2016).
3. RECOMMENDATION No. R (97) 20 OF COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON „HATE SPEECH” (Adopted by the Committee of Ministres on 30 October 1997 an the 607th meeting the Ministres’ Deputies).
[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dih-lebt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dih-lebt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf) (accesat la 28.09.2016)
4. *Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.
5. Andreescu A., Radu N., *Organizațiile teroriste: conceptualizarea teoriei versus securitatea europeană*, București: TIMPOLIS și Editura „M.I.R.A.” 2008, 196p., p. 7-8.

6. Nistoreanu Gh., Costache Gh., *Elemente de criminologie*.
<http://www2.spiruharet.ro/facultati/drept-craiova/biblioteca/5a5d0d8750be0bdd153c0effdd3aba5f.pdf>
(accesat la:19.09.2016).
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 147-149.
8. Aplicabilă începând cu data de 1 februarie 2014.
<http://legislatie.just.ro/DetaliiDocument/57494> (accesat la:03.11.2016).
9. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 56-58.

**BUNELE PRACTICI PRIVIND EXECUTAREA ÎN REPUBLICA
MOLDOVA A CERERILOR DE COMISII ROGATORII FORMULATE DE
ORGANELE DE DREPT STRĂINE**

Victor TODOS,
procuror,
Procuratura Cantemir
todosvictor@gmail.com

***Abstract:** Rogatory commission - a procedure used for the administration of some evidence by a court different than the one which is the subject of the dispute. The Ministry of Justice and General Prosecutor's Office are the competent authorities in the Republic of Moldova to which are the foreign rogatory commissions addressed.*

În cazul în care organele de drept ale unui stat străin constată necesitatea dobândirii probelor în o cauză penală pe teritoriul Republicii Moldova, acestea pot adresa comisii rogatorii autorităților competente din R.Moldova. Conform prevederilor art.540, al.(2) CPP al RM, autoritățile competente cărora li se adresează comisiile rogatorii străine sunt Procuratura Generală și Ministerul Justiției. Identificarea acestora ca autorități centrale este făcută și prin tratatele internaționale bilaterale sau multilaterale semnate de Republica Moldova sau prin rezervele și declarațiile făcute la acestea. În cazul în care cererile de asistență juridică se transmit direct organelor de urmărire penală ori autorităților judecătorești ale Republicii Moldova, acestea din urmă vor fi în drept să le execute numai după obținerea autorizației de executare din partea autorităților centrale[1].

Volumul de asistență juridică care poate fi acordat de Republica Moldova prin comisie rogatorie este același, care poate fi solicitat de Republica Moldova de la alte state. În acest caz însă, cele solicitate mai sunt în directă conformitate cu prevederile legislației naționale a statului solicitant. Comisia rogatorie internațională se execută de autoritatea competentă din Republica Moldova în următoarele condiții:

- organul de urmărire penală ori autoritatea judecătorească căreia i s-a transmis spre executare comisia rogatorie formulată de un stat străin, execută cererea în conformitate cu legislația Republicii Moldova;
- la executarea comisiei rogatorii poate fi aplicată o procedură specială prevăzută de legislația statului străin solicitant, dacă aceasta nu contravine legislației naționale și obligațiilor internaționale ale Republicii Moldova;
- la executarea comisiei rogatorii pot participa reprezentanți ai statului străin sau ai instanței internaționale solicitante. Permisiunea de asistare se acordă de către autoritatea centrală, care informează despre aceasta partea solicitantă și autoritatea

ce va executa cererea. Reprezentanții organul care execută comisia rogatorie informează în timp util statul solicitant despre timpul, locul și termenul executării comisiei rogatorii, cu scopul ca reprezentanții statului interesată să poată asista;

- în cazul în care domiciliul persoanei în privința căreia se solicită executarea comisiei rogatorii este indicată greșit, organul căruia îi revine executarea ia măsurile necesare în vederea stabilirii adresei corecte;

- dacă cererea de comisie rogatorie nu poate fi executată, actele primite se restituie statului solicitant prin intermediul instituțiilor de la care le-a primit, cu indicarea motivelor care au împiedicat executarea;

- comisiile rogatorii, prin care statul străin solicită efectuarea de percheziții, ridicarea de obiecte, documente sau aplicarea sechestrului pot fi executate de Republica Moldova doar în cazul în care, pentru infracțiunea care motivează comisia rogatorie, în Republica Moldova ar putea fi acceptată extrădarea[2];

- în cazul solicitării prin comisie rogatorie a transmiterii de acte sau dosare, vor fi remise doar copii autentificate prin semnătură și ștampilă ale acestora. La cererea expresă și motivată a statului solicitant, pot fi transmise originalele acestora, dar numai cu garanția restituirii lor cât mai curîndă după expirarea necesității din partea statului solicitant[3].

Conform prevederilor art.534 CPP, Republica Moldova poate refuza executarea comisiei rogatorii în următoarele cazuri:

- 1) cererea se referă la infracțiuni considerate în Republica Moldova ca infracțiuni politice sau infracțiuni conexe cu astfel de infracțiuni[4]. Refuzul nu se admite în cazul în care persoana este bănuită, învinuită sau a fost condamnată pentru săvîrșirea unor fapte prevăzute de art.5-8 din Statutul de la Roma al Curții Internaționale Penale[5];

- 2) cererea se referă la o faptă ce constituie exclusiv o infracțiune sau încălcare a disciplinei militare[6];

- 3) dacă executarea comisiei rogatorii poate să aducă atingere suveranității, securității sau ordinii publice a statului[7];

- 4) există motive întemeiate de a crede că bănuitul este urmărit sau pedepsit penal pe motive de rasă, religie, cetățenie, asociere la un anumit grup, pentru împărtășirea unor convingeri politice sau dacă situația lui se va agrava și mai mult din cauza unuia dintre motivele enumerate;

- 5) este dovedit faptul că în statul solicitant persoana nu va avea acces la un proces echitabil;

- 6) fapta la care se referă cererea se pedepsește cu moartea, conform legislației statului solicitant, iar statul solicitant nu oferă nici o garanție în vederea neaplicării sau neexecutării pedepsei capitale;

- 7) potrivit Codului penal al Republicii Moldova, fapta sau faptele invocate în cerere nu constituie infracțiune[8];

8) în conformitate cu legislația națională, persoana nu poate fi trasă la răspundere penală.

În baza rezervelor făcute de Republica Moldova la Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959, motive de a refuza executarea comisiei rogatorii mai sunt:

- 1) infractorul nu va fi tras la răspundere penală în temeiul amnistiei;
- 2) s-a scurs termenul de prescripție pentru infracțiunea menționată în comisia rogatorie;
- 3) după săvârșirea infracțiunii, infractorul a căzut într-o stare de iresponsabilitate mentală, care împiedică tragerea lui la răspundere penală;
- 4) în Republica Moldova există o procedură penală în curs cu privire la aceeași persoană pentru aceeași infracțiune;
- 5) există o sentință definitivă, sau o hotărâre judecătorească de încetare a cazului, cu privire la aceeași persoană și pentru aceeași infracțiune.

Făcînd o analiză comparativă a datelor prezentate în figura 1 și 2 a executării în Republica Moldova a comisiilor rogatorii cerute de organele din străinătate prevăzute de art. 540 Cod de procedură penală și secțiunea a 3 a capitolului II al Legii cu privire la asistența juridică internațională în materie penală și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte de către Procuratura Generală a Republicii Moldova pe anii 2014-2015 am constatat următoarele.

Pe parcursul anului 2014 către Procuratura Generală a Republicii Moldova de la autoritățile altor state au parvenit 582 cereri de comisie rogatorie privind executarea unor acțiuni procesuale, dintre care au fost verificate 546 comisii rogatorii, ceea ce reprezintă 93.8% din total.[9]

Figura 1. Prezentarea grafică a cererilor de comisii rogatorii

Dintre acestea 492 - au fost admise cu transmiterea în teritoriu spre executare, 35 de comisii rogatorii au fost restituite statului inițiator, 5 – soluționate de Secția Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale, 14 - au fost restituite procurorului executor pentru completare.

Pe parcursul anului 2015 către Procuratura Republicii Moldova de la autoritățile de drept altor state au parvenit 543 cereri de comisie rogatorie privind executarea unor acțiuni procedurale. Dintre acestea 482 - au fost admise cu transmiterea spre executare în teritoriu, 27 cereri au fost restituite inițiatorului, 6 – soluționate Secția Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale, 19 - au fost restituite procurorului executor pentru completare.

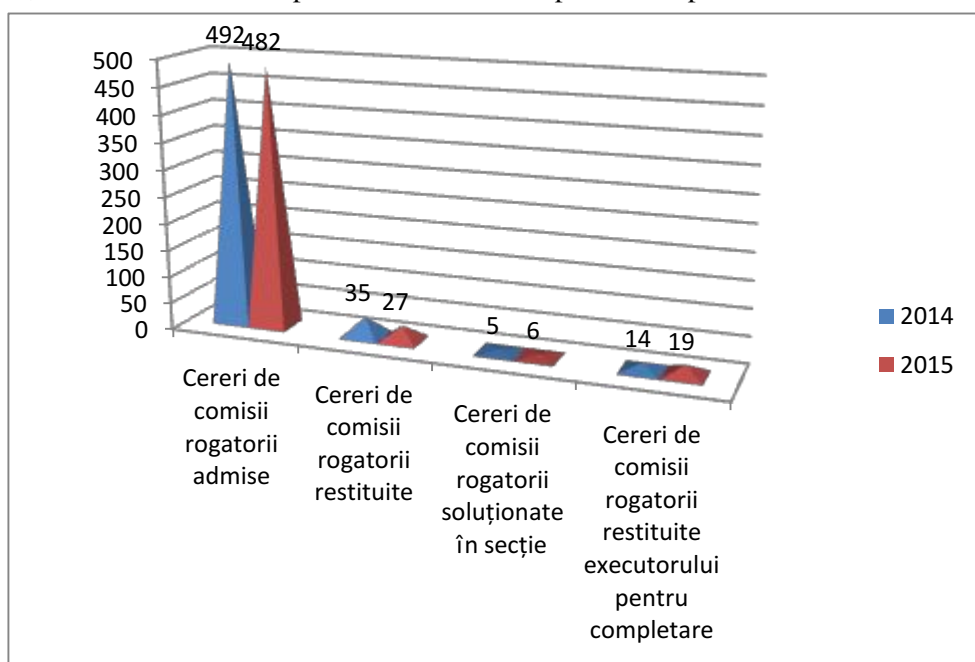

Figura 2. Prezentarea grafică a cererilor de comisii rogatorii, pe elemente

Astfel se constată o descreștere nesemnificativă a numărului de comisii rogatorii solicitate de alte state în perioada anului 2015 comparativ cu aceeași perioadă a anului 2014. Totuși se observă o îmbunătățire a calității comisiilor rogatorii întrucât numărul comisiilor rogatorii restituite inițiatorului în anul 2015 a scăzut cu aproximativ 8 comisii rogatorii.

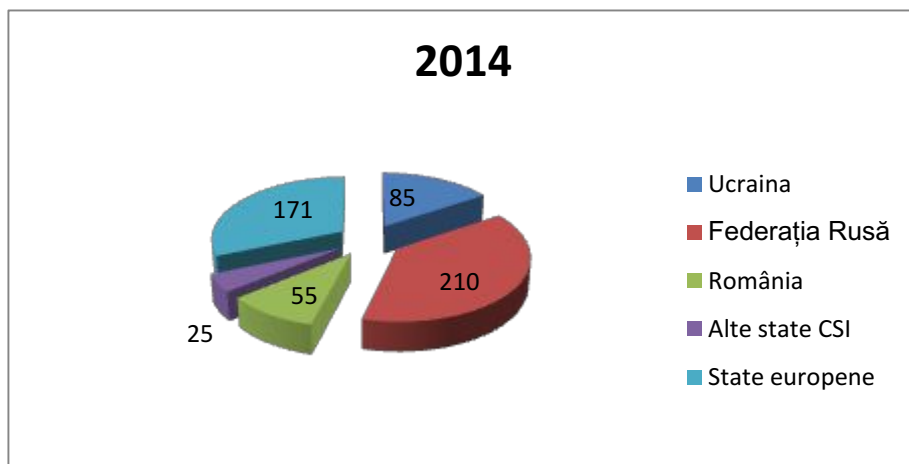

Figura 3. Prezentarea grafică a țărilor solicitante a cererilor de comisie rogatorii, 2014

În anul 2014 din numărul total al cererilor de comisie solicitate, marea majoritate au parvenit din:

- Ucraina – 85 cereri;
- Federația Rusă – 210 cereri;
- Alte state CSI (Belorusia, Uzbekistan, Kazahstan) – 25 cereri;
- Romania – 55 cereri;
- Statele europene (preponderent din Bulgaria, Ungaria, Germania, SUA, Turcia) – 171 cereri;

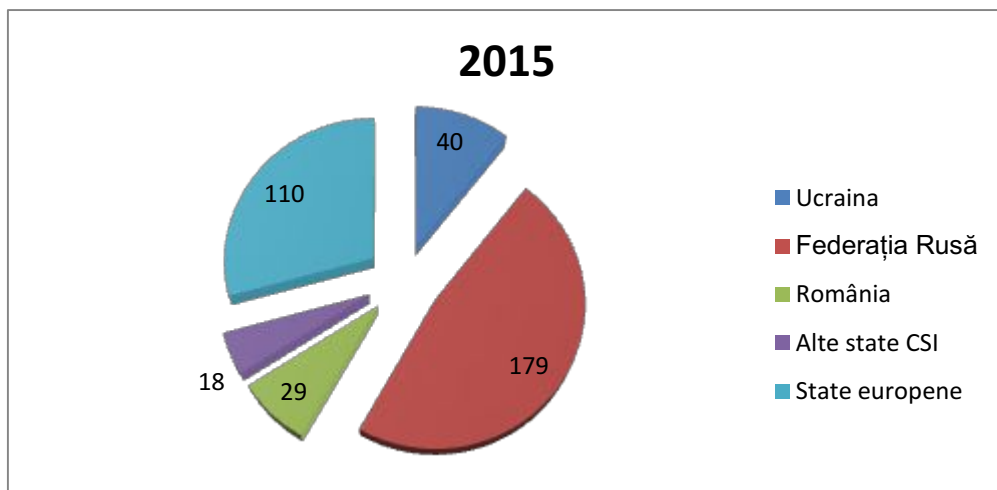

Figura 4. Prezentarea grafică a țărilor solicitante a cererilor de comisii rogatorii, 2015

În anul 2015 din numărul total, marea majoritate a cererilor de comisie rogatorii au parvenit din:

- Ucraina – 40 cereri;
- Federația Rusă – 179 cereri;
- Alte state CSI (Belorusia, Uzbekistan, Kazahstan) – 18 cereri;
- Romania – 29 cereri;
- Statele europene (preponderent din Bulgaria, Ungaria, Germania, Turcia) – 110 cereri;

Potrivit legislației naționale și internaționale statele străine pot adresa organelor de drept din Republica Moldova comisii rogatorii transmise prin intermediul, Procuraturii Generale și Ministerului Justiției, sau pe cale diplomatică. În principiu majoritatea statelor solicitante preferă transmiterea cererilor direct către autoritățile judiciare competente. Turcia, SUA, Franța (în unele cazuri), preferențial transmit cererile prin intermediul misiunilor diplomatice ale sale din Chișinău și București. Din numărul total de cereri parvenite spre organizarea executării, 7 au fost transmise cu evitarea căii oficiale, 5 din ele au fost inițiate de Serviciul de Informare și Securitate din Belorusia și 2 de la organele de urmărire penale ale Federației Ruse.

Din motivele expuse mai sus, toate aceste comisii rogatorii au fost restituite statului inițiator cu informarea Procuraturilor Generale ale statului respectiv.

Majoritatea cererilor parvenite din statele străine sunt formulate de organele procuraturii. Statele membre CSI, de regulă solicită satisfacerea asistenței juridice în cazuri de comitere a crimelor grave. Astfel, din numărul total al cererilor

verificate parvenite din Federația Rusă, 95 de comisii au fost formulate pe cauze penale pornite pe fapte de furt, jafuri, tilhării și escrocherii; 10 - pe omor și vătămări grave ale integrității corporale; 9 – pe accidente rutiere; 10 - pe cazuri de circulație ilegală a substanțelor narcotice; 3 – pe contrabandă și eschivarea de la achitarea plăților vamale, 2 - trecerea ilegală a frontierei etc[10].

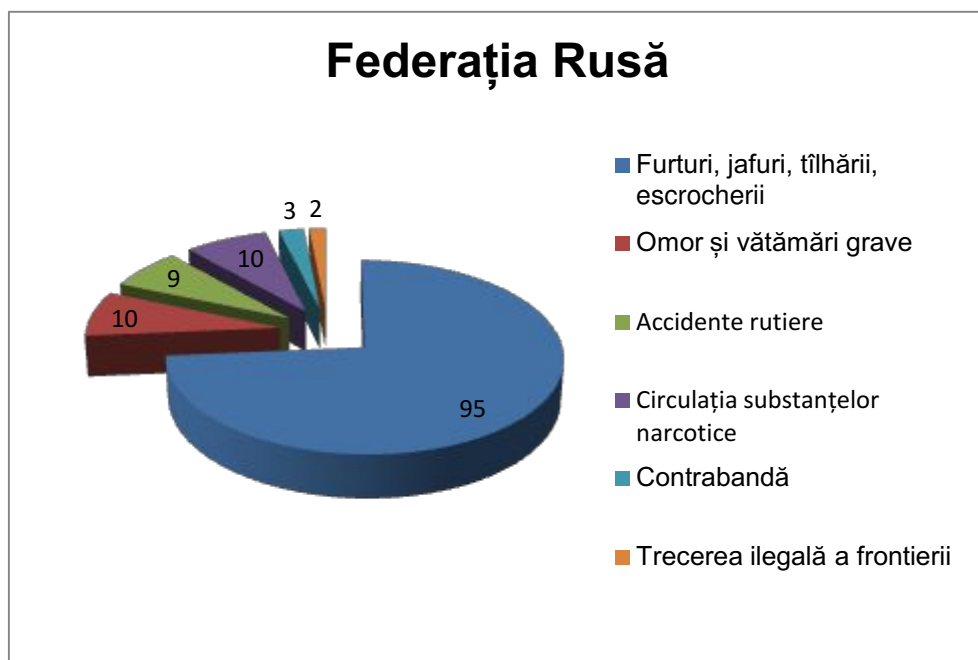

Figura 5. Categoriile de infracțiuni pe care s-a solicitat cereri de comisii rogatorii

Similar cu anii precedenți, comisiile rogatorii parvenite de la organele de drept ale Ucrainei se referă la cauzele penale pornite pe faptul săvârșirii infracțiunii de contrabandă de mărfuri și substanțe narcotice – 17, trecerea ilegală a frontierei de stat și migrațiunea ilegală - 4; omor – 2; trafic de persoane – 1 cerere, fals - 1, etc. În toate cazurile de contrabandă au fost solicitate interogări de persoane, verificări și efectuarea ridicărilor de acte de la punctele vamale etc. S-a mai solicitat efectuarea de percheziții, prezentarea de acte privind caracterizarea persoanelor etc.

Din alte state ale Comunității Statelor Independente cele mai multe cereri au parvenit din Belorusia – 5 cereri și Letonia - 4.

Din România toate cererile de comisii rogatorii au fost inițiate de Parchetele teritoriale și transmise prin secțiile specializate ale Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Majoritatea cererilor sunt formulate în cazurile de evaziune fiscală, contrabandă și uz de fals sau fals a documentelor oficiale. Audierea martorilor, înmanarea de acte, citarea martorilor sunt cele mai frecvente acțiuni solicitate.

În baza studiului efectuat se constată o creștere a numărului de comisii inițiate de autoritățile de drept ale Germaniei în cazurile de furt, prin care se solicită adesea înmânarea de acte procesuale cetățenilor Republicii Moldova sau audieri în calitate de martor.

Cererile de comisii rogatorii inițiate de la autoritățile de drept din Ungaria și Bulgaria se solicită înmânarea de acte judiciale persoanelor domiciliante pe teritoriul Republicii Moldova, audierea persoanelor în calitate de martor sau parte vătămată sau efectuarea percheziției și ridicarea de obiecte. În mare parte cererile se refereau la comiterea de către cetățenii Republicii Moldova a infracțiunilor de fals și/sau uz de fals (acte de identitate), încălcarea interdicției de intrare și ședere în țară sau eschivarea de la achitarea plăților vamale.

Majoritatea cererilor solicitate se referă la infracțiuni în care sunt implicați cetățeni ai Republicii Moldova, din care motive acțiunile solicitate se referă la prezentarea materialului caracterizator al persoanei (antecedente penale, certificate de la medicul narcolog și psihiatru, caracteristică, informații despre componența familiei, audierea rudelor etc.). Analizând conținutul acestor solicitări, conchidem că de exemplu organele de drept ruse pun un accent preponderent la descoperirea și cercetarea infracțiunilor pe caracteristica socială atât a infractorului, cât și a părții vătămate.

În urma analizei rezultatelor executării cererilor din această categorie, s-a constatat că persoanele vizate în majoritatea cazurilor sunt plecați peste hotarele Republicii Moldova și actele se înmânează contra semnătură rudelor. Au fost înregistrate cazuri în care persoana căreia urma ai fi înmânate actele transmise prin comisie rogatorie nu se afla la domiciliu fiind plecată peste hotarele R.Moldova și în localitatea de baștină sau la domiciliu său nu dispunea de careva rude apropiate de gradul I, II pentru a fi înmânat actul. Astfel în așa situație fie cererea de comisie rogatorie este restituită fără executare sau după caz era înmănată reprezentantului organului administrației publice locale de la domiciliul persoanei solicitate.

În cazul a 13 comisiile rogatorii parvenite se solicita efectuarea de acțiuni pe teritoriul raioanelor din partea stîngă a Nistrului, teritoriu necontrolat de organele competente ale Republicii Moldova, prin urmare nu a fost posibilă executarea acțiunilor solicitate (parvenită de la autoritățile Ungariei; parvenită de la autoritățile Bulgariei, parvenită de la autoritățile Lituaniei, parvenite de la autoritățile Kazahstanului; parvenite de la autoritățile Ucrainei, parvenită de la autoritățile Federației Ruse etc.). În marea parte în aceste cereri se solicită interogarea

martorilor, prezentarea materialului caracteristic, precum și informații privind trecerea frontierei. În baza Dispoziției nr.219/7 din 09.08.2005 a Procurorului General a Republicii Moldova „*Despre organizarea acordării asistenței juridice în materie penală privind crimele comise în raioanele din stînga Nistrului*”, cererile au fost restituite statului inițiator fără executare[11].

Cererile de comisii rogatorii parvenite din străinătate sunt transmise pentru executare organelor teritoriale conform competenței teritoriale, fie materiale. De exemplu, din 376 de cereri verificate au fost transmise spre executare 312 - procuraturilor teritoriale din republică, 11 – Secției tehnologii informaționale și investigații ale infracțiunilor în domeniul informaticii, 6 - Procuraturii Anticorupție, 16 – subdiviziunilor centrale ale MAI și SV, 1 - la secția exercitare a urmăririi penale din cadrul și 3 la Secția prevenire și combatere a traficului de ființe umane Procuraturii Generale[12].

Termenul rezervat pentru executarea cererilor este stabilit în dependență de volumul de lucru necesar de efectuat. Astfel, în cazul cererilor de înmînare a actelor adoptate de autoritățile de drept, de prezentare a materialului caracterizant, verificare a identității persoanei, citare a persoanelor executarea durează de la 1 la 2 luni. În cazurile cînd prin cerere se solicită ridicarea de acte, ridicarea și obținerea de informații de la instituțiile de telecomunicații, interogarea persoanelor și cererea este transmisă pentru executare în mai multe raioane, termenul de executare durează 3 - 4 luni.

În cazurile în care executorii comisiilor rogatorii tergiversează satisfacerea cererii, colaboratorii Secției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale solicită repetat informații despre executarea cererii cu prezentarea explicațiilor și motivelor neexecutării în termen. Analizînd cazurile de tergiversare se constată că sunt admise de un șir de procuraturi, printre care se enumără procuraturile Bender (parvenite de la autoritățile României, prin care se solicita audierea martorilor, circa 1 lună peste termenul de executare stabilit), Procuratura Anticorupție (prin care autoritățile Estoniei solicitau informații bancare, circa 1 lună peste termenul de executare stabilit), Procuratura de Transport (prin care autoritățile Ucrainei solicitau audierea martorilor și copii de documente – circa 2 luni peste termenul de executare) etc.

La primirea setului de acte privind satisfacerea cererii de comisie rogatorie colaboratorii Secției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale verifică plenitudinea, corectitudinea și nu în ultimul rînd aspectul actelor prezentate. În cazul în care secția constată executarea incompletă, incorectă semantic și estetic acestea sînt restituite pentru înlăturarea greșelilor și executarea suplimentară de către procurorii executori.

Persistă admiterea prezentării actelor executate de către procurorii executori, fără semnătură și ștampilă, fapt care este obligatoriu pentru a asigurarea valabilității actului. Mai mult ca atît, au fost constatate cazuri cînd nu sunt

îndeplinite în volum deplin acțiunile procesuale solicitate sau sunt transmise copii necalitative, ceea ce presupune solicitarea executării suplimentare.

De către Secției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale pînă în prezent au stabilite 7 cazuri de neexecutare a comisiilor rogatorii în termenele solicitate și anume: de către procuratura Comrat inițiată de autoritățile Federației Rusă, de către procuratura Criuleni – inițiată de Federației Rusă, de către procuratura Singerei inițiată de Federației Rusă, de către procuratura Taraclia inițiată de Bulgaria, de Secția Trafic de Ființe Umane inițiată de Ucraina etc.)

Colaboratorii Secției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale permanent sunt verificate executarea termenelor și sunt adresate reamintiri pentru urgentarea executării comisiilor rogatorii inițiate procurorilor executori, în vederea evitării tergiversării și onorării obligațiilor internaționale asumate în domeniul respectiv.

În urma efectuării generalizării activității de satisfacere a cererilor de comisii rogatorii, au fost identificate atît părțile pozitive cît și cele negative ale activității Procuraturii Generale a Republicii Moldova la acest capitol.

Practica pozitivă a Procuraturii Generale a Republicii Moldova la acest capitol, studierea și cunoașterea prevederilor legislației naționale și internaționale în domeniu, cît și întreținerea legăturilor directe cu colegii din Procuraturile statelor străine, au ca rezultat aprecierea activității Procuraturii Republicii Moldova și rezultatele pozitive atinse.

Reieșind din dezvoltarea continuă a cooperării internaționale în materie penală, prin apariția unor căi (electronice, fax) de facilitare a transmiterii actelor, a informației operative, modalități de înlesnire a contactului între diferite procuraturi străine, activitatea Procuraturii Generale la acest capitol nu poate fi statică. În vederea înlăturării erorilor depistate și neadmiterii lor pe viitor, cît și pentru asigurarea unui lucru calitativ de asistență juridică la nivelul Procuraturii Generale a Republicii Moldova prin intermediul secției asistență juridică internațională și integrare europeană, au fost atenționați atît procurorii-șef ai procuraturilor teritoriale și procuraturilor specializate cît și procurororii din subordinea lor asupra:

- greșelile și erorilor frecvent admise la pregătirea actelor necesare pentru inițierea cererilor de comisii rogatorii;

- prezentarea setului de acte întocmite pentru expedierea cererilor de comisii rogatorii, în termeni cît mai restrânși, reieșind din limita termenelor legali prevăzuți,

- instruirea organelor de urmărire penală despre cerințele obligatorii față de comisiile rogatorii și greșelile admise la întocmirea lor, în vederea evitării restituirii cererilor organului inițiator pentru perfectare;

- obligativității respectării regulii specialității în cazul atragerii la răspundere penală a persoanelor extrădate.

- necesității traducerii actelor executate pe comisiile rogatorii parvenite din Federația Rusă și Ucraina, în vederea respectării obligațiilor bilaterale cu aceste țări, precum și traducerea comisiilor rogatorii transmise spre executare organelor competente din străinătate;

- necesității anexării la comisiile rogatorii transmise spre executare în străinătate, a tuturor actelor procesuale prevăzute de Codul de procedură penală, necesare la executarea acțiunilor solicitate în cerere (art. 537 alin. 1¹);

- ținerii în permanență la control a Secției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale de către procurorii conducători a tuturor cazurilor de extrădare în scopul onorării obligațiilor internaționale referitor la informarea despre deciziile finale luate în cadrul proceselor penale;

- acordarea la solicitare, a ajutorului practic procurorilor teritoriali și specializați în domeniul activității de asistență juridică internațională în materie penală, cu deplasarea procurorilor Secției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale în teritoriu.

Generalizarea în cauză a fost efectuată în conformitate cu planul de activitate al Procuraturii Generale pentru semestrul I al anului 2015 și planul de activitate al Secției asistență juridică internațională și integrare europeană pentru perioada menționată.

Generalizării au fost supuse activitățile ce sunt puse în sarcina secției și, anume, cele ce se referă la referitoare la asistența juridică internațională în materie penală, după cum urmează:

- transferul de proceduri penale prin declinare de competențe autorităților străine sau autorităților competente ale Moldovei;
- extrădarea persoanelor în vederea efectuării urmăririi penale și eventualei trageri la răspundere penală;
- cererile de comisii rogatorii, formulate în cadrul proceselor penale;
- petițiile, adresate Procuraturii Generale ori altor instituții;
- alte activități, ce au tangență cu activitățile menționate mai sus.

Secția asistență juridică internațională și integrare europeană în activitatea sa, se bazează pe actele internaționale, semnate și ratificate de Republica Moldova, cu caracter multilateral sau bilateral, pe prevederile legislației interne a Republicii Moldova, în special Constituția Republicii Moldova, Capitolul IX din Codul de procedură penală, Legea cu privire la Procuratură, Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, alte acte normative.

Făcînd o analiză a problemelor ce apar în procesul de executare a comisiilor rogatorii solicitate de către alte state în R.Moldova și în mod special la nivel regional în procuraturile teritoriale din zona de sud a republicii (r.Cahul, r.Cantemir, r.Leova) pe anul 2014-2015 am constatat următoarele:

1. Ținînd cont de faptul că raioanele Cahul, Cantemir și Leova se află în zona de frontieră cu statele vecine (Ucraina și România) cele mai multe comisii rogatorii

provin de la autoritățile statelor sus enunțate, dar și de la alte state precum Turcia, Ungaria, Bulgaria, Federația Rusă;

2. Cauzele penale pe care se solicită efectuarea comisiilor rogatorii sînt pornite pe faptul: trecerii ilegale a frontierei de stat, contrabandă, fals de acte. Explicația logică a săvîrșirii infracțiunilor de trecere ilegală a frontierei de stat cît și falsul în acte este faptul că cetățenii Republica Moldova sînt tentați de a emigra în statele Uniunii Europene în scopul de a munci și după caz în condiții legale, pe de altă parte infracțiunea de contrabandă fiind săvîrșită ca rezultat al nivelului de trai scăzut sau la limita sărăciei;

3. Obiectul comisiilor rogatorii îl constituie:

a) ***înmînarea hotărîrilor adoptate de organele competente ale statelor respective*** (ordonanțe de încetare, de scoatere, de clasare a urmăririi penale). Analizînd modul în care se execută comisiile rogatorii de procuraturile r.Cantemir, r.Cahul și r.Leova se constată că instituțiile în cauză se află în dificultate la acest capitol deoarece persoanele respective nu se află la locul de trai, sînt plecate peste hotarele R.Moldova, rudele apropiate ale acestora refuză să primească hotărîrile parvenite din străinătate și în unele cazuri persoanele ce urmează a le înmîna hotărîrile nu au careva rude de gradul I, II, III pentru a primi copia hotărîrii. Astfel în cazul dat ca modalitate alternativă de înmînare a actelor, hotărîrile sînt înmînate reprezentantului organului administrației publice locale de la locul de trai a persoanei;

b) ***acumularea de date caracteristice în privința persoanei ce are statut de bănuît, învinuit în statul solicitant***. De obicei au fost solicitate informații privitor la faptul dacă persoana se află la evidența medicului narcolog și psihiatru, prezentarea unei caracteristici de la locul de trai și dacă persoana anterior a fost atrasă la răspundere penală cu prezentarea hotărîrilor adoptate. Au fost înregistrate cazuri în care organul administrației publice locale de la locul de trai a persoanei a refuzat prezentarea unei caracteristici motivînd că persoana dată s-a aflat o perioadă foarte scurtă de timp în localitate, nu o cunoaște și nu se poate expune asupra comportamentului său. În anul 2014 de către autoritățile Federației Ruse a fost adresată o cerere de comisie rogatorie privind prezentarea antecedentele penale ale învinuitului B.I. cetățean al R.Moldova cu viza de domiciliu în raionul Cantemir cu traducere în limba rusă. În scopul satisfacerii cererii comisiei rogatorii Procuratura raionului Cantemir a examinat cazierul judiciar a persoanei B.I. constatînd că în privința lui B.I. au fost pornite 18 cauze penale pe diferite articole. Pe 10 cauze penale a fost dispusă încetarea urmăririi penale pe diferite motive (împăcare, faptele constituie contravenții, retragerea plîngerii de către victimă), 6 cauze penale au transmise cu rechizitoriu în instanța de judecată fiind adoptate 6 sentințe de condamnare, 2 cauze penale fiind adoptate sentințe de condamnare dar care nu sînt definitive. Hotărîrile pe cauzele penale în privința lui B.I. au fost acumulate de procuratura raionului Cantemir și s-a constatat un volum foarte mare

de file (texte ale hotărârilor și sentințelor) ce urmau a fi traduse în limba rusă, procuratura raionului Cantemir fiind în imposibilitate de a satisface în termenul stabilit a cererii de comisie rogatorie;

c) ***audierea martorilor ce se află pe teritoriul R.Moldova*** cu enunțarea întrebărilor care prezintă importanță pentru cauza penală pornită în statul solicitant cu traducerea audierilor în limba statului solicitant a comisiei rogatorii. Astfel analizând comisia rogatorie solicitată de autoritățile Bulgariei de audiere a martorilor de către Procuratura r.Cahul s-a constatat că autoritățile bulgare au restituit procesele verbale de audiere a martorilor, Procuraturii raionului Cahul, întrucât traducerea actelor respective nu erau relevante și coerente, fiind solicitată traducerea respectivă repetată;

d) ***ridicarea de copii ale actelor de la diferite instituții***. Cu titlu de exemplu servește comisia rogatorie formulată de autoritățile de drept din Republica Kîrgîstan remisă Procuraturii raionului Cantemir și anume ridicarea de la postul vamal intern Cantemir al Serviciului Vamal al R.Moldova a mai multor acte (declarații vamale, acte de vămuire a mărfurilor, acte privind aplicarea diferitor mărfuri a regimurilor vamale) întrucât de către Procuratura Kîrgîstanului a fost pornită o cauză penală pe faptul săvârșirii infracțiunii de contrabandă. Toate actele ridicate au fost solicitate de a fi traduse în limba rusă. Ținând cont de faptul că actele ridicate de Procuratura raionului Cantemir de la postul vamal Cantemir erau întocmite în limba română și într-un volum de 60-70 de file, a făcut anevoioasă traducerea și transmiterea lor autorităților Kîrgîstanului în termenul stabilit, cu atât mai mult că Procuratura raionului Cantemir nu dispune de traducători licențiați de a efectua traducerea în limba rusă.

e) ***efectuarea de acțiuni de cercetare la fața locului, de examinare a obiectelor***. Cu titlul de exemplu servește comisia rogatorie solicitată de autoritățile Românie: pe cauza penală pornită pe faptul furtului de motoare electrice săvârșit din zona portuară a jud.Galați, obiectele dobândite prin sustragere fiind depozitate în s.Giurgiulești r.Cahul. Astfel Procuratura raionului Cahul a satisfăcut cererea respectivă prin efectuarea cercetării la fața locului, efectuarea de fotografii cu examinarea obiectelor sustrate;

Referințe bibliografice:

1. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371-XVI din 01.12.2006. Art.7, alin.(2);
2. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371-XVI din 01.12.2006. Art.26;
3. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371-XVI din 01.12.2006. Art.25, alin.(3) și Art.27;
4. Convenției europene de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959. Art. 2;

5. Statutul de la Roma al Curții Internaționale Penale a) crima de genocid; b) crimele împotriva umanității; c) crimele de război; d) crima de agresiune. art.5-8;
6. Convenției europene de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959. Art.1 alin.2;
7. Convenției europene de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959. Art.2 lit.b;
8. Rezervă făcută de Republica Moldova la Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959;
9. www.procuratura.md. Generalizare, Secția Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale a Republicii Moldova pe anul 2014;
10. www.procuratura.md. Generalizare, Secția Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale a Republicii Moldova pe anul 2015;
11. Dispoziția nr.219/7 din 09.08.2005 a Procurorului General a Republicii Moldova;
12. www.procuratura.md. Generalizare, privind Secția Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Procuraturii Generale a Republicii Moldova pe anul 2015;

СИСТЕМА ПРИНЦИПОВ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ВОПРОСОВ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

Наталья Викторовна ЩУКИНА,
доктор права, доцент,
373 777 95499, nataliashchukina@gmail.com

Резюме: В статье рассматриваются принципы социальных прав человека. Определяется место указанных принципов в системе принципов права, раскрываются особенности реализации социальных прав человека с учетом специфики применения и действия межотраслевых и отраслевых принципов права. В качестве факторов определяющих состав принципов социальных прав человека, рассматривается совокупность признаков социального государства, возможность реализации идей равенства и социальной справедливости, а также тесная связь и обусловленность социальных прав и норм морали и нравственности.

Предлагается классификация принципов права на: принципы закрепления прав, принципы реализации и принципы защиты прав применительно к конституционным социальным правам человека.

Большинство государств идут по пути конституционной регламентации основных или основополагающих прав и свобод, конкретизация которых происходит на уровне отраслевых нормативных правовых актов. Системообразующим фактором для такого взаимодействия и взаимовлияния выступают принципы права. Закрепление на уровне основного закона государства - конституции прав и свобод человека предопределяет значение и важность их нормативной регламентации. Другие права и свободы, возникающие и реализующиеся в рамках гражданского, семейного, трудового и других отраслей права, в отличие от конституционных прав, в обязательном порядке должны соответствовать их конституционному закреплению (за исключением случаев расширения перечня гарантий и льгот). Комплексный анализ проблем реализации и защиты прав человека, в том числе и социальных прав, необходимо проводить на основе и с учетом принципов права, изучения их соотношения и особенностей применения.

Многие правовые проблемы и явления рассматриваются с точки зрения правовых принципов, их анализа, места в системе права, воздействия на общественные отношения. Г.В. Мальцев сложившуюся ситуацию объясняет назревшей, широко осознаваемой модернизацией способов действия норм права, переходом от излишне жестких к гибким методам регулирования общественных отношений, наряду с развитием правовой системы в условиях,

когда многие ее нормативные структуры не приобрели еще достаточной «тектонической» устойчивости [1].

Признавая обоснованной точку зрения о закреплении принципов в нормах права и существовании т. наз. «норм-принципов» [2], считаем возможным применительно к социальным правам человека говорить, также, о понимании принципов как основополагающих идей, начал, выражающих сущность права. Именно такое двойственное понимание правовых принципов реализации конституционных социальных прав человека в полной мере отражает особенности реализации указанной группы конституционных прав и делает возможным применение международных норм (общепризнанных принципов и норм международного права).

Рассматривая особенности реализации конституционных социальных прав и свобод человека на основе общих принципов, необходимым видится обращение к определению понятия принципов права или правовых принципов и их значения в правовом регулировании. При достаточном разнообразии научных точек зрения и подходов к формированию и определению правовых принципов, большинство правоведов сходятся в их определении как отправных, исходных руководящих идей, лежащих в основе права, выражающих его сущность [3, 4, 5, 6].

Основополагающая роль принципов выделяется представителями различных отраслей юридической науки. Важное значение принципам придает В.П. Мозолин, включая их в понятие «право» как объективной категории. По его определению, «право – это система правовых норм, содержащихся в санкционируемых государством и органами местного самоуправления законах и других нормативных актах (источниках права), основанных на принципах справедливости, удовлетворения интересов граждан, обеспечения жизнедеятельности общества и безопасности государства, исполнение которых осуществляется добровольно, а при отсутствии добровольности – принудительно через суды и иные правоохранительные органы государства» [7]. Это определение отражает нормативную концепцию понятия права (позитивное право), хотя и не в чистом виде, поскольку охватывает также естественные права человека и их охрану, закрепленную законом. В данном понятии права, как отмечает сам автор, названные принципы в само понятие права не входят. Они относятся к сфере, оказывающей непосредственное воздействие на формирование права, и сопровождают право в течение всего времени его действия вплоть до его применения. Именно по соотношению соответствующих правовых норм с воздействующими на них указанными принципами и следует судить о том, по мнению автора, хороша или плоха та или иная правовая норма [8]. Французский юрист Ж.-Л. Бержель называет правовые принципы общими принципами, определяя их как положения (правила) объективного права,

которые могут выражаться, а могут и не выражаться в текстах, но обязательно применяются в судебной практике и обладают достаточно общим характером [9].

Как отмечает И.К. Дмитриева, необходимой основой для проявления регулятивной роли принципов права, является «упорядоченная внутренне согласованная и непротиворечивая система» [10]. Исходя из существования системы принципов права, можно говорить о структуре и самостоятельных элементах, выделяющихся на основе тех или иных признаков. По сфере действия эти принципы принято классифицировать на: общеправовые, свойственные всем отраслям права; межотраслевые, отражающие общие черты нескольких отраслей; отраслевые, характеризующие специфику конкретной отрасли; внутриотраслевые, касающиеся отдельных институтов.

Рассматривая систему принципов права в области прав человека, необходимо остановиться на их существенных особенностях, в том числе, и в части классификации. Как отмечает Е.А. Лукашева, в области прав человека предметом взаимодействия права и морали являются обладающие особой значимостью основополагающие принципы общественной жизни. В правах человека эти принципы, во-первых, декларируются, т.е. провозглашаются в качестве морально-политических целей общества, во-вторых, защищаются при помощи юридических институтов [11].

Большинство представителей современной юридической науки сходятся во мнении относительно универсального значения общих принципов права в области основных прав человека. На законодательном уровне подтверждением этому является факт конституционного закрепления приоритета норм международного права и признания в качестве составной части правовой системы общепризнанных принципов и норм международного права [12, 13]. Источниками международного права также являются общие принципы права, что подтверждается положениями ст. 38 Статута Международного суда, которая определяет, что « Суд, который обязан решать переданные ему споры на основании международного права, применяет...общие принципы права, признанные цивилизованными нациями» [14]. Об универсальном характере принципов прав человека и универсальности прав человека как фундаментальной правовой категории говорит Поалелунжъ М., рассматривая их в контексте обязательства государства защищать права человека и основные свободы [15].

Говоря о принципах права в контексте конституционных социальных прав человека представляется необходимым отметить, что их отличают специфические черты, отражающие особенности социальных прав в системе прав человека и раскрывающие специфику реализации и защиты социальных прав. Прежде всего, следует отметить, что реализации социальных прав человека присущи существенные черты, отражающие их место в системе

прав человека. Автор обращает внимание на выделение из социально-экономических прав социальных прав.

В юридической литературе представлено достаточно большое количество определений социальных прав человека, с большинством из которых можно согласиться. Определенный интерес в рамках рассматриваемой темы представляет определение социальных прав, предложенное Д.В. Шабайловым. Под социальными правами он предлагает понимать основополагающие, сущностные начала (идеи) получения (предоставления) социально-экономических благ (образования, пользования достижениями культуры, медицинского обслуживания, пенсионного и социального обеспечения, приобретения жилья), закрепленные в источниках права или существующие в качестве доктринальных положений (учений), обусловленные закономерностями экономического, политического, социального и культурного развития общества и государства, определяющие параметры установления норм (или вытекающие из их содержания), выступающие в качестве критерия права, его справедливости (или непосредственного действия) и выражающиеся в гуманистической сущности этих прав, равноправии граждан в их реализации, приоритете, доступности и должном качестве предоставляемых услуг, обеспечиваемых в свою очередь посредством реализации материальных и организационно-правовых гарантий (принципов) [16].

Для целей настоящего исследования нами предлагается под социальными правами понимать гарантированные государством посредством создания необходимых обеспечивающих мер возможности, закрепленные в нормах международного и внутригосударственного права, которые гарантируют достаточный уровень жизни, обеспечивают достойное существование, социальную безопасность и возможность свободного развития каждой личности.

Социальные права в системе прав человека занимают исключительно важное место [17]. Они, во-первых, призваны гарантировать каждому человеку достойные условия жизни, а во-вторых, определяют обязанность государства обеспечить всем нуждающимся такой минимум социальных возможностей и социальной защищенности, который необходим для поддержания достоинства человека, нормального удовлетворения его материальных и духовных потребностей. Как отмечает профессор Анита Ушацка, включение социальных прав в конституцию «...направлено на то, чтобы, с одной стороны, законодательная и исполнительная власти в своей деятельности руководствовались этими правами и, с другой стороны, предоставлялась возможность избирателям, негосударственным организациям, иным группам требовать включения социально-экономических прав в соответствующие нормативные акты и более

действенного их осуществления. Кроме того, включенные в конституцию социально-экономические права помогают судебной власти в интерпретации существующих в государстве законодательных актов» [18].

Классификацию принципов права применительно к социальным правам человека следует, по нашему мнению, проводить, с учетом вышеизложенного, основываясь на следующих обстоятельствах.

Во-первых, социальные права являются правами человека второго поколения. Данные права иногда называют позитивными, так как их реализация, в отличие от реализации прав первого поколения, требует целенаправленных действий со стороны государства, т.е. его позитивного вмешательства в их осуществление, создания необходимых обеспечивающих мер (право на труд и свободный выбор работы, на отдых и досуг, на защиту материнства и детства, на образование, на здравоохранение, на социальное обеспечение, на участие в культурной жизни общества и т.п.) [19]. А.А. Крикунова определяя условия осуществления социальных прав, также отмечает необходимость активной социальной поддержки со стороны государства; при этом государство должно играть самую значительную активную роль по защите отдельных категорий граждан путем перераспределения национального дохода на основе принципов социальной справедливости [20].

Во-вторых, социальные права, как права, призванные гарантировать достаточный уровень жизни, тесно связаны с экономическими и политическими правами. Единство всего комплекса прав человека, тесную взаимозависимость различных их групп отмечают многие зарубежные ученые. По мнению профессора европейского и сравнительного права Отто Пферсмана, «разница между социальными и другими основными правами носит не качественный, а лишь количественный характер. По словам Н. Б. Аленкиной, все конституционные нормы влекут за собой те или иные аспекты социальных принципов или прав, потому что любое такое правило делает обязательным увязывание ресурсов государства с определенными целями, а не с какими-то иными, и любое такое решение оказывает воздействие на общее социальное обеспечение граждан и других лиц, подпадающих под юрисдикцию соответствующей правовой системы [16]. Разница между нормами, четко относящимися к социальным вопросам, и нормами с более классическим содержанием заключается 1) в количестве связанных с этим ресурсов, 2) в неопределенности отношений между средствами и целями, 3) в том, что социально-экономическая политика эволюционирует не в автаркическом пространстве, а в условиях все более и более глобализированной экономики» [21].

В-третьих, необходимость наличия определенных жизненных обстоятельств для реализации социальных прав человека. В праве

социального обеспечения, например, при решении вопроса о предоставлении того или иного вида обеспечения, важно определить критерии дифференциации форм и видов обеспечения. Такие критерии могут носить объективный характер: природно- климатические условия, вредные, тяжелые и особо вредные условия прошлого труда, либо зависеть от субъективных свойств участников правоотношений, например, физиологических особенностей и состояния здоровья (женщины, несовершеннолетние, инвалиды).

В-четвертых, ограниченные возможности защиты социальных прав, в том числе, судебной защиты. С одной стороны, суды при принятии решений должны учитывать то, что к защите социальных прав прибегают граждане, для которых социальные, пенсионные выплаты составляют зачастую единственный источник дохода. С другой стороны, суд не обладает полномочиями по оказанию помощи человеку реализовать его право на труд, жилище, и др.

В-пятых, зависимость реализации и защиты социальных прав от возможностей государства по предоставлению определенного уровня социальной защиты и социального обеспечения. Как отмечает К. Б. Бароцкая, социально - правовые принципы содержатся или вытекают из текста конституции [22]. Эти принципы раскрывают содержание социальной защиты населения, а гарантии являются условием реализации этих принципов (право на судебную защиту, надзор и контроль над соблюдением законов, социальных прав граждан и т.д.).

В качестве факторов определяющих состав принципов социальных прав человека, безусловно, выступает и совокупность признаков социального государства, возможность реализации идей равенства и социальной справедливости, а также тесная связь и обусловленность социальных прав и норм морали и нравственности.

С учетом изложенного, предлагается классификация принципов социальных прав человека на три группы: принципы закрепления прав; принципы реализации и принципы защиты социальных прав.

Предложенная классификация корреспондирует, по нашему мнению, с системой принципов права, включающей общеправовые, межотраслевые, отраслевые принципы и принципы правовых институтов, а также учитывает «сквозной» [10, с.27] характер принципов права, проявляющийся в том, что применяя и толкуя любую норму, необходимо ее содержание (смысл) соотносить с принципами.

В качестве принципов закрепления прав можно назвать равенство конституционных прав и свобод человека и гражданина независимо от их фактических различий (пола, расы, национальности, языка, происхождения, имущественного и должностного положения и т. д.). Принципу равенства

противоречит дискриминация в пользовании правами и свободами, в наложении обязанностей по каким-либо основаниям, зависящим от естественных особенностей личности; правовой обеспеченности, который определяет, что в основу деятельности органов социальной защиты населения составляют уже существующие, действующие и отвечающие реалиям жизни правовые акты, так и вновь принятые документы; приоритетность предоставления социально-экономических благ, их доступность и качество; равенство всех трудоспособных граждан в трудовых правах при особой государственно-правовой защите трудовых прав женщин, молодежи и инвалидов [23]; неотчуждаемость основных прав и свобод. Конституционалист К. Стере, говоря о правах человека, выделял право на равенство из широкого спектра прав и свобод человека, утверждая, что оно в равной степени важно как для материальных, так и для моральных интересов человека [25, с.193]. В принципе право на равенство понималось им традиционно как юридическое равенство, как равенство правоспособности. Но в определенный момент, рассуждая о праве на равенство, конституционалист дает ему несколько необычную для нас интерпретацию, утверждая, что юридическое равенство, «которое признается за всеми членами государства, обозначает возможность бороться в социальной жизни за материальные интересы, не будучи огражденным различными неравенствами» [25]. Применительно к современному пониманию конституционных социальных прав, приведенные цитаты можно рассматривать в качестве подтверждения гарантийного характера большинства норм права, в том числе норм-принципов, регламентирующих, например, гарантии от необоснованного увольнения, или гарантии для лиц с ограниченными возможностями здоровья при приеме на работу и др.

Указанные принципы социальных прав независимо от закрепления их в соответствующих конституционных нормах, либо нормах отраслевых законодательных актов выступают в качестве гарантий обеспечения соответствующих прав, и, имея нормативное закрепление, выступают в качестве норм-принципов, что повышает эффективность их использования.

Вторую группу принципов составляют принципы реализации социальных прав. Это наиболее многочисленная группа принципов, объединяющая, наряду с общеправовыми принципами, принципы отраслей права и принципы правовых институтов. Центральное место занимает принцип равноправия, подразумевающий гарантированность государством каждому члену общества равных с другими его членами прав и свобод, требующий от него выполнения равных обязанностей и обеспечивающий ему возможность осуществления прав, свобод и обязанностей на равных с другими основаниях. Применительно к социальным правам обоснованно говорить об индивидуальной определенности соответствующих прав и

реализации их непосредственно субъектом права (реализация права на труд посредством заключения трудового договора; обращение за назначением и выплатой пенсии или иной социальной выплаты и др.), однако, участие представительных органов общественности в принятии решений по вопросам управления в социально-трудовой сфере, предполагает и обосновывает существование такого принципа, как сочетание государственных и общественных начал в управлении и принятии решений по вопросам, связанным с реализацией социальных прав. Принцип финансовой и экономической стабильности, который включает в себя достаточное, необходимое количество денежных средств, выделяемых из различных источников для финансирования расходов, связанных с функционированием системы социального обеспечения в государстве. С указанным принципом корреспондирует принцип своевременности предоставления и получения определенного вида социального обеспечения. Принцип гарантированности прав и свобод означает обязанность государства обеспечить человеку и гражданину (путем создания соответствующих экономических, политических, правовых условий) реальную возможность пользоваться предоставленными ему конституцией государства и принимаемыми на ее основе законами, социальными правами и свободами. В качестве принципа реализации социальных прав выступает, также, принцип недопущения нарушения прав и свобод третьих лиц при осуществлении человеком своих социальных прав. Ни одно общество не может предоставить своим членам абсолютной свободы, поскольку это сделает невозможным их совместное общежитие. Поэтому система прав и свобод человека и гражданина объективно формируется таким образом, чтобы обеспечить законные интересы всех людей и предотвратить возможные нарушения их прав и свобод в результате злоупотреблений ими со стороны других лиц. Еще одним принципом реализации социальных прав является универсальность и комплексность, т.е. гарантированность социальной защиты при наступлении всех социально значимых обстоятельств (страховых случаев), установленных законом, и возможность одновременного получения нескольких видов обеспечения (выплат, услуг, льгот) в целях обеспечения потребностей граждан.

Принципы защиты социальных прав представляют собой совокупность элементов целостной системы принципов права, объединенных в данную группу по признаку «охраны права» [26], обеспечения возможности реализации субъектом своих прав посредством гарантированности средств и способов защиты в случае его нарушения. В этой группе принципов можно, на наш взгляд, отнести следующие: информированности граждан о наличии у них конституционных социальных прав; недопустимость произвольного ограничения прав и свобод, выражающийся в конституционном запрете

принятии законов, отменяющих или умаляющих права и свободы человека и гражданина; приоритет норм международного права в области прав и свобод человека и гражданина. В области прав человека сложилась и действует система международных соглашений, устанавливающих общечеловеческие стандарты прав и свобод, механизмы контроля за их соблюдением. Важнейшими из них являются Всеобщая декларация прав человека, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 г., Международный пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г., Факультативный протокол к Международному пакту о гражданских и политических правах, Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах от 16 декабря 1966 г., Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 г. [11, с.113]. С учетом того, что содержание аналогичных прав и свобод человека и гражданина в сфере труда, закрепленных на уровне законодательных актов государства и в международных актах, не является абсолютно идентичным, можно говорить о возможности общепризнанных принципов и норм международного права в ряде случаев фактически расширять объем соответствующих конституционных прав граждан в сфере социально-трудовых отношений.

Интересной представляется позиция Д.В. Шабайлова, который к принципам социально – экономических прав относит минимизацию коммерциализации при предоставлении этих услуг (благ), а также принцип соотносимости (адекватность) оплаты труда (доходов) и стоимости (цены) платных услуг [16]. С учетом понимания принципов, как «...исходных определяющих идей, положений, установок, которые составляют нравственную и организационную основу возникновения, развития и функционирования права» [26; 27] и принимая во внимание развитие идей социального государства, проблемы доступности социальных прав приобретают особое значение. В этой связи вполне обоснованным, на наш взгляд, является рассмотрение обеспечения финансовой возможности реализации социальных прав путем предоставления их бесплатно либо на льготных условиях (например, в рамках законодательства о социальном обеспечении) в качестве защитной меры и одного из принципов данной группы конституционных прав.

К принципам защиты социальных прав можно отнести и ряд отраслевых принципов трудового права и права социального обеспечения, например, принцип свободы трудового договора и запрета принудительного труда, принцип запрета дискриминации в трудовых отношениях, принцип запрета установления условий труда, ухудшающих положение работника по сравнению с действующим законодательством, коллективным договором и соглашениями и запрет злоупотребления трудовыми правами и др. принципы.

В качестве принципа реализации и защиты социальных прав выступает и принцип установления баланса между государственными гарантиями и личной ответственностью человека в социальной сфере, именно такой баланс отвечает сущности социального государства. Социальное государство призвано обеспечивать не только минимальные гарантии для нетрудоспособных лиц, но и способствовать реализации тех прав, которые ведут к прогрессу всего общества, являются «инвестициями в будущее»: права на образование и охрану здоровья.

Представленная классификация принципов социальных прав человека отражает, по нашему мнению, специфику данной группы конституционных прав в части их нормативного закрепления, особенностей реализации и защиты, как при помощи механизмов государственного принуждения, так и с использованием форм социально-партнерского взаимодействия и сотрудничества. Разделяя позицию И.К. Дмитриевой о наличии объективных и субъективных свойств принципов права, следует согласиться с М. И. Байтиным, по мнению которого принципы права, с одной стороны, отражают «его объективные свойства, обусловленные закономерностями развития данного общества, всей гаммой исторически присущих ему интересов, потребностей, противоречий и компромиссов различных классов и слоев населения», а с другой – в принципах права воплощается «его субъективное восприятие членами общества, их нравственные и правовые взгляды, чувства, требования, выражаемые в различных учениях, теориях, направлениях правопонимания» [28].

Литература:

1. Мальцев Г.В. Социальные основания права. М., 2007. 800 с. , с.661.
2. Хабриева Т.Я., Чиркин В.Е. Теория современной конституции. М., 2005. 320 с. , с.55.
3. Алексеев С.С. Проблемы теории права. Т. 1. Свердловск, 1972. 396 с. , с.105.
4. Лившиц Р.З. Теория права. М., 1994. 224 с., с.195-197.
5. Чарданцев А.Ф. Теория государства и права. М., 2000. 422 с., с.11.
6. Лушникова М.В., Лушников А.М. Очерки теории трудового права. СПб, 2006. 940 с., с. 410.
7. Мозолин В.П. Система российского права: Доклад на Всероссийской конференции 14 ноября 2001 г. // Государство и право. 2003. № 1. С.107-13. , с.107.
8. Дмитриева И.К. Принципы трудового права и его предмет, значение частноправовых и публично-правовых начал (принципов)// Lex russica (научные труды МГЮА). 2004. № 4 . С. 923-932.
9. Бержель Ж.-Л. Общая теория права. Пер. с франц. М., 2000. 576 с. , с.168.

10. Дмитриева И.К. Принципы российского трудового права. М., 2004. 334 с. , с.30.
11. Права человека. Учебник. Отв. ред. Е. А. Лукашева. М., 2011. 560 с. , с.286-287.
12. Конституция Российской Федерации. Принята всенародным голосованием 12 декабря.1993г.
13. Конституция Республики Молдова от 29 июля 1994г.
14. Студеникина М.С. Источники права. – В кн. Общая теория права: Учебник для юридических вузов/ Под.ред. А.С. Пиголкина. М., 1997. 384с. , с.167.
15. Poalelungi M. Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Teză de doctor habilitat în drept. Chisinau, 2015, 324 с. , с. 7.
16. Шабайлов Д.В. Сущность социально-экономических прав и гарантии их реализации в Республике Беларусь. Автореф. дисс....канд.юрид.наук. Минск, 2011. 24 с. , с.9.
17. Аленкина Н.Б. О месте социальных прав в системе прав человека //Современное право. 2004. № 9. С. 21 -26., с.22.
18. Ушацка А. Конституционный контроль в Латвии и проблема реализации социально-экономических прав // Конституционное право: восточноевропейское обозрение. 2003. № 1. С. 71-79., с. 75.
19. Баранов Н.А. Политические отношения и политический процесс в современной России: Курс лекций. В 3-х ч. СПб, 2004. <http://read.virmk.ru/b/>
20. Крикунова А.А. Социальные права человека: понятие, система и юридическая природа//Пробелы в Российском законодательстве. 2009. № 4. С. 90-92. , с.90.
21. Пферсманн О. Значение социальных принципов в сравнительном конституционном праве // Конституционное право: восточноевропейское обозрение. 2003. № 1. С. 45-51. , с.48.
22. Бароцкая К.Б. Конституционное право на социальное обеспечение в системе прав человека и гражданина. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. - Челябинск: РГБ. 2006. 187 с. , с.25.
23. Курс российского трудового права: В 3 т./Под ред. Е. Б. Хохлова. Спб., 1996. Т. 1. 573 с., с.248-249.
24. Stere, Constantin. Curs de drept constituțional / Constantin Stere. Iași, 1905. 296 p.
25. Греку И., Греку Р. О некоторых исторических и современных аспектах права собственности//Нотариус", 2009, N 4. , с25.
26. Байтин М.И. О принципах и функциях права//Правоведение. 2000. № 3. С. 4-16., с. 4.5.

27. Теория государства и права: Курс лекций/ Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М., 2002. 776 с., с. 115.
28. Байтин М.И. Новые моменты в подходе к вопросу о принципах права//Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева. Вып. 9. Тольятти, 2000. С. 3-11., с. 3.

ОТЛИЧИЕ ДИСТРИБЬЮТОРСКОГО ДОГОВОРА ОТ СМЕЖНЫХ ДОГОВОРНЫХ КОНСТРУКЦИЙ

Игорь АРСЕНИ,
Магистр права, докторант,
И.о. зав. кафедрой «Частное право»
Юридический факультет
Комратский госуниверситет

Резюме: Действующие институты гражданского права, такие как поставка, агентирование и франчайзинг, не отвечают потребностям рынка в части регулирования дистрибьюторских отношений. В настоящей статье приводится сравнительный анализ дистрибьюторского договора с договорами поставки, агентским договором и договором франчайзинга, а также анализ судебных актов, в которых суды дают оценку дистрибьюторскому договору, с целью выявить отличительные особенности последнего.

Ключевые слова: дистрибьютор, дистрибьюторский договор, поставка, агентирование, франчайзинг.

Определение договора как соглашения об установлении, изменении или прекращении гражданских прав и обязанностей отражает основной принцип гражданского права – диспозитивность. Стороны вольны в формировании условий договора и в выборе наиболее удобной договорной конструкции. [9, с. 115]

Однако, как справедливо отмечает В.П. Мозолин, «из содержания гражданского законодательства видно, что соглашение должно относиться в целом к договорам конкретного вида (купле-продаже, займу, подряду и т.д.), а не к условиям, составляющим лишь отдельные элементы таких договоров».[6, с. 25] При этом правильная квалификация конкретного соглашения как договора соответствующего вида имеет важное практическое значение: от нее зависит перечень существенных условий, что, в свою очередь, позволяет определить момент, с которого договор будет считаться заключенным. Следует отметить, что в условиях динамичного гражданского оборота попытки заранее определить все возможные виды договоров обречены на неудачу. В то же время отрицать существование очевидного – значит вывести из плоскости права целый пласт гражданско-правовых явлений. В исследуемой сфере отсутствие законодательного регулирования дистрибьюторских отношений, с одной стороны, и активное применение конструкции дистрибьюторского договора – с другой приводят к

противоречивому толкованию норм гражданского законодательства и к судебным ошибкам.

Суды пытаются применять к указанным отношениям нормы о поставке в сочетании с нормами об агентском договоре, договоре оказания услуг или договоре франчайзинга. Негативные последствия указанной квалификации будут рассмотрены ниже.

При этом должны критически оцениваться попытки некоторых авторов разграничить дистрибьюторский договор с так называемым «дилерским» договором. Едва ли можно согласиться с таким утверждением: «производители порой заключают дистрибьюторские контракты с посредниками для сбыта товаров. В этих случаях дистрибьютор на самом деле является дилером. А вместо дистрибьюторского контракта с ним должен заключаться договор на исключительную продажу товара». [18, с.72-73] В законодательстве Республице Молдова термин «дилер» или «дилерская деятельность» не раскрывается и не имеет правового регулирования, хотя отдельные упоминания о нем в законодательстве имеют место. Так согласно п. d) ч. (3) ст. 13 Закона РМ «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции» №1100 от 30.06.2000г.[7], хозяйствующий субъект, испрашивающий лицензию, дополнительно к документам, предусмотренным Законом « О лицензировании отдельных видов деятельности» №451 от 30 июля 2001 года, должен представить: «копию разрешения, по меньшей мере, одного производителя на осуществление оптовой реализации алкогольной продукции в режиме дилерской деятельности - для хранения и оптовой реализации отечественной алкогольной продукции через специализированные склады». Мы видим, что законодатель использует понятие «дилерская деятельность», но не раскрывает его правовое содержание.

Дистрибьюторское соглашение относят к организационным договорам. Использование термина «торгово-распределительный договор» представляется менее удачным.

Под дистрибьюторским договором следует понимать договор, в рамках которого одна сторона (поставщик) обязуется предоставить другой стороне (дистрибьютору) эксклюзивное право продажи товаров на определенной территории, поставлять товар в установленном договором объеме, а дистрибьютор обязуется обеспечить согласованный сторонами гарантированный минимум продаж, не конкурировать с поставщиком за пределами указанной территории и на определенных договором условиях осуществлять мероприятия, направленные на повышение уровня продаж товаров поставщика.[1, с.35-36]

1. Соотношение дистрибьюторского договора с договором поставки.

Наиболее часто в судебной практике встречается квалификация дистрибьюторского договора как договора поставки. Однако, учитывая организационный характер рассматриваемого договора, он зачастую не отвечает требованиям гражданского законодательства в части согласования условия о предмете. В результате, квалификация исследуемых отношений как отношений поставки приводит к признанию договора незаключенным. [11, с.63-64]

В данной связи особый интерес представляет судебное дело о взыскании долга за товар, поставленный по дистрибьюторскому договору. Истец обратился в суд с иском о взыскании основного долга за товар, поставленный ответчику по дистрибьюторскому договору. Как следует из материалов дела, сторонами был подписан дистрибьюторский договор, по условиям которого истец обязался поставлять ответчику, а ответчик продавать на установленной территории определенные изделия, включая принадлежности, а также осуществлять их гарантийное обслуживание.

В обоснование исковых требований истец указал, что в рамках дистрибьюторского договора ответчику был передан товар, что подтверждается товарными накладными.

Признавая дистрибьюторский договор незаключенным, суд вообще не дал оценки природе дистрибьюторского договора, то есть не осуществил квалификацию спорных отношений. Судебная инстанция ограничилась следующей формулировкой: «Поскольку предмет, то есть существенное условие дистрибьюторского договора от сторонами не согласован, вывод суда первой инстанции о незаключенности данного договора является правильным». При этом суд вообще не указал, что, по его мнению, следует относить к условию дистрибьюторского договора о предмете. И уж тем более поражает тот факт, что исковые требования были удовлетворены. Суд указал, что, несмотря на незаключенность дистрибьюторского договора, факт поставки подтвержден товарными накладными. При этом никаких уточнений относительно оснований иска истец в ходе процесса не заявлял. Указанный судебный акт не только иллюстрирует отсутствие у правоприменителя понимания природы дистрибьюторского договора, но и в принципе являет собой юридический нонсенс: удовлетворение исковых требований, в основе которых лежит незаключенный договор, противоречит общим положениям гражданского законодательства об обязательствах и договоре. [14, с.15-16]

В аналогичной ситуации при наличии товарных накладных суд, напротив, посчитал договор заключенным, но также неверно оценил его правовую природу. На рассмотрение судебной коллегии поступило дело, из материалов которого следует, что между истцом (компанией) и ответчиком (дистрибьютором) заключен договор, в соответствии с которым дистрибьютор приобретает у компании напитки и осуществляет их продажу в

месте осуществления деятельности дистрибьютора. Ассортимент определяется в приложении № 1 к договору. В силу пункта 1.2 договора, компания поставляет, а дистрибьютор принимает и оплачивает напитки в соответствии с условиями договора. Оплата осуществляется в размере, указанном в накладной компании. Цена напитков устанавливается компанией на основании базового прайс-листа с учетом предоставляемых скидок и указывается в накладной. Поставка напитков осуществляется партиями по заявке дистрибьютора в течение 48 часов с момента подачи заявки. Во исполнение условий указанного договора истцом был поставлен товар общей стоимостью 200 000 долларов США. При квалификации спорных отношений суд указал следующее: «Поскольку спорные правоотношения представляют собой отношения по поставке товара, к ним применяются положения Гражданского кодекса о взыскании задолженности по договору поставки».

[3]

Указанные выше судебные акты с очевидностью свидетельствуют о том, что удовлетворение требований, вытекающих из отношений поставки, никоим образом не зависит от факта заключенности дистрибьюторского договора, равно как и факт заключенности дистрибьюторского договора не зависит от факта согласования условия о товаре, поскольку данное условие не является существенным для дистрибьюторского договора.

Аналогичного мнения придерживается и А.М. Партин: «Несмотря на то, что дистрибьюторское соглашение тесно связано с заключаемыми поставщиком и дистрибьюторами договорами купли-продажи конкретных товаров, условия дистрибьюторского соглашения действуют независимо от того, производится ли фактически поставка товаров от поставщика дистрибьютору или нет, если иное прямо не предусмотрено соглашением сторон»[15, с.15]. Автор указывает на самостоятельный характер обязательств, принимаемых на себя сторонами по дистрибьюторскому соглашению. В свою очередь, указанная самостоятельность обусловлена «требованием стабильности гражданского оборота, предполагающим сохранение соответствующего статуса за дистрибьютором и действительность договора вне зависимости от причин и сроков перерыва в фактических поставках товаров в случае, если стороны не изъявили желания на прекращение дистрибьюторских отношений между ними».

Таким образом, смешение дистрибьюторского договора с договором поставки объясняется двухуровневой системой договорных связей между поставщиком и дистрибьютором. Указанную систему составляют «генеральный» (собственно дистрибьюторский) договор и заключаемые в его исполнение отдельные договоры купли-продажи.

Важным условием дистрибьюторского договора является обеспечение согласованного сторонами гарантированного минимума продаж. Данное

условие содержится в приложении VII типового дистрибьюторского контракта МТП и характерно именно для дистрибьюторского договора. [17]

При этом необходимо законодательно закрепить порядок согласования сторонами плана закупок. А окончательному разграничению дистрибьюторского договора с договором поставки послужит формулировка о том, что поставка и оплата товара осуществляются в порядке, предусмотренном гражданским законодательством.

2. Отличия дистрибьюторского договора от договора агентирования.

Наиболее грубые ошибки суды допускают при толковании дистрибьюторских соглашений как агентских договоров.

Согласно ч. (1) ст. 1199 ГК РМ коммерческим агентом признается занимающееся самостоятельной предпринимательской деятельностью физическое лицо, которому поручается на постоянной основе осуществлять посредничество или заключать коммерческие договоры в отношении вещей и услуг от имени и за счет другого предприятия (принципала). [5]

Таким образом, *агентский договор* – это договор между лицом, нанимающим агента (принципалом), и самим агентом, согласно которому агенту поручается на определенных условиях выполнение от имени и в интересах нанимателя определенного рода услуг, действий, обязательств, на что агент получает необходимые полномочия. [12, с.258]

При сопоставлении указанного определения агентского договора с предложенным выше определением дистрибьюторского договора можно выявить следующие различия вытекающих из них отношений:

1. Продажа товаров осуществляется дистрибьютором от своего имени и за свой счет. Дистрибьютор не вправе действовать от имени и за счет поставщика, если последний заранее и в специально оговоренных случаях не передал ему таких полномочий. Существо агентских отношений, напротив, состоит именно в том, что агент, как правило, выступает от имени, по поручению и за счет принципала.

2. Дистрибьюторский договор всегда предполагает обязанность дистрибьютора осуществлять мероприятия, направленные на повышение уровня продаж товаров поставщика (так называемое «продвижение»).

3. Установление гарантированного минимума продаж характерно именно для дистрибьюторского договора и не имеет смысла для договора агентирования, так как последний предполагает, что действия по продаже осуществляются самим принципалом в лице агента. [10, с.68]

Ранее судебные органы довольно свободно трактовали дистрибьюторский договор как договор агентирования. Так из материалов дела следует, что 15.08.2001 стороны подписали дистрибьюторский договор, в силу которого ОАО "Родник" предоставляет ООО "Помпей" исключительное право на размещение и продажу товаров в согласованном

ассортименте на оговоренной территории. В пункте 1.4 записано следующее: под исключительным правом дистрибьютора понимается, что ОАО "Родник" в течение срока действия договора не вправе самостоятельно, а также через третьих лиц (путем заключения договоров купли-продажи, поставки и т.п.) заниматься реализацией товара в пределах оговоренной территории (т. 1, л.д. 10). Суд указал, что по правовой природе соглашение является агентским договором). В настоящее время практика изменилась. Осознавая, что природа исследуемого явления значительно сложнее, суды, тяготеющие к «агентской» природе дистрибьюторского договора, стали именовать его смешанным.

Примером может служить решение апелляционного суда. Частично отменяя решение суда первой инстанции, судебная коллегия указала, что «заключенный между спорящими сторонами дистрибьюторский договор от 29.10.2007 г. является смешанным, содержащим элементы договора поставки и элементы агентского договора в части обязательства поставщика воздержаться от осуществления на территории города самостоятельной деятельности по реализации колбасных изделий, что не противоречит нормам гражданского законодательства).

Дистрибьюторский договор является договором, не поименованным и не урегулированным специальным законодательством, поэтому стороны свободны в определении его условий. В действительности дистрибьюторские договоры, как правило, содержат в себе элементы различных видов договоров, поименованных в гражданском законодательстве, включая и агентский договор». Из приведенного выше текста судебного постановления ясно, что суд в данном случае не увидел разницы между смешанным и непоименованным договором. Специфика дистрибьюторского договора также не нашла отражения в тексте постановления. При этом суд отметил следующее: «что агентским договором может быть предусмотрено обязательство принципала не заключать аналогичных агентских договоров с другими агентами, действующими на определенной в договоре территории, либо воздерживаться от осуществления на этой территории самостоятельной деятельности, аналогичной деятельности, составляющей предмет агентского договора. Однако данные условия договора агентирования должны проходить проверку на предмет соответствия его антимонопольному законодательству». [15, с.17]

Как справедливо указывает Е.В. Борисова, «возможность территориального ограничения прав принципала и агента по договору агентирования часто дает основания для участников отношений путать дистрибьюторский договор с договором агентирования. Различие между этими двумя договорами, однако, достаточно очевидно...». [2, с.58]

Следует отметить, что если говорить об агентском и дистрибьюторском договоре как о внешнеторговых сделках, то они признаются различными самостоятельными договорами, имеющими, однако, общую черту.

Так, Типовой дистрибьюторский контракт МТП (ст. 4) возлагает на дистрибьютора обязательство не допускать в своей деятельности конкуренции с аналогичными товарами поставщика. Ст. 5 Типового коммерческого агентского контракта дублирует текст указанной выше статьи Типового дистрибьюторского контракта применительно к обязанностям агента.

В тексте «Международного стандарта финансовой отчетности (IAS) 24 "Раскрытие информации о связанных сторонах" агент и дистрибьютор также упоминаются как самостоятельные субъекты и не отождествляются. [13]

3. Отличия дистрибьюторского договора от договора франчайзинга.

Составляя дилерские и дистрибьюторские соглашения, предприниматели порой стремятся таким образом избежать заключения договора франчайзинга (что обусловлено нежеланием, осуществлять государственную регистрацию данного договора). Однако в большинстве случаев дистрибьютор не нуждается в использовании всего комплекса исключительных прав, предусмотренного для договора франчайзинга, и не заинтересован в соблюдении предписанных данным договором обязанностей.

Согласно ст. 1 Закона РМ «О франчайзинга» №1335 от 01.10.1997г.,[8] франчайзинг представляет собой систему договорных отношений между предприятиями, при которой одна сторона - франчайзер - предоставляет другой стороне - франчайзи - право на производство и/или реализацию определенного вида продукции (товаров), оказание определенных услуг от имени и под товарным знаком франчайзера, а также право на получение технической и организационной помощи.

Дистрибьютор же перепродает уже произведенные товары и в ряде случаев осуществляет их ремонт. Однако, безусловно, главным отличием дистрибьюторского договора от договора франчайзинга является характер использования исключительных прав. Сам термин «исключительность» приобретает в рамках таких договоров специфическое значение. В этой связи показательно следующее судебное дело. Судом оценивался дилерский договор, предметом которого являлось «предоставление исключительного права на выполнение функций по маркетингу и реализации продукции завода «Юг» на установленной договором территории». В приведенном контексте «исключительность» не имеет ничего общего с «исключительностью», предусмотренной гражданским кодексом. Следовательно, отношения сторон нуждаются в ином регулировании, нежели нормами ГК о договоре франчайзинга.

Формулировка «исключительное право на размещение и продажу товаров» содержится в Типовом дистрибьюторском контракте МТП. Однако

в соответствии с действующим законодательством РФ термин «исключительное право» носит вполне определенное значение, и его использование для определения отношений дистрибьюторства едва ли оправданно.

Аналогичная позиция изложения в арбитражном суде. Так, судом установлено, что 15.10.2004 между Valusoft, подразделением THQ Inc. (компания) и компания Game Factory Interactive Limited (дистрибьютор) было заключено лицензионное и дистрибьюторское соглашение, согласно которому компания желает осуществлять сбыт продуктов компьютерного программного обеспечения (в том числе компьютерной игры "Cribbage Quest"), а дистрибьютор выразил заинтересованность в осуществлении локализации и/или деятельности в качестве независимого дистрибьютора определенных продуктов компании в соответствии с условиями и положениями договора. Судом также установлен и не оспаривается ответчиком факт реализации указанной программы для ЭВМ обществом "С-Поставка", что подтверждено кассовым чеком №107 от 01.09.2008. Истец, полагая, что ответчиком нарушены его исключительные права на программу для ЭВМ, принадлежащие компании Game Factory Interactive Limited на основании соглашения от 15.10.2004, обратился в суд с соответствующим иском.

Оценив условия соглашения с учетом приложения, суд пришел к выводу о том, что названный договор не является договором о передаче исключительных прав на программу для ЭВМ, поскольку в соответствии с его условиями компания, сохраняя все права на интеллектуальную собственность, назначает дистрибьютора для осуществления деятельности в качестве независимого, не эксклюзивного дистрибьютора продуктов в розничных и оптовых каналах сбыта исключительно на территориях, указанных в приложении, а дистрибьютор соглашается с таким назначением.

Исходя из указанных обстоятельств, суд признал, что компания Game Factory Interactive Limited не обладает правом защиты прав, полученных по договору, способами, предусмотренными гражданским законодательством.

Таким образом, суд подтвердил, что в данном случае термин «исключительность» относился к иному праву, а не к праву на результаты интеллектуальной деятельности. [4, с.80-81]

Что же касается исключительных прав в том значении, как представляется автору настоящей статьи, их использование в рамках дистрибьюторского договора должно ограничиваться правами именоваться «Дистрибьютор предприятия» и использовать коммерческое обозначение, товарный знак только для рекламы соответствующих товаров и обязанностью дистрибьютора продавать товары без какого-либо видоизменения маркировки, этикеток и другой нанесенной на них информации. При этом

коммерческое обозначение поставщика может использоваться дистрибьютором только в совокупности с наименованием (либо коммерческим обозначением) дистрибьютора. Право использовать товарный знак и коммерческое обозначение должно прекращаться с прекращением срока действия дистрибьюторского договора. Соответственно поставщик может контролировать рекламу приобретенных у него товаров и наличие нанесенных маркировок, но, в отличие от договора франчайзинга, не вправе давать инструкции относительно внешнего и внутреннего оформления помещений и т.п.

Отличает дистрибьюторский договор от договора франчайзинга также то, что дистрибьютор самостоятельно определяет перечень услуг, оказываемых своим непосредственным покупателям, и последние едва ли могут рассчитывать на некие дополнительные услуги, как то предусмотрено ст. 1174 ГК РМ.

В литературе встречаются весьма экзотические подходы не только к понятию дистрибьюторства, но и к коммерческой концессии в соотношении с дистрибьюторским договором.

Так, А.С. Райников разграничивает франчайзинг и коммерческую концессию. При этом понятие «дистрибьюторского договора» отождествляется автором с понятием «коммерческой концессии»: «В рамках дистрибьюторского договора концессионер становится перепродавцом товаров концедента. Он "продвигает" и сбывает товар на оговоренной территории, но при этом не выступает от имени производителя, не подотчетен ему и строит свои отношения с потребителями на основе договора купли-продажи, заключая его от своего имени и за свой счет (в отличие, например, от агента или комиссионера)». Указанная классификация основана не на действующем ГК который, наоборот, проводит равенство между франчайзингом и коммерческой концессией, а на международной практике внешнеторговых сделок. [16, с.18-19]

Изложенное выше свидетельствует о том, что дистрибьюторский договор является самостоятельным. Дистрибьюторские отношения не могут отождествляться с отношениями поставки, агентирования или франчайзинга.

Для трактовки дистрибьюторского договора как смешанного также нет оснований: у дистрибьюторского договора самостоятельный предмет и существенные условия, не характерные ни для одного из названных в ГК РМ договоров.

Литература:

1. Арсени И., Сосна Б. Правовое регулирование дистрибьюторского договора в РМ. Кишинёв. În: Национальный юридический журнал: теория и практика, 2014, №1.

2. Борисова А.Б. Дистрибьюторский договор // Журнал российского права. 2005. № 3
3. Бычков А.И. Дистрибьюторский договор.// "Имущественные отношения в Российской Федерации", 2012, №9. // <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJI;n=65956;dst=0> (посещение 21.10.2016г)
4. Германова А.Г. Проблемы правового регулирования дистрибьюторского договора. // Теория и практика общественного развития: Краснодар. 2015, №15.
5. Гражданский кодекс Республики Молдова № 1107-XV от 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 82-86/661 от 26.06.2002.
6. Гражданское право. В 2-х ч. Часть 1 / отв ред Мозолин В.П., Масляев А.И. М: Юрист. 2005.
7. Закон РМ «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции» №1100 от 30.06.2000// Monitorul Oficial al Republicii Moldova №130-132/917 от 19.10.2000.
8. Закон РМ «О франчайзинга» №1335 от 01.10.1997// Monitorul Oficial al Republicii Moldova №82-83 от 11.12.1997.
9. Имущественные права. Книга 2. Обязательственное право/ Халабуденко О.А. –К.: Междунар. независимый ун-т Молдовы, 2014.
10. Каширина Т.В. Отличие дистрибьюторского договора от смежных правоотношений // Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. - 2012. № 6.
11. Каширина Т.В. Место дистрибьюторского договора в системе договоров ГК РФ // Закон. 2011. № 6.
12. Кибак Г., Мишина Т., Цонова И. Гражданское право. Особенная часть. Учебное пособие. Издание 4-е, дополненное и переработанное. Кишинев: СЕР USM, 2006
13. Международного стандарта финансовой отчетности (IAS) 24 "Раскрытие информации о связанных сторонах"// Применение МСФО 2011 в 3-х частях.- М.: Альпина Паблишер.. 2011.
14. Мозгов В. Квалификация и правовое регулирование дистрибьюторских договоров: предложения по изменению законодательства// Арбитражная практика: Москва, 2009. №10.
15. Партин А.М. Правовая природа дистрибьюторских соглашений. Автореф. дис. на соискание ученой степени к.ю.н., М., 2010.
16. Райников А.С. Договор коммерческой концессии. М: Статут. 2009
17. Типовой дистрибьюторский контракт МТП. Монопольный импортер-дистрибьютор. Публикация № 646 Е. Серия: "Издания международной торговой палаты". 2-е изд. на рус. и англ. яз. М.: Консалтбанк, 2005.
18. Шалунов В.Я. Посредники по перепродаже товаров в международной торговле // Российский внешнеэкономический вестник 2008. № 6.

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://usch.md/seria-stiinte-sociale>

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
(ediție semestrială)**

Seria „Științe Sociale”

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: journal.ss@usch.md

Bun de tipar: 20.06.2017
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 11,31
Tirajul 120 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale -
ISSN 2345-1858**

ISSN 2345-1858

9 772345 185001 >

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale -
<http://usch.md/seria-stiinte-sociale/> - E-ISSN 2345-1890**

ISSN 2345-1890

9 772345 189009 >